

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU AÇISINDAN

EGE DENİZİ KITA SAHANLIĞI UYUŞMAZLIĞI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARDA ÖZKAN

TEMMUZ - 2009

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU AÇISINDAN

EGE DENİZİ KITA SAHANLIĞI UYUŞMAZLIĞI

ARDA ÖZKAN

Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü’nce

Bilim Uzmanı (Uluslararası İlişkiler)

Unvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tez’dir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 01.07.2009

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 22.07.2009

Tezin Danışmanı : Doç. Dr. Yusuf AKSAR

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. A. Hamdi TOPAL

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Mustafa CİN

Enstitü Müdürü : Doç. Dr. Haydar AKYAZI

TEMMUZ - 2009

TRABZON

0. SUNUŞ

00. Önsöz

Devletlerin kıta sahanlığı üzerindeki iddiaları XX. yüzyılın başlarına dayanmakla birlikte, bu konudaki iddiaların netlik ve hukuksal bir statü kazanması II. Dünya Savaşı sonrasında olmuştur. Teknolojik gelişmeler ve devletlerin doğal kaynaklara olan gereksinimlerinin artması sonucu girdikleri arayış ile kıta sahanlığı üzerindeki iddiaları artmış, bu da kıta sahanlığını sınırlandırma sürecini başlatarak, bu kavramı hukuksal bir zemine oturtma ihtiyacını doğurmuştur. Böylece, yapılan konferanslar sonucu, 1958 Cenevre Sözleşmesi ve 1982 B.M. Deniz Hukuku Sözleşmesi ortaya çıkmıştır. Devletlerin kıta sahanlığı sınırlandırması konusunda uzlaşmadığı durumlarda ise uluslararası hukuka uygun olarak yargıya başvurulmuştur. 1958 Sözleşmesi'nden bu yana sınırlandırma uyuşmazlıklarına ilişkin olarak Uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Hakemlik Mahkemeleri'nde birçok dava incelenip karara bağlanmıştır. Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı da, Türkiye ve Yunanistan arasında uluslararası hukuka konu olan deniz alanları ile ilgili uyuşmazlıklardan bir tanesidir. Ege Denizi'nde iki devletin deniz alanlarını belirleme işinin karmaşıklığı ilginç bir anlaşmazlık konusudur. Yunanistan, Ege Denizi'ne ilişkin olarak sadece kıta sahanlığı sorunu olduğunu iddia etmekte ve bununda Uluslararası Adalet Divanı yoluyla çözülmesini istemektedir. Türkiye ise bu sorunların karşılıklı görüşmelerle çözümünden yanadır.

Yüksek lisans tez danışmanlığımı üstlenerek, çalışmalarımı yönlendiren ve desteklerini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Yusuf AKSAR'a ve tüm üniversite eğitimim boyunca bana emeği geçmiş olan değerli hocalarım Prof. Dr. Mohammad ARAFAT ve Yrd. Doç. Dr. A. Hamdi TOPAL'a teşekkür ederim. Son olarak çalışmam sırasında bana güç katan Arş. Gör. Bülent ŞENER ve aileme teşekkürlerimi sunarım.

01. İçindekiler

	<u>Sayfa Nr.</u>
0. SUNUŞ	III
00. Önsöz	III
01. İçindekiler	IV
02. Özet	VIII
03. Summary	IX
04. Şekiller Listesi	X
05. Kısaltmalar Listesi	XI
GİRİŞ	1-4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDA KITA SAHANLIĞI	5-51
10. Kıta Sahaneliğının Tanımı	5
100. Jeolojik Açıdan Kıta Sahaneliğı	5
101. Hukuki Açıdan Kıta Sahaneliğı	8
1010. Truman Bildirisi	9
1011. Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu Çalışmaları	11
1012. 1958 Cenevre Kıta Sahaneliğı Sözleşmesi	14
1013. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi	16

11. Kıta Sahaneliğının Sınırlandırılması	21
110. 1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi	22
111. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi	23
1110. “Hakça İlkeler” – “Hakkaniyet ve Nisfet” Kavramları.....	25
112. Uluslararası Uygulama.....	29
1120. <i>Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davaları</i>	29
1121. <i>İngiltere-Fransa Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması Davası</i>	32
1122. <i>Tunus-Libya Kıta Sahaneliği Davası</i>	35
1123. <i>Maine Körfezi Davası</i>	37
1124. <i>Libya-Malta Davası</i>	41
1125. <i>Saint Pierre ve Miquelon Adaları Davası</i>	46
1126. <i>Jan Mayen Davası</i>	47
1127. <i>Eritre-Yemen Davası</i>	49
1128. <i>Katar-Bahreyn Davası</i>	50
1129. <i>Kamerun-Nijerya Davası</i>	51

İKİNCİ BÖLÜM

2. EGE DENİZİ KİTA SAHANLIğI UYUŞMAZLIğI	52-147
20. Ege Denizi	54
21. Uyuşmazlığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi.....	61
210. 1973 Kıta Sahaneliği Krizi	61
211. Yunanistan’ın B.M. Güvenlik Konseyi’ne ve Uluslararası Adalet Divanı’na Başvurusu	73
212. Bern Anlaşması	80

213. Uluslararası Adalet Divanı'nın Kararı.....	83
214. 1987 Kıta Sahanelığı Bunalımı	91
215. Türk-Yunan Diyalogu.....	95
22. Tarafların Ege Denizi Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığına İlişkin Tezleri.....	97
220. Yunanistan'ın Tezleri	98
2200. Yunanistan'ın Usule İlişkin Tezleri	98
2201. Yunanistan'ın Esasa İlişkin Tezleri	100
22010. Siyasal ve Ülkesel Bütünlük İlkesi	100
22011. Adaların Kıta sahanlığına Sahip Olması İlkesi.....	104
22012. Türkiye ile Yunan Adaları Arasında Eşit Uzaklık İlkesinin Uygulanması	109
221. Türkiye'nin Tezleri	112
2210. Türkiye'nin Usule İlişkin Tezleri	112
2211. Türkiye'nin Esasa İlişkin Tezleri.....	113
22110. Anlaşmanın Esas Olması	113
22111. Doğal Uzantının Esas Olması	115
22112. Hakça İlkelerin Esas Olması	119
22113. Adaların Özel Durumlar Oluşturması	121
22114. Ege Denizi'nin Yarı-Kapalı Deniz Olması	125
22115. Lozan Dengesi	128
23. Uluslararası Deniz Hukuku Açısından Değerlendirme	130
230. Tarafların Usule İlişkin Tezleri.....	130
231. Tarafların Esasa İlişkin Tezleri	132
2310. Hakça İlkeler	133
23100. Doğal Uzantı	140

23101. Adaların Durumu	142
231010. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi madde 1/b ve 1982 B.M. Deniz Hukuku Sözleşmesi madde 121'in Niteliği	143
231011. Sınırlandırmaya İlişkin Kurallar ve Adalar.....	145
3. SONUÇ VE ÖNERİLER	148-159
YARARLANILAN KAYNAKLAR	160-175
ÖZGEÇMİŞ	

02. Özet

XX. yüzyılın başlarından itibaren, gelişen teknolojiye paralel olarak, denizlerden yararlanma imkânının giderek artması, deniz alanlarında petrol ve doğalgaz üretme imkânlarının gelişmesi, devletleri deniz alanları üzerinde egemenlik kurma girişimlerine yöneltmiştir. Devletlerin deniz alanlarındaki bu egemenlik iddiaları, beraberinde ikili ve bazen de çok taraflı uluslararası sorunları ortaya çıkarmaya başlamış, buna bağlı olarak da kıta sahanlığına ilişkin uluslararası hukuk kuralları önem kazanmıştır. Kıta sahanlığına ilişkin uluslararası hukuk kuralları, düzenlenen uluslararası konferanslar sonunda imzalanan sözleşmeler ve önemli bazı uyuşmazlıklara ilişkin yargı ve hakem kararlarının büyük katkıları olmuştur.

Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı, kendine özgü özellikleri olan Ege Denizi'nde Türkiye ile Yunanistan arasında 1973'te ortaya çıkan ve bugüne kadar çözülemeyen kıta sahanlığı alanlarının saptanması ve sınırlandırılması uyuşmazlıklarından birisidir. Türkiye ve Yunanistan, hem sınırlandırmada uygulanması gereken uluslararası hukuk kurallarının ne olması gerektiği hususunda hem de uyuşmazlığın hangi yollarla çözüme bağlanması gerektiği konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Bugüne kadar yapılan ikili görüşmelerde, taraflar bu sorunların çözümlenmesinde esas alınması gereken hukuk kuralları üzerinde anlaşmaya varamadıkları için uyuşmazlık süregelmektedir. Bu tezin amacı, Ege Denizi Kıta Sahanlığı sorununun ana hatlarıyla ortaya çıkışı, gelişimi, uluslararası hukuk açısından niteliği ve buna bağlı olarak, tarafların tezleri hakkında temel bilgileri ortaya koymak ve nihayet içinde bulunulan konjonktüre uygun olarak, uyuşmazlığın çözümüne ilişkin görüşleri belirtmektir. Kıta sahanlığı sorununun, özellikle hukuki niteliğine ilişkin tezin İkinci Bölümü'nde yer alan bu değerlendirmelerin bir anlam kazanabilmesi için, tezin Birinci Bölümü'nde, kıta sahanlığı kavramı, önce jeolojik ve coğrafi açıdan tanımlanmış, sonra da uluslararası hukuk açısından, bir kavram olarak ortaya çıkışı ve gelişimi, yargı kararları da dikkate alınarak incelenmiştir.

03. Summary

As parallel to the technological development from the beginning of the 20th century, the exploration and exploitation of the natural resources of the sea, in particular oil and gas resources, became possible. Thus, States have started to claims sovereignty over maritime zones. Conflicting claims over the same maritime fields created disputes between opposite or adjacent States. One of the most important disputes has occurred in relation to the delimitation of the continental shelf. International rules concerning the delimitation of continental shelf and of other maritime zones have taken their places in the 1958 Geneva Conventions and in the 1982 UN Convention on the Law of the Sea. However, the related rules or principles in particular dealing with the delimitation of continental shelf were too vague in its nature. The main reason for such a situation was the fact that each dispute was a unique case in international law. That is why the decisions of the judicial institutions, especially the judgements of the International Court of Justice, and the awards of international arbitrations have played a central role in fulfilling the real content of the regulations with regard to the delimitation of continental shelf and other maritime zones.

The Aegean Sea Continental Shelf Dispute between Greece and Turkey is one of the impressive disputes which have not been settled yet. The aim of the study is to explore the different aspects of the Aegean Sea Continental Shelf Dispute and try to provide a possible solution to the problem in the light of the rules of international law and of the practice of the international judicial institutions. In order to understand what the real dispute in the Aegean Sea is it is necessary to look at the concept of continental shelf in general in international law. Thus, Part I of the study will provide the general overview of the continental shelf. Part II will only discuss the situation in the Aegean Sea. Then, the work will be ended by drawing Concluding Remarks.

04. Şekiller Listesi

<u>Sekil Nr.</u>	<u>Sekil Adı</u>	<u>Sayfa Nr.</u>
1	Kıta Sahanelığı Kesiti	19
2	<i>Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları</i>	30
3	<i>İngiltere-Fransa Kıta Sahanelığı Davası</i>	33
4	<i>ABD ve Kanada Maine Körfezi Sınırlandırma Davası</i>	39
5	<i>Libya-Malta Arasındaki Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığı Davası</i>	44
6	<i>Saint Pierre ve Miquelon Kıta Sahanelığı Davası</i>	46
7	<i>Jan Mayen Kıta Sahanelığı Davası</i>	48
8	Ege Denizi'nin Batimetrik Haritası	57
9	Yunanistan'a Göre Ege Denizi Kıta Sahanelığı Sınırlandırması ...	111
10	Türkiye'ye Göre Ege Denizi Kıta Sahanelığı Sınırlandırması	118

05. Kısaltmalar Listesi

A.B.	: Avrupa Birliği
A.B.D.	: Amerika Birleşik Devletleri
A.E.T.	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	: adı geçen eser
a.g.m.	: adı geçen makale
a.g.t.	: adı geçen tez
a.g.y.	: adı geçen yer
bkz.	: Bakınız
B.M.	: Birleşmiş Milletler
B.M.D.H.K.	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı
B.M.D.H.S.	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Der.	: Derleyen
I.C.J.	: International Court of Justice
MEB	: Münhasır Ekonomik Bölge
mad.	: madde
M.T.A.	: Maden Tetkik Arama
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
p.	: page
R.G.	: Resmi Gazete
s.	: sayfa
ss.	: sayfa aralığı
S.	: Sayı
T.P.A.O.	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
U.A.D.	: Uluslararası Adalet Divanı
Vol.	: Volume

GİRİŞ

Savaşta ve barışta uluslararası ilişkilerin en canlı ve etkili bir şekilde sahnelendiği ortam olan denizler, bu önemini daima korumuştur. Teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmesi, ekonomik gerçeklerin zorunlu kıldığı tedbirler, milletlerin menfaatlerinin çatışmasına yol açmıştır. Bu devamlı çatışma, denizlerin serbestliği konusunun, her devirde, o devrin ihtiyaçlarına göre ele alınmasını zorunlu hale getirmiştir. Böylece, milletlerin ortak menfaati, denizlerin ve denizlerdeki gidiş gelişlerin, herkesçe kabul edilen ve uyulması zorunlu olan bir hukuk düzenine bağlanması kaçınılmaz hale getirmiştir. Diğer taraftan, deniz altı canlı ve cansız zenginlikleri, her milletin, hatta denize kıyısı olmayan devletlerin bile bu zenginlikler üzerinde hak iddia etmelerine yol açmıştır.¹ Ayrıca, deniz diplerinde bulunan çok zengin inci, mercan, sünger ile mineral yataklarının varlığı ve devletlerin bunları işletme arzuları da, uzun süredir ortaya çıkan ve uygulama alanına giren bir husustur. XIX. yüzyılın ilk çeyreğinden sonra deniz dibindeki bu canlı ve cansız zenginliklere petrol ve doğalgaz gibi iki önemli stratejik enerji hammaddeleri daha ilave edilmiştir.²

XX. yüzyılın başlarından itibaren gelişen teknolojiye paralel olarak, denizlerden yararlanma imkânının giderek artması, deniz alanlarında petrol ve doğalgaz üretme imkânlarının gelişmesi, devletleri deniz alanları üzerinde egemenlik kurma girişimlerine yöneltmiştir. Devletlerin deniz alanlarındaki bu egemenlik iddiaları, beraberinde ikili ve bazen de çok taraflı uluslararası sorunları ortaya çıkarmaya başlamış, buna bağlı olarak da kıta sahanlığına ilişkin uluslararası hukuk kuralları önem kazanmıştır. Kıta sahanlığına ilişkin uluslararası hukuk kuralları, düzenlenen uluslararası konferanslar sonunda imzalanan *Sözleşmeler* ve önemli bazı uyuşmazlıklara ilişkin *Yargı ve Hakem Kararları*'nın büyük katkıları olmuştur.³

¹ M. Zeki Akın, *Karasuları, İç Sular, Gemilerin Bu Sulardaki Rejimi ve Kıta Sahanlığı*, Ankara, 1978, ss. 19-29.

² Sami Doğru, *Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı*, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 2003, s. 10.

³ Doğru, a.g.e., s. 1.

Kıta sahanlığının bir hukuk kavramı olarak ortaya çıkması, II. Dünya Savaşı sonrasında A.B.D. Başkanı Truman'ın bir bildirisi ile olmuştur. Sanayi Devrimi ve teknolojik gelişmeler devletlerin hammaddeye olan ihtiyacını ve bağımlılığını artırmış, devletleri yeni kaynak arayışlarına yöneltmiştir. Teknolojik gelişmeler, deniz altındaki doğal kaynakları da işletilebilir hale getirmiş, bu da devletlerin kıta sahanlığı üzerindeki hak ve yetki taleplerini artırmıştır. Özellikle, Truman Bildirisi'nden sonra diğer birçok devletin de kıta sahanlıkları üzerinde hak iddia etmeleri sonucu kıta sahanlığı sınırlandırmasını düzenleyen bazı kurallara ihtiyaç duyulmuş ve yapılan çalışmalar sonucunda 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmesi ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ortaya çıkmıştır. Bu çerçevede, sınırlandırmaya ilişkin temel kural, devletlerin tek yanlı olarak sınırlandırma yapamayacakları, uluslararası hukuk çerçevesinde görüşmeler yoluyla bir sınırlandırmaya varılması ve bunun hakça ilkelere uygun bir sonuç doğurmasıdır. Ancak karşılıklı görüşmeler sonucunda bir sınırlandırma çizgisi üzerinde anlaşmaya varılamadığı durumlarda uluslararası yargıya başvurulmuştur.⁴

Başlangıçta devletlerin tek taraflı uygulamalarına konu olan, hukuki bir kavram olarak ilk defa 1945'te ortaya çıkan kıta sahanlığı kavramı, devletlerin deniz yatağı ve toprak altındaki doğal kaynaklarının araştırılması ve işletilmesine olanak tanımakta ve devletlere münhasır haklar bahsetmektedir. Komşu kıyı devletlerin varlığı halinde, kıyı devletlerinin doğal olarak sahip olduğu kabul edilen bu tür egemen haklarını kullanabilmesi, kıta sahanlığının sınırlandırılmasını gerektirmektedir. Ancak sahilleri bitişik veya karşı karşıya olan devletler arasında kıta sahanlığının dış ön sınır ile yan sınırının saptanması her zaman kolay olmamakta ve komşu devletler arasında önemli kıta sahanlığı sınırlandırma sorunlarına yol açmaktadır. Nitekim, Türkiye ile Yunanistan arasında 1973'te ortaya çıkan ve bugüne kadar çözülemeyen, zaman zaman bu iki devleti savaşın eşiğine getiren Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı bu nitelikteki uyuşmazlıklardan birisidir. Türkiye ve Yunanistan hem sınırlandırmada uygulanması gereken uluslararası hukuk kurallarının ne olması gerektiği hususunda hem de uyuşmazlığın hangi yollarla çözüme bağlanması gerektiği konusunda farklı görüşlere sahiptirler. Bir yandan Yunanistan'ın uluslararası hukuka aykırı ve katı tutumu öte yandan iki ülke arasındaki Kıbrıs gibi başka temel

⁴ Aslı Pakfiliz, Uluslararası Yargı ve Hakemlik Kararları Işığında Kıta Sahanlığı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, ss. 1-2.

sorunların varlığı bu farklı görüş ayrılıklarının giderilmesini zorlaştırmakta ve uyuşmazlığın çözümünü daha da güçleştirmektedir.⁵

Ege Denizi'nde henüz bir çözüme kavuşturulamamış kıta sahanlığı uyuşmazlığı, Yunanistan'ın Ege'de petrol araştırması konusunda aldığı birtakım kararlar sonrasında, Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın 1973'te Ege Denizi'nde Türk karasuları dışında ve kıta sahanlığında bulunan bölgelerle ilgili 27 adet petrol arama ruhsatı vermesi nedeniyle ortaya çıkan uyuşmazlık, Türkiye'nin 1974 yılında T.P.A.O.'ya yeni ruhsatlar vermesi ve Yunanistan'ın bunları protesto etmesiyle sürmüştür.⁶

Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı, tarafların kıta sahanlığının tanımını üzerindeki görüş ayrılıklarından değil, sınırlandırmanın hangi ilkelere göre yapılacağı, sınırlandırmada adaların göz önüne alınıp alınmayacağı ve sınırlandırmanın kim tarafından yapılacağı konularındaki farklı görüşlerinden kaynaklanmaktadır.⁷ Türkiye, kendine özgü özellikleri olan ve yarı kapalı deniz niteliğine sahip Ege Denizi'nin kıta sahanlığında yapılacak sınırlandırmanın, Ege Denizi'nin bu özellikleri de dikkate alarak, hakça ilkelere uygun bir sonuca varacak şekilde, iki devlet arasında anlaşma ile yapılması taraftarıdır. Buna karşın Yunanistan ise, kıta sahanlığı sınırlandırmasının, esasen açık denizler ve okyanuslar esas alınarak hazırlanan Sözleşme hükümlerinin, yine bu Sözleşmelerde kabul edilen istisnai hükümler dikkate alınmadan, Türkiye ile her birinin tek başına kıta sahanlığı olduğunu ileri sürdüğü Ege Adaları'nın en doğuda bulunanları arasında, eşit uzaklık ilkesine uygun olarak yapılması gerektiği görüşünü ileri sürmekte, bu yapılamıyorsa, sorunun Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmesini istemektedir.

Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığı, iki ülke arasındaki dostça ilişkileri zedeleyerek yıllardır sürmektedir. İki ülke de birçok çekişmeli konuda uyuşmazlık içindedirler. Yunanistan'a göre çözülmemiş sorun sadece kıta sahanlığının sınırlandırılmasıdır, fakat Türkiye, bazı adalar üzerindeki egemenlik sorunları, diğer adaların askerden arındırılması, Yunanistan'a ait Ege adalarının karasuları genişliği,

⁵ Fatma Taşdemir, "Türk-Yunan Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı", Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Günü Armağanı, İkinci Cilt, İstanbul, 2002, ss. 1617-1618.

⁶ Vefa Toklu, Uluslararası İlişkiler, İmaj Yayınevi, Ankara, 2004, s. 474.

⁷ Şule Kut, "Türk Dış Politikası'nda Ege Sorunu", Türk Dış Politikası'nın Analizi, Yay. Haz. Faruk Sönmezoğlu, 1998, s. 265.

Yunan adaların üzerindeki hava sahası, Ege Denizi'nde hava komuta sorunu ve Ege Denizi'nden geçiş hakkı gibi sorunların çözüme kavuşturulmasını ileri sürmektedir.⁸

Uluslararası Deniz Hukuku Açısından Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı adı altında iki bölümden oluşan bu çalışma; kıta sahanlığı ve sınırlandırılmasına ilişkin uygulanan uluslararası hukukun temel ilkelerini ve Türkiye ile Yunanistan'ın kıyılarıyla çevrili, içinde binlerce ada, adacık ve kayalığın bulunduğu, yarı kapalı bir deniz olan Ege Denizi'ndeki uyuşmazlığa ilişkin tarafların usule ve esasa ilişkin tezlerini ortaya koymak, bu uyuşmazlığın çözümünde esas alınabilecek temel ilkelerin belirlenmesine yardımcı olmak amacıyla yönelik olarak yapılmıştır.

Çalışmanın Birinci Bölümü'nde, önce jeolojik açıdan kıta sahanlığının tanımı yapıldıktan sonra, kıta sahanlığı ve sınırlandırılmasına ilişkin uluslararası deniz hukukunun bugün vardığı nokta ortaya konmakta ve kıta sahanlığının hukuki bir kavram olarak tarihsel gelişimini tanımlayıcı bir biçimde açıklanmaktadır. Özellikle kıta sahanlığı sınırlandırılması üzerinde durulmakta ve bu kapsamda sözleşmeler ve uluslararası içtihadı atıfta bulunarak genel bir çerçeve çizilmeye çalışılmaktadır. Bu çerçevede günümüze kadar, Uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Hakemlik Mahkemeleri önünde görülen başlıca kıta sahanlığı davaları incelenmektedir.

İkinci Bölüm'de ise, Yunanistan ile Türkiye arasındaki Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı incelenmektedir. Bunun için önce, uyuşmazlığa konu olan Ege Denizi, jeolojik açıdan kısaca ele alınmakta, uyuşmazlığın ortaya çıkmasına neden olan söz konusu bölgenin yer altı kaynakları hakkında özet bilgi verilmektedir. Daha sonra, 1970'li yılların başında ortaya çıkan bu uyuşmazlığın nedeni ve tarihsel süreç içerisindeki gelişimi, tarafların sorunun usulüne ve esasına ilişkin görüşleri birlikte verilmeye çalışılmaktadır. Ayrıca, uyuşmazlığa ilişkin olarak tarafların ileri sürdüğü görüşlerin, uygulanan uluslararası hukuk kuralları açısından değerlendirilmektedir.

⁸ Jon Van Dyke, "An Analysis of the Aegean Disputes under International Law", **Ocean Development & International Law**, (2005), p. 63.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNDA KİTA SAHANLIĞI

10. Kıta Sahanelının Tanımı

Coğrafi bir kavram olan kıta sahanlığı, kara ülkesinin denizin altında süren doğal uzantısını; hukuki olarak ise, karasularının ötesinde başlayıp belirli bir uzaklık ve derinliğe kadar giden deniz tabanı ve toprak altını ifade etmektedir.⁹ Genel olarak kıta sahanlığı, 200 mil genişlik ilkesinin uygulanmadığı dar denizlerde hakça ilkelere göre sınırlanan, diğer denizlerde 200 mile kadar olan yöresi kıyı devletinin doğal kaynaklarının aranması ve işletilmesi ile sınırlı egemenliğine tabi olan, güvenlik, ulaşım ve canlı kaynaklardan yararlanma açısından üzerindeki su kütlesi açık deniz statüsüne tabi bulunan, kıtaların kıyı çizgisi ile deniz dibine inen dik meyil arasındaki nispeten yumuşak meyilli doğal uzantısıdır.¹⁰

100. Jeolojik Açıdan Kıta Sahanelığı

Komşu karanın deniz altında uzanışı gibi görünen, karaların kenarında, kıyıda açığa doğru eğimin belli şekilde arttığı yere kadar uzanan, az eğimli sığ denizlere sahip sahaya

⁹ Kıta sahanlığı önemli fiziksel özelliklere sahiptir ve deniz ve toprak altı zenginliklerin en yoğun olduğu yerdir. Özellikle yer altında manganez yumrulan, bakır, nikel gibi çeşitli madenler, petrol (A.B.D. ve Meksika açıklarında, Kuzey Denizi, Güney-Doğu Asya, Basra Körfezi), doğalgaz, bitkisel ve hayvansal kaynaklar (değerli yosunlar, sünger, mercan, midye, istiridye, inci gibi canlılar) bazı bölgelerde (Meksika Körfezi, Basra Körfezi, Sri Lanka, Pasifik Okyanusunun bazı mekânları) yoğun olarak bulunmaktadır. Ayrıca bkz. Melda Sur, Uluslararası Hukukun Esasları, Geliştirilmiş 2. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2006, s. 336.

¹⁰ Yavuz Ergüven, Devletler Hukukunda Kıta Sahanelığı ve Türkiye'nin Kıta Sahanelığı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1982, s. 10.

jeolojik anlamda kıta sahanlığı (kıta şelfi) denir.¹¹ Bu açıdan kıta sahanlığı kavramı, kıyı devletlerinin kara ülkesinin denizin altında süren doğal uzantısı olarak tanımlanmaktadır.¹²

Dünya, jeolojik açıdan iki değişik yer kabuğuna sahip bulunmaktadır: i) deniz seviyesinin üstünde kalan kıtalar; ii) deniz seviyesinden yaklaşık 5 km derinliği olan büyük okyanus havzaları. Bu iki büyük oluşum yer kabuğunun yüzünü ve ikisi arasındaki sınırı, kıta sahanlığının da yer aldığı kıta kenarını teşkil etmektedir. Jeolojik ve jeofizik incelemeler kıtaları oluşturan yer kabuğu ile okyanusları oluşturan yer kabuğunun çok belirgin farklılıklarının olduğunu ortaya koymaktadır. Yer kabuğunu, iç kısımdan ayıran çok belirgin *Mohorovicic* yüzeyine kadar dış kabuğun kalınlığı, kıtalar altında ortalama 35 km ve okyanuslar altında ortalama 6 km'dir. Yer kabuğunun yaklaşık % 40'ını oluşturan kıtasal kabuk daha kalın, fakat hafif granitik malzemeden; kıtasal kabuğun altında da devam eden, okyanus tabanını oluşturan, daha ince, fakat daha ağır bazaltik malzemeden oluşmaktadır. Bu iki kütle arasında geçişi oluşturan kıta kenarları, Atlantik ve Hint Okyanusları çevresinde Pasifik Okyanusu'nu çevreleyen kıta kenarına göre genellikle daha geniştir. Toplam okyanus yüzeyinin yaklaşık % 25'i kıta kenarının su altında kalmış kısmını oluşturmaktadır. Kıta kenarı bu bölünmeye göre dörde ayrılmaktadır.¹³ Bunları karadan denize doğru tanımlarsak:

- Kıyı düzlüğü: Deniz seviyesi üzerindeki kıyı ovalarıdır.

- Kıta Sahanlığı: Kıta sahanlığı ortalama 130 metre derinliğe kadar inmektedir. Ancak 600 metre derinliğe kadar inen yerler de vardır. Genişliği ortalama 75 km olup, Sibirya'nın kuzeyinde olduğu gibi 700 km'ye kadar da çıkabilmektedir. Kıtaların aşınmasından oluşan kum, çakıl, toprak ve diğer malzemelerin akarsularla deniz getirildiği deltalar; dalgaların kıydan aşındırdığı yine kum, çakıl ve toprak malzeme ile kimyasal ve biyolojik yollarla oluşan kireçtaşlarının çökerek meydana getirdiği tortul kayalar, genellikle kıta sahanlığını kaplamaktadır. Yüz milyonlarca sene süregelen bu olay sonucu kalınlığı

¹¹ Buradaki kıta sahanlığı terimi, hukuki anlamda kıta sahanlığı ile karıştırılmamalıdır. Jeolojik anlamda kıta sahanlığı, hukuki anlamdaki kıta sahanlığının sadece bir bölümünü oluşturmaktadır. Hüseyin Pazarcı, "Kıta Sahanlığı Kavramı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Sorunu", Prof. Aziz Köklü'nün Anısına Armağan, Ankara, 1984, s. 395.

¹² Aslan Gündüz, *The Concept of The Continental Shelf, in its Historical Evolution: With Special Emphasis on Entitlement*, İstanbul, 1990, p. 1; Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri*, İstanbul, 1984, s. 176; Ian Brownlie, *Principles of Public International Law*, Oxford University Press, 4. Edition, 1990, p. 214.

¹³ Taşdemir, a.g.m., ss. 1619-1620.

binlerce metreye ulaşan çökel tabakalar meydana getirmektedir. Çökellerin kalınlığı, kıta sahanlığının jeolojik alt yapısına ve yaşına bağlı olarak, sıfırla binlerce metre arasında değişmektedir. Kıta sahanlıklarını örten çökel kayalardan halen dünya petrolünün % 20'si üretilmektedir. Derin denizde üretim teknolojisi geliştikçe bu oranın % 30-35'e yükseleceği sanılmaktadır.

- Kıta Yamacı: Kıta sahanlığıyla okyanus çukuru arasında dik eğimli çok belirgin topoğrafik araziye oluşturmaktadır. Kıta yamacı, kıta şelfinin bittiği yerden başlamakta ve yüksek eğimli bir yamaç morfolojisi göstermektedir. Kıta yamacının eğimi kırkta bir civarındadır. Kıta yamacının en tabanı eğimde kırılmanın olduğu ve düzleşmenin başladığı yerdir ve bu noktadan sonra kıta yokuşu başlamaktadır. Yamaçtan yokuşa geçiş noktasının belirlenmesinin kıta sahanlığı hesaplamalarında özel bir önemi vardır.¹⁴ Gerçekte kıta yamacı konkav profil gösterir ve meyil bakımından farklı iki kısımdan meydana gelir. Yamacın üst kısmı daha diktir. Buna karşılık yamacın etek kısmında eğim daha azdır. Karalar yüzeyinden aşındırılarak getirilen dağınık tortullar (sedimentler), bu yamaç boyunca akarak ve kayarak okyanus tabanına yayıldığı için kıta yamacının üst kısmı sediment bakımından fakir ve genellikle kayalıktır. Etek kısmı ise, daha ziyade burada çökelmiş sedimentler tarafından kaplıdır.¹⁵ Kıta yamacının tabanından, okyanus tabanına doğru, çok az eğimli olan kesimde ise “kıta yamacı eteği” yer alır. Kıta yamacı eteği, 1,5-3 km. daha aşağıda bulunan az meyilli (1/20, 1/1000) bölgelerdir. Yarı kapalı ve kapalı denizlerde pek rastlanmayan kıta yamacı eteğinin önemli petrol potansiyeli olacağı tahmin edilmektedir. 1/1000'den daha meyilli olan derin kısımlar ise “abisal düzlükleri” oluştururlar.¹⁶ Özetle, kıta kenarı ile derin deniz düzlükleri ve tepelikleri birbirinden çok açık ve seçik bir biçimde karakteristik *relief* özellikleri ile ayrılmıştır. Bu iki farklı deniz altı topografya ünitesi arasındaki sınırı da kıta yamacı eteği oluşturur.¹⁷

- Kıta Yükselimi: Kıta yamacının tabanından, okyanus tabanına doğru, çok az eğimli olan kısımda ise, kıta yükselimi yer almaktadır. Genişliği 0 ile 600 kilometre arasında

¹⁴ Hüseyin Öztürk, “Jeolojik Kıta Sahanlığının Belirlenmesindeki Formülasyonlar”, Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, s. 10.

¹⁵ Sırrı Erinç, Jeomorfoloji, Cilt: II, 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 23, s. 379.

¹⁶ Doğru, a.g.e., s. 8.

¹⁷ Sırrı Erinç ve Talip Yücel, Ege Denizi, Türkiye ile Komşu Ege Adaları, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 84, 2. Baskı, Ankara, 1988, s. 36.

değişmektedir. Sondajla denenmemiş olmakla beraber, kıta yükseliminin önemli potansiyeli olduğu tahmin edilmektedir. Kıta yükselimi ve kıta yamacı doğal uzanımın, ayrılmaz bir bütünü olup, özellikle okyanuslarda kendini daha iyi ortaya koymuştur. Yarı kapalı ve kapalı denizlerde kıta yükselimine pek az olarak rastlanmaktadır. Kıta kenarının dış sınırının ötesi ise okyanus tabanlarını oluşturmaktadır.¹⁸

Son olarak kıta yamacının alt kenarından başlayan “*derin deniz dipleri*” ise, yeryüzünün en geniş kısmını kaplamaktadır. Oldukça ince bir okyanussal kabuk üzerinde oluşmuş bulunan bu okyanus tabanının ortalama derinliği 4000 metredir ve genellikle ince bir sediment örtü ile kaplı bulunmaktadır. Bu jeomorfolojik birim içinde bulunan başlıca *relief* şekilleri, derin deniz düzlükleri, platolar, vadiler, sivri tepeler ve sıra dağlar olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁹

101. Hukuki Açıdan Kıta Sahanlığı

XX. yüzyılın ilk yıllarında, teknolojinin gelişmesiyle birlikte karasularının ötesinde bulunan deniz yatağı ve toprak altının keşfi ve işletilmesi ile ilgili faaliyetlerde (özellikle petrol ve doğalgaz) artış olmuştur.²⁰ Kıta sahanlığı kavramının uygulanan hukuk kavramı olarak ortaya çıkması ancak 28.9.1945’te A.B.D. Başkanı Truman’ın bir bildirisi ile olmuştur. Truman Bildirisi, öz olarak doğal kaynakların korunması ve bunlardan yararlanılması amacıyla A.B.D. kıyılarına bitişik olan ve açık deniz altında yer alan kıta sahanlığını oluşturan deniz yatağı ve onun toprak altında yetkilerin A.B.D. hükümetine ait olduğunu bildirmektedir.²¹ Kıta sahanlığı kavramıyla ilgili ikinci aşama, 1958 Cenevre Deniz Hukuku Konferansı ile varılan aşama olmuştur.²² Bu konferans çerçevesinde yapılan andlaşmalardan biri de Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’dir. 1958 Cenevre Sözleşmesinin kıta

¹⁸ Cengiz Karaköse, “Ege’deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri”, Ege’de Deniz Sorunları Semineri, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 552, Ankara, 1986, ss. 56-57.

¹⁹ Oğuz Erol, Jeomorfoloji, Cilt: II, 2. Baskı, (Basılmamış Ders Notları), Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, 1983, s. 49.

²⁰ Malcolm D. Evans, International Law, Oxford University Press, 2006, p. 641.

²¹ Hüseyin Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, Gözden Geçirilmiş 8. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007, s. 364; Churchill and Lowe, The Law of the Sea, Second Edition, Manchester University Press, 1988, p. 122. Bu bildiri üzerine birçok devlet tek yanlı olarak farklı kapsamda haklar öne sürmüşlerdir. Örneğin, bazıları hem kıta sahanlığı, hem üzerindeki sularda egemenlik iddia ederken, kıta sahanlığı çok dar olan bir kısım devletlerden özellikle And devletleri, karasularını 200 deniz miline çıkarmak istemişlerdir. Daha fazla bilgi için bkz. Sur, a.g.e., s. 336.

²² Konferans’ta, kıta sahanlığı üzerinde kıyı devletinin birtakım egemen hakları bulunduğu artık örf ve adet niteliği kazanmış durumdadır.

sahanlığı kavramı konusunda en belirgin katkısı bu alanın dış sınırı birbirinden farklı iki ayrı ölçüte göre saptanabilecektir: i) 200 metre derinlik; ii) 200 metre derinlikten sonra, eğer bu bölge işletilebilirse, işletilebilir.²³ Sözleşme ayrıca, kıta sahanlığı kavramı çerçevesinde kıyı devletinin sahip olduğu haklar ve yetkilerin niteliği konusunda da ışık tutmaktadır. Buna göre, bu haklar ve yetkilerin münhasır olarak kıyı devletine ait olduğu ve kıyı devletinin bunlara sahip olması için herhangi bir uygulama ya da ilan etmeye gerek olmadığı kabul edilmektedir.²⁴ III. Deniz Hukuku Konferansı ve onun sonunda ortaya çıkan 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, kıta sahanlığı ile ilgili son aşamayı oluşturmaktadır. Adı geçen Sözleşme'nin 76. maddesi, kıta sahanlığının bir devlet ülkesinin doğal uzantısı olduğunu bildirdikten sonra, ilke olarak, kıta kenarının uç noktasına kadar devam edeceğini kabul etmektedir. Başka bir deyişle, bugün kıta sahanlığı, kıta yamacı ve kıta yükseliminin tümünü içermektedir. Ancak, yine Sözleşme'nin adı geçen maddesine göre, eğer kıta kenarının uç noktası karasularının ölçülmesinde esas alınan çizgiden başlayarak ölçüldüğünde 200 milin berisinde kalıyorsa, bir kıyı devletinin kıta sahanlığının, ilke olarak, 200 mile kadar uzanacağı kabul edilmektedir.²⁵

1010. Truman Bildirisi

A.B.D. Başkanı Truman, 28 Eylül 1945'te iki tebliğ yayınlamıştır. Bu tebliğlerden ilki "*kıta sahanlığının yer altı ve deniz yatağı tabii kaynakları*", ikincisi ise "*açık denizin bazı bölgelerinde sahil bakkılığı*" ile ilgilidir. Bu bildirimlerin ilkinde şöyle denilmektedir: A.B.D., sahillerine bitişik denizlerin deniz yatağı ve toprak altında bulunan doğal zenginlikleri araştırma ve işletme münhasır yetkisine sahiptir. Kıta sahanlığının diğer devletlerin kıyılarına kadar uzanması ya da komşu bir devletle müşterek olması halinde sınır, A.B.D. ile ilgili devlet arasında, hakça ilkelere uygun olarak tespit edilecektir.²⁶

Truman Bildirisi, kıta sahanlığının dış sınırını belirtmemekteydi. Kıta sahanlığının dış sınırının belirlenmesi, eş zamanlı olarak gerçekleştirilen bir basın açıklaması ile olmuştur. Buna göre, A.B.D. belli bir sınır koymaktan ziyade, 200 metre derinlik esasını kıstas olarak bir sınır belirlemiştir. Yani denizin 200 metre derinliğine kadar olan alanlar için bu hakkı

²³ 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi mad. 1; Sözleşme'nin Türkçe metni için bkz. Aslan Gündüz, Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, Örnek Kararlar, Beta Yay., 5. Bası, İstanbul, 2003, ss. 331-354.

²⁴ 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi mad. 2.

²⁵ Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, a.g.e., s. 366.

²⁶ Gündüz, The Concept of The Continental Shelf, a.g.e., pp. 24-25.

istiyordu.²⁷ 1950’li yılların sonuna doğru Truman’ın bu bildirisi sarih veya zımni olarak, birçok devlet tarafından kabul edilmiştir. Güney Amerika devletleri ile başlayan bu uygulama Basra Körfezi’ndeki İngiliz Sömürgeleri ve Commonwealth üyesi devletler tarafından izlenmiştir. 1950’li yıllarda ise İzlanda, İsrail, Filipinler, Kore Cumhuriyeti gibi devletlerin kıta sahanlığı ilan ettikleri görülmektedir. Ancak bu devletler, genel olarak, kıyı devletinin ulusal yetkisinin sahillere bitişik açık deniz altındaki deniz alanlarına uzandığını kabul etmekle birlikte uzlaşa bundan öteye gitmemekteydi. Bu devletler hem kıta sahanlığı kavramı konusunda hem de kıta sahanlığının dış sınırı konusunda farklı şeyleri anlamaktaydı.²⁸ Bununla birlikte o zamana kadar sadece jeolojik bir kavram olarak bilinen kıta sahanlığı kavramı, devletler hukukuna girmiştir. Böylece kıta sahanlığı kavramı aracılığı ile denizlere kıyısı bulunan bütün devletler sadece ülkelerini genişletmekle kalmıyorlar, o denizlerde bulunan bütün kaynakları da kendilerine inhisar ettirmiş bulunuyorlardı.²⁹

Başkan Truman’ın “*Kıta sahanlığının yer altı ve deniz yatağı doğal kaynakları*” na ilişkin Bildirisi’nde, kıta sahanlığı kavramının ortaya çıkarılmasına dört neden gösterilmiştir:

- Devletin deniz yatağı ve altındaki doğal kaynakları işletebilmesi için o denizin sahillerinin de kontrol edilmesi gerekmektedir;
- Devletin kendi kendisini koruması fikri, sahil devletinin sahilinin açığındaki alanı kontrol etmesini gerektirir;
- Kıta sahanlığı olarak tarif edilen alandaki madenler, çoğunlukla sahildeki madenlerin bir uzantısı şeklindedir;

²⁷ Gündüz, a.g.e., p. 5.

²⁸ Gündüz, a.g.e., pp. 45-46.

²⁹ Taşdemir, a.g.m., s. 1622.

- Kıta sahanlığı, sahildevletinin kara ülkesinin bir uzantısıdır ve bu nedenle doğal olarak ona aittir.³⁰

Truman Bildirisi ile özet olarak; tabii kaynakların korunması ve bunlardan faydalanılması maksadıyla, A.B.D. kıyılarına bitişik olan ve açık deniz altında yer alan kıta sahanlığını oluşturan deniz yatağı ve toprak altında yetkilerin A.B.D. Hükümetine ait olduğu, komşu devletlerle bu alanın sınırlandırılmasının hakça ilkelere göre yapılacağı, kıta sahanlığı üzerinde yer alan açık deniz rejiminde herhangi bir değişiklik olmayacağı ilan edilmektedir.³¹

Devletlerin kıta sahanlığı konusundaki farklı anlayış ve uygulamalarının yarattığı sorunlar, uluslararası alanda ortak bir anlayış geliştirme ihtiyacını doğurmuştur. Böylelikle, Birleşmiş Milletler Hukuk Komisyonu kıta sahanlığı ile ilgili çalışmalar yapmış ve kıta sahanlığı konusu uluslararası bir platformda tartışılma imkanı bulmuştur.

1011. Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu Çalışmaları

Denizlerin insanlığın ekonomik açıdan geleceğe yönelik amaç ve çıkarları nedeniyle büyük önem kazanması sonucu kıta sahanlığı bölgesine yönelik hukuki sorunların uluslararası alanda çok taraflı düzeyde ve ciddi bir biçimde ele alınmasına yol açmıştır. Kıta sahanlığı konusu uluslararası alanda ilk kez Birleşmiş Milletler Devletler Hukuku Komisyonu'nda ele alınmıştır. B.M. Genel Kurulu 21 Kasım 1947 tarihinde aldığı bir kararla devletler hukukunun derlenmesi için bir komisyon kurmuştur. Devletler Hukuku Komisyonu, 1949 yılında yaptığı ilk toplantısında açık denizin statüsü ve karasuları rejimini kodifiye edilebilecek başlıca konular arasında saptamıştır. Açık denizlerin rejimi ile görevli raportörü 1950 yılında hazırladığı raporda kıta sahanlığına ilişkin çeşitli sorunlara da yer verilmiştir. Komisyon kıta sahanlığı konusunda çıkış noktası olarak kıyı devletine bu bölge üzerinde bazı haklar tanınmasını öngörmüş, sorun yaratan ve uzun çalışmalarını gerektiren bu hakların niteliği hususu olmuş ve asırlardır süregelen açık

³⁰ Sertaç H. Başeren, "Kıta Sahanlığı: Doğal Uzantı ve Mesafe İlkesi İlişkileri", **Dış Politika Dergisi**, Cilt: VI, Sayı: 1 (1995), s. 53.

³¹ Doğru, a.g.e., s. 14.

denizlerin serbestisi ilkesi kıyı devletlerine tanınacak olan yeni hakların niteliği ve boyutlarının belirlenmesinde önemli bir engel oluşturmuştur.³²

Komisyon'un 1950 yılında hazırladığı raporda kıta sahanlığına ilişkin başlıca şu sorunlar üzerinde durulmuştur:

*“Denizin canlı kaynakları ve denizaltı kaynaklarından yararlanma hakkının tanınabilmesi için kıyı devletinin kıta sahanlığına sahip olmasının gerekip gerekmediği; Kıta sahanlığının sınırının hangi ölçütlere göre saptanacağı; Kıta sahanlığının saptanmasında kıyı devletinin bu bölgede fiili hakimiyetinin gerekip gerekmediği; Kıyı devletine canlı kaynaklar ve denizaltı kaynaklarından yararlanma hakkının tanınabilmesinin kıta sahanlığına sahip bulunması koşuluna bağlı olup olmayacağı ve bağlı olmadığı kabul edilirse, bu iki hakkın dış sınırının nereye kadar uzanacağı; Kıta sahanlığı üzerindeki hakkın egemenlik hakkı mı yoksa yalnızca bir kontrol ve yargı hakkı mı olacağı; Kıta sahanlığından ve üzerindeki su kolonundaki canlı kaynaklardan yararlanma konusunda kıyı devletinin ne ölçüde yararlanma hakkının bulunduğu bu devletin uyruklarına aynı bölgede ne gibi özel haklar tanınabileceği; Kıta sahanlığının yan sınırının kıyıdaş birden fazla devlet arasında ne şekilde saptanacağı; Deniz dibinin işletilmesi için kurulacak tesislerin hukuki durumunun nasıl olacağı ve bunlara bir koruma bölgesi tanınıp tanınmayacağı; Kıta sahanlığına rastlayan bölgede, devletler hukukunca, kıyı devletinden başka devletlere tanınmış olan bazı hakların akıbetinin ne olacağı.”*³³

Komisyon 27 Temmuz 1951 tarihli oturumunda kıta sahanlığına ilişkin ilk *Sözleşme Projesi*'ni tartışmıştır. Bu projenin ilk dört maddesi kıta sahanlığına ilişkindir. Kıta Sahanlığı'nın tanımını yapan 1. maddeye göre; *“kıta sahanlığı, deniz yatağı ile sahillere bitişik su altı bölgeleri olup, derinlikleri, doğal kaynakların işletilmesine müsait olan ve karasularına bitişik bölgeler dışında kalan sahalardır.”* Projenin 2. maddesi ile de, *“kıta sahanlığının, kıyasal devletin kontrol ve yargı hakkına tabi olduğu”* hükme bağlanmıştır.³⁴

Komisyon, 1953 yılında bir proje üzerinde daha durmuştur. Bu proje, devletlerin, Komisyon'a sundukları göre hazırlanmıştır. Projenin 1. maddesine göre; *“kıta sahanlığı*

³² Ergüven, a.g.t., ss. 31-33.

³³ Ergüven, a.g.t., s. 33.

³⁴ Akın, a.g.e., ss. 279-280.

terimi ile sahillere bitişik fakat karasuları bölgesi dışında kalan ve 200 metre derinliğe kadar uzanan deniz altı bölgelerinin deniz yatağı ve yer altı anlaşılmaktadır.” Projenin 2. maddesi, “sahildar devlete kıta sahanlığı üzerinde doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesi maksadı ile egemen haklarını kullanma” yetkisi vermektedir.³⁵

Devletler Hukuku Komisyonu 1956 yılında yaptığı toplantısında ise dünya denizlerine ilişkin sadece hukuki sorunları, teknik, biyolojik, ekonomik ve politik sorunları da inceleyerek ve bu konularda sözleşme tasarıları ya da uygun göreceği başka metinler hazırlayacak bir konferans toplanmasını B.M. Genel Kurulu'na tavsiye etmiştir. Genel Kurul Onbirinci Toplantısı'nda Devletler Hukuku Komisyonu'nun hazırladığı tasarı metinlerini temel alacak uluslararası bir konferans toplanmasını kararlaştırmıştır. Komisyon'un hazırladığı dünya denizlerine ilişkin belli başlı sorunları kapsayan tasarımın 67-73. maddeleri, kıta sahanlığının statüsüne ilişkin hükümleri içermektedir. Bu tasarıda kıta sahanlığı, *“deniz dibinin kıyılara bitişik, karasularının dışında kalan 200 metre derinliğine, ya da doğal kaynaklarının işletilebildiği derinliğe kadarki bölgesi”* olarak tanımlanmıştır. Tasarıda kıyı devletlerinin kıta sahanlığındaki doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesi ile sınırlı egemenlik hakkının bulunduğu belirtilmiştir. Kıyı devletinin bu hakkı sahanlığın üstündeki su sütunu ve hava sahasına uygulanan açık deniz rejimini etkilemeyecektir. Kıyı devletinin kıta sahanlığındaki deniz dibini araştırma ve işletme çalışmaları, diğer devletlerin bu bölgede deniz ulaştırmasına ve balıkçılığa ilişkin haklarına ve denizin canlı kaynaklarına zarar vermeyecektir. Kıyı devleti diğer devletlerin denizaltı kabloları döşemesini engellemeyecektir. Kıyı devleti diğer devletlerin yukarıda belirtilen hakları saklı kalmak kaydıyla, kıta sahanlığında deniz dibinden yararlanmak üzere tesisler kurabilecek, bunların etrafında makul bir güvenlik bölgesi tesis ile bunu ilan edecek ve bu bölgede gerekli güvenlik önlemlerini alabilecektir. Bu tesisler kıyı devletinin hukukuna ve yargısına tabi olacak, ancak devletler hukukunun adalara tanıdığı statüden yararlanamayacak, karasuları bulunmayacak ve kıyı devletinin karasuları saptanırken karasularının genişliği üzerinde herhangi bir etkisi bulunmayacaktır. Kıyı devleti söz konusu tesisleri kurarken diğer devletlere bildirimde bulunacak ve tesislerin görünebilmesi için gerekli işaretleri koyacaktır. Bu tesisler uluslararası deniz yollarının geçtiği noktalara ya da deniz ulaştırması için zorunlu geçitlere kurulmayacaktır. Kıta sahanlığının birden fazla kıyıdaş devlet arasında yan sınırının saptanması için karşılıklı bir çözüm yolu

³⁵ Akın, a.g.e., ss. 285-286.

aranacak, anlaşmaya varılamadığı ve özel durumlar başka bir çözümü gerekli kılmadığı takdirde kıta sahanlığının sınırı kıyı devletlerinin karasularının dış sınırından başlayarak hesaplanacak “*eşit uzaklık*” yöntemine göre saptanacaktır. Kıta sahanlığına ilişkin söz konusu kuralların yorumlanması ya da uygulanmasında devletler arasında çıkan uyuşmazlıklar, barışçı bir çözüm yolu bulunmak üzere Uluslararası Adalet Divanı’na götürülecektir.

Görüldüğü gibi, Devletler Hukuku Komisyonu’nun, denizlere ilişkin sorunları inceleyecek, evrensel nitelikteki ilk uluslararası konferansta ele alınacak kıta sahanlığına ilişkin sözleşme tasarısında, kıyı devletlerinin hakları ile açık denizin serbestisi ilkesinin bağdaştırılmasına özen gösterilmiş, sahanlığın dış sınırının saptanmasında “*200 metre derinlik*” ya da “*işletilebilirlik*” kıstasları, kıyıdaş devletler arasında yan sınırın saptanmasında ise, eşit uzaklık yönteminin uygulanacağı, ancak “*özel durumlar*” gerektirdiğinde bu kuralın dışına çıkılarak özel duruma uygun bir yan sınırın saptanacağı öngörülmüştür.³⁶

Komisyon çalışmalarında, kıta sahanlığının hukuki tanımı jeolojik tanımından ayrı tutulmuştur. Yine bu düzenlemeler ile sahildevlete, kıta sahanlığı üzerindeki doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesi için egemen haklarını kullanma yetkisi verilmiş, ancak kıta sahanlığı üzerindeki suların açık deniz rejimine tabi olduğu belirtilmiştir. Projenin 72. maddesi ile aynı kıta sahanlığı etrafında birden çok devletin bulunması halinde, kıta sahanlığı ile ilgili sorunların ve sınırlamanın bu devletler tarafından anlaşma ile belirlenmesi kabul edilmiştir. Komisyonun çalışmaları sonunda 73 maddeli bir anlaşma taslağı oluşmuştur. Genel Kurul, Komisyon raporunu 1957’de kabul ederek, bu konuda uluslararası bir konferans düzenlenmesine karar vermiştir.³⁷

1012. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi

Deniz Hukukunu evrensel planda ilk defa kodifiye eden düzenlemeler, “*1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri*” dir. Bu Sözleşmeler, dört temel konuyu düzenleyen sözleşmelerdir: “*Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi*”, “*Kıta Sahanlığı Sözleşmesi*”,

³⁶ Ergüven, a.g.t., ss. 36-37.

³⁷ Akın, a.g.e., ss. 286-287.

Açık Deniz Sözleşmesi” ve “Balıkçılık ve Açık Denizin Canlı Kaynaklarının Korunması Hakkında Sözleşme”.

1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmesi’nde kıta sahanlığı ile ilgili 15 maddelik bir metin kabul edilmiş³⁸ ve bu konuda iki ölçüt öngörülmüştür: Birincisi, “200 metre derinlik”, ikincisi ise, doğal kaynakların işletilmesi olanağının bulunduğu “*derinlik*” ölçütüdür.

1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi’nde, kıta sahanlığı; jeolojik bakımdan genellikle 200 metre derinlikte son bulmaktadır. Doğal kaynakların işletilmesi olanağının bulunduğu derinlik ise, teknolojik gelişmeler nedeniyle değişebilecek olan bir derinliktir. Bu iki ölçütün birlikte kabulü ile esasen kıta sahanlığı kavramının jeolojik anlamından sapılmıştır.³⁹

1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmesi’nde kıta sahanlığının dış sınırının saptanmasında “200 metre derinlik” ölçütünün yanında işletilebilme ölçütünün de kabulü, bu alandaki işletme teknolojisinin gösterdiği gelişmelerin de etkisiyle, kıta sahanlığının dış sınırı konusunda konferansta büyük tartışmalara neden olmuş ve buna bağlı olarak bir dizi değişiklik önerileri getirilmiştir.⁴⁰ Bu durum karşısında, hukuksal bakımdan kıta sahanlığı kavramının, jeolojik anlamda kıta sahanlığı kavramını aştığı kabul edilir olmuştur.⁴¹ Doğal kaynakların işletilmesi olanağının bulunduğu “*derinlik*” ölçütünün, kıta sahanlığının genişliğinin saptanmasında önem kazanacak bir esas olduğu tartışılmazdır. Kıyı devletinin bu bölge üzerindeki hakları, teknolojik bakımdan “*işletilme*” olanağı belirdikten sonra kendiliğinden doğmaktadır. Burada önemli olan, kıyı devletinin, işletilebilme olanağının olması değil, anılan bölgenin işletilebilme olanağının bulunmasıdır. Sözleşme’de yer alan bu hükümlere rağmen, kıta sahanlığı konusunda tartışmasız bir sonuca varıldığı iddia edilemez. Esasen 1958 Cenevre Sözleşmesi, bütün devletlerin sahilдар oldukları

³⁸ Hukuki bir kavram olarak kıta sahanlığı tanımının ilk kez yapıldığı bu Sözleşme’nin 1. maddesinde kıta sahanlığı şu şekilde tanımlanmıştır:

“a. Kıyıya bitişik, fakat karasuları sahasının dışında 200 metre derinliğe kadar olan su altı alanlarının deniz yatağını ve toprak altını, veya o derinliğin ötesinde, üstteki suların derinliğinin zikredilen alanların doğal kaynaklarını işletmeye imkan tanıdığı yere kadar uzanan yerleri,

b. Adaların kıyılarına bitişik olan benzeri su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını ifade etmek üzere kullanılmıştır.” Sözleşme metni için bkz. Gündüz, Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, a.g.e., ss. 347-370.

³⁹ Gündüz, The Concept of The Continental Shelf, a.g.e., p. 60.

⁴⁰ Gündüz, a.g.e., pp. 92-95.

⁴¹ Pazarıcı, Kıta Sahanelığı Kavramı, a.g.m., s. 399.

denizlerdeki kıta sahanlığına uygun formüller getirmemiştir. Dünya devletlerinin yarıdan fazlasının Sözleşme’yi imzalamaması ve buna ilgi göstermemesi de Sözleşme’nin etkinlik karakterini zayıflatmaktadır. Özellikle, Sözleşme’yi imzalamayan devletler açısından, Sözleşme’nin etkisinin olmaması, uygulamada beklenen sonucu vermemiştir.⁴²

1013. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’nde kıta sahanlığının dış sınırının saptanmasında, “200 metre derinlik” ölçütünün yanında “işletilebilme” ölçütünün de kabulü, bu alandaki işletme teknolojisinin gösterdiği gelişmelere bağlı olarak, kıta sahanlığının dış sınırı konusunda büyük tartışmalara yol açmıştır. Başka bir deyişle, genellikle 200 metre derinliğe kadar uzanan jeolojik anlamdaki kıta sahanlığı anlayışından giderek uzaklaşıldığı ve ülkenin deniz altındaki doğal uzantısının, kıta sahanlığı kavramı içinde kabul edildiği gözlenmeye başlanmıştır.⁴³ Deniz yatağı ve bu yatağın altının doğal kaynakları üzerinde aşırı iddialara neden olan bu gelişmelerin önlenmesi için tek çıkar yolun, doktrin tarafından da vurgulandığı üzere, işletilme olanağının bulunduğu derinlik ölçütünü sınırlayacak azami bir genişliğin kabul edilmesi olduğu düşünülmüştür. Nitekim, III. B.M.D.H.K.’de bu yaklaşım benimsenmiş ve soruna bir çözüm getirilmeye çalışılmıştır.⁴⁴

Bu gelişmeler üzerine B.M. Genel Kurulu, 17.12.1970 tarihli bir kararı ile deniz yatağı dahil, tüm deniz sorunlarını incelemek üzere 1973’te bir “Deniz Hukuku Konferansı” toplanmasını kararlaştırmıştır. Tarihe III. B.M.D.H.K. olarak geçen bu konferans çalışmalarına, ilk toplantısı usule ilişkin olmak üzere, 3 Aralık 1973 tarihinde New York’ta başlamıştır. Öze ilişkin çalışmalara 20 Haziran 1974 tarihinde Karakas’ta başlayan Konferans, çeşitli aralıklarla kimi yıl bir, kimi yıl da iki dönem olmak üzere, toplam on bir dönem çalışarak 1982 Tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (B.M.D.H.S.) metnini hazırlamıştır.⁴⁵ 30 Nisan 1982 tarihinde konferansa katılanların oyuna sunulan Sözleşme, 17 çekimser ve 4 oya karşılık 130 olumlu oyla kabul edilmiştir. 6-10 Aralık

⁴² Doğru, a.g.e., ss. 18-19.

⁴³ Pazarıcı, Kıta Sahanlığı Kavramı, a.g.m., s. 399.

⁴⁴ Toluner, a.g.e., s. 200.

⁴⁵ Sözleşme’nin Türkçe metni için bkz. Aslan Gündüz, Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, a.g.e., ss. 354-459; Enver Bozkurt, Türkiye’nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı, İlaveli 3. Baskı, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2003, ss. 111-165.

1982 tarihlerinde Jamaika, Montego Bay’da düzenlenen bir törenle Sözleşme 119 devlet tarafından imzalanmıştır.⁴⁶

B.M.D.H.K. ve onun sonucunda ortaya çıkan, deniz hukuku ile ilgili bütün konuları düzenleyen ve şimdiye kadar yapılanların içerisinde en teferruatlı nitelikte olan Sözleşme, bu sorunların çözümünde son aşamayı oluşturmaktadır. 1958 Deniz Hukuku Sözleşmeleri’nde yer alan birçok hüküm bu Sözleşme’de de muhafaza edilmiş olmakla beraber, bazı kurumlar ise ilk defa bu Sözleşme ile ihdas edilmiştir.⁴⁷

Sözleşme’nin VI. Kısmı’nda 76-85 maddeleri arasında düzenlenen “Kıta Sahaneliği” konusunda, özellikle kıta sahanlığının genişliği sorunu Konferans gündeminin en tartışmalı konuları arasında yer almış olup, “coğrafi” ve “jeolojik” verilerle “ekonomik gereksinimleri” uzlaştırıcı bir çözüm üzerinde anlaşılmaya varılması güç olmuştur. Karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattan itibaren 200 mil genişliğindeki deniz alanları, kıta sahanlığı haklarını da içeren bir kavram olarak kabul edilmiş olan “Münhasır Ekonomik Bölge” sınırları içine girdiğinden, bu konudaki tartışmalar esas itibariyle 200 mil ötesinde kıta sahanlığı haklarının talep edilip edilmeyeceği veya hangi koşullar altında ve nereye kadar talep edileceği noktalarında yoğunlaşmıştır. Bu tartışmalar sonucunda kabul edilmiş ve 76. madde ile düzenlenmiş bulunan kıta sahanlığı tanımı, 1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi’nin 1. maddesinde olduğu gibi, kıta sahanlığının “coğrafi” ve “jeolojik” anlamından ayrılan bir tanım olmuştur.⁴⁸

⁴⁶ Aydoğan Özman, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, İstanbul, 1984, s. 6.

⁴⁷ B.M.D.H.S. ile “Uluslararası Deniz Yatağı”, “Münhasır Ekonomik Bölge”, “Arkeolojik Bitişik Bölge”, “Takamada Devleti”, “Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi”, “Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi” vb. yeni kavram ve kurumlar uygulanan uluslararası hukuk tarafından kabul edilmiştir.

⁴⁸ Toluner, a.g.e., s. 200. Hukuki bir kavram olarak kıta sahanlığı Sözleşme’nin 76. maddesinde şu şekilde tanımlanmıştır:

“1. Bir kıyı Devletinin kıta sahanlığı, kara ülkesinin doğal uzantısı boyunca karasularının ötesinde kıta kenarının dış sınırına kadar uzanan veya kıta kenarının dış sınırının (200 mile kadar uzanmadığı) yerlerde, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mile kadar uzanan su altı alanlarının deniz yatağı ve toprak altını kapsar.

2. Bir kıyı Devletinin kıta sahanlığı, 4 ile 6. paragraflarda öngörülen sınırların ötesine geçmeyecektir.

3. Kıta kenarı, kıyı Devletinin kara kütesinin su altında kalan uzantısını kapsar ve kıta sahanlığının, kıta yamacının ve yükseliminin deniz yatağı ve toprak altından ibarettir. Kıta kenarı, okyanus sırtına sahip olan okyanus tabanı ile toprak altını kapsamaz.

4. (a) Bu Sözleşme bakımından, kıyı devleti, kıta kenarının, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 milin ötesine geçtiği yerlerde, kıta kenarının en dış sınırını, aşağıdaki yöntemlerden birisiyle tespit edecektir:

(i) Ya, her bir noktada sedimenter kaya kalınlığı buradan kıta yamacının ayağına olan en kısa mesafenin en azından yüzde biri kadar olan en dışarıdaki sabit noktalar esas alınarak 7. paragrafta uygun bir şekilde çizilen bir hatla;

Kıta sahanlığının tarifi maddesinin incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, anılan madde, kıta sahanlığının tarifini değiştirmiş, kıta sahanlığının, bir devlet ülkesinin “doğal uzantısı” olduğunu belirttikten sonra, ilke olarak, kıta kenarının uç noktasına kadar devam edeceğini kabul etmiştir. Bu durumda, kıta sahanlığı kavramı, hukuksal yönden, jeolojik anlamdaki kıta sahanlığı (kıta şelfi) ile kıta yamacı ve kıta yamacı eteği nin tümünü içermektedir. Yine, Sözleşme’nin anılan maddesine göre, kıta uzantısının 200 milden dar olduğu kıyılarda, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 mil genişlikteki deniz alanlarının deniz yatağı ve toprak altı da kıta sahanlığıdır. Bu, hukuksal anlamda kıta sahanlığı kavramının, kıta kenarının yeterli genişlikte olmadığı durumlarda, okyanus tabanının bir bölümünü de içerebileceğini göstermektedir. Böylece, kıta sahanlığı üzerinde hak tesis etmeyi “doğal uzantı” esasına dayandıran ilke değişikliğe uğramıştır.⁴⁹

Bugün hukuki anlamda kıta sahanlığı kavramı, jeolojik anlamdaki kıta sahanlığı, kıta yamacı ve kıta yükseliminin tümünü içermektedir. Ancak, kıta kenarının uç noktası karasularının ölçülmesinde esas alınan çizgiden başlayarak ölçüldüğünde, 200 milin berisinde kalıyorsa, bir kıyı devletinin kıta sahanlığının ilke olarak 200 mile kadar

(ii) Ya da, kıta yamacı ayağından en fazla 60 deniz mili uzaktaki sabit noktalar esas alınarak 7. paragrafa göre çizilen bir hatla;

(b) Aksine kanıt olmadıkça, kıta yamacı ayağı, tabanındaki azami meyil değişikliği noktası olarak tespit edilecektir.

5. Kıta sahanlığının 4 (a) (i) ve (ii) paragrafına uygun şekilde çizilen ve deniz yatağı üzerindeki dış sınırlarını belirleyen hattı oluşturan sabit noktalar, ya karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 350 mili aşmayacak ya da 2500 metrelik derinliği birbirine bağlayan bir hattan ibaret olan 200 metre izobatından itibaren 100 deniz milini aşmayacaktır.

6. Beşinci paragraf hükümlerine bakılmaksızın, kıta sahanlığının dış sınırı, su altı sırtları üzerinde karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 350 mili geçmeyecektir. Bu paragraf, platolar, yükselimler, tepeler, taş katmanlar ve çıkıntılar gibi kıta kenarının tabii unsurlarına uygulanmaz.

7. Kıyı Devleti, kıta sahanlığının, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 milin ötesine geçtiği yerlerde, kıta sahanlığının dış sınırlarını, sabit noktaları birleştiren enlem ve boylam koordinatlarına göre belirlenen ve uzunluğu 60 mili aşmayan düz hatlarla tespit edecektir.

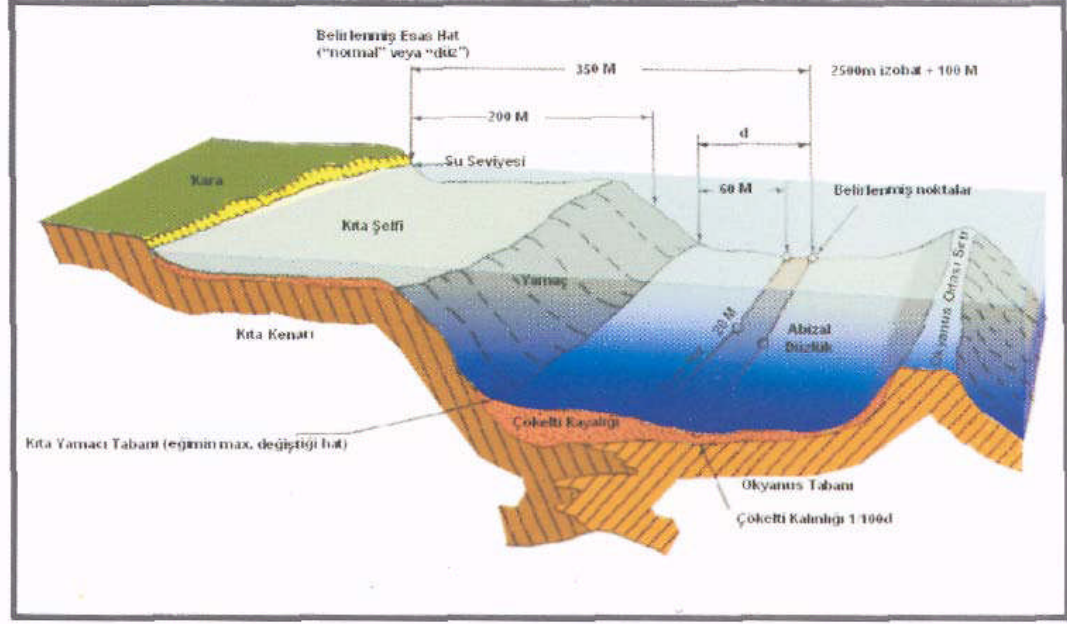
8. Karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin ötesindeki kıta sahanlığı sınırları hakkında bilgi, kıyı Devleti tarafından Ek-II’de hakça coğrafi temsil esasına göre kurulmuş olan Kıta Sahanlığı Sınırları Komisyonu’na sunulacaktır. Komisyon, kıyı Devletlerine kıta sahanlığının dış sınırlarını tespiti ile ilgili meseleler hakkında tavsiyelerde bulunacaktır. Bir kıyı Devletinin bu tavsiyelere uygun şekilde tespit ettiği kıta sahanlığı dış sınırlarını nihai ve bağlayıcı olacaktır.

9. Kıyı Devleti, kıta sahanlığının dış sınırlarını daimi şekilde belirten haritaları ve jeodezik veriler de dahil olmak üzere, ilgili bilgiyi B.M. Genel Sekreteri’ne tevdi edecektir. Genel Sekreter, bunlara gerekli şekilde aleniyet kazandıracaktır.

10. Bu madde hükümleri, kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan Devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması sorununa halel getirmeyecektir.” Sözleşme metni için bkz. Gündüz, Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, a.g.e., ss. 354-459.

⁴⁹ Doğru, a.g.e., s. 32.

uzanacağı kabul edildiği için, hukuki anlamda kıta sahanlığı kavramı, kıta kenarının yeterli genişlikte olmadığı durumlarda, okyanus tabanının bir bölümünü de içerebilmektedir.⁵⁰



Şekil: 1

Kıta Sahanelığı Kesiti (B.M. Deniz Hukuku Sözleşmesi madde 76)

Kaynak: Doğru, a.g.e., s. 141.

Gerek 1958 Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmesi madde 2, gerek B.M.D.H.S. madde 77, kıta sahanlığı üzerinde kıyı devletinin egemen haklara sahip olduğunu bildirmektedir. Bu egemen hakların özelliklerine değinecek olursak, ilk olarak, söz konusu hakların kıyı devletinin doğal olarak sahip olduğu hakları oluşturdukları görülmektedir. Zira, kıyı devletinin bu haklara sahip olması için herhangi bir biçimde kıta sahanlığında birtakım eylemlerde bulunması ya da kıta sahanlığı üzerindeki söz konusu haklarını ilan etmesi gereği yoktur. Bu nedenle U.A.D., 1969 tarihli *Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları* kararında kıyı devletinin haklarının kıta sahanlığı üzerinde fiilen (*ipso facto*) ve başlangıçtan beri (*ab initio*) var olduğunu teyit etmiştir. Kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki haklarının ikinci özelliği, söz konusu hakların münhasır olarak kıyı devletine ait olmasıdır. Başka bir deyişle, bir devlete ait kıta sahanlığı üzerinde haklar yalnızca söz

⁵⁰ Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, a.g.e., s. 366.

konusu devletin yararlanacağı ya da onun açık izniyle yararlanılacak haklardır.⁵¹ Üçüncü olarak, kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki söz konusu haklar yalnızca doğal kaynaklardan yararlanılması amacına yöneliktir. Kıyı devleti, kıta sahanlığı üzerinde yalnızca doğal kaynakların araştırılması ve ekonomik işletilmesi konusunda haklara sahip bulunmaktadır.⁵²

Kıyı devletinin üzerinde hakkı olduğu doğal kaynakların niteliklerine gelince, bunlar iki tür kaynağı kapsamaktadır: i) Madenler ve öteki cansız kaynaklar, ii) Deniz yatağı ve toprak altı ile sürekli fiziksel dokunma durumunda bulunan canlılar. Kıyı devletinin üzerinde hak sahibi olduğu canlı kaynaklar ya süngerler, midyeler, mercanlar gibi tam olarak tabana yerleşik biçimde bulunan sabit deniz ürünlerinden, ya yengeçler, ıstakozlar, salyangozlar gibi tabana sürekli fiziksel dokunma içinde hareket eden sürüngenlerden, ya da deniz tarakları, deniz kestaneleri gibi deniz yatağının toprak altına yerleşen canlılardan oluşmaktadır. Bu canlı kaynaklara ayrıca, deniz yosunları ve öteki deniz bitkileri gibi deniz tabanına yerleşik bulunan bitkileri de eklemek gerekmektedir. Madenler ve öteki cansız kaynaklar ise, deniz yatağı üzerinde çökelti tabakası içinde bulunan maden yumrularını ve toprak altında bulunan her türlü madeni ve hidrokarbürleri içermektedir.⁵³

Kıyı devletinin yukarıda anlatılan söz konusu haklarını kullanırken kıta sahanlığı üzerinde yapay adalar, çeşitli nitelikte tesisler ve araç-gereçler yerleştirme ya da yerleştirilmesine izin verme yetkisi vardır.⁵⁴ Yapay adalar, çeşitli nitelikte tesisler ve araç-gereçlerin kıta sahanlığı üzerine yerleştirilmesi durumunda tesisler üzerinde kıta sahanlığı devletinin yönetsel ve yargısal yetkileri geçerli olmaktadır. Kıta sahanlığı devleti söz konusu tesislerin çevresinde en çok 500 metreye kadar varabilecek güvenlik kordonu kurma yetkisine sahiptir. Öte yandan, kıta sahanlığı devleti, sözü edilen tesislerin varlığını tehlike işaretleri koymak suretiyle belirtmek zorundadır.⁵⁵ Ayrıca, 200 milden fazla kıta sahanlığı alanına sahip olan kıyı devletlerinin bu sınırdan sonraki kıta sahanlığında elde edeceği madenler ve hidrokarbürler üzerinden uluslararası deniz tabanını düzenlemek ve

⁵¹ 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi mad. 2/2; B.M.D.H.S. mad. 77/2.

⁵² 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi mad. 2/4; B.M.D.H.S. mad. 77/4. Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, a.g.e., s. 367.

⁵³ Pazarıcı, a.g.e., ss. 367-368.

⁵⁴ 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi mad. 5; B.M.D.H.S. mad. 80.

⁵⁵ Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, a.g.e., s. 368.

işletilmesini denetlemekle görevlendirilen Uluslararası Deniz Yatağı Otoritesi'ne, kimi koşullara uygun olarak, vergi ödemesi öngörülmektedir.⁵⁶

Kıyı devletlerine kıta sahanlığı üzerinde tanınan sözü edilen hakların kullanımı kıta sahanlığı üstünde bulunan su alanının ve onun üstünde yer alan hava sahasının rejimini hiçbir biçimde değiştirmemektedir.⁵⁷ Başka bir deyişle, kıta sahanlığı üstünde su alanı açık deniz oluşturuyorsa, açık deniz rejimi bütün koşulları ile geçerliliğini korumaktadır. Eğer, kıta sahanlığı üstünde, kıyı devletine ait bir münhasır ekonomik bölge yer alıyorsa, o zaman da münhasır ekonomik bölge kavramı çerçevesinde söz konusu su alanı üzerinde geçerli olan rejim bütün geçerliliğini koruyacaktır. Oysa, adı geçen her iki rejim çerçevesinde de üçüncü devletlerin söz konusu su alanından gemicilik bakımından tam yararlanma özgürlükleri vardır. Yine söz konusu alanın açık deniz oluşturması durumunda üçüncü devletlerin başka hakları ve özgürlükleri söz konusu olmaktadır. Kıta sahanlığı devleti, kıta sahanlığı üzerinde haklarını kullanırken üçüncü devletlerin bütün bu haklarına özgürlüklerine hiçbir zarar vermemekle yükümlüdür.⁵⁸ Öte yandan, üçüncü devletler bir devletin kıta sahanlığı üzerine, kıyı devletinin kimi bakımlardan isteklerini de göz önünde tutmak suretiyle, kablolar ve petrol ya da gaz taşıyan borular yerleştirme hakkına sahiptirler.⁵⁹

11. Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması

Bir deniz alanının sınırlandırılması söz konusu olduğunda kuramsal düzeyde, üç tür sınırın saptanması gerekmektedir: i) iç sınır, ii) dış ön sınır, ve iii) yan sınır. Kıta sahanlığın iç sınırına ilişkin kuramsal düzeyde herhangi bir sorun yoktur. Kıta sahanlığının iç sınırı, kıyı devletinin karasularının bittiği çizgidir. Başka bir deyişle, kıyı devletinin kıta sahanlığı, söz konusu kıyı devletinin karasularının bitiş çizgisinin deniz yatağı üzerindeki izdüşümünden başlamaktadır. Kıta sahanlığının dış ön sınırı ile yan sınırının saptanması ise, komşu kıyıdaş devletlerin varlığı durumunda gerekmektedir. Bir bölgede iki ya da daha çok devletin kıyıları birbirlerine karşılıklı bulunuyorsa, dış ön sınırın saptanması gerekmektedir. Kıyıdaş devletler kıta sahanlığına göre aynı cephede yer alıyorsa başka bir

⁵⁶ B.M.D.H.S. mad. 82.

⁵⁷ 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi mad. 3; B.M.D.H.S. mad. 87/1.

⁵⁸ 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi mad. 5/1; B.M.D.H.S. mad. 78/2.

⁵⁹ 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi mad. 4; B.M.D.H.S. mad. 79.

deyişle yan yana bulunuyorsa, o zaman da kıta sahanlığının yan sınırının saptanması gerekmektedir. Ancak, kimi coğrafi veriler kıyıdaş devletlerin kıyılarının birbirlerine göre konumlarının söz konusu iki ölçüte göre kesin bir biçimde ayrılmasına her zaman olanak vermemektedir. Bu nedendir ki, önceleri dış ön sınır ile yan sınır saptanmasına ilişkin kuralların ayrı ayrı değerlendirilmesine karşın, bugün sınırlandırma konusunda sözü edilen iki dış sınıra ilişkin kuralların düzenlenmesi yoluna gidilmektedir.⁶⁰

110. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi

Kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin ilk uygulanan uluslararası hukuk hükmü, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesi ile düzenlenmiştir. Bu hüküm, her ne kadar, kıyıları karşı karşıya veya yan yana olan devletler arasında kıta sahanlığının sınırlarının saptanması işlemini ayrı ayrı hükümler olarak düzenlemişse de, her iki sınır için de sonuçta öngördüğü kural aynıdır.⁶¹

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. madde hükmü, sahilleri karşı karşıya veya aynı kıta sahanlığına bitişik olan devletler arasında sınırlandırma, ilke olarak anlaşma ile yapılacaktır. Bu konuda bir anlaşma yoksa ve özel durumlar farklı bir sınırlandırmayı gerektirmiyorsa, kıta sahanlıkları arasındaki sınır, bu devletlerden her birinin karasularının genişliğini ölçmede başlangıç olarak kabul edilen esas hatların en yakın noktalarına eşit mesafede bulunan bir orta hat ile tespit edilecektir. Nitekim U.A.D. *Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları*'na ilişkin 1969 tarihli kararında eşit uzaklık ilkesinin kıta sahanlığı

⁶⁰ Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, a.g.e., s. 369; Deniz alanlarının sınırlandırılması ile ilgili daha fazla bilgi için bkz. Yusuf Aksar, "Is Delimitation of the Continental Shelf and Exclusive Economic Zone by Arbitrators or ICJ Really Governed by Legal Rules, or Should It More Accurately Be Seen as a Matter of Arbitrator's (or Judge's) Discretion", Prof. Dr. Hayri Domaniç'e 80. Yaş Günü Armağanı, II. Cilt, İstanbul: Beta, 2001, s. 1115.

⁶¹ Sözleşme'nin 6. hükmü uyarınca;

"1. Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu Devletlere ait kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her noktası her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır.

2. Aynı kıta sahanlığının, kıyıları yan yana olan iki devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, kıta sahanlığının sınırı bu devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her bir devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından itibaren eşit uzaklık ilkesinin uygulanması suretiyle tespit edilecektir.

3. Kıta sahanlığının sınırlarını tespit ederken, bu maddenin 1 ve 2. paragraflarına uygun şekilde çizilen herhangi bir hat belirli bir tarihte mevcut olan haritalara ve coğrafi hususiyetlere göre tarif edilmeli ve kara üzerindeki teşhisi kabil daimi sabit noktalar dikkate alınmalıdır." Sözleşme metni için bkz. Gündüz, Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, a.g.e., ss. 347-370.

kavramında uygulanması zorunlu olan bir ana ilke olmadığına karar vermiştir. Divan ayrıca, 6. maddenin ve bu maddede yer alan eşit uzaklık ilkesinin bir örf ve adet kuralı niteliği kazanmadığı ve dolayısıyla anlaşmaya taraf olan veya olmayan devletler açısından bağlayıcı olmayacağına da karar vermiştir.⁶²

1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi'nin 6. madde hükmü kimilerince, eğer taraflar arasında anlaşma gerçekleştirilememiş ise, eşit uzaklık ilkesinin esas kuralı ve özel durumların kuraldışıılığı oluşturduğu biçiminde yorumlanmaya çalışılmıştır.⁶³ Ancak, özel durumlar kavramı içine giren durumların belirlenmesinde karşılaşılan zorluklar ve eşit uzaklık ilkesi uygulandığında hakça olmayan her sonucun özel durum oluşturmasının kabulü bir yandan, eşit uzaklık ilkesinin örf adet hukukunda da hiçbir zaman esas kural oluşturmamış olmasının esas kural olarak Truman Bildirisi'nden beri hakça ilkelerin kabul edilmiş olması öte yandan, 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi hükmünde de aslında hakça ilkelerin uygulanmasının kabul edildiği biçiminde yorumlanmaktadır.⁶⁴

111. 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

Kıta sahanlığının komşu devletler arasında sınırlandırılması sorunu, III. B.M.D.H.K. görüşmelerinin en çetin tartışmalarına neden olmuş ve bu konuda zıt görüşlerin uzlaştırılması ve Sözleşme hükmünün oluşturulması, ancak, konferansın son toplantılarında mümkün olabilmiştir.⁶⁵ Konferans'ta bazı devletler tarafından sunulan önerelerde, “*eşit uzaklık*” veya “*ortay hat*” ilkesinin sınırlandırmada kullanılacak tek ilke olmadığı ve sınırlandırmanın “*hakça ilkeler*” çerçevesinde anlaşmayla gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiş, “*özel durumlar*” istisnasının kapsamına giren durumların ayrıca belirlenmesi istenmiştir.⁶⁶

⁶² Taşdemir, a.g.m., s. 1625.

⁶³ Örneğin, *Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları*'nda Danimarka ve Hollanda bu görüşü savunmuşlardır.

⁶⁴ Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, a.g.e., s. 370.

⁶⁵ Toluner, a.g.e., s. 222.

⁶⁶ Doğru, a.g.e., s. 33; Kıta Sahanelığının ve Münhasır Ekonomik Bölgenin sınırlandırılması konusunda Türkiye'nin de verdiği önergede ise, sınırlandırmanın, diğerlerinin yanında, deniz yatağının jeolojik ve jeomorfolojik yapısı ve kıyıların genel biçimi, bir başka devlet Kıta Sahanelığı ve Münhasır Ekonomik Bölgesinde bulunan ada, adacık ve kayalıkların varlığı gibi “*özel durumlar*” göz önünde bulundurularak, sınırlandırmanın “*hakça ilkeler*” çerçevesinde “*anlaşma*” yoluyla gerçekleştirilmesi hükmü öngörülmüştür. Doğru, a.g.e., s. 34; Official Records, Vol.: III, a.g.y., p. 230.

Konferansın başlangıcından görüşmelerin sonuna kadar geçen süre içerisinde, üzerinde tartışılan önergelerin hiç birinde, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında eşit uzaklık ilkesine öncelik tanınmasını gerektirecek bir çözüm önerilmemiştir. Önergelerin bir kısmında, hakça ilkeler esası ile eşit uzaklık ilkesine birlikte yer verilmiş olmakla birlikte, Uluslararası Adalet Divanı'nın 1969 tarihli *Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları*'na da uygun olarak, hakça ilkeler esasına üstünlük tanınmıştır. Çünkü bu düzenlemelere göre, eşit uzaklık ilkesi, ilgili hal ve durumlar çerçevesinde, hakça ilkelere uygun bir ilke işlevini gördüğü takdirde uygulanabilecektir. Önergelerin bu şekli birçok tartışmaya yol açmıştır. Sınırlandırmanın, ilgili bütün özel durumların göz önünde bulundurularak, “anlaşma” yoluyla gerçekleştirilmesi gereği üzerinde uzlaşmaya varılmışsa da, sınırlandırma hükmünün dayandırılacağı genel ilkeler, yani “hakça ilkeler” veya “eşit uzaklık” ilkesi konusunda farklı görüşler uzlaştırılmamıştır.⁶⁷ Sonunda, III. B.M.D.H.S.'nin sınırlandırmaya ilişkin hükmü, ayrıntılı bir şekilde tartışılmaksızın, 28 Ağustos 1981 tarihli Tasarıda yer almış ve olduğu gibi Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 83. maddesi olarak kabul edilmiştir.⁶⁸

B.M.D.H.S. madde 83'ün genel bir değerlendirmesini yaptığımızda, kıta sahanlığı sınırlandırması kıyı devletler tarafından anlaşma yoluyla, uluslararası hukuka uygun olarak, hakça bir sonuca varılacak biçimde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. 83. maddede sınırlandırmada uygulanması gereken ilkelerden çok, gerçekleştirilmesi gereken sonuca ağırlık verildiği görülmektedir.⁶⁹ Maddenin incelenmesinden de görüleceği gibi, burada sınırlandırmaya ilişkin ilkelerden çok, gerçekleştirilmesi istenen sonuca önem atfedilmiştir. Sınırlandırmada uygulanacak ilkeler uluslararası hukuka atıf yapılarak şekillendirilmiştir. Sınırlandırmaya ilişkin ilkelerden bahsetmeden, uluslararası hukuka atıf yapılması,

⁶⁷ Toluner, a.g.e., s. 226.

⁶⁸ “Kıyıları karşı-karşıya veya yan-yana olan Devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması:

1. Kıyıları karşı-karşıya veya yan-yana olan Devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılmasında, hakça ilkeler çerçevesinde, bir çözüm bulmak üzere, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38. Maddesinde zikredilen uluslararası hukuka göre anlaşma ile gerçekleştirilecektir.

2. Makul bir zaman periyodu içinde hiçbir anlaşmaya varılamazsa, ilgili Devletler Kısım XV'de öngörülen prosedüre başvuracaklardır.

3. Birinci paragrafta öngörülen anlaşmaya varılıncaya kadar, ilgili Devletler pratik bir nitelik taşıyan geçici düzenlemeler yapmak ve bu geçici dönem boyunca nihai anlaşmaya varılmasını tehlikeye koymamak veya onu engellemek için bir anlayış ve işbirliği ruhu içinde her çabayı sarf edeceklerdir. Bu düzenlemeler, nihai sınırlandırmaya halel getirmeyecektir.

4. İlgili Devletler arasında yürürlükte bulunan bir anlaşma varsa, kıta sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili sorunlar o anlaşmanın hükümlerine göre karara bağlanacaktır.” Sözleşme metni için bkz. Gündüz, Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, a.g.e., ss. 354-459.

⁶⁹ Taşdemir, a.g.m., s. 1626.

sınırlandırmayla ilgili örf ve adet kuralının, aynı zamanda bir andlaşma hükmü niteliği kazanması sonucunu doğurmaktadır.⁷⁰

1110. “Hakça İlkeler” – “Hakkaniyet ve Nisfet” Kavramları

Uluslararası yargı ve hakemlik kararlarına göre kıta sahanlığının sınırlandırılması, hakça ilkelere uygun sonuca ulaşmak için bütün ilgili koşulların ışığında hakça ilkelerin uygulanması suretiyle gerçekleşmektedir. Bu ifadeden de anlaşılacağı üzere, önemli olan hakça ilkelere uygun sonuca ulaşabilmektir. Dolayısıyla, ilkeler; yalnızca amaca tabidir ve bu amaca hizmet ettiği sürece hakça ilkeler olarak uygulanmaya devam edecektir. Amaç ise, sadece hakça ilkelere uygun sonuca ulaşmaktır. Yine bilindiği üzere, her deniz alanının sınırlandırılması meselesi özgündür. Yani bu konudaki her bir olayın kendisine özgü bir niteliği vardır. Her olayın kendisine özgü bir niteliğinin olması, her bir olayda değişkenlik arz edecek kadar esnek bir yapıya sahip olan bir kuralın bu konuyu düzenlemesini gerektirmektedir. İşte hakça ilkelerin görevi, ilgili davalar ışığında kural ve kriterler sağlamaktır. Hakça ilkelerin sağladığı bu kural ve kriterler ise kaçınılmaz olarak davadan davaya değişmektedir. Sonuç olarak hakça ilkeler, her bir olaya uyum sağlayabilecek kadar esnek bir yapı arz etmektedir. Hakça ilkeler, genel yol gösterici ilkelere dir. Bu ilkeler, uygulanması hukuk tarafından öngörülmüş olduğu için, uygulamaları tutarlılık ve bir derece öngörülebilirlik içermektedir. Gerçekten, bu ilkelerin uygulanmasının tutarlılık ve öngörülebilirlik içermesi doğaldır. Hakça ilkelerin uygulanması, aslında her hukuk ilkesinin uygulanmasında olduğu gibi, tutarlılık ve belirli dereceye kadar öngörülebilirlik içerecektir.⁷¹

Sınırlandırmanın hakça ilkelere göre yapılması kuralını kabul eden mahkemeler: U.A.D.’nin 1969 tarihli *Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları*, 1977 tarihli *İngiltere-Fransa Kıta Sahanlığı Davası*, U.A.D.’nin 1982 tarihli *Tunus-Libya Kıta Sahanlığı Davası*, U.A.D.’nin 1984 tarihli *Maine Körfezi Bölgesinde Deniz Sınırının Saptanması Davası*, U.A.D.’nin 1985 tarihli *Libya-Malta Kıta Sahanlığı Davası*, U.A.D.’nin 1992 tarihli *El Salvador ile Honduras arasındaki Kara, Ada ve Deniz Sınırı Uyuşmazlığı Davası*, U.A.D.’nin 1993 tarihli *Norveç ile Danimarka arasındaki Grönland ve Jan Mayen*

⁷⁰ Toluner, a.g.e., s. 227.

⁷¹ İbrahim Gökçalp, *Milletlerarası Adalet Divanı’nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler*, Beta Yay., İstanbul, 2008, ss. 59-60.

Arasındaki Bölgede Deniz Sınırlandırılması Davası ve 1992 tarihli Fransa ve Kanada arasında *Saint Pierre ve Miquelon Adaları Davası*.⁷²

Hakça ilkelerin özellikleri ve kapsamına gelince, sözü edilen yargı ve hakemlik kararları çerçevesinde, ilk vurgulanması gereken nokta, hakça ilkelerin hakkaniyet ve nısfet (*ex aequo et bono*) çözüm yolundan farklı olduğudur. Nitekim, hakça ilkeler uygulanan hukukun bir ögesi olup, mahkemelere hukuk dışı verilerin de göz önünde tutulması suretiyle karar verme yetkisini tanıyan *ex aequo et bono* çözüm yolundan ayrılmaktadır. Başka bir deyişle, bir uyuşmazlıkta, hakkaniyet ve nısfet çözüm yönteminin bir uluslararası mahkeme tarafından uygulanabilmesi için tarafların bu yönde kesin rızası gerekmektedir. Oysa, uluslararası hukukun olağan kaynaklarından doğan ve uygulanan hukukun bir parçasını oluşturan hakça ilkelerin uluslararası mahkeme tarafından uygulanabilmesi için tarafların bu yönde herhangi bir özel rızası gerekmemektedir.⁷³

Uluslararası Adalet Divanı, *Tunus-Libya Kıta Sahanelığı Davası*'na ilişkin 1982 tarihli kararında hakça ilkeler - hakkaniyet ve nısfet ile ilgili şunu bildirmektedir: "*Hakça ilkelerin uygulanması ve ex aequo et bono karar verme olayını ayırmak gerekmektedir; bu sonuncu durumda Divan ancak taraflar bu yönde rıza göstermişse böyle davranabilecektir (U.A.D. Statüsü madde 38/2). Böyle durumlarda amaç uygun bir çözüme varmak olduğundan Divan hukuk kurallarını aynen uygulamakla yükümlü değildir.*" Dolayısıyla, *ex aequo et bono*, çözümünde Divan uyuşmazlığın ilgili olduğu her türlü hukuk dışı veriyi de göz önünde bulundurarak karar vermek durumundadır. Öğreti, hakkaniyet ilkesinin kuramsal olarak aşağıda belirtilen üç değişik biçimde uygulanabileceğini kabul etmektedir: i) Kararın aslında hukuka dayandırıldığı ve hukukun yorumunda birkaç olasılık varsa bu olasılıklardan adalet duygularına en yakın olanının seçildiği hakkaniyetin hukuk kurallarının etkisini düzeltici ve yumuşatıcı bir rol oynadığı uygulanması; ii) Kararın var olan hukuk kurallarının dışında tümüyle adalet duygularına dayandırıldığı hakkaniyetin hukuk kurallarına üstün tutulduğu uygulanması; iii) Kararın var olan hukuk kuralları yanında özellikle hukuk kurallarının boşluklarını doldurmak ve taraflar arasında çıkar dengesini esnek bir biçimde sağlamaya yönelik olarak hakkaniyetin uygulanması. Bu anlayışlardan birincisi çerçevesinde hakkaniyet uygulanan uluslararası hukukun bir kuralı

⁷² Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, a.g.e., s. 371.

⁷³ Pazarıcı, a.g.e., s. 372.

olarak değerlendirilmekte olup, burada hakça ilkelerin uygulanması söz konusudur. İkinci anlayış çerçevesinde ise, uyuşmazlığa siyasal bir çözüm bulunması söz konusudur. Öğreti bu yaklaşımın bir yargı organının görevi ile bağdaşmadığı görüşündedir. Öğreti, U.A.D. Statüsü'nün 38/2. maddesindeki *ex aequo et bono* kararın uluslararası hukuk ile hakkaniyeti bağdaştırıcı ve hukuk kurallarını hukuk dışı verilerle tamamlayıcı nitelikte üçüncü anlayış çerçevesinde anlaşılması ve uygulanması gerektiği görüşündedir.⁷⁴

İkinci olarak, hakça ilkeler, verilen bir davada “*ilgili*” kabul edilebilecek “*durumları*” belirlemek için kullanılmaktadır. Üçüncü olarak, bir sınırlandırma sürecinde veya uygun bir sınırlandırma metot ve metotları seçmede ilgili durumların nasıl tartılıp dengeleneceğine yönelik yol göstermektedir. Son olarak da, sınırlandırma sonucunun hakça ilkelere uygun olup olmadığını kontrol etmede kullanılmaktadır.⁷⁵ Bunların belirlenmesinde dikkat edilmesi gereken nokta, hakça ilkelerin somut olarak tespitinde göz önünde tutulması gereken verilerin çok değişik olabileceğidir. Böylece, her somut olayda hakça ilkelere uygun sonucu sağlayacak tüm verilerin hesaba katılması gerekmektedir. Bu nedenle, söz konusu bölgeye ilişkin anlamlı bütün verilerin değerlendirilmesi sonucu bir karara varılmalıdır. Uygulamada ve mahkeme kararlarında kıta sahanlığı sınırlandırmalarına ilişkin olarak üzerinde durulan ilkeler (ilgili durumlar) şunlardır:

- Jeolojik öğeler,⁷⁶
- Coğrafi öğeler,⁷⁷
- Bölgede saptanmış başka sınırların varlığı,⁷⁸
- Devletlerin yaşamsal çıkarları,⁷⁹

⁷⁴ Hüseyin Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 4. Kitap, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006, s. 55.

⁷⁵ Donald Karl, “The Delimitation of the Aegean Sea Continental Shelf: Equitable Principles and Problem of Islands”, The Aegean Issues: Problem and Prospects, Foreign Policy Institute, Ankara, 1989, p. 156.

⁷⁶ Kıta sahanlığının ayrı jeolojik yapılaraya sahip olması; bölgenin biçimini oluşturan jeomorfolojik ve topoğrafik öğeler; değişik nitelikteki çökelti tabakaları vb.

⁷⁷ Sınırlandırılacak alanın boyutları; kıyıların iç bükey ve dış bükey olması; kıyılarda özellikle uzun çıkıntı ve yarımadaların ya da derin girintilerin varlığı; adaların varlığı, kıyıdaş devletlerin kıyıların uzunluğunun birbirlerine oranı, kimi coğrafi öğelerin iki taraf bakımından simetrik bir durum oluşturmamaları; adaların ana ülkeden uzaklığı ve komşu devlet ana ülkesine yakınlığı; adaların boyutları ve ekonomik yeterlilikleri vb.

⁷⁸ Örneğin Balıkçılık Bölgesi.

- Sınırlandırılacak ülkenin hukuksal statüsü,⁸⁰
- Bölgede ortak petrol yatağı varlığı,
- Tarihsel hakların varlığı.⁸¹

Uluslararası içtihadın incelenmesinden anlaşılacağı üzere, hakça ilkelerin her zaman iki temel öge üzerine kurulduğu görülmektedir. Hakça ilkelerin birinci kurucu ögesi, eşit koşullara sahip tarafları eşit olarak ve koşulları değişik olan tarafları da bu farkları oranında farklı olarak değerlendirmek biçiminde ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle, hakça ilkeler eşitlik ilkesinden hareket edip, tarafların farklılıkları oranında göreceli bir eşitlik uygulanmasını sağlamak amacı gütmektedirler.⁸² Hakça ilkelerin ikinci kurucu ögesi, her konuya ilişkin hukuk kavramı ile somut uyumsuzluğa ilişkin özel verilerin sahip oldukları özellikler olmaktadır. Başka bir deyişle, her somut olaya ilişkin temel hukuksal ve maddi veriler hakça ilkelerin içeriğinin saptanmasında hesaba katılması gereken ikinci ögeyi oluşturmaktadırlar. Kıta sahanlığı sınırlandırmasında hakça ilkelerin uygulanmasında, hukuk kavramının özelliklerinin hakça ilkelerin içeriğine etkisi bakımından kıta sahanlığı kavramının temel ögesini oluşturan doğal uzantının sınırlandırmadaki önemi ele alınabilir. Hakça ilkelere göre kıta sahanlığı sınırlandırmasında uluslararası yargı veya hakemlik organları bir kıyı devletinin doğal uzantısının yalnızca o devlete ait olduğunu ve öteki kıyı devletinin kendi doğal uzantısı içinde bulunmayan belli bir bölgede kıta sahanlığı iddiasında bulunamayacağı kuralını kıta sahanlığı kavramının özünü oluşturan bu doğal uzantı ögesine dayanarak koymaktadırlar. Her somut uyumsuzluğa ilişkin özel maddi verilerin hakça ilkelerin içeriğine etkisine gelince, bu genel ve soyut nitelikli kuralların somut uyumsuzluklara uygulanmasının doğal bir sonucudur. Kıta sahanlığı sınırlandırmasında hakça ilkelerin uygulanmasında bütün

⁷⁹ Güvenlik; deniz ulaştırması; kıta sahanlığına bağımlılık.

⁸⁰ Adaların bağımsız olmaması vb.

⁸¹ Kısıtlı bir biçimde etkili olabilmektedir.

⁸² Örneğin, 1977 tarihli *Manş Denizi Davası* olarak bilinen İngiltere ile Fransa arasındaki davada hakemlik mahkemesi, hakça ilkelerin uygulanmasına ilişkin verilerin özellikle “iki devletin özel eşitliğinde, *Manş kıta sahanlığı ile coğrafi ilişkileri bakımından*” aranması gerektiğini açıkça bildirmektedir. Bu çerçevede anılan organların hesaba kattığı en önemli verilerden biri, her bir kıyı devletinin kıta sahanlığına bakan kıyılarının birbirlerine göre oranı olmaktadır. Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 1. Kitap, Gözden Geçirilmiş 10. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004, s. 250.

uluslararası yargı ve hakemlik kararları sınırlanacak bölgenin özelliklerinin somut olayda hakça ilkelerin içeriğinin saptanmasında önemli bir etken olduğunu kabul etmektedirler.⁸³

112. Uluslararası Uygulama

Uluslararası hukuk çerçevesinde, hem anlaşmalar hukuku hem de örf adet hukuku olarak ortaya çıkmış ve hukuksal olarak uygulanması gereken bazı temel nitelikli sınırlandırma prensipleri mevcuttur. Bu prensiplerin temel niteliği, oldukça genel ve soyut nitelikte olmalarıdır. Bu nedenle, bu prensiplerin herhangi bir sınırlandırma uyumsuzluğunda nasıl uygulandığının tespiti günümüze kadar daha çok Uluslararası Adalet Divanı'na ve bu maksatla kurulmuş *ad hoc* hakemlik mahkemeleri önüne gelmiştir.⁸⁴

Günümüze kadar, doğrudan kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşmazlıklarına ilişkin birçok uluslararası yargı kararı verilmiştir. Aşağıda detaylı biçimde incelenecek olan söz konusu davalar gerek kıta sahanlığına ilişkin ilke ve kuralların uygulanmasının görülmesi, gerekse bu uygulamalar sonucu bazı ilke ve kuralların yerleşmesi açısından önemlidir. Uluslararası içtihadın, uluslararası hukukun başvuru yardımı kaynaklardan biri olduğu düşünüldüğünde bu davaların kıta sahanlığı sınırlandırmasındaki yeri daha iyi anlaşılmaktadır.

1120. Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, kıta sahanlığı konusunda yapılan kodifikasyon çalışmalarının ve bu konuda getirilen kuralların Uluslararası Adalet Divanı tarafından ilk kez bir davada yorumlanması açısından önemlidir. Söz konusu dava, bu özelliği ile ilgili diğer davalara ve başka devletler arasındaki kıta sahanlığı uyumsuzluklarına örnek teşkil etmektedir.

⁸³ Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 1. Kitap, a.g.e., ss. 250-251.

⁸⁴ Bu Davalar: *Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları, İngiltere-Fransa Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Tahkimi, Tunus-Libya Kıta Sahanlığı Davası, Maine Körfezi Davası, Libya-Malta Davası, Saint Pierre Miquelon Adaları Davası, Jan Mayen Davası, Eritre-Yemen Davası, Katar-Bahreyn Davası ve Kamerun-Nijerya Davası*'dir. Yücel Acer, "Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları", Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 64-65.

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları'nda, Almanya adil ve hakça ilkelere uygun bir paylaşım yapılmasını savunmuş, Danimarka ve Hollanda ise eşit uzaklığın kıta sahanlığı sınırlandırmasına uygulanması zorunlu olan bir hakça ilkelere olduğunu iddia etmiştir. Ancak, U.A.D. her iki iddiayı da reddetmiştir. Divan'a göre, bir yanda hakça ilkelere uygun bir şekilde sınırlandırma, sınırları belli olmayan bir alanın adil bir şekilde paylaşılarak dağıtılması değildir;⁸⁵ diğer yandan eşit uzaklık da, hakça ilkelerin uygulanmasıyla makul bir sonuca ulaşılmasını sağladığı⁸⁶ takdirde uygulanması mümkün metotlardan sadece biridir. Sınırlandırma, tüm ilgili durumlar göz önüne alınarak hakça ilkeler uyarınca gerçekleştirilmelidir.⁸⁷



Şekil: 2

Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları

Kaynak: *North Sea Continental Shelf Cases*, I.C.J. Reports, 1969.

Bu dava ile ilgili olarak Federal Almanya, Danimarka ve Hollanda'nın sınırlandırmada uygulanmasını istedikleri 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ilkelerinin, kendisine

⁸⁵ *North Sea Continental Shelf Case*, Judgements, I.C.J. Reports, 1969, p. 18 (Bundan sonra I.C.J. Reports, 1969 olarak anılacaktır).

⁸⁶ I.C.J. Reports, 1969, a.g.y., p. 90.

⁸⁷ I.C.J. Reports, 1969, a.g.y., p. 101.

yeterli ve hakça ilkelere uygun kıta sahanlığı vermeyeceğini, bu nedenle, söz konusu denizin kuzey bölgelerinde uygulanmış bulunan ortay hat ve eşit uzaklık ilkelerinin güneyde uygulanamayacağını, böyle bir uygulamanın hakça ilkelere kesinlikle aykırı olacağını, eşit uzaklık ilkesinin bir uluslararası örf adet hukuku kuralı olmadığını, eşit uzaklık ilkesinin uygulanabilmesinin ancak ve tarafların anlaşmaya vardıkları takdirde mümkün olabileceğini, bölgenin özel durumu nedeni ile 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde öngörülen özel durumlar ilkesinin uygulanması gerektiğini ileri sürmüştür.⁸⁸ Federal Almanya'nın bu iddialarına karşı Hollanda ve Danimarka ise, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesi ile belirlenmiş olan uluslararası hukuk kurallarının uygulanması gerektiğini, eşit uzaklık ilkesinin taraflar arasında anlaşma sağlanamadığı takdirde uyulması ve uygulanması gereken bir "*özel durum*" oluşturmadığını ileri sürmüştür.⁸⁹

Divan bütün bu gerekçelerle, 1958 Sözleşmesi'nin ve dolayısıyla eşit uzaklık ilkesinin Federal Almanya'yı bağlayıcı bir hukuk kuralı olmadığı, ayrıca, bu devletin Kuzey Denizi'ndeki kıyısının özel durumu bulunduğundan, sınırlandırma yapılırken bu hususun göz önüne alınması gerektiğini beyan etmiştir. Eşit uzaklık ilkesi hususundaki görüşünden sonra, Divan, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında uygulanması gereken kuralları şu şekilde belirlemiştir:⁹⁰

- Sınırlandırmada, her devlete, diğer devletin aynı nitelikteki haklarına tecavüz etmeden, olanaklar ölçüsünde, kara ülkesinin deniz altındaki doğal uzantısının verilmesini sağlayacak biçimde hakça ilkeler çerçevesinde, kıta sahanlığı alanlarını verecek bir "*anlaşma*" ile yapılacaktır.
- Yukarıdaki ilkenin uygulanması taraflara çakışan sahalar verdiği takdirde, bu bölgeler, taraflar arasında anlaşmaya göre belirli oranlarda, anlaşma olmazsa eşit olarak bölüşülecek veya sahaların tamamında ya da bir kısmında "*ortak işletmeye*" karar verilecektir.

⁸⁸ I.C.J. Reports, 1969, a.g.y., pp. 21-22.

⁸⁹ I.C.J. Reports, 1969, a.g.y., p. 21.

⁹⁰ Doğru, a.g.e., s. 22.

Ayrıca taraflar arasında aşağıdaki hususlar dikkate alınacaktır:⁹¹

- Tarafların “*genel kıyı şekli*” ve herhangi bir “*özel veya müstesna durumun*” mevcudiyeti,
- İlgili kıta sahanlığı alanının bilinen veya kolaylıkla incelenebilen “*fiziki ve jeolojik yapısı*” ve “*tabii kaynakları*”,
- Sınırlandırmada, hakça ilkeler çerçevesinde, kıyı devletlerine ait olan kıta sahanlığı alanlarının, kıyıların uzunluklarıyla bağdaşabilecek makul bir orantı içerisinde kalması ve bölgedeki diğer sınırlandırmaların mevcut veya beklenen tesirlerin dikkate alınması.

U.A.D.’nin Kuzey Denizi’nin sınırlandırılmasıyla ilgili kararı, kıta sahanlığı konusunda uygulanması gereken hukuki kurallar açısından bir dönüm noktası teşkil etmekte, “*anlaşma*” ve “*özel durumlar*” dışında, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’nde yer alan, “*eşit uzaklık*” ve “*orta hat*” ilkeleri terk edilmekte, bunun yerine “*hakça ilkeler*” ve “*doğal uzantı*” ilkeleri geçerlilik kazanmaktadır. Bu yeni kurallar, uluslararası düzeyde giderek yaygın bir kabul görmüş ve 1973 yılında başlayan III. B.M.D.H.K.’da kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda ilgili tarafların anlaşmaları kuralını tamamlayan başlıca ilkeler olarak benimsenmiştir.⁹²

1121. İngiltere-Fransa Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası

İngiltere-Fransa,⁹³ İngiltere tarafında İngiliz Kanalı, Fransa tarafında Manş Denizi olarak bilinen bölgedeki kıta sahanlığı ile Fransa kıyılarına çok yakın *Golfede St-Malo Körfezi*’ndeki *Kanal Adaları*’nın kıta sahanlığının saptanması konusunda aralarında çıkan uyuşmazlığı, 10 Temmuz 1975 tarihinde imzaladıkları “*Tahkim Sözleşmesi*” vasıtasıyla bir

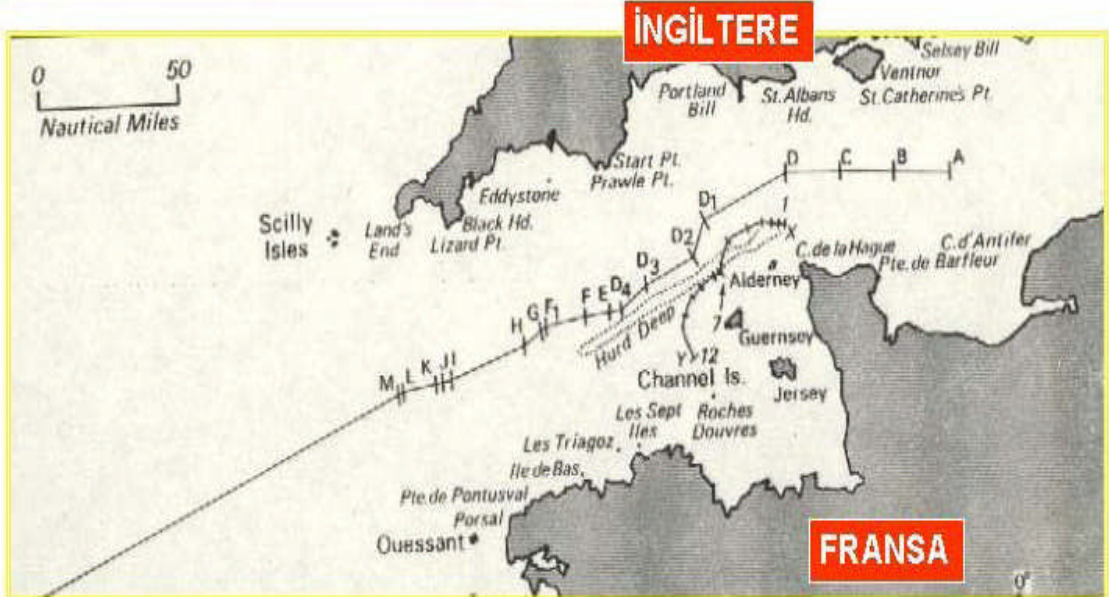
⁹¹ Doğru, a.g.e., s. 23.

⁹² Doğru, a.g.e., s. 23.

⁹³ Fransa ve İngiltere, 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’ne taraftırlar. Ancak, Fransa Sözleşme’nin 6. maddesine çekince koymuş ve Kuzey Denizi’nde “*özel durumlar*” bulunduğunu ve konuda sınırlandırmanın “*eşit uzaklık*” ilkesine göre yapılamayacağını belirtmiştir. İngiltere ise bu çekinceye itiraz etmiştir. Toluner, a.g.e., s. 210.

Hakem Mahkemesi'ne götürmeyi kararlaştırmışlardır.⁹⁴ Söz konusu Hakemlik Sözleşmesi ile taraflar Hakem Mahkemesi'nden, iki taraf arasında anlaşma ile sınırlandırılmamış yöredeki kıta sahanlığı sınırının, uluslararası hukuk kuralları ve Tahkim Sözleşmesi'nde öngörülen ilkeler uyarınca belirlenmesini istemişlerdir.⁹⁵

Taraflar, sınırlandırmaya konu olan bölgenin, aynı kıta sahanlığına bitişik olduğu, Manş Denizi kıta sahanlığının esas itibarıyla “sürekli” olduğu, “eşit uzaklık” ilkesinin hakça ilkelere uygun bir sınırlandırmayı gerçekleştirebileceği konusunda görüş birliği içindedirler. Ancak, eşit uzaklıktaki hattın belirlenmesinde esas alınması gereken kıyıların neresi olacağı konusunda anlaşamamaktadırlar.⁹⁶



Şekil: 3

İngiltere-Fransa Kıta Sahanlığı Davası

Kaynak: Mustafa Koç, “Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Sınırlandırma Politikalarının Belirlenmesi” Silahlı Kuvvetler Akademi Tezi, Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, İstanbul, 2002, s. 64.

Fransa, İngiltere'ye ait adalar bölgesinin özel coğrafi durumu göz önüne alınarak, bu adalar çevresinde 6 mil genişlikte (3 mil genişlikteki Karasularına ek olarak 3 mil

⁹⁴ Mesut Çamın, Devletler Hukukunda Kıta Sahanlığı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1987, s. 89.

⁹⁵ Doğru, a.g.e., s. 24.

⁹⁶ Toluner, a.g.e., s. 215.

genişlikte kıta sahanlığı alan) bir *cep bölgesi* bırakılması, orta hattın, “*hakça ilkeler*” ve “*doğal uzantı*” esasında, bir yanda Fransa kıyısı, öte yanda İngiltere’nin ana kara ülkesi esas alınarak saptanması gerektiğini iddia etmiştir. İngiltere ise, adalara da kıta sahanlığı haklarının tanınması gerektiğini ileri sürerek, özellikle, tarafların karşılıklı “*anlaşma*” ile kıta sahanlığını sınırlandıramadıklarında, uyuşmazlığa 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’nin 6. maddesinin uygulanması ve sınırlandırmanın eşit uzaklık ilkesi uyarınca yapılması gerektiğini, eşit uzaklık ilkesi uygulanırken, orta hattın, bir yanda Fransa kıyıları, diğer yanda egemenliği altındaki Kanal Adaları kıyılarının esas alınarak saptanması gerektiğini iddia etmiştir.⁹⁷

Mahkeme kararında, iki devletin ana karalarının Manş Denizi kıyılarının eşit olduğunu ve karşı karşıya bulunduğunu, adaların olmaması halinde eşit uzaklık ilkesi ile sınırlandırılacak kıta sahanlığının iki devlet için de eşit olacağını, ancak adalara tam etki tanınması durumunda Fransa aleyhine hakça ilkelere aykırı bir durum oluşacağını; doğal uzantı ilkesinin mutlak olmadığını, belirli durumlarda değişikliğe tabi olabileceğini, özellikle bir devlete ait adaların, bu adaların hiç olmaması halinde diğer devlete ait olacak kıta sahanlığı üzerinde bulunması durumunda, ne mutlak etkili olacağını ve ne de göz ardı edilebileceğini belirtmiştir. Mahkeme’nin görüşüne göre, kıta sahanlığının jeolojik bakımdan her iki devlet ülkesinin doğal uzantısı sayılabileceği durumlarda, bir bölgenin bu devletlerden hangisine ait olduğu, kıta sahanlığının hukuki bir kavram olarak tanımlayan hukuk kuralları uygulanarak saptanmaktadır. Bu gibi durumlarda, doğal uzantının etkisi, yalnız belirli coğrafi ve diğer koşullara değil ve fakat aynı zamanda, hukuk düşüncelerine bağlı olmaktadır. Bu görüşten hareket eden Mahkeme, Fransa kıyılarına yakın İngiliz egemenliğindeki adaların Manş Denizi’ne bakan yüzlerinde 12 mil genişliğinde bir cep bölgesi bırakarak, bölgede kıta sahanlığının iki devletin ana kara ülkelerinin kıyıları esas alınarak saptanacak eşit uzaklıktaki orta hat olmasına karar vermiştir.⁹⁸

İngiltere-Fransa Kıta Sahanlığı Davası da, Kuzey Denizi’ne ilişkin U.A.D. kararında olduğu gibi, “*hakça ilkeler*”, kararın temel kuralı olarak benimsenmiş, coğrafyanın özel yapısı nedeni ile değişik yörelerde farklı yöntemlerin uygulanması gerektiği, adaların yok farz edileceği ve adalara ana kıtalar gibi kıta sahanlığı tanınamayacağı, hakça ilkelerin

⁹⁷ Toluner, a.g.e., ss. 214-215.

⁹⁸ Toluner, a.g.e., ss. 215-217.

gerçekleştirilebilmesi için coğrafi yapının özellikleri yanında, ilgili devletlerin güvenlik ve ulaşım gibi gereksinimlerinin de göz önüne alınması gerektiği belirtilmiştir.⁹⁹

Görüldüğü gibi Mahkeme'nin kararından kıta sahanlığı sınırlandırmalarına ilişkin çok önemli genel prensipler ortaya çıkmaktadır. Öncelikle Mahkeme, anlaşmalar hukukundaki sınırlandırma kuralı ile yapılageliş kuralları arasında, ifadeleri farklı olsa dahi, uygulamada bir fark olmadığını belirtmiştir. Sonuç olarak iki tür kuralın da hakça ilkeler çerçevesinde ve bölgenin tüm ilgili prensiplerini dikkate alarak hakça ilkelere uygun bir sınırlandırma amacına yönelik olduğunu belirtmiştir. İkinci olarak Mahkeme, adaların da bulunduğu alanlarda sınırlandırmayı en çok iki ülkenin anakaralarının coğrafi özellikleri ışığında, özellikle de anakaraların kıyı uzunlukları ve coğrafi konfigürasyonları çerçevesinde sonuçlandırma eğilimi göstermiştir. Bu çerçevede adaların ya sınırlı bir etkiye sahip olabileceğini ya da hiçbir etkiye sahip olamayacağını belirtmiştir. Bu etkinin ne olacağını belirlemede adaların sahip olduğu coğrafi büyüklük, nüfusu ve coğrafi konumu gibi özelliklerin rol oynayacağını belirtmiştir. Dolayısıyla Mahkeme, adaların kıta sahanlığına sahip olmaları kuralının onların kıta sahanlığı sınırlandırmasında mutlaka anakaralar değerinde kıta sahanlığına sahip olabileceği manasına gelmediğini ortaya koymuştur. Yani, bir deniz alanına hakkı olmakla sınırlandırma arasında fark olduğuna, bu konuların birbirinden kısmen bağımsız olduklarına hükmetmiştir. Bu çerçevede bir ada hukuken kıta sahanlığına sahip olma hakkına sahipken, bir sınırlandırma içerisinde, hakça ilkeler ve ilgili şartlar gereği hiçbir kıta sahanlığına sahip olmayabilir.¹⁰⁰

1122. Tunus-Libya Kıta Sahanlığı Davası

Tunus ile Libya,¹⁰¹ aralarındaki uyuşmazlığa ilişkin 10 Haziran 1977 tarihli Tahkimname'nin 1. maddesiyle, Uluslararası Adalet Divanı'ndan hakça ilkeler ile bölgeyi nitelendiren bütün hal ve durumları ve III. B.M. Deniz Hukuku Konferansı'nda ortaya çıkan eğilimleri de göz önünde bulundurarak karar vermesini istemişlerdir.¹⁰²

⁹⁹ Doğru, a.g.e., s. 25.

¹⁰⁰ Yücel Acer, İngiltere-Fransa Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Davası: Ege Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Ders Notları.

¹⁰¹ Tunus ile Libya, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne taraf değillerdir.

¹⁰² Toluner, a.g.e., s. 211.

Tunus-Libya Davası'nda, her iki taraf da, sınırlandırmanın her devlete bir başka devletin aynı nitelikteki haklarına tecavüz etmeden, kara ülkesinin deniz altındaki doğal uzantısının verilmesini sağlayacak biçimde gerçekleştirilmesi ve bunu gerçekleştiren bir sınırlandırmanın hakça ilkelere uygun olacağı noktalarında anlaşmışlar; ancak, doğal uzantının saptanmasında uygulanması gereken ölçütlerde anlaşamayıp, coğrafi, jeolojik ve jeomorfolojik özellikler dışındaki düşüncelerin (özellikle hakça ilkeler esasının) her devletin doğal uzantısının saptanmasındaki rolü konusunda farklı görüşler ileri sürmüşlerdir.¹⁰³

Libya, bu alanın Kuzey Afrika'nın kuzey yönündeki doğal uzantısı olduğunu, doğal uzantının yönü saptanırken esas alınması gereken kara biriminin, herhangi bir kıyının "*arzi veya tesadüfi*" yönü olmayıp, kıta karası olduğunu, deniz yatağının değil, doğal uzantının yönünün saptanması gerektiğini iddia etmiştir. Tunus'a göre ise, sınırlandırılması söz konusu olan alandaki doğal uzantının yönü batı-doğu istikametidir ve bu alan jeolojik bakımdan Tunus kara ülkesinin doğu kesiminin bir uzantısıdır. Buna göre, doğal uzantısının yönü, kıta karası değil, her devletin kara ülkesi esas alınarak saptanmaktadır.¹⁰⁴

Sınırlandırmaya ilişkin örf adet hukuk kurallarının uygulanmasının söz konusu olduğu ve jeolojik bakımdan aynı kıta sahanlığına bitişik olduğu kabul edilen devletler arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılmasında uygulanacak doğal uzantı ve hakça ilkelerin birbiri karşısındaki durumunun açıklığa kavuşturulduğu bu davada;¹⁰⁵ tarafların tezlerini değerlendiren Divan; tarafların, bölgenin jeomorfolojik özelliklerine dayalı iddialarını, sınırın yönünü etkilemesi olası ilgili koşullar olarak değil, bölgede ayrı doğal uzantıların varlığını doğrulayıp doğrulamadıklarını belirlemek için değerlendirdiklerini, ancak, iki devletin kıta sahanlığı hakkının ortak bir doğal uzantıdan kaynaklandığının belirlendiğini, uluslararası hukukun uygulanması için gerekli olduğunu ölçüde yararlanmak olduğunu;¹⁰⁶ doğal uzantı ilkesinin tek başına çözüm getirmeyeceğini, bu gibi durumlarda hakça ilkelerin önem kazandığını;¹⁰⁷ kıta sahanlığı haklarının kaynağının kara ülkesindeki

¹⁰³ Case Concerning the Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), International Court of Justice, Report of Judgements, Advisory Opinions and Orders, Judgements of 24 February 1982, pp. 12-20 (Bundan sonra I.C.J. Reports, 1982 olarak anılacaktır).

¹⁰⁴ I.C.J. Reports, 1982, a.g.y., p. 29.

¹⁰⁵ Toluner, a.g.e., ss. 211-213.

¹⁰⁶ I.C.J. Reports, 1982, pp. 53-54.

¹⁰⁷ I.C.J. Reports, 1982, p. 47.

egemenlik olduğunu; coğrafi verilere, kıyı ile buna bitişik kıta sahanlığı arasındaki coğrafi ilişkiye önem verilmesi gerektiğini; su altı alanlarının denize doğru veya komşu devletler arasında sınırlandırılmasında başlıca hareket noktasının kıyıları olduğunu;¹⁰⁸ kıyıların hemen yakınında bulunan adaların kıyının genel istikameti saptanırken ihmal edilebileceği veya tam etki tanınmayabileceğini¹⁰⁹ belirtmiştir.

Divan'ın kararının pozitif hukuka getirdikleri açısından bir değerlendirilmesi yapıldığında, gerek Divan'ın 1969 *Kuzey Denizi Davası*'ndaki kararına göre gerekse bu alanda pozitif hukuku oluşturan öteki verilere göre, önemli hiçbir değişiklik göze çarpmamaktadır. Bu açıdan, Divan'ın 1969'da kabul ettiği gibi, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında temel kural hakça ilkelere dayanan bir sınırlandırmanın gerçekleştirilmesi olmaktadır. Ancak, bu hakça ilkelerin içeriğinin saptanması konusunda Divan'ın bu son kararı bazı noktalarda ışık tutar niteliktedir. Örneğin, bu kararla, coğrafi veriler konusunda kıyıların coğrafi biçimi ve adaların varlığının etkileri biraz daha somutlaştırılmaktadır. Yine, öteki sınırlandırılmaların kıta sahanlığı sınırlandırılmasına etkisi konusunda kara sınırlarının da bu tür etkileri olabileceği gerçeği ortaya çıkmıştır.¹¹⁰

1123. Maine Körfezi Davası

B.M.D.H.S.'nin kabulünü izleyen dönemde Uluslararası Adalet Divanı tarafından ele alınmış olan *Maine Körfezi Bölgesi'nde Deniz Sınırının Saptanması Davası*, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırını aynı çizgi ile saptama talebini değerlendiren ilk yargılama olması nedeniyle özellik taşımaktadır.

Gerek A.B.D. gerekse de Kanada, Maine Körfezi'nin kuzeyde *Newfoundland*'dan güneyde *Florida*'ya kadar olan bölgedeki kıta sahanlığının esasta jeolojik ve jeomorfolojik bakımdan sürekli olduğunu kabul ederek, sınırlandırmanın "*hakça ilkeler*" çerçevesinde ve "*doğal uzantı*" ilkesinin de gözetilmesiyle yapılmasını talep etmişlerdir.¹¹¹

¹⁰⁸ I.C.J. Reports, 1982, p. 61.

¹⁰⁹ I.C.J. Reports, 1982, . 63, p. 85, pp. 88-89.

¹¹⁰ Hüseyin Pazarcı, "Uluslararası Adalet Divanı'nın Tunus-Libya Kıta Sahanlığı'na İlişkin 24 Şubat 1982 Tarihli Kararı", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, Yıl: 2, Sayı: 2, (1982), s. 46.

¹¹¹ Doğru, a.g.e., s. 36.

U.A.D. bu davada, sınırlandırmanın hakça ilkelere uygun olarak yapılması kuralını daha da genişleterek teyit etmiştir. Divan, her iki devletin de 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne taraf olmaları dolayısıyla anılan Sözleşme'nin kıta sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili 6. maddesinde öngörülen “*anlaşma*” ve “*eşit uzaklık*” ilkesi ile “*özel durumlar*” istisnai unsurlarını içeren sınırlandırma kuralına bağlı olmalarına rağmen, Kanada'nın, deniz alanları üzerinde hak kaynağının coğrafi bitişiklik vakiası olduğu varsayımından hareketle, tek sınırın “*eşit uzaklık*” ilkesi uyarınca saptanması yolundaki iddiasını, “*yakınlık*” ve bunu gerçekleştiren bir ilke olan eşit uzaklık ilkesinin 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nde Karasuları ve Bitişik Bölge'nin sınırlandırılmasında da öngörülmüş olmasının, bu ilkenin Münhasır Ekonomik Bölge'nin sınırlandırılmasında da uygulanmasını haklı göstermeyeceğini belirterek reddetmiştir.¹¹² Divan, hem kıta sahanlığı ve hem de üstündeki su sütunu üzerindeki yetki alanlarının sınırlandırılmasında uygulanabilecek ölçütlerin veya ölçütler bileşiminin, bu iki amaçtan yalnız birisine, diğerinin aleyhine olacak biçimde tercihli muamele saptamaması, her ikisinin sınırlandırılması bakımından da aynı ölçüde uygun görülmesi gereğini vurgulayarak bir sonuca varmıştır.¹¹³

Divan sorunu tartışırken, “*oransallık*” kavramı üzerinde de durarak, kıyı uzunlukları arasındaki farklılığın “*özel durum*” oluşturduğuna vurgu yapmış, ancak bunun “*sınırlandırma işleminde temel kistas olarak değil de, yardımcı bir kistas olarak kullanılması gerektiğini*” belirtmiştir.¹¹⁴

Bu davada Divan, hakça ilkelere uygunluğu kabul edilmiş ölçüt olan, kıyı uzantıların iç içe geçtiği alanların eşit olarak bölünmesi ilkesini, hareket noktası olarak seçmiştir. Ancak Divan, coğrafi durumların çeşitliliği ve farklılığı nedeniyle, bu ölçütün belirli bir olayda hakça ilkelere uygun sonuçlara yol açabilmesi için, bazen yardımcı ölçütlere başvurarak yumuşatılması veya düzeltilmesinin gerekli olabileceğini vurgulamış ve olayın özellikleri karşısında başvurulması gereken bu yardımcı ölçütleri şöyle sıralamıştır: “*Sınırlandırılması söz konusu olan alandaki tarafların kıyı uzunlukları arasında mevcut*

¹¹² Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada/United States of America), International Court of Justice, Report of Judgements, Advisory Opinions and Orders, 1984, p. 290. (Bundan sonra “I.C.J. Reports, 1984” olarak anılacaktır).

¹¹³ I.C.J. Reports, 1984, a.g.y., p. 327.

¹¹⁴ I.C.J. Reports, 1984, a.g.y., p. 345; Esen Arpat, Kıta Sahanlığı Sınırlandırılmasında Kıyı Uzunluğu Etmeni, Genel Uygulama ve Ege'deki Durum, Temmuz 1987 ve Haziran 1995 Tarihli Raporlar, s. 5.

ihmal edilemez farka (A.B.D.'nin 284 mil, Kanada'nın 206 mil) bir ağırlık tanınması; temel kuralın, bir kıyının denize olan uzantısının kesilmesi (cutting off) sonucunu doğuracak biçimde uygulanmaması veya bu tür bir etkinin kısmen giderilmesi gereği; kıyıların ötesinde bir ada veya bir grup küçük adaların bulunması gibi bir coğrafi olguya, temel kuralın uygulanması, tam etki tanınmasını veya hiçbir etki tanınmaması sonucunu doğuruyorsa, sınırlı da olsa bir etki tanınması.”¹¹⁵



Şekil: 4

A.B.D. ve Kanada Maine Körfezi Sınırlandırma Davası

Kaynak: Schneider, Jan, “The Gulf of Maine Case: The Nature of an Equitable Result”, *The American Journal of International Law*, Vol.: 79, No: 3, (1985).

Bu esaslardan hareketle Divan, olayda kıyıları arasındaki ilişkinin yan yana olduğu noktaya kadar olan kesiminde, sınırın, deniz alanlarını eşit olarak paylaşacak geometrik bir metot olarak saptanmasına karar vermiş; bu noktadan sonra gerçek coğrafi ilişkinin, kıyıların karşı karşıya olduğu bir durum olduğunu kabul etmekle beraber, sınırın karşılıklı kıyılardan çizilecek bir ortay hat olması yolundaki Kanada iddiasının olayın özellikleri ışığında hakça ilkelere aykırı sonuçlara yol açacağı gerekçesiyle aynen kabul

¹¹⁵ I.C.J. Reports, 1984, a.g.y., pp. 327-328.

edilemeyeceği sonucuna varmıştır. Divan'a göre, bu tür düzeltilmemiş bir ortay hat, boydan boya A.B.D.'ye ait olduğu halde Körfez'in batı yakasının ortay hattın yönü üzerinde hiçbir etkisinin olmaması, Kanada'nın, iki devlet arasındaki kara sınırı bu kıyının ortasından geçmişçesine hak kazanması sonucunu doğurmaktadır. İki devletin kıyı uzunlukları arasındaki önemli farklılığın olayda göz ardı edilemeyeceğini belirten Divan, çizilecek ortay hatta, kıyıları arasındaki 1.38'e 1 oranına uygun düzeltme yapılması gereğine karar vermiştir.¹¹⁶

Bu davada, sınırlandırmada, *adalar* konusu da iki açıdan değerlendirilmiştir. Birincisi, sınırlandırılacak alanların eşit olarak bölünmesi sonucunu doğuracak bir geometrik metodun uygulanması sırasında, kıyı yakınındaki adaların esas alınıp alınmayacağı sorunudur. İkincisi, sınırlandırılması söz konusu olan alanda bulunan adalara tanınacak deniz alanlarının kapsamı sorunudur. Birinci sorunla ilgili olarak Divan, 1969 tarihli Kararı'na atıf yaparak, belirli bir bölgenin eşit olarak bölünmesi sonucunu doğuracak olan bir hat saptanırken, bazen karadan oldukça uzaktaki küçük adaların, meskun olmayan kaya ve cezir yüksekliklerinin esas alınmasındaki sakıncalara işaret etmiştir.¹¹⁷ Bu davada adalarla ilgili ikinci soruna, *Nova Scotia* açıklamalarında Kanada egemenliğine tabi *Seal Adası* ve çevresindeki ada ve adacıklara sınırlandırmada tanınacak etki nedeniyle değinilmiştir. Divan, bu adaların "*büyüklikleri ve daha önemlisi coğrafi konumları nedeniyle ihmal edilemeyeceklerini*" kabul etmekle birlikte, bunlara, *Nova Scotia* kıyısını güneybatıya doğru genişletme etkisinin tanınmasını aşırı bulmuş; bunlara bir yanda *Nova Scotia*, öte yanda A.B.D.'nin *Massachusetts* kıyıları arasında çizilecek orta hattaki bir eğri (sınırın bu ada nedeniyle köşeli olması uygun görülmüştür) biçiminde, yarım etki tanınmasına karar vermiştir.¹¹⁸

Hakça ilkeler deyişinin anlamını en ayrıntılı şekilde inceleyen kararlardan bir tanesi de *Maine Körfezi Davası* olduğu söylenebilir. U.A.D., kullanılacak temel normu "*bölgenin coğrafi biçim ve diğer ilgili koşulları çerçevesinde hakça ilkelere uygun bir sonucu gerçekleştirecek hakça ilkeler uygulanarak ve pratik metotlar kullanılarak yapılması*" şeklinde açıklamıştır.¹¹⁹ İlkelerin hakçalığa uygunluğu her olayın ilgili durumlarına göre

¹¹⁶ I.C.J. Reports, 1984, a.g.y., p. 334.

¹¹⁷ I.C.J. Reports, 1984, a.g.y., pp. 329-330.

¹¹⁸ Doğru, a.g.e., ss. 39-40.

¹¹⁹ I.C.J. Reports, 1984, a.g.y., p. 246.

saptanacak, pratikte uygulanacak metot ise bu ilkeleri gerçekleştirebilme kabiliyetine göre belirlenecektir.¹²⁰ Genel uluslararası hukuk, her sınırlandırmaya uygulanabilecek belirli ve doğrudan uygulanıp da sınırı çizecek hazır bir reçete içermeyip, kural olarak yalnızca bu temel normu öngörmektedir.¹²¹ Yani aslında hakça ilkeler sınırlı sayıda kesin uygulanabilir kurallardan oluşan bir liste değildir; sınırlandırma işlemine uygulanacak usulü veya süreci ifade eden genel çatıyı belirten bir kavramdır.¹²² Hakça ilkelere uygun ilkelere ziyade hakça ilkelerin uygulanması söz konusudur. Bu süreç, sınırlandırılacak alanın niteliğiyle ilgili olarak kabul edilen durumların olaya özgü şartlara yansıtılarak o sınırlandırmada kullanılması uygun olan kriterlerin belirlenmesi ve bu kriterleri gerçekleştirmeye en uygun metodun tespit edilerek uygulanmasını içermektedir. *Maine Körfezi Davası*'nda, temel normun açıklanmasında prensiplerden değil de kriterlerden bahsedilmesi de bu bağlamda önem taşımaktadır. Hakça ilkelerin somut olayın koşullarıyla uygulanması sonucu belirlenen bu kriterler, bir başka olayın koşulları gereği kullanılmayabilir. Dolayısıyla bu kriterlerin kendisi hukuk kuralı değildir.¹²³

1124. Libya-Malta Davası

Libya-Malta Davası ile U.A.D.'nin doğal uzantının sınırlandırmadaki yerine ilişkin yaklaşımında önemli değişiklikler meydana geldiği görülmektedir.¹²⁴ Malta,¹²⁵ B.M.D.H.S.'nin 76. maddesinde 200 mil genişliğe kadar olan su altı alanlarında kıta sahanlığı haklarının tanınmış olduğuna değinerek, bu ölçütün kabul edilmesinden sonra, "doğal uzantı" kavramının jeolojik ve jeomorfolojik verilere göre değil, kıyıdan itibaren belirli bir mesafeye göre tanımlanması gerektiğini, jeolojik ve jeomorfolojik verilerin 200 milin ötesindeki su altındaki alanlarının sınırlandırılmasında önem taşıyabileceğini ileri sürerek, tezini, "eşit uzaklık" ilkesine dayandırmıştır.¹²⁶ Libya ise, B.M.D.H.S.'nin henüz yürürlüğe girmediğine ve taraflar arasında bağlayıcılık kazanmadığına işaret etmiş ve ayrıca, 76. madde hükmünde örf ve adet kuralının beyanı niteliğinde olan tek noktanın

¹²⁰ I.C.J. Reports, 1984, a.g.y., p. 158, p. 81, p. 204.

¹²¹ I.C.J. Reports, 1984, a.g.y., pp. 111-112.

¹²² Malcolm D. Evans, *Relevant Circumstances and Maritime Delimitation*, Oxford, 1989, p. 77.

¹²³ I.C.J. Reports, 1984, a.g.y., p. 158.

¹²⁴ Doğru, a.g.e., s. 40.

¹²⁵ Malta, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ile B.M.D.H.S.'yi imzalamıştır.

¹²⁶ Case Concerning the Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), International Court of Justice, Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders, Judgements of 3 June 1985, p. 10. (Bundan sonra "I.C.J. Reports, 1985" olarak anılacaktır).

“doğal uzantı” esasına yapılan atıf olduğunu iddia ederek, jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri ile doğal uzantının kıta sahanlığı haklarının temel kaynağını oluşturduğunu ifade etmiştir. Libya, Malta kıyılarının yakınında yer alan çöküntü kuşağını (*Rift Zonu*) tarafların doğal uzanımlarını kesintiye uğratan temel bir süreksizlik olarak ileri sürmüştür¹²⁷ ve bu nedenle, tarafların doğal uzanımlarının birbirlerinin üzerine aşmadığını, dolayısıyla sınırlandırmada başka bir kıstas aramaya gerek olmadığını, Divan’ın görevinin, bu bölge içerisinde sınır belirlenmesi için yöntem önermek olduğunu iddia etmiştir.¹²⁸ Libya ayrıca, sınırlandırmada, sahilin gerisindeki kara büyüklüğünün dikkate alınması ve tarafların ilgili kıyıların uzunlukları ile onlara ait olacak kıta sahanlığı alanları arasında makul bir oran bulunması gerektiğini de öne sürmüştür. Malta ise, tarafların, ilgili kıyıların uzunlukları ile kıta sahanlığı arasında ilişki kurulmasına karşı çıkıp, taraf devletlerin eşit egemenlikte oldukları ilkesinin gereği olarak ve bu eşitlikleri gözetilerek, egemenliklerinin denize doğru uzatılmasının da aynı yasal konumda olması gerektiğini ileri sürmüştür.¹²⁹

Bu davada Malta, sınırlandırmada ada devletlerine tanınacak kıta sahanlığı alanlarıyla, ana kara ülkesi yanında yer alan adalara tanınacak hakların aynı olamayacağını; ikinci durumda, büyüklük, coğrafi konum, nüfus veya ekonomik nedenlerle, adalara kısıtlı bir etki tanınabilirse de, ada devletlerinin deniz alanları saptanırken tanınacak alanların bu gibi nedenlerle kısıtlanamayacağını; devletlerin egemen eşitliği ilkesinin, karşılıklı kıyılardan çizilecek ortay hatta, kıyı uzunlukları veya orantı faktörüne başvurularak düzeltme yapılmamasının gerektirdiğini ileri sürmüştür.¹³⁰

Taraflardan hiçbiri münhasır ekonomik bölge ilan etmemiş ve Divan’dan bu konuda bir görüş istenmemiş olmasına rağmen Divan, konunun kıta sahanlığı ile sınırlandırılmış olmasının, münhasır ekonomik bölge ilkelerinin gözetilemeyeceği anlamına gelmediği görüşündedir. Divan’a göre, hak kaynağı olarak mesafeyi esas alan münhasır ekonomik bölge kavramı, örf ve adet hukukunun bir parçası olup, Libya tarafından da tanınmıştır. Kıta sahanlığı olmaksızın, münhasır ekonomik bölge olamayacağına göre, mesafe

¹²⁷ Aslan Gündüz, B.M.D.H.S.’nin Yarattığı Yeni Hukuki Durum ve Türkiye Açısından Değerlendirmesi, İkinci Denizcilik Gücü Sempozyumu, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1999, ss. 97-98.

¹²⁸ I.C.J., Reports, 1985, a.g.y., pp. 9-10. Esen Arpat, Doğal Uzanım Kavramının Bir Deniz Hukuku Terimi Olarak Doğuşu, (Yayımlanmamış Rapor), 1987 ve 1993, s. 14.

¹²⁹ Esen Arpat, Kıta Sahanlığı Sınırlanmasında Kıyı Uzunluğu Etmeni, Genel Uygulama ve Ege’deki Durum, Temmuz 1987 ve Haziran 1995 Tarihli Raporlar.

¹³⁰ Toluner, a.g.e., s. 246.

ölçütünün, münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırmasında olduğu gibi, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında da uygulanması gerekmektedir.¹³¹ Divan bu nedenle, Libya'nın "doğal uzantı" ilkesine dayandırdığı talebini açıkça reddetmiştir. Divan'a göre, hukukta meydana gelen gelişmeler sonucunda, her devlet deniz yatağı ve bu yatağın altının jeolojik özellikleri ne olursa olsun, kıyıdan itibaren 200 mile kadar uzanan kıta sahanlığını talep etme hakkını haiz olduğundan, bu mesafe içinde ne hak kaynağının doğrulanmasında ve ne de sınırlandırmanın gerçekleştirilmesinde jeolojik ve jeomorfolojik faktörlere bir rol tanımak için herhangi bir neden yoktur. Bunun özellikle, hak kaynağının doğrulanmasında geçerli olduğunu belirtmekle beraber, Divan, daha sonra, iki devlet arasındaki mesafenin 400 milden az olduğuna ve bundan ötürü herhangi bir jeofizik yapının her iki kıyıdan 200 mil ötede yer almasının imkansız olduğuna değinerek, "kırık bölge"nin bir doğal sınırmış gibi Malta kıta sahanlığının güneye doğru uzantısını kesen veya Libya'ninkini kuzeye doğru genişleten bir temel kopukluk oluşturamayacağı sonucuna varmıştır.¹³² Divan, bu sonucun "doğal uzantı" kavramının tersine mesafe kavramının yerleştiği anlamına gelmediği, kıta kenarının 200 milden yakın olması durumunda, doğal uzantının bir ölçüde mesafe ölçütü ile belirlenmesinin gerekliliğini belirttiği görüşündedir. Buna göre, doğal uzantı ile mesafe kavramları birbirlerine karşıt değil, birbirlerini tamamlayan kavramlardır¹³³ ve her ikisi de, kıta sahanlığının hukuki tanımının esaslı unsurları olarak görülse de, sınırlandırmada doğal uzantı esasının işlevi 200 milin ötesindeki su altı alanlarının sınırlandırılması durumuna hasredilmiştir.¹³⁴

Divan, kıyı devletlerinin deniz yatağı ve toprak altının fiziksel özellikleri ne olursa olsun, kıyıdan mesafe nedeniyle kıta sahanlığı hakları kazanabilmesinin, kıyıların karşı karşıya olduğu bir durumda dahi eşit uzaklık metodunun tek uygun sınırlandırma metodu olmasına ve hatta müsaade edilmiş tek hareket noktası sayılmasına yol açmadığını belirterek, "ilgili koşullar" altında hakça ilkelerin uygulanması, daha başlangıçta bir başka metot veya metotlar birleşiminin kabulünü gerekli kılabileceğini vurgulamıştır.¹³⁵

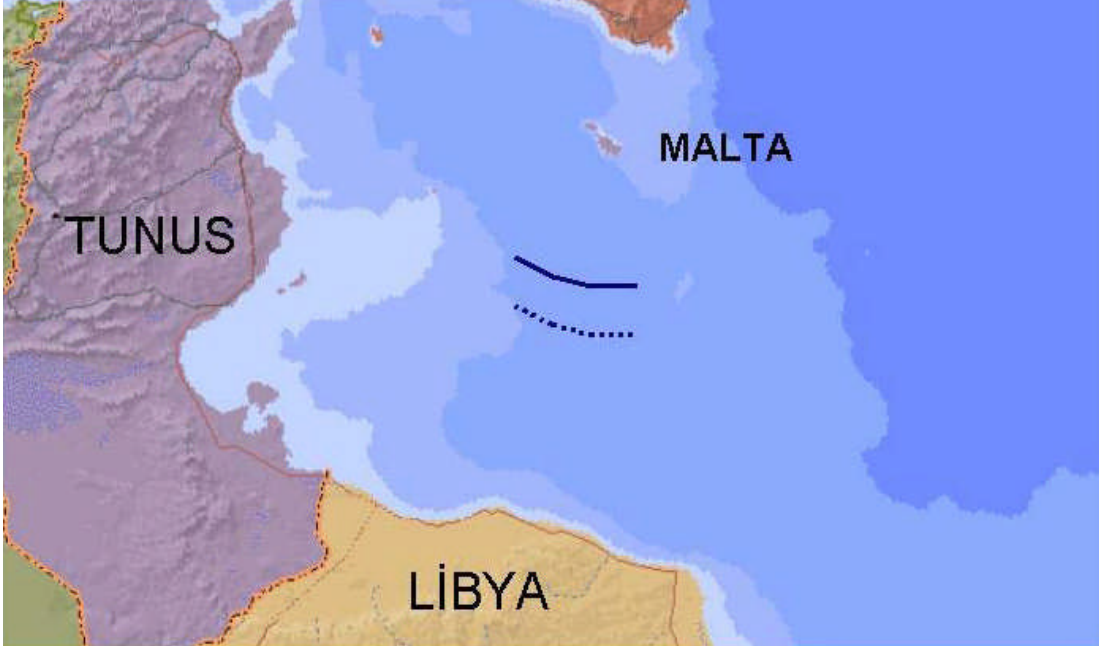
¹³¹ I.C.J. Reports, 1985, a.g.y., p. 24.

¹³² I.C.J. Reports, 1985, a.g.y., p. 27.

¹³³ Başeren, a.g.m., s. 61.

¹³⁴ Toluner, a.g.e., s. 232.

¹³⁵ I.C.J. Reports, 1985, a.g.y., p. 28.



Şekil: 5

Libya-Malta Arasındaki Kıta Sahaneliği Uyuşmazlığı Davası

Kaynak: *Libyan Arab Jamahiriya-Malta Continental Shelf Case*, I.C.J., Reports, 1985.

Uluslararası uygulamanın, sınırlandırma metodu olarak, eşit uzaklık ilkesine veya diğer herhangi bir metoda başvurulmasını, hatta başlangıçta başvurulmasını gerekli kılan bir kuralın varlığını doğrulamadığı sonucuna varan Divan'a göre, bu ilkeye dayandırılarak gerçekleştirilen sınırlandırılmaların sayısal çokluğu, bu metodun pek çok durumda hakça ilkelere uygun bir sonucu gerçekleştirdiğini göstermekten başka bir değer taşımamaktadır. Kazai içtihadın, kıta sahanlığının hakça ilkelere uygun bir sonucu gerçekleştirmek için hakça ilkeler uygulanarak sınırlandırılması gereği üzerinde birleştiğine işaret eden Divan, bunu sınırlandırmanın temel normu olarak nitelendirmiştir.¹³⁶ Bundan sonra Divan, mesafe ölçütüne dayalı bir ilke olan eşit uzaklık ilkesinin karşılıklı kıyılar arasındaki sınırlandırmada, genellikle hakça ilkelere uygun bir sonuca ulaştırdığı hususuna değinerek, iki devlet kıyıları arasında geçici olarak böyle bir hat saptanmasını uygun bulmuştur. Divan' a göre, böylece saptanan orta hat geçicidir; mesafe ölçütünün uygulanması suretiyle varılan sonucun, hakça ilkelerin ilgili koşullara uygulanmak suretiyle hakça ilkelere uygunluğunun doğrulanması gerekmektedir. Çünkü "eşit uzaklık" ilkesi, hiçbir zaman karşılıklı kıyılarda dahi olduğu gibi uygulanabilen bir ilke olarak kabul edilmiş değildir.

¹³⁶ I.C.J. Reports, 1985, p. 29.

Eşit uzaklıktaki ortay hattın saptanmasında *Filfla Adacığı*'nın esas alınmamasını bu hattın hakça ilkelere uygunluğu açısından gerekli bulan Divan, tarafların kıyı uzunlukları arasındaki büyük farkın (Libya'nın 192 mil, Malta'nın 24 mil), ortay hattın Libya'ya daha geniş bir alanın verilmesini sağlayacak biçimde düzeltilmesini haklı kıldığı sonucuna varmış; ancak bu düzeltmenin matematiksel bir işleme dayalı olamayacağını belirtmiştir.¹³⁷ Bu noktada, sınırlandırmanın gerçekleştirileceği “*genel coğrafi çerçeve*” kavramı devreye girmiştir. Divan'a göre, sorunu yalnız Malta'nın bağımsız bir devlet olması esasına dayanarak, iki devlete ait kıta sahanlığının sınırlandırılması sorunu olarak görmek doğru olmaz, söz konusu olan Orta Akdeniz'in¹³⁸ kuzey ve güney kıyıların bir kesiminin sınırlandırılmasıdır. Bu çerçeve içinde, Malta Adaları, kuzeydeki kıyının güneyinde çok sınırlı bir kıyı kesimini oluşturan küçük bir olgu olarak yer almaktadır. Bölgenin genel coğrafyası açısından Malta Adaları'nın güneye doğru olan konumu, ilgili bir durum olarak göz önünde tutulması gereken bir olgudur; hakça ilkelere uygun bir sonuca ulaşılması için sınır hattındaki etkisinin tartılması gerekmektedir.¹³⁹

Libya-Malta Davası, Divan'ın ilk kez bir ada devletine tanınacak deniz alanları konusunda karar vermek durumunda kaldığı bir olay olması nedeniyle özellik taşımaktadır. Bundan önceki yargılarda hep söz konusu olan sınırlandırılacak alanda ana kara ülkesi yanında ada ülkesinin bulunması durumu vardı. Ayrıca bu karar, bağımsız bir ada devletine tanınacak kıta sahanlığı kesiminin; tarafların kıyı uzunlukları arasındaki önemli fark, kıyıları arasındaki geniş mesafe, eşit uzaklık metodunun uygulanmasında seçilecek esas noktalar,¹⁴⁰ genel coğrafi çerçeve olarak ifade edilen ilgili koşullar göz önünde tutularak, açıkça kısıtlandığı bir yargı olması nedeniyle de büyük önem taşımaktadır. Bu davada Divan, karşılıklı kıyılardan saptanacak eşit uzaklıktaki ortay hat esasını uyarınca Malta'ya ait olacak alanın ancak dörtte birinin, bu hatta yaptığı düzeltme sonucunda bu devletin kıta sahanlığı alanı olduğuna karar vermiştir.¹⁴¹

¹³⁷ Toluner, a.g.e., s. 240.

¹³⁸ Orta Akdeniz'in özel durumunun dikkate alınması, Ege Denizi'nin durumunu ilgili özel durum açısından daha da güçlendirmektedir.

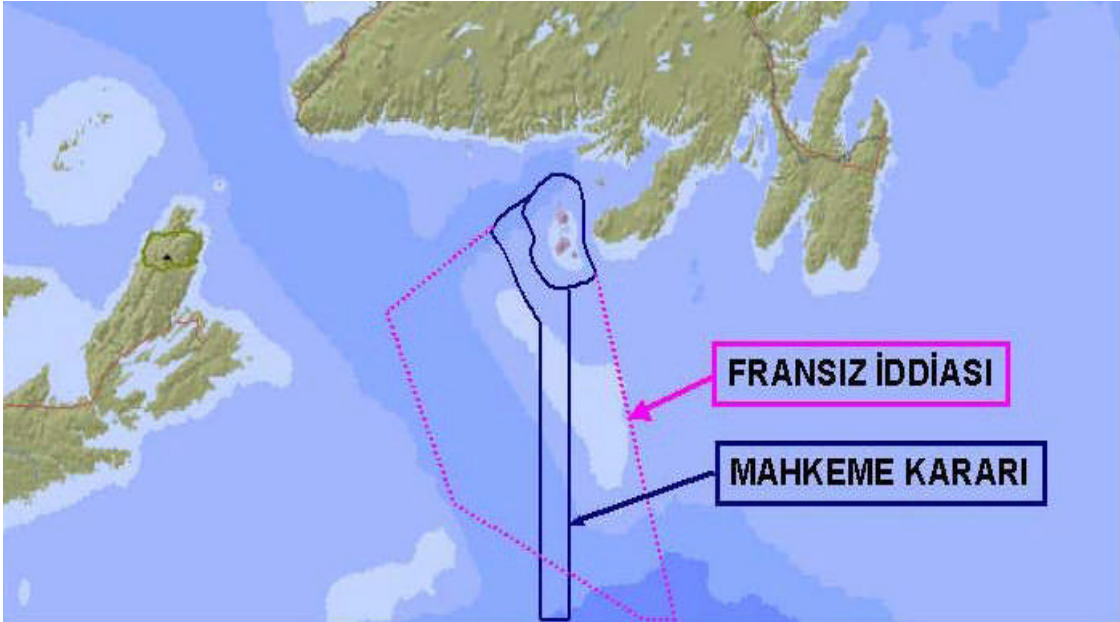
¹³⁹ Toluner, a.g.e., s. 243.

¹⁴⁰ Malta kıyısında meskûn olmayan Filfla Adacığı esas nokta olarak kabul edilmemiştir.

¹⁴¹ Toluner, a.g.e., s. 240.

1125. *Saint Pierre ve Miquelon Adaları Davası*

Fransa ve Kanada arasındaki Saint Pierre ve Miquelon Adaları bölgesinde kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin bu dava, küçük Fransız adalarının uzun Kanada kıyı cephesine yakınlığından dolayı Ege Denizi Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığı bakımından ilginçtir.¹⁴² Hem Kanada ve hem de Fransa'nın 12 mil genişliğinde Karasuları uygulaması mevcuttur ve bu iki devlet 1972 yılında Kanada sahili ile adalar arasında deniz alanının sınırlandırılması üzerine anlaşmışlardır. Bu durumda, Hakemliğe sunulan sorun, 1972 yılında belirlenen deniz sınırının iki ucunda, açık denize doğru giden bölgede, kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgelerini de kapsayan geri kalan kısmının çizilmesi sorunudur.¹⁴³



Şekil: 6

Saint Pierre ve Miquelon Kıta Sahanelığı Davası

Kaynak: Keith Highet, "Delimitation of the Maritime Areas between Canada and France", *The American Journal of International Law*, (1993), p. 452.

¹⁴² Mark B. Feldman, "International Maritime Boundary Delimitation: Law and Practice From the Gulf of Maine to the Aegean Sea", *The Aegean Issues: Problems-Legal and Political Matrix*, Foreign Policy Institute, Ankara, 1995, pp. 11-12.

¹⁴³ Sir Arthur Watts KCMG QC, *Delimitation in the Aegean Sea*, *The Aegean Issues: Problems-Legal and Political Matrix*, Foreign Policy Institute, Ankara, 1995, pp. 111-113.

Fransa, adaların kendi deniz alanlarında kaldığını ileri sürerek, uygun olan sınırın Kanada sahili ile adalar arasında “*eşit mesafe*” çizgisi olması gerektiğini iddia etmiştir. Buna karşın, Kanada ise, adalara ilişkin “*özel durumlar*” olduğunu belirterek, Fransa’nın bu adalar etrafında sadece 12 mil genişliğinde karasularına sahip olduğunu, bu çember dışında kalan diğer alanların Kanada’ya ait olduğunu iddia etmiştir.¹⁴⁴

Mahkeme 10 Haziran 1992 kararıyla, iki görüşü de kabul etmemiş ve 1972 Anlaşması’nın kapsadığı alanın dışındaki adaların etrafında 24 mil deniz alanı olduğuna, belirli bölgelerde ise, bunun sadece 12 mil olduğuna, adaların açık denize bakan tarafında 10,5 millik açık denize çıkışı temin eden koridor bulunduğuna hükmetmiştir.¹⁴⁵

1126. Jan Mayen Davası

Danimarka egemenliğindeki Grönland ve Norveç egemenliğindeki Jan Mayen arasındaki deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin bu dava¹⁴⁶ da Ege Denizi Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığı’na benzerlik göstermektedir.

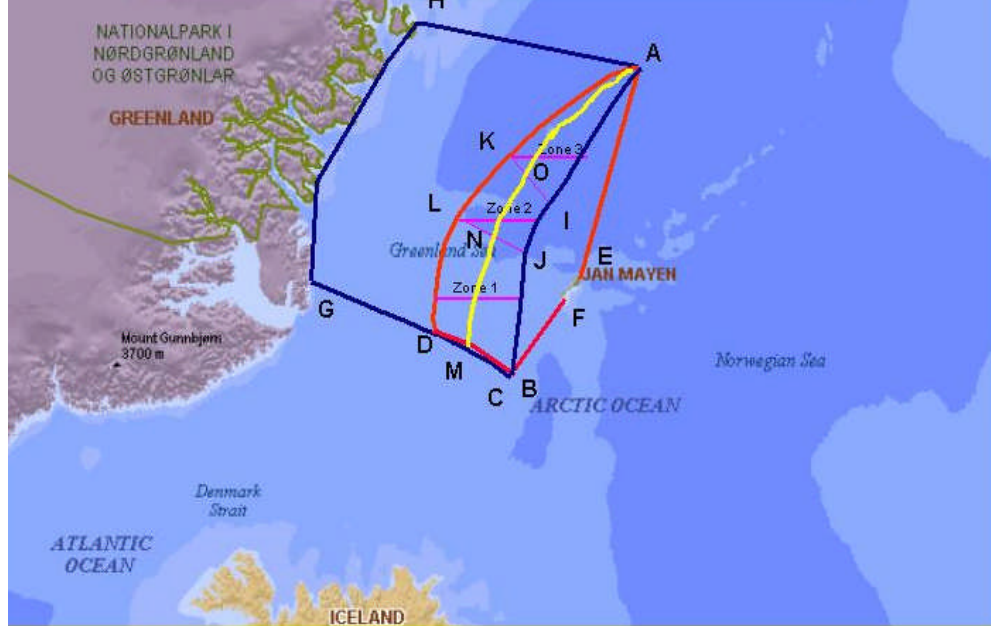
Danimarka, Grönland için 200 mil genişliğinde tam bir kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesi talep etmektedir. Norveç ise, her ne kadar iddialarını Grönland ile Jan Mayen arasında ortay hat ile sınırlandırmış olsa da, Grönland gibi Jan Mayen’in de aynı şekilde 200 mil kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesine sahip olduğunu iddia etmektedir.¹⁴⁷

¹⁴⁴ Doğru, a.g.e., s. 47.

¹⁴⁵ KCMG QC, a.g.m., p. 113.

¹⁴⁶ Case Concerning Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen (Denmark v. Norway), International Court of Justice, Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders, Judgements of 14 June 1993, (Bundan sonra I.C.J. Reports, 1993 olarak anılacaktır).

¹⁴⁷ KCMG QC, a.g.m., p. 115.



Şekil: 7

Jan Mayen Kıta Sahanelığı Davası

Kaynak: *Jan Mayen Continental Shelf Case*, I.C.J. Reports, 1993.

Divan, 14 Haziran 1993 tarihli kararı ile konuyu; “bütün deniz sınırlarına denklığı, uygulanabilen örf ve adet hukuku kuralı olarak eşit uzaklık/özel durum kuralı ile hakça ilkelerin fonksiyonelliğı; sahil coğrafyasının, ilgili durumlar arasında önceliğı ve devletin sahilinin önünde ve denizin alındaki uzantısının kesilmesinden kaçınılması (tecavüz etmeme); varsayılan sınır çizgileri ile taraflara verilen alanların, hakça ilkeler ölçütü olarak, ilgili sahillerin uzunluğu ile karşılaştırılması (oranlılık); uzun sahillerin açığındaki küçük adalara tam etki verilmemesi” prensipleri çerçevesinde değerlendirerek, her iki iddiayı da reddetmiş ve İngiltere-Fransa ve Libya-Malta Kıta Sahanelığı Davaları’nda geliştirilen “modifiye edilmiş ortay hat” prensibi çerçevesinde, Norveç’in iddia ettiği “ortay hat” ile Danimarka’nın iddia ettiği “200 mil sınırı” arasında bir sınıra hükmetmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁸ Feldman, a.g.m., p. 12.

1127. Eritre-Yemen Davası

Eritre ve Yemen'in, Kızıldeniz'de bulunan adaların paylaşımı ile ilgili olarak aralarında doğan anlaşmazlığı hakemlik yoluyla çözmek konusunda anlaşmaları neticesinde oluşturulan Hakem Mahkemesi'nin, Lozan Barış Andlaşması'nın özellikle 6. ve 16. maddelerine ilave olarak, ilgili dönemlere ait tarihsel değerlendirmelere sıklıkla başvurması nedeniyle inceleme konusu yapılan iki aşamalı kararın ilk bölümü, iki ülke arasındaki uyuşmazlığın kapsamının belirlenerek, ülkesel egemenliğin tespiti ve aidiyeti sorunlarına çözüm bulmak noktalarında yoğunlaşmaktadır.¹⁴⁹

Eritre ile Yemen, 3 Ekim 1996'da gerçekleştirdikleri tahkimname ile aralarındaki sorunu tahkime götürmeye karar vermişlerdir. Tarafların isteği üzerine Mahkeme bu davayı iki safha olarak görmüştür. İlkinde egemenliği tartışmalı bazı adalar üzerinde kimin egemen olduğu, ikincisinde de taraflar arasındaki karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırının çizilmesi karara bağlanmıştır. Eritre-Yemen Tahkimi'nde deniz sınırlarının çizilmesi için oluşturulan Tahkim Mahkemesi önünde tarafların ikisi de iddialarını eşit uzaklık ilkesine dayandırmış olmalarına rağmen, eşit uzaklığı çizmek için farklı noktaları esas almalarından dolayı ortaya çıkardıkları sınır çizgisi de birbirinden farklı olmuştur. Davanın, kıta sahanlığını da içeren, deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin ikinci safhasında, taraflar Mahkeme'den, B.M.D.H.S.'yi ve ilgili diğer unsurları dikkate alarak karar vermesini istemişlerdir. Yemen'in 12 millik bir karasuları, 24 millik bir bitişik bölge ve 200 millik bir kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge uygulamalarına karşı, Eritre'nin sadece 12 mil genişliğinde bir karasuları uygulaması mevcuttur.¹⁵⁰

Tahkim Mahkemesi deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin kararında, tarafların da isteği üzerine "*eşit uzaklık-özel koşullar*" kuralını uygulamıştır. Mahkeme, sınırın ana karaların sahilleri arasında ortay hat olan, çok amaçlı tek bir sınır olmasına karar vermiştir. Mahkeme'ye göre, ortay hat ya da eşit uzaklık çizgisi, B.M.D.H.S.'nin 74. ve 83. maddelerine göre sahilleri karşılıklı devletler arasında, deniz alanlarının sınırlandırılmasında hakça ilkelere uygun bir sonuç oluşturacaktır. Geçici ortay hat çizildikten sonra, hakça

¹⁴⁹ Serap Akipek, "Eritre-Yemen Hakem Kararı Işığında Kızıldeniz Adalarının Aidiyeti Sorunu", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XL, (2000), s. 1.

¹⁵⁰ Pakfiliz, a.g.t., ss. 59-60.

ilkelere uygun olup olmadığı orantı ilkesine göre kontrol edilmiştir; bu ortay hat, esas hatlar, adalar, uluslararası seyrü sefer yolları ve üçüncü devletlerin çıkarlarından etkilenmiştir.¹⁵¹

Karşılıklı kıyıdaş olan Eritre ve Yemen'in Kızıldeniz'de bulunan ada, ada grupları, adacık ve kayalıkların aidiyeti ile ilgili iddialarının ve Hakem Heyeti'nin iddialara ilişkin kararında söz konusu ettiği Lozan Barış Andlaşması'nın bazı maddeleri ile buna ilişkin yorumlarının, sadece bu somut uyuşmazlık bakımından ve görülen dava ve onun tarafları için bağlayıcı olacağına şüphe yoktur. Ancak, Hakem Heyeti'nin söz konusu uyuşmazlığı çözümlerken, tarafların ileri sürdüğü halefiyet ve tarihsel hakların varlığı ile ilgili iddialarını yetersiz bularak, aidiyet sorununu, adalar hangi ülkenin kıyılarına daha yakın ise, o devlet ülkesine ait olacağı şeklinde özetlenebilecek bir temele dayandırması, kararda coğrafi bütünlük-yakınlık olgusunun ağırlık kazandığını göstermektedir. Bir ülke karasularına bulunan oluşumların, aksini gösterir kuvvetli kanıtların yokluğunda, o ülke devletine ait olacağına kabulü de, kararın aynı ölçüde anmaya değer bir diğer belirlemesidir.¹⁵²

1128. Katar-Bahreyn Davası

Katar ile Bahreyn aralarındaki uyuşmazlığı U.A.D.'ye götürerek, karasuları, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılmasını istemişlerdir. *Eritre-Yemen Davası*'nda olduğu gibi, bu davada da taraflar iddialarını eşit uzaklık ilkesine dayandırmışlar, ancak eşit uzaklık metodunun uygulanmasında esas aldıkları noktaların farklılığı nedeniyle, çizdikleri eşit uzaklık çizgileri de birbirinden farklı olmuştur. Dava'nın konusunu sadece deniz alanlarının sınırlandırması değil, aidiyeti uyuşmazlık yaratan bu nedenle de eşit uzaklık çizgisinin belirlenmesini de zorunlu kılan, Zubarah Bölgesi, Hawar Adaları, Jaman Adası, Qit'at Jaradah Adası ve Fasht ad Dibal adlı cezir yükseltisinin, egemenliğinin hangi devlete ait olduğunun belirlenmesi de oluşturmaktadır. Divan, öncelikle, aidiyeti tartışmalı alanları karara bağlamıştır. Buna göre, Zubarah Bölgesi'nin Katar'a, Hawar Adaları'nın Bahreyn'e Jaman Adası'nın Katar'a Qit'at Jaradah Adası'nın

¹⁵¹ Başeren, a.g.m., s. 91.

¹⁵² Akipek, a.g.m., s. 28.

Bahreyn'e, Fasht ad Dibal adlı cezir yükseltisinin ise Katar'a ait olduğuna karar vermiştir.¹⁵³

Katar-Bahreyn Davası, iki ayrı alt unsurdan oluşmaktadır. Bu ana unsurlardan birincisi, bazı adalar ile diğer deniz unsurlarının ve bunlara ilaveten Katar Yarımadası'nın belli bir kısmının, taraf devletlerden hangisinin egemenliği altında bulunduğunu tespit etmektir. İkinci ana unsur, yapılacak bu egemenlik tespitini takiben, gerçekleştirilmesi gereken iki devlet arasında tek bir deniz sınırının tespit edilmesidir.¹⁵⁴

1129. Kamerun-Nijerya Davası

Kamerun ile Nijerya arasındaki kara ve deniz sınırlarının belirlenmesine ilişkin dava, Uluslararası Adalet Divanı tarafından 10 Ekim 2002'de karara bağlanmıştır. Hem Kamerun hem Nijerya, 1982 tarihli B.M.D.H.S.'ye taraftır ve aralarındaki kıta sahanlığı sınırlandırmasının uluslararası hukuka uygun olarak tek bir sınır çizgisi ile belirlenmesini istemişlerdir. Divan öncelikle sınırlandırılması yapılacak bölgenin davanın her iki tarafının da karasularının dış sınırının ötesinde bulunduğu tespitinde bulunmuştur. Bu yüzden de, hem Kamerun hem de Nijerya'nın taraf oldukları, 1982 B.M.D.H.S.'nin kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasına müteallik 74. ve 83. maddeleri uygulama bulacaklardır. Bahsedilen maddelerin 1. fıkrasına göre sınırlandırma hakça ilkelere uygun bir çözüme kavuşulacak şekilde icra edilmelidir. Bu mahiyetteki sınırlandırmalarda uygulanacak yöntem hakça ilkeler/ilgili şartlar metodu olmalıdır. Bu metodu uygularken Divan, ilk olarak sınırlandırmaya temel teşkil etmek üzere ilgili kıyı boylarının tespit edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunların ardından ise Divan bu kıyı boylarına göre bir eşit uzaklık çizgisi oluşturmaktadır. Bunu takiben de oluşturulan bu çizginin değiştirilmesini gerektirecek şartların var olup olmadığını araştırmıştır. Bu araştırma esnasında kıyının konkav durumunun, ilgili kıyı boylarının uzunluğunun ve bölgedeki adaların varlığının bu mahiyette özellikler olarak kabul edilebileceğine işaret eden Divan, yine de bu davada ilk olarak tespit ettiği eşit uzaklık ilkesini değiştirmeye gerek görmemiş ve bu çizginin hakça ilkelere uygun bir sonuç ortaya koyduğuna kani olmuştur.¹⁵⁵

¹⁵³ Maritime Delimitation and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain, International Court of Justice, Reports, 2001, p. 251.

¹⁵⁴ Ayşe Nur Tütüncü, Milletlerarası Adalet Divanı Kararları (1990-2007), Beta, İstanbul, 2008, s. 187.

¹⁵⁵ Tütüncü, a.g.e., s. 151.

İKİNCİ BÖLÜM

2. EGE DENİZİ KİTA SAHANLIĞI UYUŞMAZLIĞI

Her ne kadar hukuksal anlamda kıta sahanlığı kavramı 1940'lı yıllardaki gelişmeler ve özellikle de 1945 yılında A.B.D. Başkanı Truman tarafından yayımlanan bildiri ile ortaya çıkmış ve 1950'li yıllarda uluslararası hukukun bir parçası olarak değerlendirilmeye başlanmış olsa da,¹⁵⁶ Ege Denizi kıta sahanlığı alanlarının Türkiye ve Yunanistan arasında sınırlandırılmasına ilişkin sorunun ortaya çıkması 1970'li yılların başını bulmuştur.¹⁵⁷ Sorunun gün yüzüne çıkışının görünen nedeni, Türkiye'nin Kasım 1973'te T.P.A.O.'ya Ege Denizi'nin doğusundaki bazı bölgeleri kapsayan 27 adet petrol arama ruhsatı vermesi¹⁵⁸ ve 1974 yılı içerisinde de yeni ruhsatlar vermeye devam etmesidir.¹⁵⁹

Aradan geçen yaklaşık 35 yıla rağmen soruna bir çözüm bulunması mümkün olamamıştır. Doğaldır ki, çözümsüzlüğün bu derece uzun sürmesinin temel sebepleri mevcuttur. Bunlardan ilki, iki ülke arasındaki ilişkilerin niteliği ile ilişkilendirilebilir. İki ulus ve bunun bir yansıması olarak iki devlet arasındaki ilişkilerin, özellikle tarihi kimi olaylardan kaynaklanan bir güvensizlik ve hatta husumete dayandığı ve bu unsurun, iki ülke arasındaki sorunların kolaylıkla çözüme kavuşturulmasını engellediği söylenebilir. Zira iki taraf, bu güvensizlik ortamında ya hiç görüşme masasına oturmamakta ya da görüşmelere başlansa dahi herhangi bir taviz verme eğilimini göstermemektedirler.¹⁶⁰ Çözümsüzlüğün ikinci temel nedeni ise, iki tarafın kıta sahanlığı sınırlandırma sorunu üzerinde birbirlerininine çok uzak nitelikte iddialara ve hukuksal görüşlere sahip

¹⁵⁶ Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, a.g.e., ss. 373-379.

¹⁵⁷ Aslan Gündüz, "Discord between Greece and Turkey over the Extent of Their Continental Shelves in the Aegean", **Hellenic Studies**, Vol.: 4, No: 2, (Autumn 1996), pp. 95-121.

¹⁵⁸ Resmi Gazete, 1 Kasım 1973, Sayı 14699.

¹⁵⁹ Resmi Gazete, 18 Temmuz 1974, Sayı 14949; Acer, Ege Kıta Sahanelığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları, a.g.m., s. 60.

¹⁶⁰ Şükrü S. Gürel, Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993), Ankara, 1993; Acer, Ege Kıta Sahanelığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları, s. 60.

olmalarıdır. Bugüne kadarki çözüm girişimlerinde, iki tarafın temel iddiaları ve görüşleri arasındaki bu uçurumu kapatmak mümkün olmamıştır. Birinci etmenin giderilmesi daha çok siyasi nitelikli gelişmelere bağlı gözükürken, ikincisinin ortadan kaldırılması ise daha ziyade ilgili uluslararası hukuk kuralının gerçekte ne olduğu ve nasıl uygulandığının ortaya konmasına bağlı gözükmektedir. Her ne kadar uluslararası mahkeme kararları uluslararası hukukun bağlayıcı kurallarının doğduğu bir kaynağı oluşturmasa da, deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin oluşmuş genel nitelikli bağlayıcı hukuk prensipleri, uluslararası mahkeme kararlarınca uygulanmış ve büyük oranda açıklığa kavuşturulmuştur. Dolayısıyla, tarafların iddialarının somut olarak değerlendirilmesi temelde U.A.D.’nin ve kimi *ad hoc* nitelikli hakemlik mahkemelerinin günümüze kadar sonuçlandırılmış oldukları deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin yargı kararlarına başvurmayı gerektirmektedir.¹⁶¹

Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırılması uyuşmazlığında, tarafların tartışmaları öteden beri hak kaynağı kriteri etrafında gelişmiştir. Yunanistan açısından sorun, Doğu Ege Denizi’ndeki Yunan adalarının kıta sahanlığına sahip olma hakları olduğuna göre bu adalarla Türk kıyıları arasında çizilecek bir eşit uzaklık çizgisiyle çözümlenmelidir.¹⁶² Yani, Yunan tezi, hakça ilkelerin uygulanmasını gerektiren sınırlandırma sürecini tamamen bir kenara bırakarak, kıta sahanlığı hakkını kazandıran ölçütü, doğrudan doğruya sınırlandırma metodunu belirlemekte kullanmaktadır. Ancak, bir yandan da kıta sahanlığı alanlarında, bu sınırlandırma metoduna dayanarak hak iddia etmektedir. Yunanistan, bu iddiasını, “*karşı karşıya olan devletler arasında ortak kıta sahanlığının sınırlandırılması hakkındaki uluslararası hukuk kuralı orta hat kuralıdır*” ve “*deniz yatağının adaya veya anakaraya ait olması fark etmeksizin bu kural geçerli olduğuna göre orta hat kuralı Yunanistan’a doğu Ege adalarının batısında hak bahsetmektedir*” şeklinde açıklamaktadır. Buna dayanarak Yunanistan “*bu haklarından vazgeçmesini gerektirecek hiçbir çözümü görüşmek yükümlülüğü altında olmadığı*” görüşündedir.¹⁶³ Türkiye ise, jeolojik olarak Türkiye’ye ait olan kıta sahanlığında buldukları gerekçesiyle bu adaların kıta sahanlığı olamayacağını savunmuş, yarı kapalı bir denizde yer alan bu adaların, özel durumların tipik bir örneği olduğunu belirtmiştir. Yani, Türk tezi de, sürecin bir parçasını yani özel durumları hak kazandırıcı temellerle bir tutmaktaydı. Ancak, Türkiye’nin tezlerinin artık,

¹⁶¹ Acer, Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları, a.g.m., s. 61.

¹⁶² *Aegean Sea Continental Shelf Case*, I.C.J. Pleadings, a.g.y., p. 10.

¹⁶³ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, I.C.J. Pleadings, a.g.y., p. 47.

“hakça ilkeler uyarınca ve tüm ilgili durumları göz önüne alarak” sınırlandırmanın yapılması biçiminde, sınırlandırma hukukunun daha doğru bir yorumuna dayanmakta olduğu görünmektedir.¹⁶⁴

20. Ege Denizi

Ege Denizi, Doğu Akdeniz'in kuzeyinde, Anadolu yarımadasının batı sahilleri ile Balkan yarımadasının doğu sahilleri arasında yer almaktadır. Kabaca 41° - 35° kuzey enlemleri ile 23° - 28° doğu boylamları arasında kalan bir denizdir. Ortalama derinliği 350 metre kadardır. Kuzey-güney istikametindeki uzunluğu 660 km., doğu-batı istikametindeki genişliği ise kuzeyde 270, ortada 150, güneyde ise 400 km. kadardır.¹⁶⁵ Kuzeyde, Türkiye'nin Marmara Bölgesi ile Karadeniz'den ayrılan Ege Denizi, yine bu bölgelerde yer alan Boğazlar yolu ile Karadeniz'e bağlantılıdır. Güneyde, Mora Yarımadası'ndan Anadolu'ya, Çuha (Kitira), Sikliye (Antikitar), Girit, Çoban (Kasos), Kerpe (Karpatos) ve Rodos adaları zinciri ile Akdeniz'den ayrılan Ege Denizi, kapladığı yaklaşık 214.000 km²'lik alan ile Akdeniz'in kuzeye doğru bir uzantısıdır.¹⁶⁶

Jeofizik ve topoğrafik çalışmalar Ege Denizi'nin fazla derin olmadığı sonucu vermiştir. Gerçekten jeolojik yapısı itibariyle deniz dibi kıta sahanlığı, Anadolu yarımadasının doğal uzantısı olarak batıya doğru denizin orta yerlerine, hatta Yunanistan yakınlarına kadar sokulmaktadır. Bu uzantı, Kuzey-güney doğrultusunda, Saroz Körfezi açıklarından başlayıp, Yunanistan yarımadasına doğru ilerleyen ve sonra güneye dönerek Bodrum açıklarında yeniden batıya doğru kıvrılan ve “S” harfini andıran bir çukur şeklinde Anadolu yarımadası doğal uzantısını Yunanistan yarımadasından ayırmaktadır. Bu çukur, yapılan en son topoğrafik araştırmalar sonunda saptanmıştır.¹⁶⁷

Kuzey Ege'de Trakya kıyıları açıklarında kıta sahanlığı oldukça sığ ve geniştir. Burada 100 metre eş derinlik çizgisi Taşoz, Samotraki, Limni gibi adaları içine almaktadır. Biga Yarımadası açıklarında Midilli Adası için de durum aynıdır. Kuzey Ege'de Türkiye'nin Trakya önlerindeki kıta sahanlığı Selanik Yarımadası önündeki kıta yamacına kadar 1500

¹⁶⁴ Bkz. <http://www.mfa.gov.tr/grupa/ad/ade/aded/Aegean.htm> (05.06.2009).

¹⁶⁵ Erinç ve Yücel, Ege Denizi, Türkiye ile Komşu Ege Adaları, a.g.e., s. 7.

¹⁶⁶ Sertaç H. Başeren, Ege Sorunları, 2. Baskı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, No: 25, İstanbul, 2006, s. 5.

¹⁶⁷ Akın, a.g.e., s. 329.

metreye varan oluk uzanmaktadır. Kuzey Ege’de jeolojik yapı, Kuzey Batı Anadolu ve Trakya’nın jeolojik yapı uzantısıdır. Orta Ege’de ise, 100 metrelik eş derinlik çizgisi birçok adayı Anadolu kıta sahanlığı içine almaktadır. Buradaki jeolojik yapı, Batı Anadolu’nun kırıklarının (*horst ve graben*) bir devamıdır. Güney Ege’nin yapısı ise oldukça farklıdır. Burada 1500 metreyi aşan Girit Adası önündeki çukurlar, Toros Dağları’nın devamı olan yer altı yükseltisi Girit’in güneyinde Rodos Adası’na kadar uzanarak Güney Batı Anadolu yapısına bağlanmaktadır. Kısacası, Kuzey ve Orta Ege Denizi’nde Türkiye’nin kıta sahanlığı batıya doğru bir hayli uzamaktadır. Bilhassa, Kuzey Ege’de, Trakya ve Çanakkale bölgesinin jeolojik yapılarının uzantısı olarak burada kalın tortuların bulunması nedeniyle petrol araştırmaları için elverişli olduğu belirlenmiştir.¹⁶⁸

Ege Denizi coğrafya açısından Akdeniz’in bir parçası olarak ele alınmasına rağmen, jeolojik özellikleriyle, Akdeniz’in diğer kısımlarından önemli farklılıklar göstermektedir. Ege Denizi’nin karmaşık bir jeolojik yapısı vardır. Ege Denizi tabanında, okyanus türü kabuğun bulunmadığı veya ancak sınırlı alanlar kapladığı çeşitli verilerden anlaşılmaktadır. Ege Denizi, büyük ölçüde blok faylanması egemen olduğu bir deniz niteliğindedir. Dolayısıyla okyanus türü kabuk ile karasal kabuk arasında, okyanuslarda görülen kıta yamacı ve kıta yokuşu gibi, tipik morfolojik unsurlar, Ege Denizi’nde yalın ve belirgin bir şekilde gelişmemiştir. Bunun sonucu olarak da, Ege Denizi’nin çevresindeki karaların, bu deniz altındaki doğal sınırlarını, karasal kabuk ile okyanusal kabuk arasında yalın bir sınır çizerek belirtme olanağı bulunmamaktadır.¹⁶⁹

Ege Denizi’nin tabanı, Akdeniz’in diğer bölümlerinden oldukça farklı jeomorfolojik özelliği ile ortalama 350 metre derinlikte bir deniz altı platosuna benzetilebilir. Bu platonun belirleyici unsurunu, geniş alanlar kaplayan ve genellikle derinliği 90-125 metreyi aşmayan, çok hafif ve yer yer bazı deniz altı çukurluklarıyla yarılmış şelf düzlükleri meydana getirmektedir. Bu düzlüklerin çeşitli yerlerinde bulunan kabartılar, ada oluşturacak şekilde, deniz seviyesi üzerinde çıkmıştır.¹⁷⁰ Ege Denizi’nde çok yaygın olan sığ deniz altı düzlüklerini, yani şelfi; yerkabuğunun ve deniz seviyesinin son hareketleri neticesinde sular altında kalmış ve bazı sahalarda fluviyal ve talassojen menşeli yeni

¹⁶⁸ Yusuf Eryılmaz, “Devletler Hukukunda Kıta Sahanlığı Ege Denizi ve Adalarında Durum”, **Danıştay Dergisi**, Yıl: 4, Sayı: 14-15, (1974), s. 116.

¹⁶⁹ Karaköse, Ege’deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri, a.g.m., s. 53.

¹⁷⁰ Erinç ve Yücel, Ege Denizi, a.g.e., s. 8.

sedimentlerle örtülmüş, bazı kısımlarında abrazyonla değişikliğe uğramış aşınım düzlükleri olarak kabul etmek gerekmektedir.¹⁷¹ Egemen tektonik özellik olarak, devamlı gelişim içinde olan Batı Anadolu'daki *rift* oluşumunun, benzer şekilde Ege Denizi altında da devam ettiği, adalarla Türkiye arasındaki geometrik biçimden açıkça anlaşılmaktadır. Midilli ve Sakız Adaları'nın konumuna dikkat edildiğinde, Türkiye'den 200 metreden daha sığ çukurlarla ayrılmış oldukları, Türkiye karasından ayrı olarak hiçbir sürüklenmeye uğramadıkları ve Türkiye karası ile bu adaları ayıran çukurların, Türkiye karası üzerindeki çökme havzalarının devamı oldukları açıkça görülmektedir.¹⁷²

Ege Denizi'nin, Akdeniz havzalarının hiçbirinde görülmeyen ve dünyada tam benzeri bulunmayan başlıca özelliği, bazıları kaya parçasından ibaret, bazıları yüzlerce kilometre karelik yer tutan binlerce adanın bütün yüzeyine serpilmiş olması; muhtelif boyda koyların, körfezlerin, boğazların, yarımadaların mevcudiyeti; deniz dibinin muhtelif derinlikte düzlükler, çanaklar, oluklar, sırtlar ve tepelik alanlardan meydana gelmesi şeklinde kendini gösteren bir "*parçalanmışlık, karmaşıklık ve iç içe geçmişlik*" olarak ifade edilebilir.¹⁷³

Ege Denizi'nde mevcut çok sayıdaki adalardan, yüzölçümü 100 km²'den büyük olanlar 24 kadar olup, daha küçük olanlar ile birlikte tüm adaların toplam yüz ölçümleri 23.000 km² civarındadır. Bu alan ise tüm Ege Denizi'nin dokuzda birine tekabül etmektedir. Ege Denizi'ndeki toplam ada, adacık ve kayalıkların sayıları konusunda çeşitli dokümanlarda farklı rakamlar mevcuttur. Ancak, T.C.Dz.K.K. Seyir ve Oşinografi Dairesi Başkanlığı'nın yaptığı çalışmalarda bu sayının 1800 olduğu belirtilmektedir.¹⁷⁴

Ege Denizi'nin Batimetrik haritası incelendiğinde, derin çukurların belli bir istikamette uzandıkları görülmektedir. Kuzeyde, Saros Körfezi'nden başlayarak güneye doğru hafifçe konkav bir yay çizmek suretiyle Eğriboz yakınlarına kadar tabanı ortalama 1000 metreyi aşan bir oluk yer almaktadır. Güneydeki Girit çukuru ise, kuzeye doğru konkav bir yay halindeki Mora kıyılarından İstanköy güneyine kadar takip edilebilmektedir. Bu iki *abisal* çukurlar yayı, orta Ege'de İstanköy ile Kuzey Sporad'lar arasında uzanan ve ortalama derinliği 500 metreyi aşan kuzeybatı-güneydoğu doğrultulu bir çukurlar dizisi ile birbirine

¹⁷¹ Doğru, a.g.e., s. 64.

¹⁷² Karaköse, Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri, a.g.m., s. 60.

¹⁷³ Doğru, a.g.e., s. 62.

¹⁷⁴ Ali Kurumahmut, Ege'de Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorununun Ortaya Çıkışı, Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar, Ankara, 1999, s. 4.

bağlanmaktadır. Böylece, bütün Ege Denizi'nin tabanı kuzeyden güneye, "S" harfi biçiminde uzanan *abisal* kısımlarla ikiye bölünmüştür.¹⁷⁵



Şekil: 8

Ege Denizi'nin Batimetrik Haritası

Kaynak: National Geographic Magazine, 1982, 694A.

Ege Denizi'ni tabii olarak ikiye ayıran bu derin "S" şeklindeki çukurlar dizisi çok önemli bir bölgedir ve bu sebeple bazı bilim adamlarınca, Asya ve Avrupa'nın deniz altındaki sınırı sayılmıştır.¹⁷⁶ Bu "*abisal zonun*" (kıtasal ayırım bölgesi), doğu ve batıdaki anakaraların doğal uzantılarının nerede sona erdiğini belirten bir sınır olma karakteri bazı hususlarda çok açıktır. Ada bakımından fakir olan bu bölge, denizin iki yakasındaki şelf alanlarını ve bu şelfler üzerindeki adaları ikiye ayırmaktadır. *Abisal* bölgenin batısında

¹⁷⁵ Erinç ve Yücel, Ege Denizi, a.g.e., ss. 10-11.

¹⁷⁶ Doğru, a.g.e., ss. 64-65.

Kiklat'lar ve Kuzey Sporad'lar yer almakta; doğusunda ise, Anadolu'nun uzantısı olan şelf üzerinde, kuzeyden güneye doğru sıralanan Doğu Ege Adaları bulunmaktadır. Bu adalar, tarih boyunca, tabii olarak yakınlarındaki anakaralara kültürel ve ekonomik bağlarla da bağlanmıştır. Öte yandan, söz konusu *abisal zon*, Ege Denizi'nin biyolojik şartlarına da tesir etmektedir. *Abisal zonanın* hidrolojik özellikleri ve biyolojik şartları, doğu ve batısındaki sığ şelf alanlarından farklıdır. *Abisal zon*, besin maddeleri bakımından fakirdir. Halbuki, doğu ve batıdaki şelf alanları, bilhassa önemli akarsuların denize ulaştıkları kısımlarda, daha az tuzlu, oksijen ve besin maddeleri bakımından çok daha zengin sularla kaplı bulunmaktadır.¹⁷⁷

Jeolojik ve jeofizik veriler de, Ege Denizi'ni boydan boya kesen *abisal zonanın*, yerkabuğunda önemli bir tabii sınıra tekabül ettiğini göstermektedir. Mesela, Kuzey Ege oluşunun manyetik ve gravimetrik özellikleri, bariz ısı akımı artışı, bu *abisal* çukurun çok yakın bir jeolojik dönemde, yerkabuğunun, faylarla kırılarak bir *grabene* (çöküntü çukuru) veya tansiyonal faylarla yarıp genişleyerek, bir *rift* haline dönüşmüş aktif bir bölge olduğunu ifade etmektedir. Bu sebeplerdendir ki bu zonu, doğu ve batısındaki ana karaların tabii olarak deniz altında nereye kadar uzandıklarını gösteren en bariz ve en önemli sınır olarak kabul etmek gerekmektedir.¹⁷⁸

Türk araştırmacılar, Ege Denizi'nin Anadolu'nun plakasının bir parçası olduğunu iddia etmektedirler. Buna karşılık, bazı yabancı araştırmacılar, Ege Denizi'nin ayrı bir plaka teşkil ettiği ve bunun doğu sınırının Batı Anadolu'yu da içine aldığı düşüncesindedir.¹⁷⁹ Bunlardan farklı olarak, yukarıda açıklanan jeomorfolojik ve jeolojik delillere dayandığı için daha isabetli sayılabilecek bir görüş olarak, plaka sınırının, Ege Denizi'ni boydan boya kesen ve derin yapıda da kendini gösteren, bu sebeplerle yerkabuğunda birinci derecede önemli bir sınıra tekabül ettiği şüphesiz olan *abisal zonda* aranması gerektiği ileri sürülebilmektedir.¹⁸⁰ Bu noktada, kuzeybatı-güneydoğu yönünde Orta Ege'de uzanan *abisal zonanın* ekseninin, doğrusal gidişli oluşu, Ege kıyılarına uyumlu oluşu, kıtalara bağlı 200 metre derinlik bölgelerini ayırmakta oluşu, merkezi Ege Denizi'nin en derin çukurluklarını birleştirici oluşu gibi nedenlerle, Türkiye karasının doğal uzanımı ile

¹⁷⁷ Erinç ve Yücel, Ege Denizi, a.g.e., s. 11.

¹⁷⁸ Erinç ve Yücel, a.g.e., s. 11.

¹⁷⁹ Karaköse, Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri, a.g.m., s. 73.

¹⁸⁰ Erinç ve Yücel, Ege Denizi, a.g.e., s. 17.

Yunanistan karasının doğal uzanımını ayırabilecek tek doğal çizgi olduğu tezini desteklemektedir. Bütün bunlara dayanarak, Ege Denizi'nin büyük bölümünün, jeolojik yapısı ve doğal uzantısı ile Anadolu'ya bağlı olduğu söylenebilir.¹⁸¹

Ege Denizi'nin yer altı kaynaklarına bakıldığında, yer altı bakımından henüz yeteri bilginin toplanmamış olduğunu belirtmek gerekmektedir. Ama yine de Ege Denizi kıta sahanlığında çeşitli yer altı zenginliklerinin, bu bağlamda manganez, çinko, kükürt, krom, kurşun, altın, titanyum, zirkonyum gibi madenlerin bulunduğu bilinmektedir.¹⁸² Ayrıca, Meriç, Gediz, Büyük Menderes gibi nehirler vasıtasıyla milyonlarca yıldan beri, Ege Denizi'ne çeşitli maddeler taşınmaktadır. Bu maddeler ve diğer çeşitli mineraller, Ege Denizi'nin dibinde, yer kabuğu hareketlerine bağlı olarak, çeşitli derinliklerde oluşmuş maden yatakları haline depolanmış olmalıdırlar.¹⁸³

Tabi bunların dışında akla gelen diğer bir zenginlik de hidrokarbon (petrol ve doğalgaz) rezervleridir. Ege Denizi hidrokarbon potansiyelini saptamak üzere yapılan araştırmalara dayanılarak elde edilen bilgilerin değerlendirilmesi sonucunda potansiyel bakımından, Ege havzası, kuzeyden güneye üç bölgeye ayrılabilir. Ege havzasının jeolojik yapısı ve evrimi sonucu, petrol potansiyeli güneyden kuzeye artmaktadır. Kuzeydeki birinci bölge, geniş alanlar kaplayan kalın *sedimenter* (sulu ortamlarda depolanarak oluşmuş çökel kayaçlar olup, petrolü tutarlar) istife sahip olması nedeni ile petrol jenerasyonuna en uygun kesimi teşkil etmektedir. Çeşitli petrol emarelerinin bulunduğu bu bölgede açılan kuyularda yapılan keşifler bu bölgenin potansiyeli olduğunu kanıtlamıştır.¹⁸⁴

Nitekim, Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki arama faaliyetlerini 1970'li yılların başından itibaren kuzeye kaydırması, bu bölgede yoğun arama çalışmalarına girerek, kısa sürede sondaj safhasına geçilmesi sonucunda, Taşoz Adası açıklarında petrol yataklarına ulaşılmış ve bölgede petrol kuyuları açılmıştır. 1973 yılında Ege Denizi'nde araştırma yapan "Oceanic Exploration of Denver, Colorado" şirketi Taşoz Adası açıklarında ticari anlamda ciddi sayılabilecek petrol rezervlerine ulaşmıştır. 1986 yılında, günde 28.000 varil petrol üretimi yapılan ve *Prinos* olarak isimlendirilen bu bölgedeki toplam rezerv, 1993

¹⁸¹ Karaköse, Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri, a.g.m., s. 73.

¹⁸² Doğru, a.g.e., s. 66.

¹⁸³ Erinç ve Yücel, Ege Denizi, a.g.e., ss. 17-18.

¹⁸⁴ Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın 1976 Yılı Raporu.

yılında 20 milyon varil olarak tahmin edilmiştir. Ayrıca, Prinos bölgesinin hemen yakınında küçük bir doğalgaz rezervi de mevcuttur. Bu bölgeden çıkartılan petrolün yüksek miktarda kükürt içermesi nedeniyle kalitesi oldukça düşüktür. Ege Denizi'nde araştırmaların başladığı uzunca süreden bu yana, Taşoz Adası'nda bulunan rezervin dışında, ticari anlamda işletilebilir petrol ve doğalgaz rezervlerine rastlanmamıştır. Ancak yine de Prinos'da petrolün bulunması, petrol bakımından tamamen ithalata bağlı olan Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkileri, iki devleti silahlı bir çatışmaya götürecektir.¹⁸⁵

Takip eden yıllarda T.P.A.O., bölgedeki çeşitli arama faaliyetleri sonunda Ege Offshoru'na yakın kara alanlarında yoğun sondaj çalışmaları yapmış, 1990 başlarından itibaren bölgedeki aktiviteler azalmış, ancak 1998 yılında Ege bölgesi kara alanında "Alaşehir-1" kuyusuyla petrolün keşfinin yapılmasıyla, arama faaliyetleri tekrar ivme kazanmıştır. Bu ivmenin nedeni kara alanlarındaki graben sistemlerinin, Ege Offshoru'nda büyük boyutlarda olması ve ekonomik açıdan büyük rezervlere ulaşılabileceği varsayımlardan kaynaklanmaktadır.¹⁸⁶

Ege Denizi'ne ilişkin araştırmalar da, Ege Denizi'nde petrol ve doğalgaz oluşumu için uygun oluşumun mevcut olduğunu göstermektedir. Nitekim, Yunanistan Taşoz civarında petrol çıkarmaktadır. Ege kara alanlarındaki grabenlerin devamı olan hidrokarbon potansiyeli mevcut en önemli alanlar, Gökçeada-Bozcaada civarı ile Saros, Edremit, İzmir, Kuşadası ve Büyük Menderes Körfezleri ve Limni, Bozbaba ile Midilli Adası'nın güneybatısı ve güneyi civarıdır.¹⁸⁷ Bu bakımdan, Türkiye ve Yunanistan için hayati değeri olan Ege Denizi'nin önemi daha da artmakta ve söz konusu taraflar bu bölgedeki haklarından taviz vermek istememektedirler.¹⁸⁸

Ege Denizi'nde bulunan petrol yataklarındaki tartışmalara konu olan petrol üretimi, en verimli döneminde bile Yunanistan'ın toplam tüketiminin yüzde beşini geçememiştir. Ege

¹⁸⁵ Angelos Syrigos, The Status of Aegean Sea According to International Law, Sakkoulas/Bruylant, 1998, s. 93.

¹⁸⁶ Doğru, a.g.e., s. 95.

¹⁸⁷ Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'nın 2001 yılı Raporu.

¹⁸⁸ Doğru, a.g.e., s. 68.

Denizi'nden beklenen petrol kaynaklarının sağlanıp sağlanamayacağı hala belirsizliğini korumaktadır.¹⁸⁹

21. Uyuşmazlığın Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi kıta sahanlığıyla ilgili ilk sorunların ortaya çıktığı 1973 yılı, tüm Ege Sorunu'nun tarihçesinde önemli bir dönüm noktasıdır. Ayrıca, Ege kıta sahanlığı, hem Yunanistan'a göre Türkiye ile arasındaki tek meşru ve hukuksal sorun sayılması bakımından hem de 1970'ler, 1980'ler ve 1990'larda yaklaşık on yılda bir Ege Denizi'nde iki ülkeyi savaşın eşiğine getiren üç krizin ikisine kaynaklık etmiş olması bakımından da dikkat çekicidir.¹⁹⁰

210. 1973 Kıta Sahanlığı Krizi

Türkiye ile Yunanistan arasında 1973 yılında bir uyuşmazlık olarak ortaya çıkan Ege Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Uyuşmazlığı'nın nedenini anlayabilmek için, Yunanistan'ın 1960'lı yılların başından itibaren Ege Denizi'nde yürüttüğü faaliyetlerin ortaya konmasıyla mümkün olabilecektir.

Yunanistan Hükümeti Ege Denizi'nde ilk petrol arama çalışmalarını 1961 yılında jeofizik araştırmaları ile başlatmıştır. 1968-1972 yılları arasında da çok uluslu şirketlere Kuzey, Orta ve Güney Ege'de araştırma ve işletme ruhsatları vermiştir. Bu dönemde uluslararası deniz hukukuna ilişkin çok sayıda uyuşmazlık henüz netleşmemiş ve II. B.M.D.H.S. Kararları genişliği konusuna açıklık getirememiş ise de, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ni müteakip, çok sayıda denize kıyısı olan devlet kıta sahanlığı tesis etmiştir.¹⁹¹ Bu çerçevede, Yunanistan da, 1972 yılında taraf olduğu 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne dayanarak, 1959 tarihinde, kıta sahanlığının belirlendiği Petrol Kanunu'nu çıkarmıştır. Bu dönemde Yunanistan, adaların da kıta sahanlığı olduğunu iddia ederek, buna yönelik iç hukuk düzenlemeleri yapmış, bu kapsamda, 1969 yılında çok uluslu şirketlere araştırma ve işletme ruhsatları verilmesinin doğurduğu ihtiyaç nedeniyle, deniz

¹⁸⁹ Richard Clogg, Modern Yunanistan Tarihi, Çev. Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997, s. 216.

¹⁹⁰ Bu krizler, 1976 (Kıta Sahanlığı), 1987 (Kıta Sahanlığı) ve 1995-1996 (Kardak) krizleridir. Kut, Türk Dış Politikası'nda Ege Sorunu, a.g.m., ss. 264-265.

¹⁹¹ Syrigos, a.g.e., p. 77.

altı kaynaklarının araştırılması ve işletilmesine ilişkin bir Kararname çıkarmıştır. Buna göre, Yunanistan, Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırmasında, Türk kıta sahanlığı üzerinde bulunan Yunan adalarının, Anadolu ana kıtasına karşı esas alınması gerektiğini iddia etmeye başlamıştır. 1973 yılında ise, Yunanistan'ın araştırmaları sonucu belirlenen Taşoz Adası açıklarındaki işletilebilir geniş petrol yatakları bulunması ihtimali ile yine bu dönemde ortaya çıkan petrol krizi ve bu nedenle yükselen petrol fiyatları, iki devletin dikkatlerini Ege Denizi'nin potansiyel zengin petrol yataklarına çekmiş, bu bölgede yapılacak araştırmaları cazip hale getirmiştir. Diğer yandan, Yunanistan, Ege Denizi'ndeki bu araştırmalarına paralel olarak, konuya ilişkin milli mevzuatını da geliştirmeye başlamış; bu kapsamda, 1974 yılında yürürlüğe giren Maden Kanunu'nu 5 Ekim 1973 yılında, 1959 tarihli Petrol Kanunu'nu yürürlükten kaldıran ve 1969 tarihli Kararname'nin ana hatlarını muhafaza eden Araştırma ve İşletmeye İlişkin Hidrokarbon Kanunu'nu da 12 Kasım 1976 yılında yasalaştırmıştır.¹⁹²

Türkiye ise, Yunanistan'ın bölgede yoğunlaştırdığı bu faaliyetlerine karşılık, 18 Ekim 1973 tarihinde T.P.A.O.'ya Ege Denizi'nde Türk karasuları dışında ve Ege Denizi'nde saptanan ortay hattın doğusundaki kıta sahanlığında bulunan bölgelerle ilgili 27 adet petrol arama ruhsatı vermiştir.¹⁹³ Anadolu ve Trakya sahillerine yakın ve Yunanistan'a ait olan Semadirek, Limni, Midilli, Sakız, Bozbaba, Sisam, İpsara ve Antiipsara adalarının 6 mil genişliğindeki karasuları dışında kalan adalar arasındaki, hatta bu adaların Yunanistan ana kıtasına bakan taraflardaki alanı kapsayan bu araştırma ruhsatları verme işlemini, Yunanistan, bu alanların 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi uyarınca, adaların kıta sahanlığına girdiğini ileri sürerek, 7 Şubat 1974 tarihli nota ile protesto etmiş ve bu alanlardaki egemen haklarının saklı olduğunu, adaların deniz yatağı ile deniz yatağı altında Yunanistan'ın hükümrancılık haklarının bulunduğunu bildirmiştir.¹⁹⁴ Yunanistan, bu bölgeler üzerindeki haklarını, 1972 yılında kabul etmiş olduğu 1958 Sözleşmesi'nin 1/b ve 2. maddesine dayandırmıştır. Kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda ise Yunanistan, 1958 Cenevre Sözleşmesi'nin 6/1. maddesine göndermede bulunarak, kıyıları karşı karşıya

¹⁹² Syrigos, a.g.e., pp. 27-29.

¹⁹³ Bkz. Resmi Gazete, 1 Kasım 1973, Sayı 14699.

¹⁹⁴ *Aegean Sea Continental Shelf Case* (Greece v. Turkey), International Court of Justice, Pleadings, Oral Arguments, Documents, La Haye, 1980, p. 21 (Bundan sonra "*Aegean Sea Continental Shelf Case*" olarak anılacaktır); *Aegean Sea Continental Shelf Case* (Greece v. Turkey), International Court of Justice, Jurisdiction of the Court, Judgements, 19 December 1978, p. 7 (Bundan sonra "*Aegean Sea Continental Shelf Case, Judgements, 1978*" olarak anılacaktır).

bulunan devletler arasında yapılacak bir kıta sahanlığı sınırlandırmasında ortay hat kuralının paylaşımında eşitliği sağlayacak kural olduğunu iddia etmiştir. Ayrıca Yunanistan, bu notasında, Türkiye'nin bölgede vermiş olduğu petrol arama izinlerini tanımadığını belirterek, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 2/3 ve 4. madde hükümlerine göre, söz konusu adaların doğal kaynakları üzerinde araştırma yapmak ve bunlardan yararlanmak konusunda egemen haklara sahip olduğunu ve bu haklarını saklı tuttuğunu açıklamıştır.¹⁹⁵

Yunanistan'ın 7 Şubat 1974 tarihli Türkiye'nin vermiş olduğu 27 Şubat 1974 tarihli cevabi notada, T.P.A.O.'ya araştırma izinleri verilmeden önce uluslararası hukuk kuralları ve yasal koşulların dikkatle incelendiği, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve 1969 tarihli *Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları*'na ilişkin U.A.D.'nin kararının dikkate alındığı belirtilmiştir. Türkiye, kıta sahanlığı sorununa hukuksal ve siyasal yaklaşımını dile getirmiş ve görüşlerini açıklamıştır. Türkiye'nin görüşüne göre; söz konusu hükümlerden hareket edildiğinde, Ege Denizi'nin yatağında yapılacak olan bir jeomorfolojik araştırma, Anadolu'nun doğal uzantısını oluşturan deniz altı alanlarının Türk kıyılarından itibaren küçük derinliklerde uzanmakta olduğunu ve Anadolu sahillerine yakın Doğu Ege Adaları'nın Anadolu'nun doğal uzantısı üzerinde yer aldığını gösterecektir. Bu nedenle, Türk kıyılarının yakınında bulunan Yunan adalarının, Anadolu'nun doğal uzantısı üzerinde yer almış olmalarından dolayı kendilerine özgü bir kıta sahanlıklarına sahip olmaları mümkün değildir.¹⁹⁶ Ayrıca Türkiye, kıta sahanlığının sınırlandırılması için uygulanacak hukuk kuralının, eşit uzaklık kuralı olduğunu kabul edemeyeceğini bildirmiş; aksine, kıyıları karşılıklı iki devlet arasında kıta sahanlığı sınırlandırılmasındaki esas kuralın, eşit uzaklık değil, bu devletler arasında bir anlaşmanın sağlanması olduğunu belirtmiştir. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve U.A.D.'nin kararlarına göre eşit uzaklık kuralı, anlaşmaya varılamıyorsa ve özel şartlar başka bir sınırlandırmayı haklı göstermiyorsa, üçüncü bir seçenek olarak gösterilmiştir. Bununla birlikte, iki devlet arasında kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin olarak bir girişimde bulunulmamıştır. Fakat buna rağmen Yunanistan, Türkiye'ye verdiği notasında da belirtmiş olduğu gibi, 1961 yılından

¹⁹⁵ Syrigos, a.g.e., p. 28.

¹⁹⁶ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 23-25.

bu yana Ege Denizi'nde arama izinleri vermektedir.¹⁹⁷ Türkiye'nin görüşüne göre; U.A.D.'nin almış olduğu kararlar ve 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi hükümleri çerçevesinde adalar, sınırlandırmada ikincil bir öneme sahip bulunmaktadır. Hem adalar hem de Ege Denizi'nin bütünü, tipik bir “*özel durum*” oluşturmaktadır; bu nedenle, uluslararası deniz hukuku kurallarına başvuruda bulunmak amacıyla uygun bir şekilde görüşmelere başlanmalıdır.¹⁹⁸

İki devlet arasında meydana gelen bu nota değişimlerinden, taraflar, karşılıklı olarak birbirlerinin tutumlarını öğrenmişlerdir. Tarafların bu tutumlarından, özetle; Türkiye'nin, temelde “*doğal uzantı*” ilkesine dayanarak, iki devletin ana kıtaları arasında bir sınırlandırma yapılması ve belirlenecek bu çizginin doğusunda kalan adalara yalnızca karasuları tanınması tezine karşı, Yunanistan'ın ise, en doğudaki adaları ile Türkiye ana kıtası arasında “*eşit uzaklık*” ilkesine göre bir sınırlandırmanın gerçekleştirilmesi tezini ileri sürdüğü açıklık kazanmıştır. Bir başka deyişle, Yunan tezine göre, Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırması, esasen Türkiye'ye ait Trakya ve Anadolu sahilleri ile bu kıyıların tam karşısında bulunan Yunan adaları arasında olup, bu da karasuları ile çözümlenmiş durumdadır.¹⁹⁹

Türkiye ile Yunanistan arasında, devletlerin karşılıklı tutumlarını ortaya koyan bu nota değişimini müteakip Yunanistan, 24 Mayıs 1974 tarihinde Türkiye'ye vermiş olduğu bir başka nota ile, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi esasları çerçevesinde Türkiye ve Yunanistan arasında yapılacak bir sınırlandırmaya karşı olmadığını açıklamıştır.²⁰⁰ Buna karşılık Türkiye, bir yandan Ege'deki kararlılığını göstermek amacıyla 29 Mayıs 1974 tarihinde *TCG Çandarlı* gemisini sismik çalışmalar yapmak üzere Ege Denizi'ne çıkarmış ve 2 Mayıs 1974 tarihinde T.P.A.O.'ya yeni petrol arama ruhsatı vermiş,²⁰¹ diğer yandan da uluslararası hukuk çerçevesinde hareket ettiğini göstermek bakımından, 5 Haziran 1974 tarihinde Yunanistan'a verdiği cevabi nota ile Yunanistan'ın bu yaklaşımını olumlu karşıladığı belirterek, Ege Denizi kıta sahanlığı sorununa uluslararası hukuk kuralları

¹⁹⁷ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 21; Fuat Aksu, Türk-Yunan İlişkileri, İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Araştırma Projeleri Dizisi 2/2001, Ankara, 2001, s. 71.

¹⁹⁸ Doğru, a.g.e., s. 71.

¹⁹⁹ Pazarıcı, Kıta Sahanlığı Kavramı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Sorunu, a.g.m., s. 406.

²⁰⁰ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 25.

²⁰¹ Bkz. Resmi Gazete, 6 Haziran 1974, Sayı 14907.

çerçevesinde çözüm bulunabilmesi için, Yunanistan tarafından belirlenecek bir tarihte yapılacak olan görüşmelere katılmaya hazır olduğunu bildirmiştir.²⁰²

Yunanistan, *TCG Çandarlı* araştırma gemisinin Ege Denizi'nde yapmış olduğu sismik araştırmaların, 1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi'nin 2/2 ile 5/8. maddelerinde yer alan hükümlerine aykırı bir girişim olduğunu ileri sürerek, Türkiye'yi 14 Haziran 1974 tarihinde protesto etmiş, anılan Sözleşme'nin 1/b ve 2/2. maddelerinde yer alan hükümler çerçevesinde, Yunanistan'ın bölgede münhasır egemen hakları bulunduğunu ve Türkiye'nin girişimlerinin Yunan egemenlik haklarını ihlal ettiğini sürmüştür.²⁰³

Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığına ilişkin bu nota değişimleri sonunda oluşan gergin hava, 20 Temmuz 1974 tarihinde ortaya çıkan Kıbrıs bunalımı dolayısıyla bir süre ikinci plana itilmiştir. Ancak kısa bir süre sonra, 22 Ağustos 1974 tarihinde, Yunanistan, Türkiye'ye yeni bir nota vererek, daha önce verilmiş olan notalardaki Yunan görüşlerinin korunduğunu bildirmiş ve Türkiye'nin T.P.A.O.'ya Yunan adalarının batısında verdiği yeni ruhsatlarla arama bölgelerini genişletmesini esefle karşıladığını, Türkiye'nin tek taraflı hareketlerini tanımadığını belirtmiştir.²⁰⁴

16 Eylül 1974 tarihli nota ile Türkiye, T.P.A.O.'nun Ege Denizi'nde araştırma yapacağı bölgeleri, Türk kıta sahanlığı olarak nitelendirmiş ve bu nedenle, Yunanistan'ın söz konusu bölgeler üzerindeki iddialarının yasal dayanağının olmadığını belirtmiştir. Türkiye bu nota ile ayrıca, karşılıklı kıyılarını iki devletin paylaştığı Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı sınırlarının saptanması sorununun, kabul edilebilir ortak bir çözüme kavuşturulmasının doğrudan "*görüşmeler*" yoluyla sağlanabileceğine inandığını tekrarlamıştır.²⁰⁵

Yunanistan, 27 Ocak 1975 tarihinde vermiş olduğu nota ile Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi kıta sahanlığı konusunda uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde bir sınırlandırmadan yana olduğunu bildirmiştir. Yunanistan bu notasında, iki devlet arasında nota değişimleri sonucunda ortaya çıkan sonuca göre, sınırlandırmada uygulanacak ilkeler konusunda farklı yaklaşımların bulunduğu dikkat çekerek, bu çerçevede, adaların kıta

²⁰² *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 25-26.

²⁰³ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 26-27.

²⁰⁴ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 28.

²⁰⁵ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 29.

sahanlığı olmayacağı yönündeki Türkiye'nin görüşünün şüpheler yarattığı, uygulanacak hukuk ve sorunun özüyle ilgili olarak Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmesini ve Divan'a tek taraflı başvurma hakkı saklı kalmak üzere, bu maksatla bir “*tahkimname*” hazırlanmasını önermiştir.²⁰⁶

6 Şubat 1975 tarihli nota ile Yunanistan'ın yaklaşımını olumlu bulan Türkiye, öncelikle uluslararası uyuşmazlıkların çözümlenmesinde temel yöntemin taraflar arasında yapılacak olan doğrudan anlamlı “*görüşmeler*” olduğunu belirterek, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sorunların barışçı yollarla ve görüşmelerle çözümlenmesinden başka bir yol bulunmadığı görüşünde olduğunu, Yunanistan Hükümeti'nin de, karşılıklı olarak kabul edilebilir, hakça ilkelere uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla öncelikle görüşmelere başlamaya rıza göstereceği umudunu taşıdığını açıkladıktan sonra, ilke olarak, sorunun U.A.D.'ye götürülmesini ve Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırma sorununun mahkemeye götürme şartlarının kararlaştırılması için iki devlet arasında üst düzey müzakerelere başlanmasını uygun karşıladığını belirtmiştir.²⁰⁷

Yunanistan'ın 10 Şubat 1975 tarihinde Türkiye'ye verdiği cevabi notasında, Türkiye'nin Divan'a gitmeyi kabul etmesinden memnunluk duyduğunu belirterek, tahkimnamenin hazırlanması amacıyla görüşmelerin başlamasını kabul ettiğini bildirmiştir.²⁰⁸

Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi kıta sahanlığı sorununun çözümüne ilişkin olarak gerçekleşen bu nota değişimleri sonrasında, iki devlet arasında konuya ilişkin görüşmelere başlanması konusunda görüş birliği sağlanmış ve Bakanlar düzeyindeki ilk toplantı 17-19 Mayıs 1975 tarihlerinde, Roma'da gerçekleşmiştir.²⁰⁹ Roma toplantısından kısa bir süre sonra NATO zirve toplantısı nedeniyle bir araya gelen iki Başbakan 31 Mayıs 1975 tarihli Brüksel Bildirisi'ni açıklamışlardır. Brüksel Bildirisi'nin hukuki niteliği ve içeriği, daha sonra taraflar arasında tartışma konusu olmuştur. 18 Kasım 1975 tarihli notasında Türkiye, anlamlı görüşmeler yapılmadan sorunun U.A.D.'ye götürülmemesi gerektiğini, görüşmeler yoluyla çözümlenemeyecek olan belli hukuki sorunların Divan'a

²⁰⁶ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 29-30.

²⁰⁷ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 30-31.

²⁰⁸ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 31-32.

²⁰⁹ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 33.

götürülmesi gerektiği görüşünü açıklamıştır. Yunanistan ise 19 Aralık 1975 tarihli notasında, Brüksel Bildirisi'nde, tarafların sorunun önce Divan'a sunulması konusunda anlaşmaya varmış olduklarını dile getirmiştir. Ege Denizi kıta sahanlığı sorunu, Türk Hükümeti'nin *MTA Sismik I (Hora)* araştırma gemisinin Ege açık deniz kesimlerinde araştırmalar yapacağını açıklaması ve 6, 7, 8 Ağustos 1976 tarihinde araştırmalar yapmaya başlaması ile daha gergin bir ortama girmiştir. Yunanistan bu açık deniz alanı altında bulunan kıta sahanlığının kendisine ait olduğunu ileri sürerek Türkiye'yi protesto etmiş ve bir yandan 10 Ağustos 1976 tarihli dilekçesiyle tek taraflı olarak Divan'a başvurmuş ve öte yandan 7 Ağustos 1976 tarihli dilekçesiyle Türkiye'nin bu araştırmalarının kıta sahanlığı haklarını çiğnediği dolayısıyla uluslararası barış ve güvenliği tehdit ettiği gerekçesiyle sorunu B.M. Güvenlik Konseyi'ne getirmiştir.²¹⁰

31 Mayıs 1975 tarihinde Brüksel'de yapılan NATO zirvesi dolayısıyla bir araya gelen Türk ve Yunan Başbakanları (Süleyman Demirel ve Konstantin Karamanlis), görüşmeler sonrasında mutabık kaldıkları "*Brüksel Bildirisi*"ni açıklamışlardır:

"Türk ve Yunan Başbakanları, yaptıkları görüşmelerde iki devlet arasındaki ilişkilerin mevcut duruma gelmesine yol açan sorunları gözden geçirmişlerdir.

İki Başbakan, bahse konu sorunların "görüşmelerle" barışçı yollardan ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı sorununun ise U.A.D. tarafından çözülmesini kararlaştırmışlardır. Başbakanlar, iki Hükümet temsilcilerinin ileride yapacakları görüşmelere ilişkin esasların genel hatlarını saptamışlardır.

Bununla ilgili olarak, Ege Kıta Sahanlığı ve Hava Sahası sorunlarına ilişkin uzmanlar arasındaki toplantıların bir an önce yapılmasını kararlaştırmışlardır.

İki Başbakan, mevcut sorunların çözülebilmesi ve her iki tarafın karşılıklı çıkarlarına olmak üzere, iki devlet arasında işbirliğinin yeniden kurulabilmesi amacıyla, Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkilerde iyi bir ortam yaratılması ve korunmasını teminen çaba göstermeleri hususunda mutabık kalmışlardır.

²¹⁰ Syrigos, a.g.e., p. 128.

Son olarak Başbakanla, Viyana’da toplumlararası görüşmeleri desteklemek hususunda anlaşmışlardır.”²¹¹

Brüksel Ortak Bildirisi, ilerleyen dönemlerde iki devlet arasında farklı yorumlanmış, bu bağlamda, Bildiri’nin hukuki niteliği ve içeriği taraflar arasında tartışma konusu olmuştur. Yunanlı bilim adamları, Brüksel Bildirisi’yle Türkiye’nin sorunu son defa kayıtsız şartsız Divan’a götürmeyi kabul ettiğini iddia etmektedirler.²¹²

30 Eylül ve 18 Kasım 1975 tarihli notalarıyla Türkiye, sorunun U.A.D.’ye götürülmesinden önce, anlamlı görüşmeler yoluyla çözülmeye çalışılması gerektiği, Roma ve Brüksel’de varılan mutabakata göre; tahkimname hazırlıklarına paralel olarak, üzerinde anlaşmaya varılmış, hakça ilkelere uygun bir sınırlandırmayı gerçekleştirmek amacıyla anlamlı görüşmeler yapılmasının ve görüşmeler yoluyla çözülemeyen belirli hukuki sorunların ise müştereken Divan’a götürülmesinin kararlaştırıldığı görüşünde olduğunu belirtmiştir.²¹³

Yunanistan ise, 2 Ekim ve 19 Aralık 1975 tarihli notalarıyla, tarafların, Brüksel Bildirisi’nde sorunun önce Divan’a sunulması konusunda görüş birliğine vardıklarını, tahkimname hazırlıklarıyla ilgili görüşmeler sırasında, sınırlandırmayla ilgili Türk Hükümeti’nin anlaşmazlık noktalarının çözümüne ilişkin olarak yapacağı önerilerin gerektiği şekilde Yunan Hükümeti tarafından inceleneceğini belirterek, bu amaçla, Ocak 1976 tarihinde toplantı yapılmasını önermiştir.²¹⁴

Yunanistan, Brüksel Bildirisi’nin Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığını Divan’a götürme hususunda bir anlaşma teşkil ettiğini iddia etmiştir. Buna göre, bir bildirin bir anlaşma teşkil etmesi için geleneksel şekil, dostluk ifadeleri, başlıca prensip ve iyi niyet beyanlarından başka, anlaşma mahiyeti olan hükümleri kapsamaması gerekli ve yeterlidir. Bildiri’de iki Başbakan ihtilafın Divan’a sunulmasını kararlaştırdılar. Bu ifade ihtilafın Divan’a götürülmesi hususunda karşılıklı taahhütleri belirten “*karar*” ve “*yükümlülük*” ifadesidir. Bildiri’ye geçirilmiş olan anlaşma bir müzakere taahhüdünden öte bir şeydir ve

²¹¹ Doğru, a.g.e., s. 76.

²¹² Syrigos, a.g.e., p. 122.

²¹³ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 35, pp. 40-42.

²¹⁴ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 36-40, pp. 42-43.

doğrudan doğruya Divan'a yetki vermektedir. Bildiri ayrıca, tarafların yükümlülüklerini yerine getirmesi için lazım olan bir icra anlaşması yapmalarını emreder ve taraflardan birinin böyle bir anlaşmayı reddetmesi diğer tarafa tek taraflı olarak Divan'a gitme izni vermektedir. Kaldı ki, en az özel anlaşma kadar Divan'a gitme yetkisi veren Bildiri, hiçbir icra anlaşmasının yapılmasını gerektirmemektedir. Nihayet, şayet Divan'a gitmek için tamamlayıcı bir anlaşma yapmak gerekiyorsa, tarafların iyi niyetle böyle bir anlaşmayı müzakere etme görevi vardır. Türk Hükümeti ise, 25 Ağustos 1976'da Divan'a intikal ettirdiği müşahadelerinde bir bildirin bir anlaşma teşkil etmeyeceğini, böyle olsaydı anlaşmanın en azından Türkiye tarafından onaylanması gerektiğini, Yunanistan'ın bu gerçeği iyi bildiğini belirtmiştir. Türk Hükümeti'ne göre, Divan'a sunulacak problemin kapsamı konusunda taraflar anlaşmaya varamamıştır. Böyle bir durumda meselenin tek taraflı olarak Divan'a götürülebileceği söylenemez. Özel anlaşma olmadan ihtilafın getirilmesi konusunda hiçbir taahhüt olmamıştır. Taraflar, Ege Denizi kıta sahanlığı ile ilgili uzmanlar toplantısının çabuklaştırılmasını ve öne alınmasını kararlaştırmışlardır. Nitekim Yunanistan dahi özel bir anlaşmanın yapılarak ihtilafın öyle Divan'a havale edilmesi için son zamanlara kadar çaba sarf etmiştir.²¹⁵

Türkiye ve Yunanistan arasında sürdürülen bu nota değişimleri sonrasında, iki devlet arasında görüş ayrılıkları giderek belirginleşmiştir. Taraflar, bir yandan notalarla görüşlerini açıklama yoluna giderken, diğer yandan da soruna ilişkin olarak, uzmanlar düzeyinde yaptıkları bir dizi görüşmeden de sonuç alamamışlardır. Yine, 31 Ocak - 2 Şubat 1976 tarihlerinde, Bern'de uzmanlar düzeyinde bir araya gelen iki devlet temsilcileri de ortak bir sonuca ulaşamamıştır.²¹⁶ Bu toplantıda Yunanistan, Yunan ana kıtasıyla adalar arasında bir bütünlük olduğunu ve adaların da kıta sahanlığı hakkına sahip olduğunu iddia ederek, Ege Denizi kıta sahanlığı sınırının Yunan adaları ile Anadolu arasında çizilecek "ortay hat" olduğunu belirtmiştir. Buna karşın Türkiye, kıta sahanlığının belirlenmesinde "doğal uzantı" tezinin esas alınması gerektiğini belirtmiş, pratik olarak noktaların

²¹⁵Aslan Gündüz, "Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası ve Bazı Düşünceler", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl: 3, Sayı: 2, (1983), s. 22.

²¹⁶ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, Judgements, 19 December 1978, a.g.y., p. 8. Bu toplantıda herhangi bir resmi tutanak tutulmaması kararlaştırılmıştır. Ancak, Yunanistan uzmanlarınca tutulan gayri resmi nitelikteki notlar Yunanistan tarafından U.A.D.'ye dava esnasında sunulmuştur. Bu notlar için bkz. *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 152-158.

bulunabilmesi için, Ege Denizi'nin ortak bir tanımının yapılmasını önermiş ve Ege Denizi'nin kaynaklarının ortak kullanılması teklifini tekrarlamıştır.²¹⁷

Tarafların görüşlerinde ısrarlı olmaları neticesinde, 15 Mart 1976 tarihinde, Türkiye, Yunanistan'a verdiği bir notayla, müzakerelerin anlamlı bir şekle dönüştürülerek, sınırlandırma sorununun her iki devlet için kabul edilebilir bir çözüme kavuşturulmasınının 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması ile tesis edilen dengenin korunması açısından da önem taşıdığı belirtilmiştir.²¹⁸

Yunanistan, 22 Mayıs 1976 tarihinde Türkiye'ye bir nota vererek, Türk tarafının, Yunan adalarını, Türk kıta sahanlığı üzerindeki yükseltiler olarak tanımlayıp, anlamlı müzakere üzerinde ısrar ettiğini, halbuki müzakerelerin 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi esasları dahilinde yapılması gerektiğini, Ege sorununun hukuki bir sorun olduğunu, bu sorunun Lozan Barış Andlaşması ile bir ilişkisinin bulunmadığını ifade etmiş ve Haziran 1976'da yapılacak ikili müzakerede de bir sonuç alınmadığı takdirde, tarafların taahhütlere uyarak, U.A.D.'ye gidilmek üzere tahkimname hazırlamaları gerektiğini belirtmiştir.²¹⁹

19-20 Haziran 1976 tarihleri arasında Bern'de yeniden bir araya gelen Türk ve Yunan temsilcileri, görüşmelere devam etmiş, ancak bu görüşmelerden de bir sonuç alınamamıştır.²²⁰ Bu görüşmeler sırasında Yunanistan, ilk Bern görüşmelerindeki önerilerinin tekrar mahiyetindeki tezlerini şöyle sıralamıştır.²²¹

- Kıyıları karşılıklı olan devletlerin ortak kıta sahanlığı sınırlarının belirlenmesi konusundaki uluslararası hukuk kuralı "*ortay hat*" kuralıdır.
- Bu kurala, kıta sahanlığı tanımına uygun olarak, kıyıları karşılıklı olan devletler arasında sürekli deniz yatağı sağlayan kıtasal deniz yatakları ya da adalarla ilgili sınırlandırmada başvurulur.

²¹⁷ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 167-168.

²¹⁸ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 44.

²¹⁹ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 44-46.

²²⁰ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, Judgements, December 1978, a.g.y., p. 8.

²²¹ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 6-7.

- Bu kuralın Yunanistan'a yasal haklar sağlamasından itibaren, Yunanistan bu hakların feragatine yol açabilecek bir kararlaştırmayı görüşmekle yükümlü değildir.
- Özellikle B.M. Sözleşmesi'nin hiçbir hükmü, bir üyenin başka bir üyenin hakkına itiraz etmesi durumunda, görüşmelere gidilmesini, hukuki kararlaştırmadan daha fazla istememektedir.
- Özellikle, örf ve adet hukukunun hiçbir özel kuralı, ortak bir kıta sahanlığının karşı kıyılarında bulunan devletlerin, ortay hat kuralına başvurmaksızın, bir sınırı görüşmelerini öngörmemektedir.²²²

Türkiye, Yunanistan'ın görüşmeler sırasında ileri sürmüş olduğu bu görüşlere karşı çıkmış ve daha önceki görüşlerinde ısrarlı olarak, Ege Denizi'nin bir tanımı ve ortak bir Ege haritasının yapılması ile Ege'de mevcut cansız kaynakların ortaklaşa işletilmeleri yolunda genişletilmiş bir öneri sunmuştur.²²³

Bern görüşmelerinin sonuçsuz kalmasından bir süre sonra iki devlet arasındaki gerginleştiren yeni olaylar yaşanmaya başlamıştır. Türkiye'nin Temmuz 1976 tarihinde Ege Denizi'nde araştırmalar yapacağı ve bunun için bir araştırma gemisinin (*MTA Sismik I*) hazırlanmakta olduğuna ilişkin haberlerin yaygınlık kazanması üzerine, iki devlet arasında mevcut gerginlik tekrar tırmanmaya başlamıştır.²²⁴

21-23 Temmuz 1976 tarihlerinde Yunanistan'ın Ankara Büyükelçisi Kozmadopulos ile Türk Dışişleri Bakanı İhsan Sabri Çağlayangil arasında yapılan görüşmelerde, Yunanistan, Ege Denizi'nde Yunanistan'ın izni olmaksızın araştırma yapılmasının hukuki haklarının ihlal edilmesine yol açacağını vurgulamış ve böylesi bir girişimin iki devlet arasındaki ilişkileri olumsuz yönde etkileyeceğini bildirmiştir. Türkiye ise *MTA Sismik I*'in yapacağı araştırmanın bilimsel nitelikte olduğunu ileri sürerek, araştırmanın iki devletin de siyasi ve hukuki yaklaşımlarında bir değişikliğe yol açmayacağını açıklamıştır.²²⁵

²²² Yunan görüşünün tam metni için Bkz. *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 47-49.

²²³ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 159-166.

²²⁴ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 7, p. 50.

²²⁵ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 8.

Türkiye'nin 6-9 Ağustos 1976 tarihlerinde *MTA Sismik I* gemisine Ege Denizi'nde sismik araştırmalar yaptırması, Yunanistan'ın şiddetli tepkisine neden olmuş ve Yunanistan da aynı zamanda *Nautilus* askeri araştırma gemisini Ege Denizi'ne çıkarmıştır. Yunanistan'ın, Ege Denizi'nde yapılacak olan araştırmanın kendi iznine bağlı olduğunda ısrar etmesi, araştırma gemisinin izleyeceği rotanın önceden Yunanistan'a verilmesi ve askeri gözetlemede bulunmakta ısrarlı olması, gerginliğin azaltılmasına ilişkin görüşlerin çıkmaza girmesine neden olmuştur.²²⁶ Bu çerçevede, Yunanistan, 7 Ağustos 1976 tarihinde Türkiye'ye bir protesto notası vererek²²⁷, *MTA Sismik I* araştırma gemisinin 6 Ağustos saat 19.45'den 7 Ağustos 00.30'a kadar uluslararası hukuk kurallarına göre Yunanistan'a ait olan kıta sahanlığı üzerinde, Yunanistan'ın izni alınmaksızın yaptığı sismik araştırmaların Yunan egemenlik haklarını ihlal ettiğini ileri sürerek, Türk Hükümeti'nden, gelecekte bu tür ihlallerin tekrarlanmaması için gerekli tedbirlerin alınmasını istemiştir.²²⁸

Türkiye ise Yunanistan'a vermiş olduğu 8 ağustos 1976 tarihli notasıyla, Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırma çabalarının başarısız kalmasından dolayı, Yunanistan'ın karasularının ötesindeki Yunan kıta sahanlığı olarak değerlendirmesini uluslararası hukuk ilke ve kurallarına aykırı olarak değerlendirmiş, Yunan egemenlik haklarının ihlal edildiğine ilişkin iddiaları dayanaksız olarak nitelendirmiştir. Ayrıca Türkiye, sınırlandırması yapılmamış olan bir denizde tek taraflı iddiaların hiçbir hukuki temele dayanmadığını belirterek, *MTA Sismik I*'in çalışmalarını programa göre sürdüreceğini, geminin araştırmalarını engelleyecek her türlü tahrik edici davranışlardan Yunanistan'ın kaçınmasını, araştırma sırasında Yunan Silahlı Kuvvetleri'ne ait uçak ve gemiler tarafından tacizin durdurulmasını, aksi halde, bu durumdan doğacak sorumluluğun Yunanistan'a ait olacağını bildirmiştir.²²⁹ Yunanistan, Türkiye'nin notasına karşılık 9 Ağustos 1976 tarihinde verdiği başka bir notayla, Yunan kıta sahanlığında hukuka aykırı araştırmaların halen devam ettiğini, Türkiye'nin bu faaliyetlerini kışkırtıcı bulunduğunu ifade etmiştir.²³⁰

²²⁶ Doğru, a.g.e., s. 79.

²²⁷ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 8.

²²⁸ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 54.

²²⁹ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 54-55.

²³⁰ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 55-56.

211. Yunanistan'ın B.M. Güvenlik Konseyi'ne ve Uluslararası Adalet Divanı'na Başvurusu

Türkiye'nin 6 Ağustos 1976 tarihinden itibaren Ege Denizi'nin ihtilafı bölgelerinde *MTA Sismik I*'in araştırma yapmasına izin vermesi ile tırmanan gerginlik, kısa süre içerisinde tehlikeli boyutlara ulaşmıştır. Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerin gerginleştiği bu ortamda, Yunanistan 10 Ağustos 1976 tarihinde, bir yandan bölgede barış ve güvenliğin tehlikeye sokulmuş bulunduğu gerekçesiyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ni olağanüstü toplantıya çağırması,²³¹ diğer yandan da Ege Denizi kıta sahanlığına ilişkin hukuki sorunu çözmesi için tek taraflı olarak aynı gün Uluslararası Adalet Divanı'na resmen başvurmuştur.²³²

Yunanistan'ın Güvenlik Konseyi'ne başvurusu, Türkiye'nin Ege Denizi'nde kıta sahanlığına ilişkin olarak sürdürmekte olduğu araştırmaların Yunanistan'ın egemenlik haklarını ihlal ettiği ve dolayısıyla uluslararası barışı tehdit ettiği gerekçesine dayanmaktadır. Yunanistan'ın, Güvenlik Konseyi'nden, Türkiye'ye çağrıda bulunarak, Ege Denizi'ndeki tahrik edici girişimlerine son vermesinin sağlanmasını ve iki devlet arasında gerginliğe konu olan sorunun U.A.D.'ye götürülerek çözümlenmesi gerektiği konusunda Türkiye'nin ikna edilmesini istemiş ve Türkiye'yi, Divan'a başvurmak için gerekli olan tahkimnamenin hazırlanması çalışmalarında katı tutum izlemekle suçlamıştır.²³³

B.M. Güvenlik Konseyi'nin 12 Ağustos 1976 tarihli oturumunda Yunanistan temsilcisi Bitsios, kıta sahanlığı üzerindeki egemenlik konusunun tartışılmasını istemediklerini vurgulayarak, sorunun, U.A.D.'ye götürülerek çözümlenmesini ileri sürmüştü ve "*B.M., Kıbrıs trajedisini zamanında durduramadı; Ege Denizi'nde yaşanmakta olan yeni trajediyi şimdi durdurmalıdır.*" demiştir. *MTA Sismik I*'in Ege'de barış ve güvenliği tehdit etmekte olduğu iddiasına cevap veren Türk temsilcisi Türkmen ise; "*Konunun, Yunanistan tarafından Güvenlik Konseyi'ne getirilmesine hayret ettiğini, eğer barışa yönelik bir tehdit*

²³¹ Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap, a.g.e., s. 374.

²³² *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 3-11; Yüksel İnan, Uluslararası Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi, Ankara, 1982, s. 82.

²³³ Hüseyin Pazarıcı, Kıta Sahanlığı Kavramı, a.g.m., s. 408.

varsa, bu tehdit Yunan Hükümeti ve onun Ege Denizi'ni bir Yunan Gölü'ne dönüştürme rüyasından kaynaklanmaktadır." demiştir.²³⁴

Türkiye, 13 Ağustos 1976 tarihli Güvenlik Konseyi toplantısında yaptığı açıklamayla, Yunanistan'ın ileri sürdüğü egemenlik haklarının ihlal edilmekte olduğu suçlamalarını asılsız olarak nitelemiş ve *MTA Sismik I* araştırma gemisinin görevini, Yunan karasularının dışında, henüz kıta sahanlığı sınırlandırmasının yapılmadığı bölgelerde yürüttüğünü, bu araştırmaların görüşmelere hazırlık mahiyetinde, gerekli verilerin sağlanması amacıyla yapılmakta olduğunu açıklamıştır. Bununla birlikte, araştırma gemisinin yasal konumuna uygun olarak faaliyetlerini yürütürken, Yunan hava ve deniz kuvvetleri tarafından taciz edildiğini ileri sürmüş, Yunanistan'ı Lozan Barış Andlaşması ile 10 Şubat 1947 tarihli Paris İtalyan Barış Andlaşması'na aykırı bir şekilde Doğu Ege Adaları'nı silahlandırarak, bölgede barış ve güvenliği tehlikeye sokmakla suçlamıştır.²³⁵

Güvenlik Konseyi, 24 Ağustos 1976 tarih ve 395 sayılı kararında,²³⁶ Türkiye ve Yunanistan'dan, birbirlerinin uluslararası hak ve yükümlülüklerine saygı göstermelerine ve mevcut gerginliği azaltmak için ellerinden gelen çabayı sarf etmelerini istemiş, aralarındaki uyuşmazlığı, B.M. ilkelerine uygun yöntemleri dikkate alarak, doğrudan görüşmelerle çözmeleri tavsiyesinde bulunmuştur.²³⁷ Güvenlik Konseyi, kabul ettiği Karar Tasarısı ile ayrıca tarafları, mevcut uyuşmazlıklardan çözüm bulamayanların çözümü konusunda, uygun yargı usullerinin, özellikle U.A.D.'nin yapmaya ehliyetli olduğu katkıyı göz önünde bulundurmaya davet etmiştir.²³⁸

Yunanistan, Güvenlik Konseyi'nin 1976 tarihli 395 sayılı kararının 1. ve 2. paragraflarından bazı destekler almayı başarmasına karşın, ihtiyati tedbir konusunda Divan tarafından tatmin edilmemiştir. Güvenlik Konseyi, 25 Ağustos 1976 tarihli ve 395 sayılı kararın 3. ve 4. paragrafları ile bir yandan taraflara uyuşmazlıkları konusunda doğrudan görüşmelere tekrar başlamalarını tavsiye etmiş ve öte yandan sorunu Divan'a götürme

²³⁴ Wilson, a.g.e., p. 8.

²³⁵ Wilson, a.g.e., pp. 8-9.

²³⁶ Karar metni için bkz. Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı, 1976, XVI, s. 198.

²³⁷ Wilson, a.g.e., p. 9.

²³⁸ Toluner, a.g.e., ss. 249-250.

olanağı üzerinde tarafları düşünmeye davet etmiştir. Bu durum, Konsey'in Türkiye gibi başvuruyu “*prematüre*” olarak değerlendirdiği şeklinde yorumlanmıştır.²³⁹

Yunanistan'ın U.A.D.'ye tek taraflı başvurusuna gelince, Divan'dan iki istekte bulunmuştur. Bu isteklerden biri, öze ilişkin karar verene kadar, Divan'dan, Türkiye ve Yunanistan'ın dava sonuçlanıncaya kadar ve taraflar arasında anlaşma bulunmadıkça, Türkiye'nin arama ruhsatı verdiği alanlarda veya bu davada tartışma konusu yapılan diğer alanlarda, bütün araştırma faaliyetlerini durdurmalarını ve barışı tehlikeye sokacak davranışlardan kaçınmalarını öngören ihtiyati tedbir kararı almasını istemiştir. Yunanistan bu talebini, diğerleri yanında, kıyı devletinin kendi kıta sahanlığında bulunan doğal kaynakların yeri ve miktarı ile ilgili bilgileri bilme konusundaki inhisari hakkının bu araştırmalarla ihlal edildiğini, Yunanistan'ın rızası olmaksızın edinilecek ve yayınlanacak bu bilgilerin, ileride vereceği ruhsatların görüşülmesi sırasında durumuna zarar vereceğini ve bu alanlarda hak sahibi olduğu Mahkeme tarafından sonradan kabul edilse de haklarının tüm olarak saklı tutulamayacağını ve bundan ötürü giderilmesi imkansız olan zararın ortaya çıkmasının kaçınılmaz olduğunu savunmuştur.²⁴⁰

Yunanistan'ın Divan'dan ikinci isteği ise, doğudaki Anadolu sahillerine yakın Yunan Adaları ile Türkiye arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırmasının hangi kurallara göre yapılacağını saptanması olmuştur. Yunanistan, Divan nezdinde görevlendirdiği Lahey Büyükelçisi aracılığıyla Divan'a gönderdiği 10 Ağustos 1976 tarihli mektubu ile Divan'dan;

- Yunanistan topraklarının bir parçası olan Yunan adalarının kendilerine özgü kıta sahanlıklarına sahip olduğunu,
- Ege Denizi'nin adı geçen bölgelerinde, Divan tarafından belirlenecek olan uygulanabilir uluslararası hukuk ilke ve kurallarına uygun olarak Türkiye ve Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı sınır ve sınırlarının ne olduğu,

²³⁹ Leo Gross, “The Dispute Between Greece and Turkey”, *The American Journal of International Law*, Cilt: LXXI, Sayı:1, (Ocak 1977), p. 32.

²⁴⁰ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 61 -66.

- Yunanistan'ın kıta sahanlığı üzerinde doğal kaynaklarını araştırma ve işletmek üzere egemen ve münhasır haklara sahip olduğunu,
- Türkiye'nin Yunanistan'ın izni olmaksızın, Yunan kıta sahanlığı üzerinde hiçbir araştırma veya işletme vb. faaliyetleri üstlenme hakkına sahip olmadığını,
- Türkiye'nin Yunanistan kıta sahanlığı üzerinde yaptığı söz konusu faaliyetlerinin, Yunanistan'ın egemen ve münhasır haklarını tehdit etmekte olduğunu,
- Divan'ın Yunanistan'a ait olduğunu kararlaştıracağı kıta sahanlığı üzerinde, Türkiye'nin 4. maddede belirtilen türden faaliyetleri sürdüremeyeceğini belirlemesini istemiştir.²⁴¹

U.A.D., Yunanistan'ın başvurusu karşısında, durumu Türkiye'ye bildirerek görüşünü isterken, Statüsü'nün 41. maddesine dayanarak ihtiyati tedbir alıp almama konusunda bir karara varma yoluna gitmiştir. Divan, 11 Eylül 1976 tarihli kararı ile Yunanistan'ın ihtiyati tedbir istemini, mevcut koşulların Divan Statüsü'nün 41. maddesinde öngörülen yetkinin uygulanmasını gerektirmediği ve üstelik ileri sürülen zararın uygun yollarla tazmin edilebileceği temelinde reddetmiştir.²⁴² Türkiye'nin 26 Ağustos 1976 tarihli bir mektubu ile Divan'ın yetkisizliğini ileri sürmesi üzerine Divan, davanın esasına geçmeden önce, yetkisinin olup olmadığı konusunu incelemeye başlamıştır. Bu esnada taraflar aralarında yeni görüşmelere başlamışlardır. İsviçre'nin Bern kentinde bir araya gelen uzmanlar düzeyindeki heyetler, 11 Kasım 1976 tarihinde Bern Anlaşması olarak nitelendirilen 10 maddelik bir tutanak imzalamışlardır. Bu anlaşmaya göre, taraflar kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda karşılıklı rızaya dayanan bir anlaşmaya varmak için iyi niyetle müzakerelere başlayacaklardır.²⁴³

Sorunun özüne ilişkin Yunanistan'ın Divan'dan taleplerinin dikkatlice incelenmesi halinde görülecektir ki, Yunanistan, uyuşmazlık konusu sorunu, Türkiye ile Yunanistan arasında Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığının sınırlandırılması sorunu olarak değil, Anadolu kıyılarına yakın Yunan adalarının bulunduğu Doğu Ege Adaları bölgesinde, Yunanistan ile

²⁴¹ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 11.

²⁴² Gross, a.g.m., p. 41.

²⁴³ Syrigos, a.g.e., p. 142.

Türkiye arasındaki kıta sahanlığının sınırlarının saptanması sorunu olarak sunmuştur. Yunanistan, uyuşmazlık konusunu bu şekilde tanımlayıp, diğer bölgelerdeki kıta sahanlığının sınırlandırılması sorununu Divan'ın yetkisi dışında bırakarak, Ege Denizi'nin bir bütün olarak ele alındığında, hakça ilkeler gereği eşit ağırlık tanınmayabilecek adalara tam ağırlık tanınmasını sağlamayı amaçlamıştır.²⁴⁴

Divan, 11 Eylül 1976 tarihli Kararı'nda; tartışma konusu olan alanlarda girişilecek araştırma işlemlerinin, tarafların haiz olmadıkları hakların doğumuna veya haiz oldukları hakların yitirilmesine yol açamayacağını belirttiikten sonra, Türkiye tarafından yapılan sismik araştırmaların, deniz yatağı ve toprak altına ve doğal kaynaklara zarar verebilecek nitelikte olmadığını, geçici olduğunu, deniz yatağında tesis kurulmasını gerektirmediğini, doğal kaynakların kullanılması ve tahsisi gibi bir işlemin yapılmadığını dikkate alarak; olayla B.M. Statüsü'nün 41. maddesi anlamında dava konusu olan haklara giderilmesi imkansız bir zararın verilmesi tehlikesinin bulunmadığına karar vererek, Yunanistan'ın ihtiyati tedbir talebini reddetmiştir.²⁴⁵

U.A.D., 11 Eylül 1976 tarihli ihtiyati tedbirlere ilişkin kararını takiben, kıta sahanlığı sınırının saptanmasına ilişkin istem konusunda ise, Türkiye'nin yetkisizliğinin ileri sürmesi üzerine, davanın esasını incelemeyen önce, bu davaya yetkili olup olmadığını belirlemek gereğini duymuş ve taraflardan yetki konusundaki görüşlerini açıklık getirmelerini istemiştir.²⁴⁶

U.A.D., 12 Eylül 1976'da tedbir kararı almak üzere yetkisini kullanmasına yeterli nitelikte olmadıklarına bire karşı on iki oyla karar vermiştir. Divan, bu kararı bir muhalif oya karşı on iki oyla almıştır. Bunun anlamı Divan'ın kararı ittifakla almış olmasıdır. Çünkü muhalefet şerhi veren, Yunanistan'ın *ad hoc* yargıç olarak tayin ettiği üyedir. Bunun da doğal olduğunu kabul etmek gerekir. Yargıçların görüşleri kısaca derlenip toparlanacak olursa, şu önemli hususları formül haline getirmek mümkün olur:

²⁴⁴ Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, ss. 373-379.

²⁴⁵ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 67-76.

²⁴⁶ Toluner, a.g.e., s. 250.

1. Divan kararında da açıkça belirtildiği gibi, Yunanistan'ın, başvuru dilekçesinde ileri sürdüğü nedenler ve sunduğu belgeler, bu olayın dava halinde, U.A.D. önüne götürülmesine yeterli hukuki ve usuli olanak ve nitelikten yoksun olduğunu kanıtlamıştır.

2. Yargıçların hemen hepsi, Türkiye tarafından ileri sürülen yetkisizlik def'ini değerlendirmiş, Divan Statüsü'nün 36. maddesindeki genel yetkinin ya da 41. maddenin getirdiği spesifik yetkinin kullanılabilmesini sağlayacak hukuki ortam bulunmadığını belirtmişlerdir.

3. Yunanistan'ın aynı gerekçelerle, aynı isteği içeren dilekçeyi, hemen aynı zamanda B.M. Güvenlik Konseyi'ne de vermiş olması, yani hukuki bir karar isterken, bir de politik sonuç almaya kalkışması, böylece Türkiye'yi dünya kamuoyu önünde suçlu duruma düşürmek hususundaki planları ters yönde etki yapmış, gerek Güvenlik Konseyi ve gerekse U.A.D.'den her biri, adeta diğer tarafın daha önce karar vermesini bekler hale düşmüşlerdir. Her iki organın kararlarında bu konuya değinmeleri ve özellikle U.A.D.'nin, kararında sık sık Güvenlik Konseyi kararına göndermede bulunması ve Güvenlik Konseyi'nin de kararında U.A.D.'den bu konuya ışık tutucu bir karar vermesini beklediğini ifade etmesi ve hemen her olayda yapılanlara eşdeğer genel bir tavsiyede bulunmakla yetinmesi, başvurunun ne derece tutarsız olduğunu belirtisidir.

4. *MTA Sismik I* gemisinin giriştiği araştırmaların ve incelemelerin Yunanistan'ın egemen ve münhasır haklarıyla bir ilgisinin olmadığı anlaşılmıştır. Çünkü *MTA Sismik I*'in araştırma yaptığı deniz kesimlerinin, iddia edildiği gibi, Yunanistan'a ait kıta sahanlığı olmadığı, iki devlet arasında, uluslararası hukuk ilkelerine göre henüz sınırları saptanmamış deniz kesimi, yani açık denize ait kıta sahanlığı olduğu ve Türkiye'nin bu kesimde, ilmi araştırma ve inceleme yapmakla görevlendirilmiş silahsız bir devlet gemisi tarafından araştırmalara girişmesinin Yunanistan için bir tehlike teşkil etmediği ve Yunanistan için giderilmesi mümkün olmayacak şekilde zararlı sonuçlar doğurmadığı anlaşılmıştır.

5. *Ad Hoc* Yargıç Yunan temsilcisi Stassinopoulos'un ileri sürmesine rağmen, Divan 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ni çalıştırmamıştır. Her ne kadar Divan, bu konuda olumlu veya olumsuz bir şey söylememekte ise de, esas hakkında karar

vermeyeceğini belirtmekle, Ege Denizi kıta sahanlığı anlaşmazlığı konusunda, sözü edilen Sözleşme'nin 1. maddesinin değil, 6. maddesindeki ilkelerin uygulanması, yani özel durumlar içeren bu deniz için, Türk ve Yunan Devletleri'nin karşılıklı, anlamlı, hak ve nesafet ilkelerine dayanan görüşmeler yoluyla sorunun çözümlenmesi gereğine işaret etmiş oluyor.

6. Türkiye'nin 1973 yılında bir harita neşrederek bu haritaya göre T.P.A.O.'ya Ege Denizi kıta sahanlığında petrol araştırmaları yapma imtiyazı vermesine ve bu girişimini uluslararası platformda duyurmasına rağmen, Yunanistan, bütün Ege Denizi'ni kendi kıta sahanlığı saymak yanılığına düşmüştür.

7. Divan'ın Güvenlik Konseyi kararına sık sık göndermede bulunmasına Yunanistan temsilcisi *ad hoc* yargıcın karşı çıkması, Yunanistan'ın her iki yola başvurmakla, bu organları birbirinin etkisinde bıraktığını ve yanlış bir yol izlediğini kanıtlamaktadır.²⁴⁷

Türk Hükümeti ise Divan'a herhangi bir layiha vermediği gibi, sözlü duruşma safhasına da katılmamıştır. Ancak, Divan'a gönderilen 25 Ağustos 1976, 24 Nisan 1978 ve 10 Ekim 1978 tarihli yazılarında Türk Hükümeti yetki konusunda görüşlerini bildirmiştir. Buna göre;

1. 1928 Genel Senedi yürürlükte değildir.

2. Yürürlükte kabul edilse bile, Yunanistan bu Sened'e katılırken "*ülke statüsü*" ile ilgili ihtilafların Divan'ın yargı yetkisi dışında kalacağı hususunda bir çekince ileri sürmüştür. Kıta sahanlığı ile ilgili bir ihtilaf ülke statüsü ile ilgili bir ihtilaftır. Bu sebeple de Türkiye bu çekinceye dayanmaktadır ve Divan'ın bu ihtilafı inceleyemeyeceği görüşündedir.

3. Müşterek Bildiri'ye dayanarak da yetki tesis edilemez. Bir müşterek bildiri uluslararası bir anlaşma değildir. Eğer öyle olsaydı, en azından Türkiye tarafından bunun onaylanması gerekirdi. Yunanistan da bunu bilmektedir.

²⁴⁷ Akın, a.g.e., ss. 359-360.

4. İki Hükümet arasında esas konu üzerinde görüşmeler başlamadan müracaat yapılmıştır. Oysa anlamlı görüşmeler yoluyla konuya barışçı bir çözüm getirilmesi düşünülmüştür.

5. Güvenlik Konseyi bu konuda aldığı bir kararda taraflara problemlerini esas itibariyle görüşmeler yolu ile halletmelerini istemiştir. Bu karar gereğince 11 Kasım 1976'da Bern Anlaşması'na varılmıştır. Bu anlaşmanın 1. maddesi samimi, devamlı ve iyi niyetle yürütülecek görüşmeleri öngörüyordu. Samimi ve ciddi görüşmeleri yürütmenin zorunlu şartlarını ve problemlerin bu görüşmelerle çözümlenmesinin gerisindeki amacı böyle bir uluslararası davanın devamı ile bağdaştırmak zordur.

6. Türkiye ile Yunanistan arasındaki bu ihtilaf son derece siyasi bir mahiyet taşımaktadır.²⁴⁸

212. Bern Anlaşması²⁴⁹

Uluslararası Adalet Divanı, Yunanistan'ın başvurusuyla ilgili hazırlıkları yaparken, bir yandan ihtiyati tedbire gerek olmadığına ilişkin kararı ile B.M. Güvenlik Konseyi'nin aldığı karar diğer yandan sınırlandırmaya ilişkin “*eşit uzaklık*” ve “*hakça ilkeler*” yanlılarının III. B.M.D.H.K. çerçevesinde New York'ta devam eden görüşmelerde bir uzlaşmaya varamamaları sonucunda, Yunanistan ve Türkiye arasındaki mevcut gerginlik yeni bir boyut kazanmış ve gerginliğin sürmesine paralel olarak, taraflar arasında görüşmeler yeniden başlatılmıştır.²⁵⁰ Bu bağlamda, ilk toplantı 1 Ekim 1976'da New York'ta bir araya gelen iki devletin Dışişleri Bakanları (Bitsios - Çağlayangil) arasında gerçekleşmiştir. Bu toplantıda taraflar, Ege Denizi kıta sahanlığı sorununun, karşılıklı olarak kabul edilebilir bir çözüme kavuşturmak amacıyla, iki devlet arasında görüşmelere konu olması üzerinde anlaşmış ve bunun için de Bern ve Paris'te yeniden bir araya gelmeye karar vermişlerdir.²⁵¹

²⁴⁸ Gündüz, Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası, a.g.m., s. 14.

²⁴⁹ Bern Anlaşması'nın resmi adı “*Türkiye ile Yunanistan Arasındaki Kıta Sahanlığının Sınırlandırılmasına İlişkin Zabıt*”dır.

²⁵⁰ Syrigos, a.g.e., p. 141.

²⁵¹ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 511.

Yunanistan'ın ihtiyati tedbir talebine ilişkin U.A.D.'nin verdiği olumsuz karara rağmen, Türk ve Yunan temsilciler 2-11 Kasım 1976 tarihlerinde Bern'de görüşmelerde bulunmuşlar ve bu görüşmeler sonrasında, 11 Kasım 1976 tarihinde bir usul anlaşması imzalamışlardır.²⁵²

Bern Anlaşması ile her iki taraf, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında, “*karşılıklı rızalara*”²⁵³ dayanarak oluşturulacak bir anlaşmanın sağlanabilmesi için, samimi, ayrıntılı ve güven içerisinde bir yaklaşım izlemeyi, yapılacak olan görüşmelerin, içeriğinden dolayı gizli tutulmasını kararlaştırmıştır. Anlaşmaya göre; iki devlet de, bu konudaki siyasi ve hukuki görüşlerini koruyarak, bu Anlaşma'nın ayrıntıları ve görüşmeler sırasında yapılan önerileri, herhangi bir dış ortamda kullanmama yükümlülüğüne girmiş, ortaklaşa yapılmasına karar vermedikçe, görüşmelerin özüne ilişkin olarak basına açıklama yapmamayı ve bilgi sızdırmamayı kararlaştırmışlardır. Bunun yanı sıra, taraflar Ege Denizi kıta sahanlığı ile ilgili olarak görüşmelere zarar verebilecek girişimlerden kaçınmayı kararlaştırmışlardır. Ayrıca, iki devlet arasında kıta sahanlığının sınırlandırılması sırasında uygulanabilecek pratik ölçüt ve temel ilkelere ulaşabilmek amacıyla, bu konuya ilişkin olarak uluslararası hukuk kurallarını, örf ve adet hukukunu araştırmayı kararlaştırmış²⁵⁴ ve

²⁵² *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 280. Bütünü ile tarafların görüşmeler sırasında uyacakları ilkeleri saptayan “*Bern Anlaşması*” olarak anılan bu anlaşmaya göre;

“*İki taraf, aralarındaki kıta sahanlığı sınırlandırılmasının karşılıklı rızaya dayanan bir anlaşmaya ulaşması amacıyla müzakerelerin samimi, esasa inen ve iyi niyetle yürütülmesi hususunda anlaşmışlardır.*

Her iki taraf, bu konudaki müzakerelerin niteliği gereğince, kesinlikle gizli olması konusunda anlaşmışlardır.

Taraflar, kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin karşılıklı tutumlarını saklı tutarlar.

Her iki taraf, bu belgenin hükümleriyle taraflardan biri veya diğeri tarafından müzakereler süresince yapılacak önerilerin hiçbir koşul altında müzakerelerin kapsamı dışında kullanmamayı üstlenirler.

Aksine ortaklaşa kararlaştırılmadıkça, her iki taraf müzakerelerin konusu hakkında beyanda bulunmamak ve basına haber sızdırmamak hususunda anlaşmışlardır.

Her iki taraf, müzakereleri güçleştirebilecek Ege Denizi kıta sahanlığına ilişkin her türlü girişim ve eylemden kaçınmayı üstlenirler.

Her iki taraf, ikili ilişkileri konusunda birbirini kötüleyici her türlü girişim ve eylemde bulunmaktan kaçınmayı üstlenirler.

İki ülke arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılmasında kullanılacak bazı pratik ilke ve kıstasları ortaya çıkarmak üzere, taraflar, devletlerin bu alandaki uygulamaları ile uluslararası kuralları incelemek hususunda anlaşmışlardır.

Bu amaçla ulusal temsilcilerden oluşan bir karma komisyon kurulacaktır.

Her iki taraf, aralarında danıştıktan sonra müzakerelerin de tedrici bir tempo kullanmayı kabul ederler.” Doğru, a.g.e., s. 173.

²⁵³ Anlaşmanın bu hükmü, Türkiye'nin tam kapsamlı ikili müzakere istemini karşılamakta, Yunanistan'ın da Divan'a olan tutkusundan ilk defa vazgeçerek, ikili müzakereyi kabul ettiğini göstermektedir.

²⁵⁴ Bu çalışma sonunda ortaklaşa belirlenecek ilke ve kıstasların Ege Denizi'nin sınırlandırılmasına uygulanabilmesi için pratik bir nitelik taşımaları koşulu konmuştur. Dünyada mevcut benzer uyuşmazlıklar göz önüne alındığında, hemen hemen hiçbirinin Ege Denizi kadar çetrefilli olmadığı görülecektir. Bu nedenle, bu çözümlerden Ege Denizi için bir ölçüt alınması mümkün görülmemektedir. Dolayısıyla,

bu amaçla ulusal temsilcilerden oluşturulacak bir karma komisyonun kurulmasında anlaşmışlardır.²⁵⁵

Bern Anlaşması, Ege Denizi'nde karşılıklı olarak tarafların egemenlik hak ve çıkarları teyit edildiği, bu hak ve çıkarların tek yanlı eylemlerle ortadan kaldırılamayacağı karara bağlandığı için önemlidir. Nitekim 6. madde hükmüne göre, *“her iki taraf, Ege Denizi kıta sahanlığı ile ilgili olarak görüşmeleri zarara uğratabilecek inisiyatif ya da hareketlerden kaçınmayı”* yükümlenmişlerdir. Dolayısıyla, her iki ülke de karşılıklı rızalara dayanan bir anlaşma sağlanıncaya kadar Ege Denizi'nde ulusal karasuları dışındaki kıta sahanlığında herhangi bir petrol arama ve sondaj faaliyetinde bulunmamaya karar vermiştir. 7. madde hükmüne göre ise, *“her iki taraf, ikili ilişkiler ile ilgili olduğu kadar, diğer tarafı güvensizliğe yöneltecek herhangi bir inisiyatif ya da davranıştan kaçınmayı”* yükümlenmiştir. Dolayısıyla, caydırma-müzakere özelliği açısından Bern Anlaşması, halihazırda taraflara karasularının genişletilmemesi ve karasuları dışında kıta sahanlığında sondaj benzeri faaliyetlerde bulunmamaları yükümlülüğünü getirmektedir.²⁵⁶

B.M. Güvenlik Konseyi önündeki başarısızlığın, Divan önündeki yenilginin etkisi ve kısmen de oluşan dış baskıların Yunanistan'ı yeniden görüşme yoluna itmesi sonucunda imzalanan Bern Anlaşması sonrasında, taraflar arasındaki ilişkilerde yeni bir dönem başlamış, gerginlik geçici olarak azalmıştır. Bu bağlamda, her ne kadar kıta sahanlığı sorununa somut çözüm getirmekten uzak kalmışsa da, Bern Anlaşması, iki devlet arasındaki görüşmelerin ve diyalogun yeniden kurularak, gerginliğin azaltılması açısından oldukça önemli rol oynamıştır.²⁵⁷

Bern Anlaşması, özünde Türkiye ve Yunanistan arasında Ege sorunlarına ilişkin olarak kabul edilen ve koşulluluk ilişkisi yaratan bir güven artırıcı önlemler metnidir. 1974 sonrası dönemde iki ülke arasında oluşan güvensizlik ortamının yaratmış olduğu olumsuzlukları ortadan kaldırarak yeniden müzakere ve barışçıl ilişkiler kurma sürecini açmayı hedefleyen bir niteliği vardır. Bern Anlaşması'nın bir sonucu olarak Türkiye'nin

Anlaşmadaki bu hüküm, müzakerelerde hukuki pazarlığa ağırlık verip siyasi pazarlıktan uzaklaşma eylemi olarak dikkat çekmektedir. Nitekim sonradan engelleyici bir unsur olarak ortaya çıkmıştır.

²⁵⁵ Doğru, a.g.e., s. 85.

²⁵⁶ Fuat Aksu, “Ege Sorunlarının Geleceği ve Türkiye, AB Üyelik Sürecinde Türkiye'nin Seçenekleri”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 5, (Temmuz 2005), ss. 261-286.

²⁵⁷ Doğru, a.g.e., s. 85.

Ege Denizi'nde kıta sahanlığı iddialarının yoğunlaştığı bölgeleri gösteren metinler hala masadadır. Yürütülecek müzakerelerde 1973 Kasım ayında Resmi Gazete'de yayımlanan ve T.P.A.O.'ya petrol arama ve sondaj ruhsatları veren haritalar tartışma konusu olacaktır. Söz konusu haritalarda Yunanistan'a ait adalara 6 millik karasuları ile sınırlı bir kıta sahanlığı hakkı tanınmaktadır. Oysa halihazırda egemenliği tartışma yaratan adaların varlığı haritaların yayımlandığı dönemden daha farklı bir karasuları ve kıta sahanlığı sınırlandırması ortaya çıkarabilecektir. Caydırma-müzakere açısından değerlendirildiğinde ise bu durumun iki ülke arasındaki pazarlıklara yeni unsurların eklenmesine neden olduğu görülmektedir. Geçmişte Ege Denizi'nin kıta sahanlığına ilişkin sınırlar tartışılırken bugün buna bir de egemenlik sınırlarının tartışılması eklenmiş bulunmaktadır.²⁵⁸

Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığını çözüme götürecek öze ilişkin kuralların saptamak üzere teknik heyetler düzeyinde çalışma yapılmasını bildiren Bern Anlaşması'nın işletilmesi gerekmektedir. Ancak bu aşamadan sonra, uyuşmazlığın uzlaşmalara açık hukuki bir düzleme götürülmesi, karşılıklı rızayla yargı yoluna başvurma makul ve meşru bir girişim olacaktır.²⁵⁹

213. Uluslararası Adalet Divanı'nın Kararı

Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığına ilişkin iki devlet arasında görüşmeler sürerken, Türkiye'nin yetkisiz olduğu gerekçesiyle herhangi bir yazılı görüş bildirmediği Uluslararası Adalet Divanı, yetki konusundaki yazılı aşamasını da bitirmiştir. U.A.D., tarafları 9-17 Ekim 1978 tarihlerinde sözlü aşamaya çağırmıştır. Türkiye, bu aşamaya da katılmamış, ancak, 10 Ekim 1978 tarihinde Yunanistan'ın yetki konusunda ileri sürdüğü görüşlerini çürütmeye yönelik mektubu Divan'a sunmuştur.²⁶⁰

Dava'nın gerek yazılı gerekse sözlü aşamasında, Yunanistan, Divan'ın *Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası*'na bakmaya yetkili olduğunu savunan görüşünü, esas olarak iki devlet için de yürürlükte bulunduğunu belirttiği 26 Eylül 1928 tarihinde Milletler Cemiyeti Genel Kurulu tarafından Cenevre'de düzenlenmiş olan ve Örgüte üye devletlerin katılmasına açık

²⁵⁸ Aksu, a.g.m., ss. 261-286.

²⁵⁹ Aysun Tokatlıoğlu, Ege Denizi Bölgesi ve Yunanistan ile Türkiye'nin Denizle İlgili Yetki Alanlarının Belirlenmesi Sorunu, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004, s. 151.

²⁶⁰ Doğru, a.g.e., s. 88.

tutulan “*Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözümüne Dair Genel Sened*” ile iki devlet Başbakanlarının 31 Mayıs 1975 tarihinde Brüksel’de yayınladıkları ve Yunanistan’ın bir “*tahkimname*” olarak nitelendirdiği “*Brüksel Bildirisi*”ne dayandırmıştır.

Divan’ın Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası’na bakmaya yetkili olduğu görüşünü, Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözümüne Dair Genel Sened ile Brüksel Bildirisi’ne dayandıran Yunanistan karşısında Türkiye, Divan’ın yetkisini baştan beri kabul etmediğinden ve davada taraf sıfatını haiz olmadığından, Yunanistan’ın görüşlerine karşı görüş bildirmemiş, Divan’ın bu davada yetkili olmadığı hakkındaki görüşünü 24 Nisan 1978 tarihli itiraz mektubu ile iletmış, ayrıca, Divan’ın davaya bakmaya yetkili olduğunu belirten Yunanistan Layihasına cevap niteliğindeki Türk görüşünü de 10 Ekim 1978 tarihli mektubu ile Divan’a bildirmiştir.²⁶¹

Türkiye’nin Lahey Büyükelçisi aracılığıyla Divan’a 24 Nisan 1978 tarihinde Ege Denizi kıta sahanlığı konusunda verdiği 18 sayfalık mektupta, Divan’ın bu konuyu incelemeye yetkisi bulunmadığı, zira sorunun iki devlet arasında karşılıklı görüşmelerle çözümlenmesi gerektiği, Ege Denizi sorununun 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Barış Andlaşması ile bölgede iki devlet arasında eşitlik esasına dayanarak kurulmuş bulunan hassas dengenin korunmasına ilişkin bir sorun olduğu, Divan’ın bu davaya bakmasının bu tür yapıcı müzakereler sürdürülmesi ile bağdaşmayacağı, Divan’ın yetkili olmadığı bu davada Türkiye’nin taraf olmadığı, bu nedenle Divan nezdinde bir ajan görevlendirilemeyeceği gibi Yunanistan’ın görüşlerine karşı görüş de bildirilmeyeceği belirtilmiştir.²⁶²

²⁶¹ Toluner, a.g.e., s. 251. Devletlerin, Uluslararası Adalet Divanı’nın yargı yetkisini kabul etmeleri veya yargı yetkisine rıza göstermeleri dört değişik şekilde olabilir: i) Tahkimname (mahkeme sözleşmesi) ile, ii) önceden yapılan uluslararası andlaşmalarla, iii) tek-tarafli bildiri ile, iv) *forum prorogatum* yoluyla. *Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası*, bir uyuşmazlığın *forum prorogatum* yoluyla siyasi bir amaç için U.A.D. önüne çekilmeye çalışılmasının en önemli örneğini temsil etmektedir. U.A.D.’nin yargı yetkisinin tanınması yollarından birisi olan *forum prorogatum*, bir anlamda Divan’ın davanın taraflarından birisi bakımından dolaylı olarak yetkili kılınmasıdır. Başka bir deyişle, Divan’ın yargı yetkisini tanıyan bir devletin herhangi bir uluslararası hukuki uyuşmazlığı, henüz Divan’ın yargı yetkisini tanımayan bir devlete karşı tek taraflı bir dilekçe ile Divan huzuruna getirmesidir. Yusuf Aksar, Evrensel Yargı Kuruluşları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007, ss. 57-58.

²⁶² *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 69-76.

Tarafların görüşlerini bildirmelerinden sonra, Divan bu yargısında, Genel Sened'in yürürlüğü konusunda bir karara varmayı gerekli görmemiş; yetki sorununun, Yunanistan'ın çekincesinin yorumlanmasıyla çözümünü uygun bulmuştur. Yunanistan ise, dava söz konusu olan sorunun bu çekincenin kapsamına girmediğini çeşitli gerekçelere dayanarak doğrulamaya çalışmıştır. Yunanistan'ın gerekçelerinden birine göre, çekincesinde belirttiği “*milli yetkisine dahil olan sorunlar*” ile “*ülkesel statüsüne ilişkin uyumsuzluklar*” ayrı konular değil, aynı konulardır; ülkesel statüye ilişkin konular milli yetkiye giren sorunların kapsamına giriyorsa, Divan'ın yetkisi dışında bırakılmıştır. Kıta sahanlığı sorunu, uluslararası hukuk uyarınca devletin münhasıran milli yetkisine giren bir sorun olmadığına göre, çekincenin kapsamına girmemektedir. Divan, bu yorumu, hem çekincenin lafzı, hem de Yunanistan'ın, ülkesel statüye ilişkin uyumsuzluklar çekincesiyle, esasen milli yetkisine giren uyumsuzlukları amaçlamadığı düşüncesine dayanarak reddetmiştir. Yunanistan'ın bir başka gerekçesi de, 1928 yılında kıta sahanlığı kavramının henüz söz konusu olmadığı için bu konunun, Divan'ın yargı yetkisinin dışında tutulmasının düşünülemeyeceği yönündedir. Divan, Yunanistan'ın bu gerekçesini de, Genel Sened'de kullanılan deyimlerin içeriğinin hukukta meydana gelebilecek değişikliklere göre, saptanmasının zorunlu olduğunu, kıta sahanlığı üzerindeki hakların devletin kara ülkesindeki egemenliğinin bir işlevi olduğunu ve ülkesel rejimin kıta sahanlığı üzerindeki araştırma ve işletme haklarını da kapsamına aldığı belirttiğinden sonra, dava söz konusu olan uyumsuzluğun Yunanistan'ın çekincesinde yer alan “*ülkesel statüye*” ilişkin bir sorun olduğu yargısına vararak kabul etmemiştir.²⁶³

Yunanistan'a göre, Brüksel Bildirisi'nde yer alan “*çözümlemesi gerektiğini*” ve “*kararlaştırmışlardır*” gibi deyimlerin, iki devlet Başkanlarının kıta sahanlığı sorununu U.A.D.'ye götürmek hususundaki anlaşmalarını saptayan bir anlaşma olduğunu göstermektedir. Buna göre, taraflar sorunu U.A.D.'ye götürme hükmü altına girmişler ve Divan'ın yargı yetkisini kabul etmişlerdir. Taraflardan biri bu yükümlülüğü yerine getirmezse, diğer taraf bir anlaşma olmaksızın, tek taraflı olarak Divan'a başvurabilir. Sorunun Divan'a götürülmesi konusunda bir tahkimnamenin gerekli olduğu kabul edildiği takdirde ise, bu Bildiri ile taraflar, en azından böyle bir anlaşmanın akdi için iyi niyetle görüşmeler yapma yükümlülüğü altına girmişlerdir. Türkiye ise, Brüksel Bildirisi'nin, Divan'ın yargısını kabulüne dair bir anlaşma olmadığını ve taraflara tek taraflı başvurma hakkını vermediğini iddia etmiştir. Buna göre, Brüksel Bildirisi, Türkiye tarafından

²⁶³ Toluner, a.g.e., ss. 252-253.

onaylanmadığı için bir anlaşma niteliği taşımamaktadır. Ayrıca, tarafların bu bildiri ile özel anlaşma olmadan Divan'a başvurma yükümünü kabul etmek niyetinde olmadıkları, Divan'a götürülecek sorunlar konusunda bir anlaşmaya varılmamış olmasından, soruna ilişkin teknik heyetin toplantılarının erkene alınmasından, bu sorunun çözümünde görüşmelere öncelik tanınmasından ve hatta özel bir anlaşmanın hazırlanmasından hiç söz edilmemesinden anlaşılmaktadır. Ayrıca, Yunanistan'ın daha sonra böyle bir özel anlaşmanın akdi için girişimlerde bulunmuş olması bu görüşü de kuvvetlendirmektedir. Tarafların bu iddiaları karşısında Divan, uluslararası hukukta, ortak bir bildirin anlaşma sayılmasını engelleyen herhangi bir kural bulunmadığını belirttiikten sonra, göz önünde bulundurulması gereken hususun, işlemin biçimi değil, Bildiri'de ifade edilen işlem veya davranışın niteliği olduğunu, bu işlem veya davranışın niteliği saptanırken de, Bildiri'de kullanılan ifadeye veya yapıldığı şartlara bakılması gerektiğini vurgulamıştır. Buna göre Divan, tarafların Bildiri'nin açıklanmasından kısa bir süre önceki veya sonraki tutumlarının, kıta sahanlığı sorununu Divan'a birlikte götürülmesi üzerinde durduğunu gösterdiği düşüncesinden hareketle, Brüksel Bildirisi ile Divan'ın yargı yetkisinin kabul edilmediği yargısına varmıştır.²⁶⁴

Uluslararası Adalet Divanı önündeki bir davanın hukuki veya siyasi bir uyuşmazlık olup olmadığı konusunda ilgili en çarpıcı örneklerden birisi olan Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda, uyuşmazlığın "*yüksek derecede siyasi nitelikte*" olduğu ileri sürülmüştür. Böyle bir iddia, Divan'ın, sorunun hukuki uyuşmazlıktan ziyade siyasi bir uyuşmazlık olup olmadığını inceleme sonucu doğurmuştur. Divan açıklamasında, aralarındaki kıta sahanlığının sınırlandırılmasına yönelik iki devlet arasındaki uyuşmazlığın bazı siyasi unsurlar içermesinin kaçınılmaz ve tarafların iddialarından kolaylıkla anlaşılacağı üzere uyuşmazlığın tarafların karşılıklı haklarını içeren bir çatışma olduğunu ifade etmiştir. Yine Divan, Türkiye ve Yunanistan'ın birbirleri aleyhine karşılıklı olarak kesin hükümranlık hakları iddialarının olduğu ve iki devleti birbirinden ayıran uyuşmazlığın temelinde açık bir biçimde hukuki hakların olduğu sonucuna ulaşarak, Ege'de kıta sahanlığı konusunda taraflar arasında hukuki bir uyuşmazlığın var olduğuna karar vermiştir.²⁶⁵

²⁶⁴ Toluner, a.g.e., ss. 253-254.

²⁶⁵ Aksar, a.g.e., s. 60; Ege Denizi uyuşmazlığı, özü itibariyle, ilgili hukuk kurallarının uygulanması suretiyle çözümlenebilecek olan hukuki bir uyuşmazlıktır. Bugüne kadar gelen ikili görüşmelerde, taraflar bu sorunların çözümlenmesinde esas alınması gereken hukuk kuralları üzerinde anlaşmaya varamadıkları için uyuşmazlık süregelmektedir. Bu uyuşmazlıkta uygulanması gereken hukuk kuralları nelerdir? Bu, her iki devlet için de bağlayıcı karar almak yetkisini haiz bir uluslararası yargı organı tarafından saptanmadıkça,

Bilindiği üzere uluslararası hukukta devletler arasındaki ihtilaflar, “*hukuki ihtilaflar*” ve “*siyasi ihtilaflar*” diye ikiye ayrılmaktadır. Hukuki ihtilafların aksine siyasi ihtilafların yargısal çözüme elverişli olmadığı kanaati vardır. İşte Türkiye, Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığının son derece siyasi nitelikte olduğunu belirterek bunun sonuçlarını ima etmiştir. Divan bu iddiayı reddetmiştir. Divan’a göre, kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda iki devleti içine alan bir ihtilafın bazı siyasi unsurları kapsamaması mümkün değildir. Mevcut ihtilaf ise, tarafların hakları hususunda farklı görüşler benimsedikleri bir ihtilafdır. Divan’a başvuran Yunanistan, ihtilafın uluslararası hukukun prensip ve kurallarına göre halledilmesini istemiştir. Türkiye, Yunan iddiasına karşı “*özel şartların*” varlığı gibi hukuki gerekçelere başvurmuştur. Yunan müracaatı ile memorandumunda olduğu gibi, Türk gözlemlerinde de kendilerinin Ege Denizi’ndeki kıta sahanlığı üzerindeki egemen haklarının farazi sınırlarının belirlenmesi hususunda farklı düşündükleri anlaşılmaktadır. Böylece Türkiye ile Yunanistan’ın birbirlerine karşı talep ettikleri bazı haklar vardır ve iki devleti ayıran ihtilafın temelinde hukuki haklar yatmaktadır. Bundan dolayı, Divan taraflar arasında siyasi değil, hukuki bir ihtilafın olduğu inancındadır.²⁶⁶

Divan’a göre, karara bağlanacak sorun, kıta sahanlığı haklarının ülke statüsü ifadesi içine girip girmediği değil, ihtilafın Yunanistan’ın ülke statüsüyle ilgili olup olmadığıdır.

taraflarca farklı yorumlara açık bir konu olarak kalacaktır. Ancak, uygulanması gereken hukuk kuralları konusunda tarafların bir anlaşmaya varamamış olmaları, bu uyuşmazlığın hukuki niteliğini etkilememektedir. Öte yandan, bir uyuşmazlıkta ilgili taraflar, hukukun öngördüğü çözümden ayrılan bir çözüm üzerinde anlaşmaya vararak uyuşmazlığı ortadan kaldırma yoluna gidebilirler. Uluslararası hukukta bu yola gidilmesini engelleyen bir ilke yoktur. Fakat, bu tür siyasi bir çözümle hakların hukuken tesfiye edilebilmesi için ilgili tarafların hepsinin buna rıza göstermesi gereklidir. Demek ki, ister hukuk kurallarının uygulanması yoluyla olsun, ister siyasi bir çözüm biçiminin kabulü yoluyla olsun, bir uyuşmazlıkta hakların hukuken tesfiye edilmesi ve uyuşmazlığın ortadan kalkması için, “*ilgili taraflar*” sıfatını haiz birimlerin anlaşması zorunludur. Ege Denizi uyuşmazlığında hukuken ilgili taraf sıfatını kim haizdir? Bir uyuşmazlık, ancak ilgili taraflar için bağlayıcı olan kuralların yine ilgili taraflarca yorumlandığı biçimde uygulanması yoluyla veya ilgili tarafların rıza gösterdikleri siyasi bir çözümle ortadan kaldırılabilir dediğimize göre, bu soruya verilecek yanıt, bir bakıma, A.E.T. içinde ortaya çıkan gelişmenin doğru değerlendirilmesinde kilit noktası olacaktır. A.E.T. organları, üye Yunanistan’ın taraf olduğu ülkesel bir uyuşmazlıkta ilgili taraf sıfatını haiz midir? Bu soruya verilecek yanıt olumlu ise, Ege Denizi uyuşmazlığının çözümünde Türkiye yalnız Yunanistan’ın değil, A.E.T. organlarının da rızasını sağlamak durumunda kalacaktır ki, Yunanistan’ın uyuşmazlığa bir Avrupa Sorunu niteliğini kazandırma stratejisinin başlıca amacının bu olduğu anlaşılmaktadır. Bu tür bir stratejiyi uygulama alanına koyma girişimleri karşısında Türkiye’nin hassas ve titiz davranması gereği, bu ve bununla bağlantılı diğer hukuki ve siyasi sonuçlar göz önünde tutulduğunda, kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Sevin Toluner, “A.E.T.’nin Gümrük Sınırları ve Ege Sorunu”, Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye’nin Bazı Dış Politika Sorunları, Genişletilmiş 2. Bası, Beta, İstanbul, 2004, ss. 5-6.

²⁶⁶ Divan, bu kararı ile bir kere daha siyasi ihtilaflar ve hukuki ihtilaflar ayrımını kabul etmiştir. Doktrinde aksi görüşlere rağmen uygulamada bu ayrımın muhafaza edildiği görülmektedir. Fakat, bir ihtilafın siyasi unsurlar kapsamaması onu siyasi bir ihtilaf haline getirmez; belirleyici olan ihtilafın temelinde hukuki hakların yer alıp almadığıdır. Tarafların uyuşmazlığa bakış açısı ve onu tavsif şekilleri önem arz etmektedir. Buna göre, Ege ihtilafının hukuki bir ihtilaf olduğu kesindir. Gündüz, Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası, a.g.m., ss. 15-16.

Ülke statüsü ifadesinin katı bir hukuki ifade olduğu söylenemez. Bu ifade genel bir ifadedir ve anlamları arasına ülkenin çeşitli hukuki durum ve ilişkilerini alır. Belirli bir meselenin normalde bir devletin ülke statüsü ile ilgili kabul edilip edilemeyeceği bu suretle o durumun belirli şartlarına bağlıdır. Yunanistan'a göre söz konusu ihtilaf, Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı sınırının tespiti ile ilgilidir ve kıta sahanlığı ülke statüsü dışındadır. Uluslararası hukuka göre, kıta sahanlığı üzerindeki haklarla ilgili uyuşmazlık ülke statüsü ile ilgili olarak telakki edilemez. Şöyle ki, Yunanistan bazı adalarının Ege Denizi'nde kendilerine ait kıta sahanlığına sahip olup olmadığı ve Türkiye ile kendisi arasında bir sınır sözleşmesi gerekip gerekmediğini ihtilafı bir mesele olarak Divan'a getirmiştir. İhtilafın özü, anılan Yunan adalarının bir kıta sahanlığı üzerinde hak sahibi olup olmadığıdır. Sınırın tespiti karara bağlanacak tali bir sorundur. Öncelikle adaların kıta sahanlığına sahip olup olmadığı tespit edilmeli ki, sınırlandırma gerçekleşsin. Kaldı ki, Türkiye, adaların Türk kıta sahanlığı üzerinde birer yükseltiden ibaret olduğunu ve kendilerine ait kıta sahanlığı olmadığını iddia etmektedir. Türkiye temel sorunu bir sahip olma (hak) sorunu olarak telakki etmektedir. İhtilaf, Türkiye ve Yunanistan'ın uluslararası hukuk tarafından tanınmış kıta sahanlığı haklarının tespiti hakkındadır. Öyleyse, sınır tespit etmek gerekmektedir. Tıpkı kara ülkesindeki sınırlarının tespiti gibi burada da daimilik vardır. Bu sınırlar bakımından dahi yapılan anlaşmalar temel şart değişikliklerine tabi olmaz. Sorun bu ihtilafın Yunanistan'ın ülke statüsüyle ilgili olup olmadığıdır. Yoksa ihtilafı hakların hukuken ülke statüsüyle ilgili haklar telakki edilip edilmeyeceği değildir. Kıta sahanlığı üzerinde hak sahibi olma ve onun sınırlandırılmasıyla ilgili hakla tabiatı gereği ülke statüsüyle ilgili olmaya meyalıdır. Bir devletin kıta sahanlığı üzerindeki hakları doğrudan doğruya hem devletin egemenliğinin bir cüzü hem de o egemenliğin bir türevidir. Buradan, ülke statüsü ifadesinin hukuken kıta sahanlığı üzerindeki arama ve işletme haklarının kapsadığı sonucu çıkmaktadır. Bu haklarla ilgili bir ihtilaf, ülke statüsü ile ilgili bir ihtilaf gibi görünmektedir.²⁶⁷

Divan'a göre, şekil bakımından bir bildirin bir ihtilafı tahkime veya adli bir çözüme götürme hususunda bir anlaşma teşkil etmesini önleyecek bir uluslararası hukuk kuralı bulunmamaktadır. Brüksel Bildirisi'nin böyle bir anlaşma teşkil edip etmediği esas itibarıyla Bildiri'nin açıklık kazandırdığı hareket ve işlemin niteliğine bağlıdır. Brüksel Bildirisi'ne geçirilmiş olan hareket ve işlemin niteliğini tespit etmek için Divan'ın her

²⁶⁷ Gündüz, Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası, a.g.m., s. 21.

şeyden önce Bildiri'nin hükümleri ile onun hazırlandığı belirli şartları dikkate alması gerekmektedir.²⁶⁸

Divan, 31 Mayıs 1975 tarihli Brüksel Bildirisi'nin yayınlanmasına kadar iki hükümet arasında Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığı konusunda cereyan eden yazışmaları ve görüşmeleri kronolojik bir sıra içinde incelemiştir. Buna göre, Türkiye görüşmelerden ve karara bağlanacak sorunların tespitinden sonra ihtilafın müştereken Divan'a havale edilmesini istemiştir. Bildiri'de bu tavrın değiştiğini gösteren bir emare yoktur. Bildiri'nin iki Başbakan'ın bazı problemlerin barışçı usullerle, kıta sahanlığı probleminin ise Divan tarafından çözümlenmesi kararını içerdiği doğrudur. Fakat aynı Başbakanlar kıta sahanlığı uzmanlar toplantısının üzerinde cereyan edeceği çizgileri tespit ettiği ve görüşme tarihini öne almayı kararlaştırdığı da doğrudur. Bu tavır, Türkiye'nin önceki tutumuyla, yani ihtilafi müştereken ve özel bir anlaşmayla Divan'a havale etme tutumuyla bağdaşmazlık etmemektedir. Oysa ayrı bir uzmanlar toplantısının yapılması kararı tek taraflı olarak ihtilafın Divan'a götürülmesi hususunda sınırsız ve hemen icra edilecek bir taahhülle bağdaşmamaktadır. Türkiye'nin daha önce ihtilafı konuları belirleme ve çözüme kavuşturma konusundaki ısrarı Başbakanı'nın bu kadar geniş ve muğlak hükümleri olan bir taahhüdü üstlendiğini ihraç etmektedir.²⁶⁹

Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası'nda Uluslararası Adalet Divanı'nın kararını analiz ettiğimizde şu gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır:

1. Divan, önüne getirilen ihtilafta yetkili olup olmadığını tespit etmek için re'sen araştırma yapabilmektedir ve bu araştırmayı şimdiye kadar hakkıyla yaptığını ispat etmiştir.

2. Divan, uluslararası hukukta hukuki uyuşmazlık ve siyasi uyuşmazlık ayrımını kabul etmekle beraber, Ege Denizi ihtilafının hukuki bir uyuşmazlık olduğuna karar vermiştir.

²⁶⁸ Gündüz, a.g.m., s. 22.

²⁶⁹ Brüksel Bildirisi'nden sonraki gelişmeler de Başbakanların hemen ve derhal ihtilafın Divan'a havalesini kararlaştırmadıklarını ortaya koymaktadır. Bildiri'nin yayınlandığı şartlar ve Bildiri'nin hükümleri şartsız bir havalenin öngörülmediği sonucunu vermektedir. Bu sebeplerle de, Brüksel Bildiri Divan'a ihtilafa bakabilme yetkisi vermeye yeterli değildir. Gündüz, Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası, a.g.m., ss. 22-23.

3. Bir ihtilafın Divan'a götürülmesi karar verilinceye kadar diğer barışçı çözüm yollarını işletmeyi engellemediği gibi, diğer barışçı çözüm yollarına başvurulmuş olması da Divan'a gitmeye ve Divan'ın davaya devam etmesine engel değildir.

4. Divan'dan neyi istediğini iyi hesaplamak gerekmektedir. Yunanistan, Divan'dan Ege Denizi'nde bazı adalarla Türkiye arasında kıta sahanlığının sınırlandırılmasını istemiştir. Fakat böyle bir hareket her şeyden önce bir hak sahipliği sorununu ortaya çıkarmıştır. Kimin neye sahip olduğu bilinmeden sınırlandırma yapılması mümkün değildir. Bundan dolayı, Divan ihtilafı kıta sahanlığı haklarının ülke statüsüyle ilgili haklar olup olmadığını değil, ihtilafın Yunanistan'ın ülke statüsüyle ilgili bir ihtilaf olup olmadığı olarak görmüştür.

5. Türkiye'nin Divan'ın yetkisizliğine ilişkin savunması genelde tasvip bulmuştur; esasa müessir noktalar doğrulukla tespit edilmiştir.

6. İddia ve savunmada tutarlı olmak çok önemlidir. Aksi halde, olumsuz sonuçlar alınabilir. Nitekim Yunanistan'ın kendisi tarafından Divan'a sunulan Politis'in mektubu ve Genel Sened'e katılma kanununun gerekçeleri kendi aleyhine işlemiştir. Yine kıta sahanlığının 1930'lu yılların başında bilinmediğini, kendisinin bu tarihlerde kabul ettiği anlaşmalarda kullandığı ülke statüsü kavramının kıta sahanlığı kavramına yabancı olduğunu savunmuş, fakat o tarihlerde bilinmediğini söylediği kıta sahanlığı haklarının kendisi tarafından 1947'de iktisap edilen adalar bakımından tespitini istemiştir. Milli yetki çekincesi ile ülke statüsü çekincesinin birleştirildiğini söylemiş, fakat benzer tarihleri taşıyan diğer belgelerde bu çekincelerin farklı kabul edildiği görülmüştür. Kısacası, iddia ve müdafaada, yalnız içinde bulunanlar zaman bakımından değil, ilgili bütün zamanları dikkate alarak tutarlı olmak gerekmektedir.²⁷⁰

Ege Denizi kıta sahanlığı sorunu 1980'li yıllarda da Türk-Yunan ilişkileri açısından gündemdeki yerini korumaya devam etmiştir. Nitekim, Yunanistan karasuları dışındaki bölgelerde de sismik araştırmalara devam etmiş, iki devlet teknik heyetleri 3-4 Aralık 1980 tarihlerinde Atina'da toplanarak hiçbir sonuç elde edilemese de görüşmelerini sürdürmüştür. Bu görüşmede, nihai çözüm şeklinin araştırılmasına yönelik görüşmelerin

²⁷⁰ Gündüz, Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası, a.g.m., ss. 22-23.

sürdürülmesine ve bu çerçevede sonraki toplantının Ankara’da yapılmasına karar verilmiştir. Ancak, iki devlet arasında başlayan diyalog çerçevesinde, 16-20 Mart 1981 tarihlerinde Ankara’da yapılan toplantılarda da bir sonuç alınamamıştır.²⁷¹ 1981 yılına kadar, yani Yunanistan’da PASOK iktidara gelinceye kadar, Türkiye ile Yunanistan arasında görüşmeler yapılmıştır. Bu görüşmeler esnasında, Yunanistan A.E.T.’ye üye olmuştur. Ancak bu görüşmelerden Türkiye için herhangi bir olumlu sonuç alınamamıştır. 1981’den sonra Yunanistan’da iktidara PASOK Hükümeti gelmiştir. PASOK Hükümeti, Ege Denizi’nde Yunanistan’ın verecek bir şeyi olmadığı gibi, görüşecek bir şeyi de yok diyerek, Yunanistan’ın egemenlik haklarını tartışma konusu yapmayacaklarını açıklamış ve Türkiye ile görüşmeleri kesmiştir. Türkiye’ye karşı sert bir siyaset izlemeye başlamıştır. 1982 yılında Türkiye ile Yunanistan arasında “*Moratoryum*” kararlaştırılmıştır. 1983 yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ilan edilince, Yunanistan yine 1985 yılına kadar, uzun bir süre Türkiye ile görüşmeleri kesmiştir. 1986 yılından itibaren Yunanistan, yine kıta sahanlığı sorununun hukuki bir sorun olduğunu iddia ederek, Türkiye ile sadece kıta sahanlığı sorunlarını olduğunu ve kıta sahanlığı sorununun da U.A.D.’de çözülmesi gerektiğini iddia etmeye bugün de hala devam etmektedir.²⁷²

214. 1987 Kıta Sahanlığı Bunalımı

Yunanistan’da bu ülkenin de ortağı bulunduğu Kuzey Ege Petrol Şirketi’nin Taşoz Adası’nın 10 mil doğusundaki bir bölgede petrol arama ve sondaj yapmayı planlamasının ardından, Yunanistan’ın bu şirketi ulusallaştırmak istemesi, ulusal karasuları sınırları dışında petrol arama ve sondaj çalışmalarına gidilmesini yasaklayan 1976 Bern Anlaşması’na aykırı bir davranış oluşturmuştur. Türkiye, bu duruma karşı çıkmış ve Bern Anlaşması’na aykırı düşen bu gibi davranışlara izin vermeyeceğini açıklamıştır. Türkiye’nin bu konudaki yaklaşımını açıklayan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Eralp’e göre; “*Yunanistan’ın karasularının ötesinde petrol arama faaliyetlerinde bulunacak olması, iki ülke arasında kıta sahanlığı konusunda anlaşma yapılana kadar, bu tip davranışlardan kaçınmalarını öngören 1976 Bern Anlaşması’nın ihlali niteliğindedir. Türkiye, şimdiye kadar azami hassasiyetle Bern Anlaşması’na uymuştur ve kıta sahanlığı ile ilgili faaliyetlerden kaçınmıştır. Yunanistan da bu çerçevede hemen ihlalleri durdurmalıdır. Aksi*

²⁷¹ Doğru, a.g.e., s. 93.

²⁷² Cin, a.g.m., ss. 1198-1199.

*takdirde Türkiye, Ege Denizi'ndeki haklarını ve çıkarlarını korumak için gerekli olan her şeyi yapacaktır.*²⁷³ Türkiye'nin bu görüşlerine karşılık, Yunanistan tarafından yapılan açıklamada; “Yunanistan'ın görüşlerinde herhangi bir değişikliğin olmadığı belirtildikten sonra, Yunan kıta sahanlığında nerede, nasıl ve ne zaman petrol araştırması veya sondaj yapılacağına ilişkin kararın sadece Yunanistan tarafından alınabileceği” ifade edilmiştir. Ayrıca, Yunanistan sözcüsü tarafından yapılan açıklamada Karamanlis ve Ecevit tarafından kabul edilmiş olan Bern Anlaşması'nın, “defalarca dile getirildiği gibi, görüşmeler dönemi için imzalandığından şu anda yürürlükte olmadığı” belirtilmiştir. Yapılan açıklamaya göre, “Sözleşme, görüşmeler dönemi için, Lahey Adalet Divanı'na başvurmak üzere bir taahhüttü. Görüşmeler çıkmaza girince de bu Sözleşme geçerliliğini yitirmiştir.”²⁷⁴

Türkiye ve Yunanistan arasında çıkan gerginlik, karşılıklı suçlamalarla tırmanma gösterirken, Türkiye, Yunanistan'ın tartışmalı bölgelerde petrol aramasını önlemek için harekete geçeceğini açıklamış ve *Piri Reis* araştırma gemisini Ege Denizi'ne göndermiştir. Gerginliğin artmasına koşut olarak, her iki ülkede de silahlı kuvvetler alarma geçirilmiş ve sonunda bunalımın giderilebilmesi için NATO, A.E.T. ülkeleri ve A.B.D.'nin yoğun çabaları gerekmiştir. Yunan savaş uçaklarının Ege Denizi'nde araştırma faaliyetlerini yürüten *Piri Reis* araştırma gemisini taciz etmesi, iki ülke arasında sert protesto notalarına konu edilmiştir.²⁷⁵

26 Mart 1987 tarihinde Türkiye'nin Ege'deki tartışmalı bölgede T.P.A.O.'ya petrol arama ruhsatı vermesi, iki ülke arasında bunalımın artmasına yol açmış, Yunanistan Başbakanı Papandreou, Yunanistan'a ait olduğunu iddia ettiği kıta sahanlığı içerisinde Türk petrol arama gemisinin araştırma yapmasının engelleneceğini ve “söz değil, fiille” karşılık verileceği uyarısında bulunmuştur.²⁷⁶ Papandreou, Türk gemisi *SİSMİK I'in (Piri Reis)* araştırma yapmasına izin vermeyeceklerini söylemiş; “Yunan Ordusu, eğer komşularımız bu saldırgan hareketleri uygulamaya geçerse, Türklere iyi bir ders verecektir.” demiştir. Ayrıca, Papandreou, mevcut krizin savaşa dönüşmesi halinde

²⁷³ Aksu, Türk-Yunan İlişkileri, a.g.e., 81.

²⁷⁴ Basın Yayın Enformasyon (BYE) Müdürlüğü, 5-6 Mart 1987.

²⁷⁵ Aksu, Türk-Yunan İlişkileri, a.g.e., s. 81.

²⁷⁶ Financial Times, 25 Mart 1987.

ülkesinde bulunan Amerikan üslerini, “*Washington’un Türklere eğilim göstermesinden dolayı*” kapatacaklarını açıklamıştır.²⁷⁷

Yunanistan’ın açıklamaları karşısında Londra’da bulunan Başbakan Özal, BBC2’ye vermiş olduğu 27 Mart 1987 tarihli açıklamayla, “*Yunanlılar, uluslararası sularda petrol aramak için harekete geçerlerse, bizim de aynı yerde olmasa da, uluslararası sulara açılıp petrol aramak son derece tabii hakkımız olacaktır. Fakat onlar, uluslararası sular bizim diyerek gelir ve gemimize dokunurlarsa, bu bir savaş nedeni olur.*” demiştir.²⁷⁸ ABC TV’ye vermiş olduğu demecinde Özal, Yunanistan’da Papandreou’nun iktidara gelmesinden sonra kıta sahanlığına ilişkin görüşmelerin kesildiğine dikkat çekmiş ve Bern Anlaşması’nın geçerli olmadığını iddia eden Papandreou hükümetinin, tartışmalı bölgelerde petrol arama faaliyetlerine başlanacağını açıklamasına değinerek, Türkiye’nin de Yunanistan’ın Bern Anlaşması’nı yok saymasına karşılık olarak, T.P.A.O.’ya, Ege Denizi’nde petrol arama ruhsatı verdiğini açıklamıştır. Adaletle uygun bir çözüme ulaşmak için iki ülkenin de haklarını gözetmek gerektiğine değinen Özal, “*Bu sebeple, Türkiye’nin uluslararası sularda kuvvet kullanma suretiyle araştırma yapacağını söylemek doğru değildir. Asıl gerçek, Yunanistan’ın yaptığı takdirde Türkiye’nin de araştırmaya başlayacağıdır. Araştırma gemimizin korunması kadar tabii bir şey yoktur. Çünkü Papandreou’nun kendisi araştırma gemimizi engelleyeceğini bir demecinde belirtmiştir. Yunan gemileri tartışmalı sularda araştırma yapmadığı takdirde bizim araştırma gemimizin de karasularında kalacağı hususunu açıkça belirtmiştik. Diğer bir ifadeyle, Yunanistan o yola gittiği takdirde, biz de aynen kendileri gibi araştırmalarımızı uluslararası sulara doğru genişleteceğiz.*” demiştir.²⁷⁹

Karşılıklı olarak yapılan bu açıklamalardan sonra, iki ülke arasında diplomatik girişimler hızlanmış ve NATO Genel Sekreteri Carrington ve A.B.D. diplomatik çevrelerinin çabalarıyla bunalım hafifletilmiştir. Bunalımın azaltılmasında Yunanistan’ın tartışmalı sularda petrol aramaktan vazgeçtiğini diplomatik yollardan Türkiye’ye bildirmesi ve Kuzey Ege Petrol Şirketi’nin “*28 Mart 1987 tarihine kadar Taşoz Adası*

²⁷⁷ New York Times, 25 Mart 1987.

²⁷⁸ BBC2, 27 Mart 1987.

²⁷⁹ ABC TV, 27 Mart 1987.

doğusunda petrol çıkarmaya başlayacağına ilişkin planlarını askıya aldığı ” açıklaması etkili olmuştur.²⁸⁰

Davos süreci içerisinde başlayan ikili iletişim ve görüşmeler ise, taraflar arasındaki sorunların çözümlenmesine yönelik olmaktan çok, iki ülke arasındaki güven ve doğrudan iletişimin yeniden kurularak geleceğe yönelik bir zeminin hazırlanmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda, kıta sahanlığına ilişkin uyuşmazlık konusunun daha uzun süre çözümlenemeyeceği söylenebilir. Yunanistan, sorunun Uluslararası Adalet Divanı'na götürülerek çözümlenmesi önerisinde ısrar ederken, Türkiye ilke olarak bu fikre ılımlı yaklaşmakla beraber, iki ülke arasında doğrudan görüşmeler yapılarak bir çözüme ulaşılmadan Divan'a gidilmesine karşı çıkmaktadır.²⁸¹

1987 yılında yeniden ortaya çıkan kıta sahanlığı sorunu ile yaşanan gerginlik, iki devlet ilişkilerinin yönelimi açısından oldukça önemli noktaları ortaya çıkarmıştır. Bunlardan ilki, Yunanistan'ın sürekli vurguladığı Bern Anlaşması'nın geçersiz olduğuna ilişkin yaklaşım, her iki devletin karasuları dışında, ihtilafli bölgelerde, petrol arama faaliyetlerine girişmeyeceklerinin açıklamasıyla, yerini Bern Anlaşması'nın geçerli olduğu yaklaşımına bırakmıştır. Bunalımın ortaya çıkarmış olduğu bir diğer husus ise, Yunanistan'ın bu bunalım sırasında A.E.T. ve NATO üyesi devletler ile A.B.D.'ye karşı suçlayıcı bir yaklaşım sergilemesi ve özellikle Türkiye'nin ilişkilerinin o dönemde soğuk olduğu Bulgaristan ile yoğun diplomatik iletişim içine girmesi, Varşova Paktı'nı gelişmelerden haberdar etmiş olmasıdır. Bütün bunların yanı sıra, 1987 Mart'ında ortaya çıkan Ege Denizi Kıta Sahanlığı'na ilişkin bunalımı iç politika açısından her iki ülkede de Hükümetlere karşı sert eleştirilerin yapılmasına yol açmış, Hükümetler, bunalım sırasında ulusal çıkarları tam olarak koruyamamakla suçlanmışlardır.²⁸²

Kıta sahanlığı konusunda, iki devletin de “*şimdilik*” kaydıyla uluslararası sularda petrol arama faaliyetlerine girişmeyeceklerinin açıklamalarından sonra, iki devlet arasındaki olası savaş riski geçici olarak ertelenmiştir. Krizin dondurulmasını müteakip Türkiye'nin Atina Büyükelçisinin Ankara ile Atina arasında gerçekleştirdiği mekik diplomasisi sonunda gerginlik azaltılmış ve sorunun çözümüne ilişkin tekrar bir diyalogun tesisi çalışmaları

²⁸⁰ Financial Times, 30 Mart 1987.

²⁸¹ Aksu, Türk-Yunan İlişkileri, a.g.e., s. 83.

²⁸² Doğru, a.g.e., s. 96.

sürdürülmüştür. Ancak, girişimler esnasında, taraflar arasında sorunun özüne ilişkin görüş ayrılıklarının yanı sıra, sorunun hukuki mi yoksa siyasi mi olduğuna ilişkin yaklaşım farklılıkları dahi giderilememiştir.²⁸³

215. Türk-Yunan Diyalogu

1996 Ocak ayı sonunda iki ülke arasında ortaya çıkan İkizce Krizi (Kardak Krizi) Ege Denizi sorununun bir kez daha gündeme gelmesine yol açmıştır. Ekonomik ve jeopolitik yönden çok önemli görülmeyen Kardak kayalıklarının egemenliğinin kime ait olduğunun tescil edilmesi, Kardak kayalıkları ile aynı statüde olan ve On iki Ada bölgesinde bulunan çok sayıda ada, adacık ve kayalıkların statüsünün belirlenmesi açısından önem taşımaktaydı. Bu bakımdan da Türkiye için Kardak kayalıkları bir sembol teşkil etmekteydi.²⁸⁴ Daha sonra A.B.D.'nin aracılığı ile iki ülke arasında 8-9 Temmuz 1997'de Madrid Bildirisi kabul edilmiştir. Madrid Bildirisi ile her iki ülke birbirlerinin egemenliklerine, uluslararası hukuk kurallarına ve uluslararası anlaşmalara saygı göstereceklerini, barış, güvenlik ve devam eden iyi komşuluk ilişkilerini geliştireceklerini taahhüt etmişlerdir. Her iki ülke Ege Denizi'nde birbirlerinin meşru ve hayati çıkarlarına saygı göstereceklerini, tek taraflı eylemlerden kaçınacakları ve uyuşmazlıklarını tehdit ya da güç kullanmaksızın karşılıklı rızaya dayanan barışçıl yollarla çözmeyi taahhüt etmişlerdir. Bildiri, şüphesiz Türkiye ve Yunanistan için önemli bir adımdı, ancak Bildiri'nin hukuki değeri oldukça tartışmalıydı.²⁸⁵ Yunanistan Dışişleri Başkanı Pangalos, Bildiri'den sonra yaptığı bir konuşmada, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ilişkilerde tek gerçek sorunun Ege Denizi kıta sahanlığı sorunu olduğunu, bu sorunun U.A.D.'ye götürülerek çözümlenmesi halinde diğer bütün sorunların azalacağını söylüyordu.²⁸⁶ Ancak Yunanistan Madrid Bildirisi'nin gereklerini yapmadığı gibi 3 Kasım 1997'de Girit'te yapılan toplantıda Yunanistan Başbakanı Simitis, Türkiye Başbakanı Mesut Yılmaz'ın yaptığı barış önerilerinin hiçbirini kabul etmediği gibi Ege Denizi'nde tek sorunun kıta sahanlığının sınırlandırılması olduğu ve bu sınırlandırmanın da U.A.D. kararı ile yapılabileceğini ileri sürmeye devam etmiştir.²⁸⁷

²⁸³ Doğru, a.g.e., ss. 96-97.

²⁸⁴ Yüksel İnan ve Sertaç H. Başeren, Kardak Kayalıklarının Statüsü, Ankara, 1997, s. 2.

²⁸⁵ Syrigos, a.g.e., p. 280.

²⁸⁶ A. Suat Bilge, Büyük Düş: Türk Yunan Siyasi İlişkileri, 1919-2000, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2000, ss. 269-273.

²⁸⁷ Bilge, a.g.e., s. 276.

Bugüne kadar çözüme kavuşmamış Ege Denizi kıta sahanlığı sorunu, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine de yansımıştır. Gerek 17 Aralık 2004 tarihli A.B. Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde, gerekse 3 Ekim 2005 tarihli Müzakere Çerçeve Belgesi'nde (mad. 6) sorunun çözümü Türkiye'nin tam üyeliği yolunda bir ön şart haline getirilmiştir.²⁸⁸

1999 yılı Aralık ayında gerçekleşen Helsinki Zirvesi ile iki ülke arasındaki ilişkiler bir yumuşama dönemine girdiği izlenimini vermekle birlikte karşılıklı güvensizlik ve şüphecilik devam etmektedir. 10-11 Aralık 1999 A.B. Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığı diğer 12 ülke ile aynı şartlarda değerlendirilmek üzere oybirliği ile onaylanmıştır. Helsinki Zirve Bildirisi'nin 4. maddesi ile Türkiye'ye getirilen yükümlülük şu şekildedir: *“Avrupa Konseyi, mevcut durumda 13 ülkeyi tek bir çerçevede birleştiren genişleme sürecinin katılımcı doğasını teyit etmektedir. Aday ülkeler, genişleme sürecine eşit temelde iştirak edeceklerdir. Bu ülkeler, A.B. anlaşmasında yer alan ortak değer ve hedefleri paylaşmak zorundadır. Bu açıdan Avrupa Konseyi, anlaşmazlıkların B.M. Şartı'na uygun olarak barışçıl yollarla çözüme kavuşturulması ilkesini vurgular ve aday ülkelere tüm sınırsal anlaşmazlıklarını ve ilgili diğer sorunların çözümünde her türlü çabayı göstermelerini talep eder. Başarısızlık halinde, ülkeler anlaşmazlığı makul süre zarfında U.A.D.'ye götürmelidirler. A.B. Konseyi, her türlü önemli anlaşmazlıklara dair durumu, özellikle katılım süreci üzerindeki etkileri bağlamında ve sorunun U.A.D.'de çözümünü teşvik etmek amacıyla, en geç 2004 yılı sonuna kadar gözden geçirecektir. Ayrıca, Avrupa Konseyi üyelik müzakerelerinin başlayabilmesi için önceden gerekli olan, A.B. Kopenhag Zirvesi'nde tespit edilen politik kriterlere uyum sağlamasının üyelik için esas teşkil ettiğini hatırlatır.”*²⁸⁹

2002 itibariyle Ege Denizi konusu dahil diğer sorunların çözümünde önemli bir aşama kaydedilemediği düşünüldüğünde Ege Denizi kıta sahanlığı sorununun hukuksal bir uyuşmazlık olarak Divan'a götürülmesine adım adım yaklaşılmaktadır. Ancak Ege sorunu hukuksal bir sorun olmakla birlikte, ters tarafta bulunan Yunan adaları nedeniyle Ege'de coğrafi olarak dezavantajlı durumda bulunan Türkiye'nin hayati çıkarlarına dokunan önemli sonuçları da vardır.²⁹⁰ Türkiye hayati çıkarlarına dokunan bu sorunu, doğrudan

²⁸⁸ Selami Kuran, Uluslararası Deniz Hukuku, Arıkan Yayınları, 2. Bası, İstanbul, 2007, s. 206.

²⁸⁹ “AB Milenyum Bildirisi ve Türkiye”, <http://www.elegans.com.tr>, (10.06.2009).

²⁹⁰ Sevin Toluner, “Opening Speech on Means and Methods for the Settlement of Disputes”, Aegean Issues: Problems-Legal and Political Matrix Conference Papers, Foreign Policy Institute, September 1995, p. 43.

görüşmeler yapılması önkoşulu yerine getirilmeden önce Divan'a sunulmasını kabul etmemelidir.

22. Tarafların Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığına İlişkin Tezleri

Ege Denizi'nde iki ülke arasındaki sorun, bütün diğer karmaşıklaştırıcı etkenlere rağmen, temelde, bölgedeki adaların kıta sahanlıklarının nasıl belirleneceği sorunudur. Bu konuda herhangi bir anlayış birliğine varılması sorun çözümünü büyük ölçüde kolaylaştıracaktır.²⁹¹ Türkiye ile Yunanistan'ın Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırılmasıyla ilgili görüşleri, hem uyuşmazlığın nasıl çözüleceğine ilişkin usule ilişkin konularda, hem de esasa uygulanacak hukuk kuralları konusunda birbirlerinden önemli ölçüde farklılaşmaktadır. Bir başka ifadeyle, Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığı sorunu gerçekte iki yönlüdür. Bir yanda Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin sorun, öte yanda bu sorunun çözümünde izlenecek yolla ilgili uyuşmazlık bulunmaktadır.

Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığı ortaya çıktığından beri Ege Denizi'nde tarafların tezleri eşit uzaklık (Yunanistan) ve hakça ilkeler (Türkiye) karşılığı etrafında şekillendirilmiştir. İctihadın coğrafi kriterlere verdiği önem dikkate alındığında, Ege Denizi'nde sınırlandırma metodu tespit edilirken öncelikle coğrafi durumun tespiti gerekmektedir. Burada hemen dikkati çeken iki durum ise tarafların kıyılarının hem yana yana hem de karşı karşıya bir ilişki içinde olduğu ve Doğu Ege'de Türk kıyılarına çok yakın mesafede olmakla beraber Yunanistan anakarasından kopuk durumda olan Yunan adalarının varlığıdır. Ayrıca genel olarak güvenlik ve özel olarak Lozan Barış Andlaşması ile kurulan ve Türkiye lehinde düzenlemeler içeren güvenlik dengesinin korunması da Ege Denizi'nde ilgili bir durumdur.²⁹²

1973-1974 yıllarında ortaya çıkmasından bu yana kıta sahanlığı uyuşmazlığının çözüm yolunun belirlenmesi konusunda iki taraf anlaşmaya varamamıştır. Türkiye'nin tercihi ikili görüşmelerden yana olmakla birlikte, Yunanistan yargısal bir çözüm istemektedir. İki

²⁹¹ Şule Kut, "The Aegean Continental Shelf Dispute Between Turkey and Greece", **Balkan Forum**, Vol.: 3, No: 1, (March 1995), p. 182.

²⁹² Dolunay Özbek, "Ege Kıta Sahanlığı Sınırlanmasında Eşit Uzaklık ve Hakkaniyet İlkelerinin Yeri", Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, s. 56.

devletin tek yanlı veya birlikte yaptıkları girişimler bugüne kadar olumlu bir sonuca ulaşamamıştır. Bu amaçla gerçekleştirilen girişimleri özetlemek gerekirse, taraflar ilk kez 17-19 Mayıs 1975 tarihlerinde Roma’da bir araya gelmişlerdir. Bunu Mayıs 1975 sonunda iki ülke Başbakanlarının Brüksel’de görüşmeleri izlemiştir. Bu görüşmelerin sonunda yayımlanan ortak bildiri Yunanistan tarafından U.A.D.’nin yetkisinin kabul edildiği şeklinde yorumlanan bölümler içermektedir. Buna karşılık Türkiye söz konusu ortak bildiride, Divan’ın yetkisinin ancak ön görüşmelerin bir sonuca ulaşamaması halinde öngörüldüğü görüşündedir. Her halükarda Divan, *Ege Denizi Kıta Sahaneliği Davası*’na ilişkin olarak yaptığı değerlendirmede ortak bildiride kendisine açıkça yetki verilmediğini belirtmiştir. Anılan görüşmelerin ardından 31 Ocak-2 Şubat ve 19-20 Haziran 1976 tarihlerinde Bern’de uzmanlar düzeyinde toplantılar yapılmıştır.²⁹³

Temel olarak Yunanistan, Türkiye’nin araştırma yapacağını bildirdiği bölgelerden bir kısmının, bölgedeki Yunan adalarının kıta sahanlıkları olduğunu ve bu nedenle de bu girişimin uluslararası hukuka aykırı olduğunu bildirerek itiraz etmiştir. Türkiye ise bu tavrın uluslararası hukuk kurallarına uygun olduğunu iddia etmiştir. O zamandan günümüze taraflar, kendi pozisyonlarını desteklemek için kapsamlı hukuki argümanlar oluşturmuşlardır.²⁹⁴

220. Yunanistan’ın Tezleri

2200. Yunanistan’ın Usule İlişkin Tezleri

Yunanistan, Ege Denizi kıta sahanlığı meselesinin çözümü için Uluslararası Adalet Divanı’na gidilmesini ve bu amaçla tarafların tahkim sözleşmesi hazırlamalarını istemektedir.

Yunanistan, kıta sahanlığı sorununun açıkça bir sınırlandırma sorunu olduğunu, daha önce Brüksel Bildirisi’nde U.A.D. yoluyla çözülmesine karar verildiğini ve Divan’da usule ilişkin işlemlerinin başlatılmasının olası görüşmelere öncelikli olduğunu dile getirmiş ve Türkiye’yi U.A.D.’nin iki ülkeye ait kıta sahanlıklarının sınırlandırılması için harekete

²⁹³ Pazarıcı, Ege Denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü, a.g.m., s. 111.

²⁹⁴ Yücel Acer, “Ege Kıta Sahaneliği Sorununda Türkiye’nin Hukuki Durumu: Uluslararası Yargı Kararları Işığında Bir Değerlendirme”, Avrasya Dosyası, **Jeopolitik Özel**, Sayı: 4, (2002), s. 192.

geçmesine imkan verecek özel anlaşmanın taslağının bir an önce hazırlanmasını kabul etmeye çağırıştır.²⁹⁵

22 Mayıs 1976 tarihli Yunanistan notasında, iki devlet arasındaki yazışmaların, bunlar arasındaki nota değişimlerine uygun olarak U.A.D.'ye sunulması gereken bir uyuşmazlığın varlığını ortaya koyduğunu iddia etmiştir. Bu nota, görüşmelerin kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin uluslararası hukuk kurallarından sapılarak yapılamayacağını ve gelecekteki toplantılarda daha ümit verici görüş alışverişlerinin hâsıl olacağını umduklarını, bu olmazsa 18 Kasım 1975 tarihli Türkiye'nin notasında da belirtildiği gibi, iki devlet için tek yolun meseleyi U.A.D.'ye sunmak için aralarında bağlanmış olacakları özel bir anlaşma yolunu tutmak olduğunu belirtmektedir.²⁹⁶

19-20 Haziran 1976 tarihlerinde de iki tarafın heyetleri bir kez daha Bern'de bir araya gelmişlerdir. Bu toplantıda Yunanistan kendi temel pozisyonunu izah etmiştir. Buna göre, usul açısından bakıldığında Yunanistan, uluslararası hukukun kendisine tanıdığı hakları reddeden bir çözümü görüşmek mecburiyetinde olmadığını, özellikle B.M. Andlaşması'nın hiçbir hükmünün, bir üye devletin haklarının diğer bir üye tarafından sorgulanması halinde yargısal çözümden ziyade görüşme istemediğini, özellikle ortak bir kıta sahanlığının karşı kıyılarında bulunan devletlerin, ortay hat kuralının uygulanması ile ilgili olanlar hariç, sınır görüşmesi yapmalarını gerektiren hiçbir özel örf ve adet hukuku kuralı bulunmadığını belirtmiştir.²⁹⁷

Yunanistan, konuya ilişkin olarak Türkiye ile genel nitelikli görüşmeler yapılmasına taraftar değildir. Çünkü daha önceki yıllarda, iki ülke arasında çok çeşitli düzeylerde gerçekleştirilen görüşmelerden bir sonuç çıkmamıştır. Yunanistan, B.M.D.H.S.'nin kendi tezlerini desteklediği düşüncesiyle uyuşmazlığı U.A.D. aracılığıyla çözüme kavuşturmayı önermektedir. Yunanistan, Mayıs 1975'te Brüksel'de iki ülke Başbakanlarının yaptığı toplantı sonucunda açıklanan ortak bildiride U.A.D.'nin yetkisinin kabul edildiği görüşündedir. Ayrıca Yunanistan, zorunlu yargıyı öngören Uyuşmazlıkların Barışçı Yollardan Çözümüne Dair 1928 Cenevre Genel Senedi'nin 1930'lu yıllarda iki tarafça da

²⁹⁵ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, Pleadings, a.g.y., p. 36.

²⁹⁶ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, Pleadings, a.g.y., pp. 44-46.

²⁹⁷ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, Pleadings, a.g.y., pp. 46-47.

onandığı için uygulanması gerektiğini ve bu çerçevede de konunun U.A.D.'ye götürülmesinin uygun olacağını savunmaktadır.²⁹⁸

2201. Yunanistan'ın Esasa İlişkin Tezleri

Yunanistan'ın Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırmasının esasları ile ilgili olarak ileri sürdüğü tezleri üç noktada toplamak mümkündür. Bunlar; adaların da kıta ülkeleri gibi kıta sahanlığına sahip olmaları, Yunanistan'a ait adaların ve kıta ülkesinin siyasi ve bölgesel bir bütün oluşturması ve buna bağlı olarak da kıta sahanlığı sınırlandırmasının Türkiye ülkesi ile en doğudaki Yunan Adaları arasında eşit uzaklık çizgisine göre yapılması gerektiğidir.²⁹⁹

22010. Siyasi ve Bölgesel Bütünlük İlkesi

Yunanistan, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne dayandırdığı bu konudaki tezini, kıta sahanlığı sorunu ilk ortaya çıktığında Türkiye'ye verdiği 7 Şubat 1974 tarihli notasında ortaya koymuştur.³⁰⁰ Buna göre, Ege Denizi'nde Anadolu sahili yakınında bulunan Yunan adaları, Yunanistan'ın ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadır; bu adalar üzerindeki bölgesel egemenlik hakkı, uluslararası hukuk uyarınca, adalar çevresindeki kıta sahanlığının araştırılması ve işletilmesi hakkını da kapsamına almaktadır. Bu nedenle, Yunan egemenliğindeki adalar, kıta ülkesinden ayırmadan birlikte değerlendirmek gerekmektedir.³⁰¹

Yunan anakarası ve adaların siyasi ve bölgesel bir bütün oluşturduğu yolundaki Yunan görüşü uluslararası hukukun iki farklı kavramına dayandırılmaktadır. Yunanistan'ın üstün kılmaya çalıştığı ilk kavram ülke bütünlüğü ilkesidir. Yunanistan'a göre, deniz hukuku bir devletin ülke bütünlüğünün bölünmezliğini teyit etmeli ve o devletin ülkesini anakarasıyla adaları arasında hiçbir ayırım yapmadan ele almalıdır. Bundan çıkan bir başka sonuç, bir devletin ülkesinin çeşitli bölümleri arasında öteki devletlere ait deniz bölgelerinin kesinti yaratmaması gerektiğidir. Yunanistan'ın bu görüşü desteklemek için kullandığı ikinci

²⁹⁸ Bu konuda bkz. Pazarıcı, Ege Denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü, a.g.m., ss. 111-112.

²⁹⁹ Pazarıcı, Kıta Sahanlığı Konusunda Hukuki Görüşler, a.g.m., s. 80.

³⁰⁰ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 21.

³⁰¹ Doğru, a.g.e., s. 100.

kavram ise takımadalarla ilgilidir. Yunanistan'ın benimsediği tutuma göre, takımada oluşturan adalar esas hatlardan geçen bir çizgiyle birleştirilmeli ve bir bütün olarak değerlendirilmelidir.³⁰²

Yunanistan'ın görüşüne göre, Ege Denizi kıta sahanlığında arama ve işletme haklarına ilişkin olarak Türkiye ve Yunanistan arasında görüşmelerle çözülmesi mümkün olmayan hukuki bir uyuşmazlık olduğu meydandadır. Yunanistan Hükümeti, Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi dibinde uzanan kıta sahanlığı üzerinde Yunanistan'ın egemenliği altında bulunan bütün adaların Yunan ülkesini ayrılmaz bir parçası olduğu ve bunların kıta sahanlıklarının bulunduğu görüşündedir. Yunanistan'a göre, kıta sahanlığına ilişkin devletler hukuku kurallarının uygulanmasıyla aşağıdaki hukuk kuralları geçerlidir: *“Yunanistan'ın ülkesel ve siyasal birliği dikkate alındığında Yunanistan, bu adaların kıta sahanlıkları üzerinde arama ve işletme yapmakta münhasır haklara sahiptir ve Yunanistan'ın rızası olmadıkça hiçbir araştırma yapılamaz. Bu adalar Türkiye sahilleri karşısında olduğundan, Türkiye ve Yunanistan'a ait kıta sahanlığı bölümlerinin adasal veya kıtasal olarak sınırlandırılması Yunan ve Türk ülkelerinin doğal uzantılarının karşılaştığı ve çakıştığı yerdir. Bu çizgi Türk karasularının ölçülmesinde hukuken saptanan başlangıç çizgileriyle bu adalar arasında orta hat olacaktır. Türkiye'nin Ege Denizi'nde giriştiği arama faaliyetleri, Yunanistan'a ait olduğu iddia edilen kıta sahanlığını arama ve işletilmesine ilişkin Yunanistan'ın münhasır egemen haklarını ihlal etmektedir. Uyuşmazlık bu adalara bitişik kıta sahanlığı ile sınırlı olup, Ege Denizi'nin diğer bölgelerini veya bunların deniz diplerini ilgilendirmez.”*³⁰³

Yunanistan, 7 Şubat 1974 tarihli notasında, Yunan adaları Semadirek, Limni, Boz Baba, Midilli, Sakız, İpsara ve Antiipsara'nın Yunanistan'ın bütünleyici bir parçasını oluşturduklarını, uluslararası hukuka göre bu adalar üzerindeki egemenliğin doğal kaynaklarının araştırılması ve işletilmesi amacıyla deniz yatağı ve altına olduğu kadar kıta sahanlığına da uzandığını belirtmiş ve Yunanistan'ın bu adaların sahillerine bitişik toprak altı ve kıta sahanlığında doğal zenginliklerini araştırmak ve işletme için tam egemenliğini mahfuz tuttuğunu, sonuç olarak Türkiye'nin bu adaların batısında arama izni vermesinin geçerliliğini tanımayacağını bildirmiştir. Yunanistan, 22 Mayıs 1976 tarihli notasında,

³⁰² Pazarcı, Ege Denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü, a.g.m., s. 109.

³⁰³ Haluk Kabaalioğlu, “Ege Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığında Ortaya Çıkan Hukuki Sorunlar ve Lahey'de Savunulan Yunan Görüşleri”, **Danıştay Dergisi**, Yıl: 9, Sayı: 34-35, (1979), ss. 97-98.

Bern toplantılarında Yunan heyetinin, Yunanistan'ın ana karası ile adalar arasındaki ülkesel ve siyasal bütünlüğüne işaret ettiği belirtilmiştir.³⁰⁴ Türk ana karasının sahillerine çok yakın bulunan Yunan Adaları da dahil olmak üzere, Yunan Adaları'nın Yunanistan'ın bütünlüğüne bir parçası olduğunu belirterek Yunan ana karasının ve adalarının siyasal ve ülkesel bir bütün oluşturduğunu söylemektedir. Yunanistan bu teziyle, Yunan Adaları'nın batısında Türkiye'ye kıta sahanlığı bırakmamaya çalışmaktadır.³⁰⁵

Yunanistan, siyasal ve ülkesel bütünlük tezine III. B.M.D.H.K.'da hukuki temel oluşturmaya başlamıştır. Bu çerçevede, takımda ilkeleri görüşülürken ülkesi hem adalardan, hem de kıta topraklarından oluşan bir devlet olduğunu, bu adaların birbirlerine yakınlıkları nedeniyle esas hatların bunların bir bölümünün birleştirilerek belirlenmesinin doğru olacağını ileri sürmüş, bir başka deyişle Konferans'ın başlarında Yunanistan, ülkesel bütünlüğünü ileri sürerken Ege Denizi'nde takımadalara sahip olduğunu da belirterek, bu adalar ile kıta ülkesinin Ege'deki sular da dahil bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini iddia etmiştir. Böylece kabul ettirebilirse, Ege Denizi'nde takımda oluşturan adaların uç noktalarını birleştirmek suretiyle elde edilecek olan bir takımda suları rejimi aracılığıyla adaları ile kıta ülkesini birleştirmeye çalışmıştır.³⁰⁶

Yunanistan, ülkesel bütünlük tezine hukuki temel oluşturma çabalarını ada kavramına ilişkin görüşmeler sırasında da sürdürmüştür. Takımadaların her türüne aynı takımda rejiminin uygulanmasını ileri sürmek suretiyle siyasal ve ülkesel bütünlük tezini takımda rejimi ile desteklemeye çalışmıştır.³⁰⁷ Bu görüş, bütün ülkesi adalardan oluşan gerçek takımda devletleri tarafından takımda ilkelerinin kabulünü güçleştireceği kaygısıyla, Türkiye gibi dar ve özellikleri nedeniyle haksız sonuçlar yaratacağı endişesiyle ve deniz ulaştırmasının serbest ve kesintisiz olmasında çıkarı bulunan devletler tarafından tepkiyle karşılanmıştır. Türkiye de, takımda ilkelerinin Ege Denizi'nde uygulanması kabul edildiğinde ortaya çıkacak durumun vahametine dikkat çekerek bu ilkelerin kıta ülkesi yanında ada ülkesine de sahip olan devletlerin deniz alanlarının saptanmasında kullanılmasına açıkça itiraz etmiştir.³⁰⁸ Yunanistan, takımda rejiminden ülkesi sadece

³⁰⁴ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, Pleadings, a.g.y., pp. 44-46.

³⁰⁵ Pazarıcı, Kıta Sahanlığı Konusunda Hukuksal Görüşler, a.g.m., s. 82.

³⁰⁶ Pazarıcı, a.g.m., s. 81.

³⁰⁷ Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records, Vol.: II, p. 320.

³⁰⁸ Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records, Vol.: III, p. 230.

adalardan oluşan takımada devletlerinin yararlanabileceği ortaya çıktıktan sonra, siyasal ve ülkesel birlik tezini takımada rejimiyle ilişkilendirmeden kullanmaya devam etmiştir.³⁰⁹

Yunanistan siyasal ve ülkesel bütünlük ilkesi tezi ile Türkiye kıyılarına yakın Doğu Ege Adalarının batısında Türkiye'ye kıta sahanlığı bırakmamayı amaçlamaktadır. Bunun için de Türkiye ile yapılacak kıta sahanlığı sınırlandırmasında, ülkesinin en doğudaki adalarının esas alınmasını sağlamaya çalışmaktadır. Ancak, uygulanan uluslararası hukuk, Yunanistan'ın iddiasını doğrulamaktan çok uzaktır. Nitekim, kabul edilen 1982 B.M.D.H.S.'nin Takımada Devleti tanımını yapan 46. maddesi,³¹⁰ Yunanistan'ın takımada rejiminden yararlanarak, adalar ile kıta ülkesini birleştirmesine olanak vermediği gibi, mevcut içtihat da ülkesel bütünlük ilkesinden hareketle, adaların kıta ülkeleri ile koşulsuz eşitlik içinde ele alınmalarına karşı çıkmaktadır.³¹¹ Uluslararası yargı ve hakemlik organları kararları adaların bulunduğu bölgelerdeki sınırlandırmalarda, ilk aşamada ana ülkeler arasında kıta sahanlığı alanlarını saptadıktan sonra, ikinci aşamada adalara belirli kıta sahanlığı alanları tanıma yoluna gitmektedir.³¹² Başka bir ifadeyle, uygulanan uluslararası hukuk, kıta sahanlığı sınırlandırılması bakımından siyasal ve ülkesel bütünlük ilkesine herhangi bir etki tanımamaktadır.³¹³

Uygulanan uluslararası hukukta, sınırlandırma konusunda ülkenin bölünmez bütünlüğü ve siyasi birlik ilkeleri bulunmamaktadır. Bugün Yunan adaları ve kıta ülkesi arasında da açık deniz alanları yer almaktadır. Sorun Yunanistan'ın iddia ettiği gibi, Anadolu kıyıları yakınındaki adaların bulunduğu bölgede kıta sahanlığının Türkiye ile Yunanistan arasında sınırlandırılması değildir. Aksine, Ege Denizi'nin bir bütün olarak ele alınıp Ege Denizi kıta sahanlığının ilgili devletler arasında hakça ilkelere uygun olarak sınırlandırılması sorunudur. Siyasal ve ülkesel bütünlük ilkesini ileri süren Yunanistan kendisini takımada devleti olarak görmekte ve ana ülkesi ile Ege Denizi'nde en uçtaki adaları takımada esas

³⁰⁹ Pazarıcı, Kıta Sahanlığı Konusunda Hukuksal Görüşler, a.g.m., s. 82.

³¹⁰ B.M.D.H.S., madde 46:

“a- Takımada Devleti, tamamıyla bir veya daha fazla takımadadan oluşan ve başka adaları da içine alabilen Devlet demektir.

b- Takımada, coğrafi, ekonomik ve siyasi bir bütün oluşturacak veya tarihten öyle telakki edilecek kadar birbirleriyle yakından bağlantılı suları ve diğer doğal özellikleri birbirine bağlayan bir adalar grubu ve bölümleri anlamına gelir.” Gündüz, Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, a.g.e., ss. 354-459.

³¹¹ Pazarıcı, Kıta Sahanlığı Konusunda Hukuksal Görüşler, a.g.m., s. 82.

³¹² Örneğin, *İngiltere-Fransa Davası*.

³¹³ Doğru, a.g.e., ss. 101-102.

hatları içinde birleştirmeye çalışmaktadır.³¹⁴ Ancak bu görüş 1982 B.M.D.H.S.'deki (mad. 46) takımada rejimini düzenleyen hükümler ile çelişmektedir. Sözleşme, takımada rejiminden yararlanarak adalar ve kıta ülkesinin birleştirilmesini kabul etmediği gibi ülkesel bütünlük ilkesine dayanarak adaların, kıta ülkesi ile koşulsuz bir şekilde eşit olarak değerlendirilmesine karşı çıkmaktadır. Uluslararası yargı ve hakemlik kararları da bu yöndedir.³¹⁵

22011. Adaların Kıta Sahanlığına Sahip Olması İlkesi

Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı ileri sürdüğü ikinci tezi, adaların da kıta ülkeleri ile eşit bir biçimde kıta sahanlığına sahip olmalarına ilişkindir.³¹⁶ Yunanistan bu tezini, 7 Şubat 1974 tarihinde Türkiye'ye verdiği ilk notasından³¹⁷ başlayarak, her fırsatta bütün uluslararası forumlarda tekrarlamıştır. Bu çerçevede, Yunanistan'ın temsilcilerinin III. B.M.D.H.K. sırasındaki konuşmalarından³¹⁸ Yunanistan'ın bu Konferans'ta önerdiği madde taslaklarına,³¹⁹ 31 Ocak - 2 Şubat 1976 tarihlerinde yapılan I. Bern görüşmelerinden,³²⁰ Yunanistan'ın 10 Ağustos 1976 tarihli U.A.D.'ye tek taraflı başvurusuna³²¹ kadar her yerde bu teze rastlamak mümkündür.

Ege Denizi'nde mevcut çok sayıdaki adanın bir kısmını egemenliği altında bulunduran Yunanistan, Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığı ile ilgili olarak verdiği 7 Şubat 1974 tarihli ilk notasında, kıta sahanlığı konusunda Türkiye'ye karşı öncelikle adaların da kıta ülkeleri ile eşit bir biçimde kıta sahanlığına sahip olduğunu ileri sürmüştür. 1 Kasım 1973 tarihli Resmi Gazete'de T.P.A.O.'ya arama izni verildiği ilan edilen deniz yatağı alanlarının, büyük ölçüde Yunan adaları Semadirek, Limni, Bozbaba, Midilli, Sakız, İpsara ve Antiipsara adalarına ait olduğunu iddia etmiştir. Bu adaların deniz yatağında ve toprak altında, doğal kaynaklarının araştırılması ve işletilmesi için egemen haklar kullanmakta olduğunu, konuya ilişkin örf ve adet hukukunu kodifiye eden 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi mad. 1(b) ve 2'de öngörülen egemen haklarına dayanarak 1961'den beri Ege

³¹⁴ Kuran, Uluslararası Deniz Hukuku, a.g.e., s. 210.

³¹⁵ Pazarcı, Kıta Sahanelığı Konusunda Hukuksal Görüşler, a.g.m., s. 80.

³¹⁶ Syrigos, a.g.e., p. 97.

³¹⁷ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 21.

³¹⁸ Official Records, Vol.: III, a.g.y., p. 319.

³¹⁹ Official Records, Vol.: III, a.g.y., pp. 232-234, p. 263.

³²⁰ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 152-158.

³²¹ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 3-11.

Denizi'nde anılan adaların batı tarafında Türk Resmi Gazetesi'nde gösterilen deniz yatağının aynı kısımlarında petrol arama izni verdiğini bildirmiştir.³²²

Yunanistan'ın temel argümanı, adaların da kıtalar gibi kıta sahanlığına sahip olmasıdır. Yunanistan'a göre, kıta sahanlığı konusundaki 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 1. maddesi, kıta sahanlığı sınırlandırmasında adalar ile kıtalar arasında herhangi bir ayırım yapmamaktadır. Bu nedenle, sınırlandırmada uygulanacak ilkeler de aynıdır. Yunanistan'a göre Sözleşme'nin 1. maddesi, bir örf adet hukuku kuralı olup sözleşmeye taraf olsun ya da olmasın her devlet için bağlayıcıdır. Adalar kendi kıta sahanlığına sahip olduğuna göre, iki ülke arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırması iki karşıt devlet arasında bir sınırlandırmadır. Böylece sınırlandırma, Anadolu kıyıları ile Semadirek, Limni, Aghios, Eustratios, Midilli, Sakız, İpsara, Antiipsara, Sisam, Nikerya ve On İki Ada'nın kıyıları arasında gerçekleştirilmelidir. Sınırlandırma eşit uzaklık ilkesine göre yapılmalıdır.³²³

Türkiye ise, Ege Denizi'nin kendine özgü koşulları nedeniyle Anadolu'nun kıta sahanlığı üzerinde yer alan ya da Anadolu sahillerine daha yakın bulunan adaların kıta sahanlığına sahip olamayacağını ileri sürmüştür. Ayrıca Türkiye, Yunanistan'ın 1960'lardan beri petrol aramak için başlangıçta Ege Denizi'nin batı ve kuzeyini kapsayan, zamanla doğu yönünde yayılma gösteren sayısız arama ruhsatı vermiş olduğunu, oysa Türkiye'nin araştırma faaliyetlerinin Yunanistan'dan tam 11 yıl sonra başlatmış olduğunu ileri sürmüştür.³²⁴

Yunanistan'a göre, hem 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 1/b maddesinde, hem de 1982 B.M.D.H.S.'nin 121/2 maddesinde adaların kıta sahanlığının da kıta ülkeleri ile eşit haklara sahip olduğunu göstermektedir. Aslında, Yunanistan'ın bu iddiası iki öğeyi içermektedir. Bunlardan biri, adaların da kıta sahanlığının olduğu, diğeri de, adaların kıta sahanlığı sınırlandırması sırasında, kıta ülkeleri ile eşit koşullarla ele alınması gerektiğidir.³²⁵

³²² Başeren, Ege Sorunları, a.g.e., s. 146.

³²³ Syrigos, a.g.e., pp. 97-98.

³²⁴ Gross, a.g.m., p. 33.

³²⁵ Başeren, Ege Sorunları, a.g.e., ss. 147-148.

Birinci husus çerçevesinde 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözlüşmesi'ne Türkiye taraf değildir. Bu nedenle 6. maddeyi uygulama konusunda ahdi bir yükümlülüğü yoktur. İkinci husus çerçevesinde ise uygulanan hukuk açısından adaların her koşulda kendi adlarına kıta sahanlığına sahip olabilecekleri görüşü doğru görünmemektedir. Nitekim 1958 Sözlüşmesi'nin 1. maddesinin (b) fıkrası ve 1982 B.M.D.H.S.'nin 121. maddesi, koşullar ne olursa olsun, adaların kıta ülkelerine eşit bir biçimde kıta sahanlığına sahip olabileceğini öngörmemektedir. Gerek U.A.D. gerekse öteki uluslararası yargı ve hakemlik kararları ve uygulamaları komşu devlet kıta ülkesine yakın bir konuma sahip olan adaların ve küçük boyutlu olan adaların karşılarındaki kıta ülkeleri ile aynı ölçüde kıta sahanlığına sahip olamayacakları kabul etmektedir. Nitekim bu konuda Fransa ve İngiltere arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırması konusundaki 1977 tarihli davada hakem mahkemesi, Fransız kıyılarına çok yakın İngiliz kıyılarına ise çok uzak olan başka bir deyişle “*orta hattın ters tarafında bulunan Kanal Adaları'na*” kıta sahanlığı sınırlandırmasında tam etki tanımının Fransa'nın aleyhine bir durum yaratacağını saptayarak hiçbir etki tanımamıştır. Mahkeme, Fransa kıyıları yakınındaki İngiliz egemenliği altındaki adaların Manş Denizi'ne bakan yüzlerine 12 mil genişlikte bir cep bölgesi (*enclave*) bırakarak, bu bölgede kıta sahanlığı sınırının iki devletin ana kara ülkelerinin esas alınarak saptanacak eşit uzaklıktaki orta hat olmasına karar vermiştir.³²⁶ Aynı davada hakem mahkemesi, Scilly Adaları'na kısmi bir etki tanımıştır. 1982 tarihli *Tunus-Libya Kıta Sahanelığı Davası*'nda ise U.A.D., Tunus'un egemenliğinde olan Jerba Adası'na etki tanımazken, kıyıya yakın bulunan Kerkennah Adaları'na kısmi etki tanımıştır. Benzer şekilde A.B.D. ve Kanada arasındaki *Maine Körfezi Bölgesi'nde Deniz Sınırının Saptanması Davası*'na ilişkin olarak U.A.D., Seal Adası'na yarım etki tanımıştır.³²⁷ 1982 B.M.D.H.S.'nin en muğlak maddelerinden birisi olan 121. maddenin birinci paragrafında “*ada*” tanımı yapılmaktadır. İkinci paragrafta ise üçüncü paragrafta belirtilen kayalıklar hariç bir adanın karasularının, kıta sahanlığının ve münhasır ekonomik bölgesinin Sözlüşme'de belirtilen ve diğer ülkesel sınırlamalara ilişkin hükümlere uygun olarak yapılacağı belirtilmektedir. Bu da Sözlüşme'nin 74. ve 83. maddelerini çağrıştırmakta olup hakça ilkelere göre sınırlandırmanın yapılmasını öngörmektedir. Yunanistan'ın iddia ettiği gibi adalara sınırlandırmada tam etki tanımına ilişkin bir hüküm içermemektedir. Üçüncü paragrafta ise yaşamaya elverişli olmayan ya da kendine ait bir ekonomik yaşamı bulunmayan kayalıkların kıta sahanlığına ya da münhasır

³²⁶ Feldman, *International Maritime Boundary Delimitation*, a.g.m., pp. 5-6.

³²⁷ Evans, *Relevant Circumstances and Maritime Delimitation*, a.g.e., p. 148.

ekonomik bölgeye sahip olamayacağı ifade edilmektedir. Burada kayalıklar teriminin tanımlanmaması sorun teşkil etmektedir.³²⁸

Uygulanan uluslararası hukuk açısından Yunanistan'ın bu iddiası incelendiğinde, adaların, her koşulda kendi adına kıta sahanlığına sahip olabilecekleri görüşü doğru görünmemektedir.³²⁹ Çünkü ne 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nde, ne de 1982 B.M.D.H.S.'de bu konuda açık bir hüküm bulunmaktadır. Ayrıca, adalara da kıta ülkeleri gibi kıta sahanlığı veren hem 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 1/b maddesi, hem de 1982 B.M.D.H.S.'nin 121. maddesi hükmünün kıta sahanlığı sınırlandırmasında da uygulanmasının kabulü, koşullar ne olursa olsun adaların kıta sahanlığına sahip olacakları anlamına gelmemektedir. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 1/b maddesi, “*adaların kıyılarına bitişik deniz altı bölgelerini*” de kıta sahanlığına dahil sayarken, sınırlandırmaya ilişkin 6. maddede, “*aynı kıta sahanlığında sahilleri karşı karşıya ya da yan yana olan devletlerin bu kıta sahanlığı anlaşma ile sınırlandıracakları*” ve bu yapılırken “*özel durumların*” göz önüne alınması gerektiği belirtilmiştir. Bu husus, U.A.D.'nin 1969 tarihli *Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları Kararı*’yla da teyit edilerek, kıta sahanlığı kavramını tanımlayan Sözleşme hükümlerinin “*sınırlandırma*” sorunlarını etkilemeyeceği vurgulanmıştır.³³⁰ Ayrıca yine U.A.D.'nin 1969 tarihli Yargısı'nda, adaların sınırlandırmayı ne ölçüde etkileyeceğine ilişkin olarak, “*özel durum*” oluşturan adalara, sınırlandırmada kıtalar gibi kıta sahanlığı tanınması halinde, bunun haksız sonuçlara yol açacağı, dolaylı da olsa, belirtilmiş ve adalara ana kıtalar gibi kıta sahanlığı verilmeyeceği kabul edilmiştir. 1982 B.M.D.H.S. kıta sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili olarak, U.A.D.'nin 1969 tarihli kararından etkilenmiş ve kıta sahanlığının sınırlandırılmasıyla ilgili 83. maddesinde, kıta sahanlığının sınırlandırmasının hakça ilkelere uygun bir çözüm bulmak üzere “*anlaşma*” ile yapılacağı hükme bağlanmıştır. Bu durum, öteki uluslararası yargı ve hakemlik kararlarında da görülmekte, gerek komşu devlet kıta ülkesine yakın bir konuma sahip olan adaların, gerekse konumu nerede olursa olsun küçük boyutlu adaların, karşılarındaki kıta ülkeleri ile aynı ölçüde kıta sahanlığına sahip olamayacakları kabul edilmektedir. Böylece, koşullar el vermediği takdirde, bir başka

³²⁸ Evans, a.g.e., pp. 141-142.

³²⁹ Pazarıcı, Kıta Sahanlığı Konusunda Hukuksal Görüşler, a.g.m., s. 83.

³³⁰ I.C.J. Reports, 1969, a.g.y., p. 40.

devletin kıta ülkesine, kendi kıta ülkesinden daha yakın olan adalar ile küçük boyutlu adaların yalnızca karasuları ile yetinmeleri hukuksal bakımdan uygun görünmektedir.³³¹

Yunanistan, Türkiye'nin bölgedeki kıta sahanlığının saptanmasında doğal uzantı görüşünün geçerli olduğu yolundaki tezinin uluslararası hukuk kurallarına ters düştüğünü öne sürmektedir.³³² B.M.D.H.K. görüşmeleri sırasında Türkiye'nin, kıta sahanlığı konusunda adaların yüzölçümü ve nüfusa göre sınıflandırılması gerektiği görüşünün, sonuçta ortaya çıkan B.M.D.H.S.'nin 121/2. maddesinde kendisine yer bulamayışı da Yunanistan tarafından bu yönde bir kanıt olarak değerlendirilmektedir.³³³

Yunanistan adaların kıta sahanlığına sahip olması ilkesi iddiası ile siyasi ve ülkesel bütünlük iddiasına dayanarak Ege Denizi'ni tümüyle bir Yunan ülkesi durumuna getirmesinin olanaksızlığı karşısında, adalara karasularının dışında olabildiğince geniş kıta sahanlığı alanları sağlamayı amaçlamaktadır.³³⁴ Ayrıca Yunanistan, sözü edilen ilkenin, bir adanın özellikleri ne olursa olsun, karşısındaki devletin anakara ülkesine eşdeğerde kıta sahanlığına sahip olacağı anlamına getirmeye çalışmaktadır. Oysa uluslararası uygulama ve mahkeme kararları, adalara kısmi etki (*partial effect*) tanıyan veya hiçbir etki tanımayan sınırlandırma örnekleriyle doludur.³³⁵

Yunanistan'ın görüşü kabul edilir de, Türk kıyılarına yakın Ege Adaları'na kıta sahanlığı hakkı tanınacak olursa, Ege Denizi'nin çok büyük bir kısmı Yunanistan'ın kontrolü altına girecek, bu ise aynı zamanda Ege hava sahasının da Yunanistan lehine genişlemesine yol açacaktır. Buna karşılık, Türkiye'nin istediği gibi, Ege Denizi kıta sahanlığı, kuzey-güney istikametinde ortadan ikiye ayrılırsa, Türkiye'nin Ege Denizi'nin yarısı üzerinde kontrol kuracağı ve bu bakımdan da Türkiye kıyılarına yakın Ege Adaları'nda farklı bir hava ve deniz statüsü içine gireceği açıktır.³³⁶

³³¹ Doğru, a.g.e., s. 103.

³³² Katsoufros, Ege Deniziyle İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları, a.g.m., p. 92.

³³³ Joel Evan Marsh, "Turkey and UNCLOS III, Reflections on the Aegean", The Symposium on Aegean Issues: Problems and Prospects, Foreign Policy Institute, p. 18.

³³⁴ Pazarcı, Kıta Sahanlığı Konusunda Hukuksal Görüşler, a.g.m., s. 84.

³³⁵ Örneğin, U.A.D.'nin 1969 tarihli kararında, kıta sahanlığı kavramını tanımlayan Sözleşme hükümlerinin sınırlandırma sorunlarını etkilemeyeceğini bildirmektedir. 1977 İngiltere-Fransa Davası'na ilişkin hakemlik kararında, ilk aşamada anakaralar arasında kıta sahanlığı alanları saptanmış, ikinci aşamada adalara belirli alanları tanıma yoluna gidilmiştir. Pazarcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, a.g.e., s. 378.

³³⁶ Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 12. Baskı, Alkım, İstanbul, 2000, ss. 837-838.

22012. Türkiye ile Yunan Adaları Arasında Eşit Uzaklık İlkesinin Uygulanması

Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığında Yunanistan'ın Türkiye'ye karşı ileri sürdüğü üçüncü tezi ise, Türkiye ile adaların Anadolu sahillerine en yakın bulunanları arasında kıta sahanlığı sınırlandırmasının “eşit uzaklık” ilkesine göre yapılması gerektiğine ilişkindir. Yunanistan'ın bu tezini, başlangıçta 7 Şubat 1974 tarihli notasında³³⁷ yer verdiği, daha sonra III. B.M.D.H.K. sırasında³³⁸ ve U.A.D.'ye yaptığı tek taraflı başvurusunda³³⁹ tekrarladığı görülmektedir.

Yunanistan Ege Denizi'nde kıta sahanlığı sınırlandırmasını Türk sahillerine bakan en doğudaki Yunan Adaları ile Anadolu sahilleri arasında eşit mesafe çizgisi isteğini, uluslararası örf ve adet hukuku niteliğini de kazanmış bulunduğunu da söylediği 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesine dayandırmaktadır. Adı geçen maddeye göre, “kıta sahanlığı sınırlandırmasının anlaşma ile gerçekleştirilmesi öngörüldükten sonra, anlaşma yapılamaması durumunda, eğer özel koşullar başka türlü bir sınırlandırmayı gerektirmiyorsa, eşit uzaklık ilkesinin uygulanacağı” kabul edilmektedir. Yunan iddiası, bu konuda da iki ögeyi içermektedir: Bunlardan birincisi, anlaşma yapılamamışsa, kıta sahanlığı sınırlandırmasında genel ilke olan, eşit uzaklık ilkesinin uygulanması; ikincisi ise, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınırlandırmanın, Türkiye'ye en yakın bulunan adalar ile Anadolu sahilleri arasında eşit uzaklık ilkesine göre yapılmasıdır.³⁴⁰

Uygulanan uluslararası hukuk açısından Yunanistan'ın bu iddiası da her türlü dayanaktan yoksundur. Bu konuda U.A.D.'nin *Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları*'na ilişkin 1969 tarihli kararı önem taşımaktadır. *Kuzey Denizi Davaları*, U.A.D.'nin deniz sınırlandırmasına ilişkin ilk kararıdır. Uyuşmazlık U.A.D.'ye Federal Almanya Cumhuriyeti'ne karşı Hollanda ve Danimarka tarafından getirilmiştir. Mahkeme'den üç ülke arasındaki fiili sınırı belirlemesi istenmemiş, sadece uluslararası hukukun hangi ilke ve kurallarının uygulanabileceğine karar vermesi istenmiştir. Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığı ile doğrudan alakasının önemli bir unsuru, U.A.D.'nin *Kuzey Denizi Davaları*

³³⁷ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 21.

³³⁸ Official Records, Vol.: II, a.g.y., p. 169.

³³⁹ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 3-11.

³⁴⁰ Pazarıcı, Kıta Sahanlığı Konusunda Hukuksal Görüşler, a.g.m., s. 84.

kararında uluslararası örf ve adet hukukuna başvurmasıdır. Türkiye ve Yunanistan arasında 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin uygulanamayacağı hesaba katıldığında tarafların savlarının hukuksal değeri konusunda uluslararası örf adet hukuku dayanak teşkil etmektedir.³⁴¹ Divan, Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde yer alan eşit uzaklık ilkesinin bir örf ve adet kuralı niteliği kazanmadığına ve bu nedenle sadece Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne taraf olan devletler arasında uygulanması hukuken zorunlu bir ilke olduğuna karar vermiştir. Divan'a göre eşit uzaklık ilkesi hakça ilkelere aykırı sonuçlara yol açtığına uygulanması zorunlu olan bir ilke değildir.³⁴² Divan 1982 tarihli *Tunus-Libya Davası*'nda da eşit uzaklık ilkesinin hakça ilkelere uygun bir çözüme götürdüğü takdirde uygulanabilen bir metot olduğunu aksi takdirde başka metotların kullanılmasının zorunlu olduğu sonucuna varmıştır.³⁴³ İçtihatteki son gelişmeler de Yunanistan'ın bu iddiasını doğrulamaktan uzaktır. Nitekim 1993 tarihli *Jan Mayen Davası*'nda, Norveç eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasına izin veren 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinin uygulanmasını istemiş, Danimarka ise buna itiraz etmiştir. Norveç ve Danimarka'nın 1958 Sözleşmesi'ne taraf olmalarına karşın Divan, 1977 İngiltere-Fransa hakemlik mahkemesinin kararını benimseyerek “*eşit uzaklık/özel koşullar*” ilkesini birlikte kabul etmiş, 6. maddenin uygulama ve yorumlanmasının örf adet hukuku kurallarından ayrı tutulamayacağına karar vermiştir. *Saint Pierre ve Miquelon Davası*'nda da hakemlik mahkemesi bitişiklik durumunda, eşit uzaklık ilkesini reddetmiştir. Divan böylece eşit uzaklık ilkesinin uygulanması zorunlu bir teamül kuralı niteliğinde olmadığını bir kez daha teyit etmiştir.³⁴⁴

Sınırlandırmada, eşit uzaklık ilkesinin, Anadolu kıyısı ile hemen karşısındaki Yunan adalarının esas alınmak suretiyle uygulanması, Anadolu sahillerinin denize bakan yüzünün, adaların Ege Denizi'ne bakan yüzlerinin toplamından daha fazla olmasına rağmen, kıta sahanlığından hiçbir pay almaması gibi hakça ilkelere aykırı bir durumun ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Çünkü, bu bölgelerdeki alanlar iki karasuyu genişliğinden dar olduğu için, burada bu ilkenin uygulanıp uygulanmaması pek de önem taşımamaktadır. Tartışmalı olan bölge, adalar arasında kalan ve Ege Denizi'ne bakan batı kıyılarına bitişik alanlardır ki bu alanlarda, iki devletin kıyıları ne karşı karşıya ne de yan yanadır; adalar arasında kalan

³⁴¹ Syrigos, a.g.e., pp. 78-79.

³⁴² Syrigos, a.g.e., p. 82.

³⁴³ Feldman, International Maritime Boundary Delimitation, a.g.m., p. 6.

³⁴⁴ Jonathan I. Charney, “Progress in International Maritime Boundary Delimitation Law”, **The American Journal of International Law**, Cilt: LXXXVIII, Sayı: 2, (April 1994), pp. 244-245.

alanlarda, Anadolu kıyısının karşısında açık deniz vardır. Böyle bir durumu değerlendiren bir yargı kararı yoktur; bu sorun öteden beri yargı kararlarında adalara tanınacak etki sorunu olarak ele alınmıştır.³⁴⁵



Şekil: 9

Yunanistan'a Göre Ege Denizi Kıta Sahaneliği Sınırlandırması

Kaynak: Genkur Bilgilendirme ve Bilinçlendirme Faaliyeti, 2006.

Yunanistan'ın III. B.M.D.H.K.'da, eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasında adaların da esas alınmasını açıkça öngören öneriler sunmuş olmasına rağmen, 1982 tarihli B.M.D.H.S.'nin sınırlandırmayla ilgili 83. maddesinde eşit uzaklık ilkesinin kabul edilmesi bir yana, bu ilkedен söz dahi edilmemiştir. Bu maddede, sınırlandırmaya ilişkin ilkelere çok, gerçekleştirilmesi istenen sonuca önem atfedilmiş ve hakça ilkelere uygun bir

³⁴⁵ Toluner, a.g.e., s. 260.

çözümün gerçekleştirilmesi öngörülmüştür. Sözleşme’de kabul edilen bu hüküm, esasen günümüze kadar gelen kazai içtihatla istikrarlı bir biçimde benimsenmiş olan tutumun benimsendiğini, eşit uzaklık ilkesinin hakça ilkelere uygun bir sonuca götürdüğü sürece ve uluslararası hukukta öngörüldüğü kapsamda uygulanacağını göstermektedir. Bu durumda, Yunanistan ile Türkiye arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılması, Yunanistan’ın iddia ettiği gibi eşit uzaklık ilkesine göre değil, uluslararası hukuka uygun, hakça bir çözüme ulaşacak şekilde anlaşma ile yapılması gerekmektedir. Bu da, sınırlandırmanın hakça ilkeler çerçevesinde yapılması demektir.³⁴⁶

221. Türkiye’nin Tezleri

Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırılması konusunda Türkiye’nin tezleri şu şekilde ifade edilebilir: Kıta sahanlığı sınırlandırılmasının bir anlaşma ile gerçekleştirilmesi; kıta sahanlığı sınırlandırılmasında doğal uzantının esas olduğu ve bir kıta ülkesinin doğal uzantısında yer alan adaların kendi adlarına kıta sahanlığının olmadığı, anlaşma yapılamadığı zaman sınırlandırmanın hakça ilkelere göre yapılması gerektiği; adaların özel durum oluşturdukları; Ege Denizi’nin bir yarı kapalı deniz olduğu ve buradaki kıta sahanlığı sınırlandırılmasının hakça ilkelere göre yapılması gerektiği; Ege’de kıta sahanlığı sınırlandırılmasının diğer sorunlar gibi Lozan Barış Andlaşması’nın kurduğu denge çerçevesinde (Lozan Dengesi) gerçekleştirilmesi.³⁴⁷

2210. Türkiye’nin Usule İlişkin Tezleri

Türkiye, Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırmasını uluslararası hukuk kurallarına uygun biçimde her iki tarafça kabul edilebilecek bir çözüm yolu bulunması amacıyla müzakereler yapılmasını ve uyuşmazlığın anlaşma yoluyla çözümlenmesini istemektedir.

Türkiye, Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığının başlarında, U.A.D.’nin 23 Şubat 1969 tarihli *Kuzey Denizi Davaları*’na ilişkin kararına atıfta bulunarak Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırılmasının ilgili ülkelerin mutabakatıyla yapılması gerektiğine işaret etmiş ve meseleyi uluslararası hukuk çerçevesinde görüşmeye istekli olduğunu

³⁴⁶ Doğru, a.g.e., s. 106.

³⁴⁷ Pazarıcı, Kıta Sahanlığı Konusunda Hukuksal Görüşler, a.g.m., ss. 85-86.

bildirmiştir.³⁴⁸ Daha sonra, Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırmasının karşılıklı anlaşma yoluyla çözümlenmesini,³⁴⁹ soruna her iki tarafça kabul edilebilecek bir çözüm yolu bulunması amacıyla müzakereler yapılmasını teklif etmiştir.³⁵⁰

Türkiye 30 Eylül 1975'te bir nota vererek, Türkiye ile Yunanistan arasındaki görüşmeler konusunda ileride istikrarlı hale gelecek görüşlerine belirginlik kazandırmaya başlamıştır. Söz konusu notada, Roma toplantısında, Yunanistan Dışişleri Bakanı'nın uyuşmazlığın doğrudan doğruya U.A.D.'ye götürülmesini söylemesine karşılık, Türk Dışişleri Bakanı'nın anlamlı görüşmeler yapmadan önce uyuşmazlığı U.A.D.'ye sunmanın iki ülkenin çıkarına olmadığını, kıta sahanlığı kavramının bazı yönlerinin oluşturulması gerektiğini, bu nedenle uygulanacak ilkelerin iki devlet arasında ikili görüşmelerle belirlenebileceğini söylediği hatırlatılmıştır. Türkiye, bu uyuşmazlıkların en iyi çözüm yolunun, ikili görüşmeler olduğuna ilişkin görüşünü tekrarlamıştır.³⁵¹

2211. Türkiye'nin Esasa İlişkin Tezleri

22110. Anlaşmanın Esas Olması

1973 yılında Ege Denizi kıta sahanlığı sorununun ortaya çıkmasından sonra Türkiye, 27 Şubat 1974 tarihinde Yunanistan'a verdiği ilk karşı notasından başlayarak,³⁵² sürekli bir biçimde Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırmasının “görüşmeler” sonucunda gerçekleştirilecek bir “anlaşma” ile yapılmasını savunmaktadır. Türkiye'nin bu görüşü, 26 Ağustos 1976 tarihinde *Ege Denizi Kıta Sahanlığı Davası*'na ilişkin olarak U.A.D.'ye sunduğu gayri resmi görüşlerinde de yer almaktadır.³⁵³

Uluslararası bir uyuşmazlığın barışçı biçimde çözümünü sağlayan yöntemler, günümüz uluslararası hukukunda, yalnızca U.A.D.'nin önünde gerçekleştirilecek bir yargısal yöntemden ibaret değildir. Siyasal irade, “görüşme, mekik diplomasisi ve uzlaştırma komisyonu vb.” yollarla hukuki çözüm oluşturulabilir. Ayrıca, Ege Denizi gibi coğrafi

³⁴⁸ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, Pleadings, a.g.y., pp. 25-26.

³⁴⁹ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, Pleadings, a.g.y., p. 27.

³⁵⁰ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, Pleadings, a.g.y., p. 29.

³⁵¹ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, Pleadings, a.g.y., p. 35.

³⁵² *Aegean Sea Continental Shelf Case*, Pleadings, a.g.y., pp. 23-24.

³⁵³ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 69-76.

özellikleri nedeniyle genel kuralların uygulanmasında zorluklar bulunan bir coğrafi alanda, yine uluslararası hukuk çerçevesinde kalarak, bu farklılığı göz önünde tutan bir çözüm tasarısının taraflar arasında istikşafı (keşif amaçlı) temaslarla başlaması, çok daha etkili, anlamlı ve iyi niyet ilkesine de uygun bir çözümü doğurabilir.³⁵⁴

Kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin uygulanan uluslararası hukuk düzenlemeleri, devletlerin sınırlandırmayı öncelikle anlaşma ile yapmaları hükmünü içermektedir. Kıta sahanlığının sınırlandırmasına ilişkin ilk uygulanan hukuk hükmü, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'dir. Bu Sözleşme'nin 6. maddesi, aynı kıta sahanlığına kıyıdaş devletlerin, sınırlandırmayı öncelikle "*anlaşma*" yoluyla gerçekleştireceklerinin belirtmektedir. 1982 B.M.D.H.S.'nin 83. maddesine göre de, kıta sahanlığının sınırlandırmasının kıyıdaş devletlerce "*anlaşma*" yoluyla, uluslararası hukuk ilkeleri çerçevesinde, hakça bir sonuca varılacak biçimde yapılması gerekmektedir. Ege Denizi'nde kıta sahanlığının anlaşma yoluyla sınırlandırılması görüşü, uyuşmazlıkları çözme yöntemi olmanın yanında ayrıca, kıta sahanlığı sınırlandırmasının karmaşıklığı nedeniyle, sınırlandırmanın ilkelerini en kabul edilebilir biçimde saptayan öze ilişkin bir sınırlandırma ilkesi olarak da ortaya çıkmaktadır. Türkiye, geçmişte bu amaçla Yunanistan ile birçok görüşmeler gerçekleştirmiş, hatta bunların bazılarında küçük de olsa önemli sayılabilecek gelişmeler bile kaydedilmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin bu görüşü, B.M. Güvenlik Konseyi'nin 24 Ağustos 1976 tarih ve 395 sayılı kararı ile de uyum içindedir. Diğer taraftan Yunanistan, kıta sahanlığının sınırlandırılmasının anlaşma yoluyla yapılması hükmünün B.M.D.H.S.'de açıkça yer almamış olmasının, bu konudaki tezlerini zayıflatmış olduğunu da farkındadır; çünkü, Yunanistan'a göre, "*hakça ilkeler*" ve "*hakça çözüm*" kavramları muğlaktır, bu hükümleri Türkiye kendi yararına kullanabilir.³⁵⁵

Türkiye, her şeyden önce, coğrafi özellikler nedeniyle son derece karmaşık bir özellik gösteren Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı sınırlandırmasının, mutlaka Türkiye ile Yunanistan arasında gerçekleştirilecek görüşmeler yoluyla sınırlandırılması gerektiğini savunmaktadır. Türkiye bu konuda, 1982 tarihli B.M.D.H.S.'nin 83. maddesinde yer alan

³⁵⁴ Örneğin, Eski Deniz Kuvvetleri Komutanı Güven Erkaya'nın Ege Barış Planı adı altında üç adımlı detant paketi hazırlayarak Mayıs 2000'de Başbakan Ecevit ve Genelkurmay Başkanı'na vermiş olması kamuoyunu ısıtan bir girişimdi. Bu detant paketinin üçüncü adımında, kıta sahanlığı ve aidiyeti belirsiz adalar konusu vardır. Erkaya, kıta sahanlığı sorununun U.A.D.'ye değil, uluslararası hakeme gitmesinin daha doğru olacağını belirtmiştir. Tokathoğlu, Ege Denizi Bölgesi, a.g.t., s. 192.

³⁵⁵ Doğru, a.g.e., s. 107.

ve bir bölgedeki kıta sahanlığı sınırlandırmasında birbirine komşu olan veya karşı karşıya yer alan ülkelerin bulunması halinde tarafları, kıta sahanlığı sınırlarının belirlenmesi için anlaşma yapmaya çağırın ifadelerine dayanmaktadır. Aslında Yunanistan'ın tezlerini önemli ölçüde dayandırdığı 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde, coğrafi anlamda aynı kıta sahanlığına ilişkin iki veya daha fazla sayıda ülkenin kıta sahanlıklarının belirlenmesinde karşılıklı anlaşmanın esas olacağı görüşü yer almakta ve yine aynı maddede tarafların sorunu anlaşmayla çözmelerinin mümkün olmadığı bir durumda da, otomatikman eşit mesafe kuralının uygulanmasına gerek olmadığı, ilgili coğrafyaya ait özel durumların bir sınır belirlemede dikkate alınması gerektiğine işaret edilmektedir.³⁵⁶

22111. Doğal Uzantının Esas Olması

Türkiye'nin tezlerinden ikincisi, kıta sahanlığı sınırlandırmasında doğal uzantının esas olduğu görüşüdür. Türk görüşüne göre, Ege Denizi'nde doğal uzantı ilkesini uyguladığımız zaman, deniz yatağının önemli bir bölümünün Anadolu yarımadasının doğal uzantısını oluşturmakta olduğu, adaların kendi başlarına bir kıta sahanlığı alanına sahip olamadıkları görülmektedir.³⁵⁷

Türkiye'nin Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırmasının esasına ilişkin tezlerinin temelinde doğal uzantı ilkesi yatmaktadır. Türkiye'nin doğal uzantı görüşü, U.A.D.'nin *Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları*'nda verdiği karara dayanmaktadır.³⁵⁸ Türkiye'nin 27 Şubat 1974'te Yunanistan'a verdiği cevabi notasında,³⁵⁹ jeomorfolojik özellikler nedeniyle Anadolu Yarımadası'nın doğal uzantısının Türk kıyıları boyunca ve Türk kıyıları ötesine uzandığı, Ege Deniz yatağının önemli bir bölümünün Anadolu Yarımadası'nın doğal uzantısından teşekkül ettiği ve bu nedenle Türk kıta sahanlığı oluşturduğu, Türk sahillerinin önündeki Yunan Adaları'nın kendi başlarına bir kıta sahanlığı alanına sahip olamadıkları belirtilmiştir.

³⁵⁶ Bu konuda bkz. N. Polat, "Uluslararası Hukukta İçerik Sorunu: Ege Uyuşmazlığı Örneği", Türk Dış Politikasında Gelenek ve Değişim, Der. İhsan Dağı, Ankara, 1998, ss. 238-239.

³⁵⁷ Bkz. 27 Şubat 1974 Tarihli Türk Notası; Pazarcı, Kıta Sahanlığı Konusunda Hukuksal Görüşler, a.g.m., s. 86.

³⁵⁸ *North Sea Continental Shelf Cases*, Judgements, I.C.J. Reports, 1969, p. 85'e göre, "her devletin kıta sahanlığı onun ülkesinin doğal uzantısı olmalı ve başka bir devletin ülkesinin uzantısına girmemelidir."

³⁵⁹ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, Pleadings, p. 23.

Ege Denizi'nin Batimetrik Haritası incelendiğinde görüleceği gibi, Ege Denizi'nin önemli bir morfolojik unsurunun varlığı açıktır. Ege Denizi'nin deniz dibi, “*Ege Oluğu*” denilen bir doğal kesintiyle “S” şeklinde kuzeyden güneye, nispeten Yunanistan ana kıta ülkesine daha yakın bir ekseninde ikiye bölünmekte ve bu kesinti Anadolu kıtasının deniz altındaki doğal uzantısının sınırını oluşturmaktadır. Bu doğal uzantının üzerinde bulunan adalar, Anadolu doğal uzantının su üzerine çıkmış çıkıntılarından başka bir şey değildir. Bu nedenle de kıta sahanlığı hakları olamayacaktır.³⁶⁰

Türkiye doğal uzantının esas alınması görüşünün hukuksal dayanağı olarak Uluslararası Adalet Divanı'nın 1969 tarihli *Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları*'na ilişkin kararının özellikle 85. paragrafını göstermektedir. Anılan bu paragrafa göre, “*her devletin kıta sahanlığı, onun ülkesinin doğal uzantısı olmalı ve başka bir devletin ülkesinin doğal uzantısına girmemelidir.*” ifadesi bunu açıkça vurgulamaktadır.³⁶¹ Başlangıçta, doğal uzantı bağlamında tanımlanmış olan kıta sahanlığında hak sahibi olmanın esaslarının, zaman içerisinde değişikliğe uğramış olsa da, günümüzde hala doğal uzantının etkisi altında olduğu göz ardı edilmemektedir. Nitekim, B.M.D.H.S.'de, kıta sahanlığının belirlenmesinde 200 millik mesafe kıstasının yanında, “*kıta sahanlığının, bir kıyı devletinin ülkesinin su altında, karasularının ötesinde, kıta kenarının dış sınırına kadar doğal uzantı boyunca deniz tabanını ve onun altını kapsadığı*” belirtilerek, jeolojik verilere de bağlı kalındığı görülmektedir. Bu Sözleşme'den sonra ortaya çıkan uyuşmazlıklara ilişkin *Maine Körfezi Davası*, *Saint Pierre ve Miquelon Adaları Davası* ve *Jan Mayen Davası* gibi uluslararası yargı kararlarında da jeolojik anlamda doğal uzantı benimsenmiş, kıyıları karşı kıyıya bulunan iki devletin doğal uzantılarının doğal şekilde kesintiye uğramış olması haline, bu kesintinin aynı zamanda iki devlet arasında kıta sahanlığının sınırını da teşkil edebileceği devamlı şekilde vurgulanmıştır. Bu hukuka dayanarak oluşturulan içtihat, Türkiye'nin Ege Denizi kıta sahanlığı ile ilgili tezlerine öteden beri destek vermektedir. Ancak, B.M.D.H.S.'nin, kıta sahanlığının belirlenmesinde esas olan doğal uzantı ölçütünün yanında bir de mesafe ölçütü getirmesinden sonra, U.A.D., önceki yargı kararlarının aksine, bu defa *Libya-Malta Davası*'nda içtihadını değiştirerek, mesafe ölçütüne işlerlik kazandıracak bir karara varmıştır. Divan, bu kararında, B.M.D.H.S.'de yer alan “*Münhasır Ekonomik Bölge*” kavramına dayanarak,

³⁶⁰ Başeren, Ege Sorunları, a.g.e., s. 151.

³⁶¹ I.C.J. Reports, 1969, p. 53.

200 millik alan içerisinde kıta sahanlığının artık jeolojik faktörlerden bağımsız bir hukuki kavram olduğunu kabul etmiştir.³⁶²

Divan'ın, kıta sahanlığının sınırlandırılması konusundaki içtihadı ile getirdiği, kıta sahanlığında hak sahibi olmanın hukuki esaslarına ve sınırlandırma sorunu açısından, jeolojik ve jeomorfolojik özelliklere verilen role önemli ölçüde ters ve eleştiriye açık değişikliklerin,³⁶³ Türkiye'nin Ege Denizi kıta sahanlığı konusundaki tezlerinin gözden geçirilmesine yol açacak kadar köklü olduğunu söyleyenler bulunmakla birlikte,³⁶⁴ söz konusu içtihadın, daha sonraki davalarda devam ettirildiği sürece fiziksel anlamında doğal uzantı kavramının sınırlandırmadaki etkinliğini azaltacağı, ancak doğal uzantı tezinin savunulabilirliğini ortadan kaldırmayacağı belirtilmektedir.³⁶⁵ Kaldı ki, U.A.D., *Libya-Malta Kıta Sahanlığı Davası*'nda, 200 millik mesafe ölçütünün, doğal uzantının 200 mile kadar uzanmadığı hallerde, hukuki anlamda kıta sahanlığı için bir esas olarak alındığını vurgulamaktadır.³⁶⁶

Kanada ve Fransa arasında deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin 1992 tarihli *Saint Pierre ve Miquelon Davası*'nda, Saint Pierre ve Miquelon iki küçük Fransız adası olup Kanada'nın Atlantik kıyısının doğusunda bulunmaktadır. Fransa ve Kanada 12 Newfoundland'den 10 deniz mili uzaktadır. Fransa ve Kanada 12 millik karasularına sahip olup, 1972 tarihinde adalar ve Kanada kıyısı arasında göreceli olarak dar bir deniz alanı sınırlandırmasında uzlaşmışlardır. Sorun, hem kıta sahanlığı hem de balıkçılık bölgesini kapsayan deniz alanının sınırlandırılmasına ilişkindir. Fransa adaların kendi deniz alanlarına yetkilendirildiklerini ve uygun sınırın adalar ve Kanada kıyısı arasında eşit uzaklık çizgisinin olması gerektiğini iddia etmiştir. Kanada ise adalara ilişkin olarak özel koşulların olduğunu ve adaların sadece 12 millik karasularıyla yetinmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Hakem mahkemesi tarafların görüşlerinin hiçbirisini kabul etmemiştir. 1972 Anlaşması'ndan ayrı olarak, adaların sadece belli bölgelerde (koridorun doğusunda) 12 deniz mili olmak üzere, büyük kısmı 24 millik bir deniz alanına (*enclave*) sahip olmalarına

³⁶² Doğru, a.g.e., ss. 108-109.

³⁶³ Başeren, a.g.m., ss. 62-63.

³⁶⁴ Aslan Gündüz, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin Yarattığı Yeni, Hukuki Durum ve Türkiye Açısından Değerlendirmesi, İkinci Denizcilik Gücü Sempozyumu, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1999, s. 103.

³⁶⁵ Toluner, a.g.e., s. 264.

³⁶⁶ Başeren, a.g.m., s. 65.

ve adaların açık denizle karşılaştıkları yerlerde ise 10,5 mil genişliğinde, 200 mil uzunluğunda açık denize ulaşan bir koridora yetkilendirilmesine karar vermiştir.³⁶⁷



Şekil: 10

Türkiye'ye Göre Ege Denizi Kıta Sahınlığı Sınırlandırması

Kaynak: Genkur Bilgilendirme ve Bilinçlendirme Faaliyeti, 2006.

1993 tarihli Grönland ve Jan Mayen arasında deniz alanının sınırlandırılmasına ilişkin *Jan Mayen Davası*'nda ise Danimarka'nın egemenliğinde bulunan Grönland çok büyük bir ada olmasına karşın, Norveç'in egemenliğinde bulunan Jan Mayen adası Grönland'ın doğu sahillerinden 250 mil uzaklıkta, üzerinde yerleşimin olmadığı küçük bir adadır. Danimarka Grönland için 200 millik kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesi talep etmektedir. Norveç ise

³⁶⁷ Charney, Progress in International Maritime Boundary Delimitation Law, a.g.m., p. 230.

Jan Mayen için 200 millik kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesi talep etmekteydi. Divan, her iki iddiayı da reddetmiş, Danimarka tarafından iddia edilen 200 millik hat ve Norveç tarafından iddia edilen orta hattın arasında uzanan bir geçici sınır belirlemiştir.³⁶⁸

22112. Hakça İlkelerin Esas Olması

Türkiye'nin hukuki temele dayanan tezlerinden üçüncüsünü, kıta sahanlığı sınırlandırmasında hakça ilkelere uygun bir çözümün esas amaç olduğu ve bu nedenle hakça ilkelerin uygulanmasının gerektiği tezi oluşturmaktadır. Türkiye, hakça ilkeler görüşünü ilk olarak 27 Şubat 1974 tarihli notasında, eşit uzaklık ilkesini reddederken, Divan'ın 1969 tarihli kararına atıf yaparak ileri sürmüştür.³⁶⁹ Yine, III. B.M.D.H.K.'da genel olarak kıta sahanlığı sınırlandırılması ilkelerinin değerlendirilmesi sırasında, eşit uzaklık ilkesini reddederken hakça ilkelerden bahsettiği görülmektedir.³⁷⁰ Ayrıca, Yunanistan'ın Divan'a tek taraflı başvurusunda, Türkiye'nin 18 Kasım 1975 tarihli bir notasında hakça ilkelere uygun bir çözümün bulunmasını amaç olarak ileri sürdüğüne yer verilmektedir.³⁷¹

Hakça ilkelerin uygulanmasının 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ile kabul edildiği iddia edilse de,³⁷² hakça ilkelerin uluslararası hukukta yerini alması, U.A.D.'nin 1969 tarihli *Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları*'na ilişkin kararı ile gerçekleşmiş³⁷³ ve Divan'dan daha sonraki birçok kararda³⁷⁴ da açıkça uygulanmıştır.

³⁶⁸ KCMG QC, a.g.m., p. 115.

³⁶⁹ Pazarıcı, Ege Denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü, a.g.m., s. 111.

³⁷⁰ Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records, Vol.: I, p. 191; Türkiye'nin III. B.M.D.H.K.'ya sunduğu bu ilkeyi içeren madde taslakları incelendiğinde, iki nedenle sınırlandırmanın hakça ilkeler çerçevesinde yapılması gerektiğini ileri sürdüğü görülmüştür: Birincisi, Ege Denizi'nde ortay hattın doğusunda (Türk kıta sahanlığı üzerinde) bulunan Yunan Adaları, buldukları yer, büyüklükleri ve bantlırdıkları nüfus itibarıyla özel koşul oluşturmakta; ikincisi ise, Ege Denizi, içindeki adaların deniz alanlarının kıyı devletlerine müştereken belirlenmesi gereken yarı kapalı bir denizdir. Gündüz, *Discord between Greece and Turkey*, a.g.m., pp. 97-98.

³⁷¹ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., p. 5.

³⁷² Sözleşme'nin 6. maddesinin sınırlandırmaya ilişkin hükmüne göre, aynı kıta sahanlığına kıyıdaş devletler sınırlandırmayı anlaşma yoluyla gerçekleştirirler; ancak, böyle bir anlaşma gerçekleştirilememiş ve özel durumlar başka bir sınırlandırmayı gerektirmiyorsa, kıta sahanlığının sınırlandırılması eşit uzaklık ilkesine göre yapılmaktadır. Sözleşme'nin bu hükmündeki eşit uzaklık ilkesinin esas kuralı, özel durumların "kuraldışılığı" oluşturduğu biçiminde değerlendirilse de, özel durumlar kavramı içine giren durumların belirlenmesinde karşılaşılan zorluklar ve eşit uzaklık ilkesi uygulandığında hakça ilkelere uygun olmayan her sonucun özel durum oluşturmasının, Sözleşme hükmünde de hakça ilkelerin uygulanmasının kabul edildiği biçiminde yorumlanmaktadır. Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri*, 2. Kitap, a.g.e., s. 370.

³⁷³ Sınırlandırma, her devlete, diğer devletin aynı nitelikteki haklarına tecavüz etmeden, olanaklar ölçüsünde, kara ülkesinin deniz altındaki doğal uzantısının verilmesini sağlayacak biçimde hakça ilkeler çerçevesinde,

Temel kural olarak hakça ilkelerin uygulanması gerektiğini savunan Türkiye'nin görüşü, uluslararası içtihatla hakça ilkeler kuralına başvurma eğilimi giderek güçlenmektedir. Dolayısıyla Türkiye, hakça ilkeler görüşünü başlangıçta çekingen bir biçimde ileri sürmesine karşın hakça ilkelerin hızla bir temel kural haline geldiğini görmüştür. Bugün hakça ilkelerin yapılageliş değeri, uluslararası sürekli bir kullanıma konu olması nedeniyle artık kuşkuyla yer bırakmamakta ve adalarla ilgili durumlarda uygulanması Türk tezini doğrular görünmektedir.³⁷⁵

İlgili taraflar arasında bir anlaşma sağlanamadığı hallerde, U.A.D.'nin de kabul ettiği gibi, kıta sahanlığı sınırlandırılması, uluslararası hukuk kurallarına ve hakça ilkelere uygun olarak yapılmalıdır. Türkiye Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırılmasında eşit uzaklık ilkesini uygulamak konusunda hukuki bir yükümlülük taşımamaktadır. 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde öngörülen eşit uzaklık ilkesi, Türkiye'nin Sözleşme'ye taraf olmaması nedeniyle Türkiye'ye karşı ileri sürülemez. Ayrıca, eşit uzaklık ilkesi bir örf ve adet kuralı niteliğini de kazanamadığı gibi, U.A.D.'nin 1969 tarihli kararında da eşit uzaklık ilkesinin ilgili taraflarca uygulanmasının zorunlu olmadığı ifade edilmiştir. Divan, 1969 tarihli kararında hakça ilkeler ve bütün ilgili durumlar çerçevesinde sınırlandırmanın yapılması gerektiğini belirtmiştir. 1982 B.M.D.H.S. 83. maddesinde hakça ilkelerden daha geniş ve kapsamlı bir şekilde "*hakça çözüm*" kavramına yer vermiştir. Hakça ilkeler, her olayın kendi özelliğine göre içerisi doldurulması gereken soyut bir kavramdır. Sınırlandırma, bölgedeki bütün durumlar özellikle jeolojik, jeofizik, topoğrafik unsurlar, kıyıların durumu, adalar, adaların boyutları, diğer ülkeye mesafesi, ekonomik ve sosyal durumu, güvenlik, deniz ulaşımı, petrol ulaşımı, petrol yatakları ve tarihi haklar göz önünde bulundurularak hakça ilkelere göre yapılmalıdır.³⁷⁶

Türkiye'nin gerekçeleri içinde gittikçe ağırlık kazananı, hakça ilkelerin uygulanması olmaktadır. İki kıyıdaş devleti olan, başka denizlerle bağlantımlı yarı kapalı ve çok sayıda

kıta sahanlığı alanlarını verecek bir anlaşma ile yapılacaktır. Daha fazla bilgi için bkz. I.C.J. Reports, 1969, a.g.y., p. 53.

³⁷⁴ *Fransa-İngiltere Davası*'nda, hakça ilkeler, kararın temel kuralı olarak benimsenmiş, coğrafyanın özel yapısı nedeniyle değişik yörelerde farklı yöntemlerin uygulanması gerektiği, adaların yok farz edileceği ve adalara ana kıtalar gibi kıta sahanlığı tanınmayacağı, hakça ilkelerin gerçekleştirilebilmesi için coğrafi yapının özellikleri yanında, ilgili devletlerin güvenlik ve ulaşım gibi gereksinimlerinin de göz önüne alınması gerektiği belirtilmiştir. *Tunus-Libya Davası* 'nda, doğal uzantı ilkesinin tek başına çözüm getirmedeği, bu gibi durumlarda hakça ilkelerin uygulanması gerektiği belirtilmiştir.

³⁷⁵ Pazarıcı, Ege Denizindeki Türk-Yunan Sorununun Hukuki Yönü, a.g.m., ss. 110-111.

³⁷⁶ Kuran, Uluslararası Deniz Hukuku, a.g.e., s. 212.

adalı bir denizde Ege Denizi Bölgesi Statüsü arayışına yol açacak eşsiz (*sui generis*) hukuk durumu söz konusudur ve hakça ilkeler savını tamamlayıcı nitelikte gerekçelerdir. Dolayısıyla, günümüzde Ege Denizi'nde kıta sahanlığı sınırlandırılması uyumsuzluğunun hukuk çözümüne gidilirse hakça ilkelerin uygulanması gerekecektir. Burada sorun, hakça ilkelerin içeriğinin kesin biçimde saptanmamış bulunmasıdır.³⁷⁷

22113. Adaların Özel Durumlar Oluşturması

Türkiye'nin tezlerinden dördüncüsü, bir bölgede adaların bulunmasının kıta sahanlığı sınırlandırması açısından “*özel durum*” oluşturduğu ve bunların özellikle coğrafi konumları ve öteki özelliklerine bağlı olarak değerlendirilmesi gerektiği tezidir. Türkiye bu tezini, Yunanistan'a verdiği ilk notasından³⁷⁸ başlayarak, III. B.M.D.H.K. sırasında da gerek Konferans'ta yapılan konuşmalarda³⁷⁹ gerekse Konferans'a sunulan madde taslaklarında³⁸⁰ ileri sürmüştür. Bu yolla, özellikle başlarda, eşit uzaklık ilkesinin Ege Denizi'nde uygulanamayacağı belirtilmek istenmiştir. Ancak hakça ilkelerin uygulanan uluslararası hukukta kesin bir biçimde teyidi ve 1958 Sözleşmesi'nin “*eşit uzaklık-özel durumlar*” ilkesinin uluslararası yargı ve hakemlik kararlarında bir tek ilke olarak anlaşılması sonucu aslında bu yolla hakça ilkelerin uygulanmasının öngörüldüğü biçiminde yorumlanması, özel durumlar tezinin hakça ilkelerin tamamlayıcısı olarak kullanılmasını gerektirmektedir.³⁸¹

Ege Denizi'nde, Yunanistan orta çizginin Doğu Ege Adaları³⁸² yani, Semadirek, Limni, Midilli, Sakız, Susam, Agathonisi, Farmakonisi, Kalimno, İstanköy, Nisiro, Simi, Rodos ve Meis ile Türkiye kıyıları Gökçeada ile Tenedos adaları arasından geçmesinin doğru olacağını iddia etmektedir.³⁸³ Yunanistan, sınırlarının Türk kıyılarına çok yakın olan Doğu Ege Adaları'ndan başladığını iddia etmektedir. Türkiye ise, Türkiye kıtası ile Yunanistan

³⁷⁷ Tokatlıoğlu, a.g.t., s. 151.

³⁷⁸ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, 1980, a.g.y., pp. 23-24.

³⁷⁹ Official Records, Vol.: I, a.g.y., p. 191.

³⁸⁰ Official Records, Vol.: III, a.g.y., pp. 245-247.

³⁸¹ Pazarcı, Kıta Sahanlığı Konusunda Hukuksal Görüşler, a.g.m., ss. 87-88.

³⁸² Yunanistan, Doğu Ege Adaları için “*Yunan adaları*” yerine, “*Yunan adaları grubu*” (kompozisyonu) nitelemesinin daha doğru olacağını, bunun aynı zamanda Ege Denizi'ndeki coğrafi gerçeğe de uygun olduğunu iddia etmektedir. Yunanistan'ın bu iddiaları, görüşleri ve taktiği Lozan Andlaşması'nın 12. ve 15. maddelerinde isimleri sayılan adalarla birlikte isimleri sayılmayan diğer ada, kayalık, adacık ve coğrafi formasyonlara da sahip olma ve ele geçirme amaçlarının bir gereği olarak ortaya konulmaktadır. Cin, a.g.m., s. 1194.

³⁸³ Cin, a.g.m., s. 1194.

kıtasının karşılıklı kıyılarını sınır olarak kabul etmektedir. Türkiye, adaların kıyıları ile Anadolu kıyılarının karşılıklı olmasını hakça ilkelere aykırı bulmakta ve durumun Ege Denizi'nde özel durumlar oluşturduğunu öne sürerek sınır çizgisinin çizilmesinde, adaların temel alınamayacağını veya Ege Denizi adalarının Türk kıta sahanlığı üzerinde yer alan ayrı bir toprak parçası olarak değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmektedir.³⁸⁴

Gerek 1958 Sözleşmesi'nin hazırlık çalışmaları gerekse şimdiye kadarki içtihat, iki sahil arasındaki sınırlandırmada bir orta hattın varlığını engelleyen bir durum gibi, özel bir durum içinde bulunan adaların, özel bir durum oluşturduğunu kabul etmektedir. Nitekim Ege Denizi'nde de sorun adaların varlığından değil, bunların bulunduğu yerden kaynaklanmaktadır. Orta hattın ters tarafında bulunan bu adalar, hakça bir sonuca ulaşmak için, uygulanacak sınırlandırma metodunu etkileyen ve hesaba katılması gereken önemli bir özel durum oluşturmaktadır.³⁸⁵

Kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin ilk hukuki düzenleme olan 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6. maddesinde, kıta sahanlığı sınırlandırmasının ilgili taraflarca "*anlaşmayla*" saptanacağı, anlaşmaya varılamıyorsa, "*özel durum*" farklı bir sınırın belirlenmesini haklı kılmıyorsa, sınırlandırmanın "*eşit uzaklık*" ilkesine göre yapılacağı belirtilmektedir. Sözleşme hükmündeki eşit uzaklık ilkesinin otomatik olarak uygulanmasının açık haksızlıklara yol açacağı düşünüldüğünden, özel durum istisnasının maddede yer alması uygun bulunmuştur. Bu nedenle, özel durum istisnası eşit uzaklık gibi, söz konusu hükmün ayrılmaz bir parçasıdır. *Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları*'nda da konu açıklığa kavuşmuştur. Divan'a göre, eşit uzaklık ve orta hat ilkelerinin sınırlandırmayı kolaylaştırmalarına rağmen, "*özel coğrafi durumlar*" nedeniyle haksızlıklara yol açabilmektedir. Bu nedenle, özel durumların başka bir sınırlandırmayı haklı kılmadığı sürece, eşit uzaklık ilkesi uygulanabilecektir.³⁸⁶ Aynı şekilde, komşu devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılmasında adaların etkisinin ilk değerlendirildiği yargı olan *İngiltere-Fransa Davası*'nda da bu görüş benimsenerek sürdürülmüş ve coğrafyanın özel yapısı nedeni ile değişik yörelerde farklı yöntemlerin uygulanması gerektiği, adaların yok farz edileceği ve adalara ana kıtalar gibi kıta sahanlığı tanınmayacağı kabul edilmiştir. Konuyla ilgili B.M.D.H.S. hükmü de bu yargı kararları

³⁸⁴ Cin, a.g.m., s. 1194.

³⁸⁵ Evans, *Relevant Circumstances*, a.g.e., p. 150.

³⁸⁶ I.C.J. Reports, 1969, a.g.y., p. 49.

paralelinde şekillenmiştir. Sözleşme'nin 83. maddesinde, sınırlandırmaya ilişkin hükümlerden çok gerçekleştirilmesi istenen sonuca önem verilmiş ve “*hakça ilkelere uygun bir çözümün gerçekleştirilmesi*” gereği açıkça öngörülmüştür. Buna göre, hakça ilkelere uygun bir sonuca ulaşmak için, gerektiğinde, komşu devletlere ait olan ve kıta sahanlığı alanlarını önemli ölçüde etkileyebilecek coğrafi durumdaki adalar, kıta sahanlığının saptanmasında ana kara ülkesi gibi değerlendirilmeyebilecektir.³⁸⁷

Deniz alanlarının sınırlandırılması meseleleri, hukuki prensipler temelinde değerlendirilmesi gereken meselelerdir. Sınırlandırma sorunları ister tarafların aralarında yapacakları müzakereler yolu ile isterse üçüncü bir tarafa havale edilerek çözülsün, uluslararası deniz hukukunun ilgili kuralları çözümde çok önemli roller oynamaktadır. Deniz alanlarının sınırlandırılmasında daha çok coğrafi unsurlara öncelik tanıyan hakça ilkeler, Doğu Akdeniz’de de Türkiye’yi, deniz alanlarının sınırlandırılması meselesinde özellikle Kıbrıs adası karşısında daha avantajlı konuma getirmektedir. Türkiye, Kıbrıs adası karşısında çok daha uzun bir kıyı şeridinde sahiptir. Öte yandan, coğrafya dışı faktörler ise Türkiye’nin bu avantajlı konumunun hakça ilkelere uygun olduğunu ayrıca destekler gözükmektedir.³⁸⁸

Yunanistan’ın söz konusu bölgeye projeksiyonu olan Girit, Rodos, Kerpe, Çoban ve Meis adalarının coğrafi konumlarının yalın taraftaki adalar olarak nitelendirilmesi gerekmektedir. Bu durum, onların elde edeceği deniz alanlarının aleyhine işleyen bir unsurdur. Zira, aslında söz konusu bölgedeki sınırlandırma da Türkiye ile bu adalar arasında değil, Türkiye ile Yunanistan arasındadır. Bu çerçevede, sınırı asıl belirleyecek olan şey iki ülkenin anakara coğrafyasıdır. Anakaraların gerektirdiği deniz sınırı içerisinde, yanlış tarafta konumlanmış söz edilen bu adalara belirli bir deniz alanı verilecekse uygulanacak metodun “*çevreleme metodu*” olması gerekmektedir. Yani, anakaralar dikkate alınarak oluşturulan sınırdan bağımsız olarak, bu adalara etraflarında bir miktar deniz alanı verilebilir veya tümünden ihmal edilebilir. Bu alanın genişliğinin ne olacağı ise, adaların büyüklüğü ve sosyo-ekonomik özellikleri ile ilgilidir. Hakça ilkeler çerçevesinde düşünüldüğünde, Doğu Akdeniz’de, Kıbrıs Adası’nın batısındaki bölgede belirtilen Yunan adalarına önemli miktarda bir deniz alanı verilmemesi gerekmektedir. Her ne kadar bu

³⁸⁷ Doğru, a.g.e., s. 113.

³⁸⁸ Yücel Acer, “Doğu Akdeniz’de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt: I, No: 1, (2005), s. 104.

adalarda Girit ve Rodos nispeten büyük adalar sayılabilirse de, özellikle Girit Adası'nın asıl projeksiyonu Mısır ve Libya yönündedir. Rodos Adası'nın, güneydoğuya doğru, Türkiye'nin güneye doğru uzanacak deniz alanlarını kapatmayacak derecede sınırlı bir etki sahibi olması hakça sayılabilir. Meis Adası'nın ise, hem konumu hem hacim olarak oldukça küçük olması nedenleri ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında tümenden ihmal edilmesi gerekmektedir.³⁸⁹

Uluslararası hukuktaki gelişmeler neticesinde gelinen nokta, sınırlandırmaya konu olan kıta sahanlığı bölgesinde, güvenlik ve diğer faktörlerin yanında, adaların varlığı "*özel durum*" ya da "*ilgili durum*" olarak belirlenmiştir. Sınırlandırmada bir adanın etkisi, adanın büyüklüğü, ana karadan uzaklığı gibi coğrafi özelliklere ve sınırlandırmadaki bozucu etkisine bağlı olmaktadır.³⁹⁰

Sınırlandırmaya konu olan kıta sahanlığı bölgesinde mevcut özel durumların bulunmasının, sınırlandırmanın hakça ilkelere uygun olması bakımından eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasının durduğunu, özel durumlar tezinin hakça ilkelerin tamamlayıcısı şeklinde düşünülebileceği anlaşılmaktadır. Özel durumlar istisnasının kapsamına, hakça ilkeler olarak sayılan hususların girdiği, bu bağlamda, sınırlandırılacak alanda, özellikle diğer devlet kıyısına yakın bölgede bulunan ada ve adacıkların önem arz ettiği genel kabul görmektedir.³⁹¹

"*Adaların varlığı ne ölçüde özel koşullar oluşturmaktadır?*" sorusuna cevap verebilmek için bazı uluslararası yargı ve hakemlik kararlarını incelemek yerinde olacaktır. *Libya-Malta Davası*'nda Malta'nın küçük adaları ile Libya kara ülkesi arasında bir sınırlandırma söz konusudur. Divan, sınırlandırmada kıyıların komşu devletler kıyılarıyla olan ilişkisi üzerinde odaklanmış, bu ilişkinin coğrafi çerçevenin bütünü içinde anlaşılması gerektiği üzerinde durmuş, İtalya'nın Malta'nın kuzeyinde bulunması olgusunu ve Malta'nın bağımsız bir devlet olmasını da hesaba katmıştır. Divan kararı, bu adaların kıta sahanlığına yetkilendirilip yetkilendirilmediklerini sorgulamaktan ziyade bu adaların ilgili kıyı yüzlerinin önemine işaret etmekte; adaların büyüklüğü, nüfusu ve ekonomik

³⁸⁹ Acer, a.g.m., ss. 99-100.

³⁹⁰ Karl, *The Delimitation of the Aegean Sea Continental Shelf*, a.g.m., p. 157.

³⁹¹ Doğru, a.g.e., ss. 113-114.

durumundan etkilenmemekteydi.³⁹² *Saint Pierre ve Miquelon ve Jan Mayen Davaları*'nda adalar metropoliten devletten tamamıyla ayrılmış durumdadırlar. *Saint Pierre ve Miquelon Davası*'nda Fransa, adaların durumunun 6. madde bağlamında “*özel bir koşul*” olarak değerlendirilemeyeceğini ileri sürmüştür. Fransa'ya göre bu adalar “*tesadüfi özellikler*” ya da “*ikincil faktörler*” değildir. Kanada Fransa'nın bu görüşünü reddetmiştir ve 6. madde uygulanabilir bir kural olsa bile, iki ada *İngiltere-Fransa Davası*'nda da belirtildiği gibi özel bir durum oluşturmaktadır. Çünkü Kanal Adaları'nın Fransa'nın doğal uzantısında yer alması gibi bu iki ada da Kanada'nın kıta sahanlığında ya da münhasır ekonomik bölgesinde yer almaktadır. Mahkeme, *İngiltere-Fransa Davası*'nın emsal gösterilmesini kabul etmemiş ve adaların özel durum oluşturduğu savını reddetmiştir. *Jan Mayen Davası*'nda Danimarka, Jan Mayen Adası'nın Grönland ve Norveç anakara ülkesi arasındaki bir sınır hattının ters tarafında bulunan tesadüfi bir özellik taşıdığı görüşünü savunmuştur. Norveç ise, Grönland kıyısı ile Norveç anakara ülkesinin sınırlandırma için uygun bir hukuki çerçeve teşkil etmediğini iddia etmiştir. Divan, Jan Mayen'in özel koşul oluşturduğu konusunda sessiz kalmıştır.³⁹³ Bununla birlikte *Jan Mayen Davası*'nda Divan eşit uzaklık ilkesinin bağlayıcı ve zorunlu bir ilke olmadığına karar vermiştir.³⁹⁴

Bu değerlendirmeler çerçevesinde, “*Ege Denizi'nde adaların özel durum oluşturduğu*” yönündeki Türk tezinin, Ege Denizi kıta sahanlığında hakça ilkelere uygun bir sınırlandırma yapılabilmesi için dikkate alınması, hem uluslararası sözleşmelerin hem de bu konuda oluşan uygulanan uluslararası hukukun gereği olduğu açıkça görülmektedir.³⁹⁵

22114. Ege Denizi'nin Yarı - Kapalı Deniz Olması

Türkiye'nin ileri sürdüğü görüşlerden beşincisi, Ege Denizi'nin bir “*yarı kapalı deniz*” olduğu ve bu nedenle bölgenin niteliğine uygun olarak özel kuralların uygulanmasının gerektiğidir. İlk defa 27 Şubat 1974 tarihli notası ile gündeme getirdiği bu tezini Türkiye, III. B.M.D.H.K.'ya sunduğu ve Ege Denizi'nden söz etmeyen madde taslakları ile desteklemiştir.³⁹⁶

³⁹² Charney, a.g.m., pp. 240-241.

³⁹³ Syrigos, a.g.e., pp. 307-308.

³⁹⁴ John Van Dyke, “The Aegean Sea Dispute: Options and Avenues”, Aegean Issues, Problems-Legal and Political Matrix, Foreign Policy Institute, 1995, p. 60.

³⁹⁵ Doğru, a.g.e., s. 114.

³⁹⁶ Official Records, Vol.: III, a.g.y., p. 267.

Ege Denizi, Akdeniz'in büyükçe bir körfezi konumunda olan yarı kapalı bir denizdir (*semi-enclosed sea*). Ege Denizi'nin yarı kapalı bir deniz olması, bu denizle ilgili sorunları yakından ilgilendirmektedir. Türkiye, Ege Denizi'nin yarı kapalı bir deniz olduğunu ilk kez Yunanistan'a verdiği 27 Şubat 1974 tarihli notası³⁹⁷ ile belirtmiş ve bu konudaki tezlerini bugüne kadar sürdürmüştür.

B.M.D.H.S. ile daha önce haklarında yazılı düzenleme bulunmayan “*kapalı ve yarı kapalı denizler*” hakkında bazı düzenlemeler getirilmiştir. Her ne kadar kapalı ve yarı kapalı denizlere kıyıdaş devletlerin aynı konulardaki haklarının, genel kurallarda öngörüldüğünden farklı bir biçimde düzenlenmesini sağlayacak şekilde ve anlamda, kapalı ve yarı kapalı deniz kavramına yer verilmiş olmasa da, kapalı veya yarı kapalı denizler ile ilgili hükümlerin Sözleşme’de yer alması, uluslararası deniz hukukunun bir gelişiminin sonucudur. Ancak, yine de kapalı ve yarı kapalı denizlere Sözleşme’nin bir bölümünde özel olarak yer verilmiş olması, söz konusu denizlerin dünya denizleri içerisinde özel durum arz ettiğinin, dünya devletleri tarafından kabul edilmiş olduğunun bir göstergesidir ve söz konusu denizlerin ileriki gelişme aşamalarına önemli basamak oluşturabileceği ileri sürülebilir.³⁹⁸

B.M.D.H.S.’nin 122. maddesinde kapalı ve yarı kapalı denizlerin tanımı yapılmış,³⁹⁹ Sözleşme’nin 123. maddesinde kapalı ve yarı kapalı denizlere kıyısı olan devletler arasında işbirliği öngörülmüş⁴⁰⁰ ve 70. maddesinde de kapalı ve yarı kapalı denizlere kıyısı olan

³⁹⁷ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, Pleadings, 1978, pp. 23-25.

³⁹⁸ Güneş, *Kapalı ve Yarı Kapalı Denizlerin Hukuksal Rejimi*, a.g.t., s. 53.

³⁹⁹ B.M.D.H.S. madde 122:

“Kapalı veya yarı kapalı deniz, iki veya daha fazla devlet tarafından etrafı çevrilmiş ve başka bir deniz ya da okyanusa dar bir su yolu ile açılan ya da tümüyle veya büyük ölçüde iki veya daha çok kıyı devletinin Karasuları ve Münhasır Ekonomik Bölgesi’nden oluşan körfez, havza veya deniz manasına gelir.” *Gündüz, Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler*, a.g.e.

⁴⁰⁰ B.M.D.H.S.’nin yarı kapalı denizlere bağladığı sonuçlar esas olarak madde 123’te düzenlenmiştir:

“Kapalı veya yarı-kapalı denizlere kıyısı olan devletlerin işbirliği

Kapalı veya yarı kapalı bir denize kıyısı olan devletler, bu Sözleşme’den doğan haklarını kullanırken ve görevlerini yerine getirirken birbirleriyle işbirliği etmelidir. Bu amaçla, doğrudan doğruya veya uygun bir bölge teşkilatı aracılığıyla;

- a. denizin canlı kaynaklarının idaresi, muhafazası, araştırılması ve işletilmesini koordine etmek,
- b. deniz çevresinin korunması ve muhafazası konusundaki hak ve görevlerinin yerine getirilmesini koordine etmek,
- c. bilimsel çalışma politikalarını koordine etmek ve uygun olduğu yerlerde, bölgede müşterek ilmi araştırmaları deruhte etmek,
- d. bu maddenin hükümlerinin daha da geliştirmek için, yerine göre, ilgili Devletlerle veya milletlerarası örgütlerle işbirliği etmek için onları davet etmek,

devletlere “*coğrafi bakımdan elverişsiz durumda olan devletler*” denilmiştir. Coğrafi bakımdan elverişsiz devlet, coğrafi konumu nedeniyle denizlerden yeterince yararlanamayan devletlere verilen addır. Bu da kapalı ve yarı kapalı denizlerin dünya denizleri içerisinde özel durum oluşturduklarının bir kanıtıdır. Tüm bu noktalar bir arada düşünüldüğünde, kapalı ve yarı kapalı deniz alanına ilişkin sorunların, genel kurallarda öngörülen düzenlemelerle değil, söz konusu bölgelerin özelliklerine uygun veriler ışığında yapılan bölgesel düzenlemelerle çözülmesi gerektiği sonucuna varılabilir.⁴⁰¹

Kapalı ve yarı kapalı denizleri birlikte ele alan 122. madde hükmündeki tanımın dayandığı ölçütler coğrafi ve hukuki nitelik taşıyan iki ayrı grupta toplanabilir. Tanımda, bir taraftan iki ya da daha fazla devlet tarafından çevrili körfez, deniz havzası veya denizin, diğer bir denize veya okyanusa dar bir geçitle bağlı bulunması gibi coğrafi ölçütlere; diğer taraftan da, kapalı ve yarı kapalı denizlerin iki ya da daha fazla devletin karasuları ve münhasır ekonomik bölgelerinden oluşacağını belirten hukuki ölçütlere yer vermiştir. Ege Denizi, Yunanistan ve Türkiye ile çevrili olduğu için, coğrafi ölçütler içinde yer alan “*iki veya daha çok devlet tarafından çevrili olma*” koşulunu sağlamaktadır. Hukuki ölçüte dayanarak diğer bir denize olan geçit sayısı ne olursa olsun, küçük bir yüz ölçümüne sahip olan denizler de yarı kapalı deniz olarak kabul edilebileceklerdir.⁴⁰²

Diğer taraftan, kıta sahanlığının sınırlandırılması konusundaki uygulanan uluslararası hukuk kuralları da, sınırlandırmanın hakça ilkelere uygun sonuca varacak şekilde yapılması ve bu bağlamda bölgenin özel durumlarının dikkate alınması gerektiği, özel durumlar kapsamında, denizlerin coğrafi yapılarının da önem arz ettiği hükümlerini içermektedir. İki tespit bir arada değerlendirildiğinde, B.M.D.H.S. hükümlerine göre yarı kapalı deniz statüsünden endişe edilmeyen Ege Denizi’nin, diğerleri yanında, bu özelliğinin de dikkate alınarak oluşturulacak “*özel kurallar/bölgesel düzenlemelerle*” sınırlandırılmasıyla hakça ilkelere uygun sonuca varılabilecektir. Bu bakımdan, Ege Denizi, kıta sahanlığı sınırlandırmasında, hakça ilkelere uygun çözümü destekleyen Türkiye’nin görüşü uygulanan uluslararası hukuka dayanmaktadır.⁴⁰³

hususunda çaba sarf edeceklerdir.”; Sözleşme metni için Gündüz, Milletlerarası Hukuk, Temel Belgeler, a.g.e., 354-459.

⁴⁰¹ Güneş, Kapalı ve Yarı Kapalı Denizlerin Hukuksal Rejimi, a.g.t., ss. 53-54.

⁴⁰² Güneş, a.g.t., ss. 75-76.

⁴⁰³ Doğru, a.g.e., s. 115.

22115. Lozan Dengesi

Türkiye'nin diğer beş tezinin yanında Lozan Dengesi tezinin daha çok siyasal nitelikli olduğu görünmektedir. Türkiye, Lozan Barış Andlaşması'nın Ege Denizi'nde Türkiye ile Yunanistan arasında bir denge kurduğunu ve Ege Denizi'nin iki devlet tarafından eşit kullanımının gerektiğini belirterek Lozan Dengesi'nin kıta sahanlığı sınırlandırılması açısından da gözetilmesini savunmaktadır. Türkiye'nin Yunanistan'ın 19 Aralık 1975 tarihli notasına 15 Mart 1976'da verdiği cevabi notasına göre, kıta sahanlığı alanları ile ilgili olarak Türkiye ile Yunanistan arasında sürdürülen görüşmeler hakkında 30 Eylül ve 18 Kasım 1975 tarihli notalarda açıkça ifade edilen ve Bern toplantılarında Türk Heyeti'nin Başkanı tarafından izah edilen Türk görüşlerinde bir değişiklik yoktur. Türkiye, Ege Denizi kıta sahanlığı alanlarının sınırlandırılmasının her iki ülkenin hayati çıkarlarını doğrudan etkilediğine işaret etmek istemektedir. Bu nedenle Türkiye, Ege Denizi'nde kıta sahanlığı alanları sınırlandırmasının karşılıklı kabul edilebilir çözümünün, 1923 Lozan Barış Andlaşması ile kurulan hassas dengenin korunması için önemli olduğuna inanmaktadır.⁴⁰⁴ Lozan Dengesi görüşü, kamuoyuna ilk kez 19 Haziran 1976 tarihinde II. Bern görüşmeleri sırasında Türk heyeti tarafından açıklanmıştır. Ayrıca, Türk tarafının görüşleri, 1-4 Aralık 1978 tarihinde iki devlet teknik heyetlerinin Paris'te yaptıkları kıta sahanlığı görüşmeleri esnasında basına da yansımıştır.⁴⁰⁵

Lozan Barış Andlaşması'nın Ege Denizi ile ilgili içeriğine bakacak olursak, “iki ülke arasındaki onların çıkarlarını gözetilen ve Ege Denizi'nin eşit kullanım hakkına dayalı bir denge kurduğu”, Türkiye tarafından ileri sürülmektedir.⁴⁰⁶ Lozan Andlaşması'nın dayandığı fikir, kıyı devletlerinin hükümranlığı altındaki dar bir kuşağın dışında kalan deniz alanlarının, tarafların ortak faydalanmasına bırakılmasıdır.⁴⁰⁷ Ege Denizi kıta sahanlığı üzerinde, alansal olarak tek bir tarafın haklarının üstün olacağı bir çözüm, taraflar arasında geçerliliği hiçbir zaman sorgulanmamış olan Lozan Barış Andlaşması'nın

⁴⁰⁴ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, Pleadings, a.g.y., p. 44.

⁴⁰⁵ Başeren, Ege Sorunları, a.g.e., s. 153.

⁴⁰⁶ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, Pleadings, a.g.y., p. 159, pp. 167-168.

⁴⁰⁷ Kemal Başlar, “Two Facets of the Aegean Sea Dispute: “de lege lata” and “de lege feranda”, *The Journal of Turkish Weekly*, (2001), p. 238.

kurduğu denge düzenine ve dolayısıyla da, hakça ilkelere uygun bir sınırlandırma için gereken, tüm ilgili durumların yansıtılması ölçütüne aykırı olacaktır.⁴⁰⁸

Lozan Andlaşması'yla birlikte, Türkiye ile Yunanistan arasında barışın bozulmaması ve barışın devamlılığını sağlayabilmek için bir Lozan dengesi kurulmuştur. Kıta sahanlığı açısından Andlaşma'nın önemi, Türkiye ve Yunanistan'ın, sınırlarından, bazı adaların askersizleştirmeye tabi olarak devredilmesine, karasularının genişliğine uzanan bir yelpazedeki ülkesel statüsüne dair düzenlemeler içermesidir. Bu Andlaşma'nın kabul edildiği zamanda, kıta sahanlığı üzerinde kıyı devletinin hak sahibi olması fikrinin henüz uluslararası hukukta mevcut olmadığı doğrudur. Ancak, tam da Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığını konu alan davada Yunanistan'ın ileri sürdüğü, "*sınırlandırmanın ülkesel statü fikrinin tamamen dışında*" olduğu görüşü Divan tarafından kabul görmemiş; kıta sahanlığı haklarının, devletin kara ülkesi üzerindeki egemenliğinden doğduğuna dayanarak, bu hakların da ülkesel statüyü ilgilendirdiği belirtilmiştir.⁴⁰⁹ Böylece, hakça ilkelere uygun bir sınırlandırmaya ulaşabilmek açısından, tarafların ülkesel statüleri ile ilgili düzenlemelerini içeren bir andlaşmanın, tamamen değerlendirme dışı bırakılması düşünülemez.⁴¹⁰

Lozan Barış Andlaşması'nda deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda açık bir hüküm mevcut değildir. Bununla beraber, Andlaşma'nın 6. maddesi ikinci fıkrasındaki üç mil ilkesi ile 12. maddesinin son cümlesindeki üç millik uygulamadan, ayrıca akit devletlerin Lozan Konferansı'ndaki tutum ve davranışları ile o tarihte bölgedeki ve dünyadaki karasuları uygulamalarından Ege Denizi'nde karasularının üç mil genişlikte olması anlayışı ile hareket edildiği anlaşılmaktadır. Lozan'ın getirmiş olduğu statü gereğince Ege Denizi'nin % 75'ini açık deniz kesimi oluşturmaktaydı. Diğer bir ifadeyle, Türkiye ve Yunanistan ana kıtaları ile tüm Ege Adaları'nın 3 millik karasuları dışında kalan deniz alanları Ege Denizi'nin dörtte üçünü teşkil ediyordu. 1936 yılında, Yunanistan tek taraflı olarak, karasularını 3 milden 6 mile genişletmiştir. Böylece Ege Denizi'nin % 25'lik bir açık deniz kesimi Yunan deniz ülkesi haline getirilerek fiilen Yunanistan'ın egemenliğine sokulmak istenmiştir. Türkiye de, 1964 yılında Türk karasularının genişliğini

⁴⁰⁸ Dolunay Özbek, Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004, s. 153.

⁴⁰⁹ *Aegean Sea Continental Shelf Case*, a.g.y., pp. 82-86.

⁴¹⁰ Özbek, Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku, a.g.t., ss. 152-153.

6 mil olarak belirlemiştir. Sonuç olarak, Lozan Barış Andlaşması yapıldığı zaman % 75 olan Ege Denizi'nin açık deniz alanlarının oranı % 50'ye inmiştir. Ege karasularının 6 milden 12 mile genişletmekle Yunanistan, Ege Denizi'nin açık deniz kesiminin % 30'dan fazlasına sahip olmak istemektedir. Böylece, Lozan Barış Andlaşması yapıldığı zaman % 75 olan uluslararası suların oranı % 20'nin altına inmiş olacaktır. Böyle bir durum Türkiye'nin Ege Denizi'ndeki kıta sahanlığı haklarının ortadan kaldırılmasının en kestirme yolu olacak, neticede Ege Denizi kıta sahanlığının yaklaşık % 90'ının Yunanistan'a devredilmesi sonucu doğacaktır.⁴¹¹

23. Uluslararası Deniz Hukuku Açısından Değerlendirme

230. Tarafların Usule İlişkin Tezleri

Genel olarak bakıldığında, Türkiye ve Yunanistan'ın sırasıyla önerdikleri görüşme ve yargısal çözüm yollarının her ikisinin de uluslararası hukuka uygun uyuşmazlıkların barışçı çözüm yolları arasında olduğu görülmektedir. Bununla beraber, yine uluslararası hukuka göre, devletler için yargı yoluna başvurma zorunluluğu yoktur. Devletler egemen oldukları için kendi iradeleri ile kabul etmeleri dışında hiçbir yargı organının yetkisine tabi değildirler. Buna karşılık, uluslararası hukuka göre andlaşmalar yoluyla kıta sahanlığı sınırlandırmasını gerçekleştirmek için ciddi ve anlamlı görüşmeler yapmak bir yükümlülüktür.⁴¹² Genel olarak görüşmelerin ve özel olarak da kıta sahanlığına ilişkin uluslararası hukukun bu sonucu doğuran bazı önemli özellikleri bulunmaktadır.⁴¹³

Görüşme,⁴¹⁴ uluslararası uyuşmazlığın taraflarının herhangi bir üçüncü kişi ya da devlet dahil olmaksızın karşılıklı olarak yürüttükleri barışçı çözüm yoludur. Bu niteliğiyle görüşme; barışçı çözüm yolları arasında uyuşmazlığa taraf devletlerin egemenliğini en az etkileyen ve belki de bu nedenle en sık başvurulan yöntemdir. Yine, uyuşmazlık taraflarının öncelikle başvurduğu yöntem de görüşmedir. Görüşme yöntemi, bu yola

⁴¹¹ Kurumahmut, Ege'de Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorununun Ortaya Çıkışı, a.g.e., ss. 42-43.

⁴¹² Gündüz, Discord between Greece and Turkey, a.g.m., p. 112.

⁴¹³ Başeren, Ege Sorunları, a.g.e., s. 154.

⁴¹⁴ Görüşme, uyuşmazlık taraflarının birbirlerinin iddialarını anlayabilmeleri için en uygun yol olarak görülmektedir; çözüme ulaşılmasına halinde bile, en azından karşılıklı iddiaları açıklığa kavuşturmaktadır. Bu nedenle görüşme, diplomatik çözüm yolları arasında en etkili olarak nitelendirilmektedir. Özgür Mengiler, Birleşmiş Milletler Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü, Platin Yayınları, Ankara, 2005, ss. 47-48.

başvuran devletlere hem uyuşmazlığın çözüm sürecini hem de varılacak sonucu doğrudan kontrol etme imkanı verdiği için taraflar için riski en az olan yöntemdir. Tarafların, uygun görmedikleri çözümlerden uzak durmaları tamamen kendi ellerindedir. Buna karşılık, üçüncü tarafın müdahalesini içeren çözüm yolları, taraf devletlerin manevra alanını daraltma ve onları istemedikleri bir sonuçla karşı karşıya bırakma ihtimalini de beraberinde getirmektedir.⁴¹⁵

Görüşmeler, deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile ilgili uyuşmazlıklarda, bunların her zaman uluslararası bir yanı bulunduğu ve iç hukukunda düzenlendiği şekliyle kıyı devletinin iradesine bırakılmayacağı için daha da önemlidir. 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi madde 6 ve B.M.D.H.S. madde 74 ve 83'te deniz veya deniz yatağı alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin kurallar ifade edilirken tarafların anlaşmasına büyük önem verilmiştir. Buna karşılık, sözleşmelerden hiçbiri zorunlu olarak yargısal çözüm önermemektedir. Tarafların anlaşması, genel uluslararası hukuku temsil etmektedir. Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması ile ilgili yüzlerce uyuşmazlık, tarafların anlaşması ile çözüme kavuşturulurken sadece küçük bir kısmı üçüncü taraf çözümüne sunulmaktadır.⁴¹⁶

U.A.D.'nin *Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları*'nda, "*taraflar, sadece anlaşmaya varılmadığı takdirde belli bir sınırlandırma metodunu otomatikman uygulamak için bir çeşit ön koşul olarak formaliteyi yerine getirmek üzere değil bir anlaşmaya varmak amacıyla görüşmelere girme yükümlülüğü altındadır; taraflar görüşmeleri anlamlı kılacak şekilde samimi olacak şekilde samimi olmak yükümlülüğü altındadır.*" hükmüne yer verilmiştir.⁴¹⁷ Divan, bu tutumunu *Maine Körfezi Kıta Sahanelığı Davası*'nda deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uluslararası hukuk kurallarını özetlerken de sürdürmüş, "*söz konusu sınırlandırmanın iyi niyet ve gerçekten olumlu bir sonuç alma niyeti ile yürütülen görüşmeleri izleyen bir anlaşma yoluyla yapılması gerektiğini*" bildirmiştir.⁴¹⁸ Bu durum karşısında Türkiye'nin kıta sahanlığı sınırlandırmansın görüşmeler yoluyla yapılmasında ısrar etmesinin uluslararası hukuka uygun olduğunu

⁴¹⁵ Mengiler, a.g.e., ss. 46-47.

⁴¹⁶ Başeren, Ege Sorunları, a.g.e., s. 156.

⁴¹⁷ Gündüz, Discord between Greece and Turkey, a.g.m., p. 101.

⁴¹⁸ I.C.J. Reports, 1984, a.g.y., p. 299.

söylemek mümkündür. Buna karşılık, aynı şeyi Yunanistan'ın usule ilişkin tezleri için söylemek mümkün görünmemektedir.⁴¹⁹

Ege Denizi'nde durum, görüşmelerde ısrarın uluslararası hukuka uygunluğunu, daha da çarpıcı bir şekilde ortaya koymaktadır. Devletler uyuşmazlıklarını tam olarak görüşüp anlaştıkları ya da anlaşamadıkları konuları belirledikten ve mahkemeden ne isteyeceklerini kararlaştırdıktan sonra yargı yoluna başvurmaktadırlar. Uluslararası Sürekli Adalet Divanı, *Mavrommatis Davası*'nda verdiği kararda, “*bir uyuşmazlığın mahkeme önüne götürülmesinden önce konunun diplomatik görüşmeler yoluyla açıkça tanımlanması gerektiğini*” belirtmiş ve her dava kapsamında öncelikle yeterli ölçüde görüşmelerde bulunup bulunulmadığının kendisince belirlenmesini gerekli gördüğünü ifade etmiştir.⁴²⁰ Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığında devletlerin anlaştıkları hiçbir husus bulunmamakta ve sınırlandırma alanı da belirlenmemiştir. Yunanistan, sınırlandırmanın en doğudaki Yunan Adaları ile Anadolu sahilleri arasında yapılmasını, Türkiye ise hemen Anadolu sahilleri önünde bulunan Yunanistan egemenliğindeki Doğu Ege Adaları'nın batısına taşan bir alanda, bütün Ege Denizi'nde yapılmasını istemektedir. Her iki durumda da önem taşıyan sınırlandırma sahasının güney sınırı da belirlenmemiştir. Ayrıca, coğrafi olarak Ege Denizi'ni Akdeniz'den ayırmak mümkün ise de, tarafları bağlayan hukuki bir sınır mevcut değildir. Tarafların U.A.D.'ye gitmeyi kabul etmeleri halinde Divan'dan ne isteyecekler, Ege Denizi kıta sahanlığının iki devlet arasındaki sınırı çizmesini mi, yoksa sadece sınırın çizilmesinde uygulanacak ilkeleri tespit etmesini mi isteyecekleri de belli değildir.⁴²¹

231. Tarafların Esasa İlişkin Tezleri

Uluslararası mahkemelerin önüne gelmiş ve karara bağlanmış sınırlandırma uyuşmazlıklarının ilgili olduğu coğrafi alanlar arasında fiziki benzerlikler mevcuttur. Bu coğrafi alanlar kimi özellikleri ile Ege Denizi'ndeki durumlara da benzerlikler göstermektedir. Uluslararası yargı ve hakemlik kararları, genel sınırlandırma prensiplerini açıklayan spesifik prensip ve metotlar oluşturmanın yanı sıra, ilgili alanların Ege Denizi'ne benzerliklerinden dolayı Türkiye ve Yunanistan'ın iddialarına ve Ege Denizi kıta sahanlığı

⁴¹⁹ Başeren, Ege Sorunları, a.g.e., s. 157.

⁴²⁰ Mengiler, a.g.e., s. 48.

⁴²¹ Başeren, Ege Sorunları, a.g.e., ss. 157-158.

sınırlandırmasına ilişkin daha spesifik yansımalar da içermektedirler. Söz konusu yansımalar, temel olarak hakça ilkelerin somut sınırlandırma meselelerine nasıl uygulanması gerektiğine ve uygulamada ne ifade ettiğine ilişkindir.⁴²²

2310. Hakça İlkeler

Kıta sahanlığı sınırlandırmasının hakça ilkeler temelinde ve bütün ilgili unsurların dikkate alınarak yapılması kuralı uluslararası hukuka tartışmasız bir biçimde yerleşmiştir. Fakat halen devam eden tartışma konusu, hakça ilkelerin neler olduğudur. Hakça ilkelerin neler olduğu sorusunun cevabı, deniz alanlarının sınırlandırmasına ilişkin uluslararası yargı kararlarında büyük oranda verilmiş gözükmektedir. Birçok yargı ve hakemlik kararında, “herhangi bir sınırlandırma işleminde, aralarından duruma uygun olan prensiplerin seçilebileceği bir hakça ilkeler seti mevcut olduğu” belirtilmiştir.⁴²³

Kıta sahanlığı sınırlandırmasında hakça ilkeler, U.A.D.’nin 1969 tarihli *Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları*’na ilişkin kararında ve takip eden birçok kararında yer almıştır. U.A.D.’nin 1969 tarihli kararında, “...sınırlandırma, her devlete, diğer devletlerin aynı nitelikteki haklarına tecavüz etmeden, olanaklar ölçüsünde, kara ülkesinin deniz altındaki doğal uzantısının verilmesini sağlayacak biçimde hakça ilkeler çerçevesinde, kıta sahanlığı alanlarını verecek bir anlaşma ile yapılacaktır...” denilmiştir.⁴²⁴ *Fransa-İngiltere Davası*’nda, “hakça ilkeler, kararın temel kuralı olarak benimsenmiş, coğrafyanın özel yapısı nedeni ile değişik yörelerde farklı yöntemlerin uygulanması gerektiği, adaların yok farz edileceği ve adalara ana kıtalar gibi kıta sahanlığı tanınmayacağı, hakça ilkelerin gerçekleştirilebilmesi için coğrafi yapının özellikleri yanında, ilgili ülkelerin güvenlik ve ulaşım gibi gereksinimlerinin de göz önüne alınması gerektiği” belirtilmiştir. *Tunus-Libya Davası*’nda “doğal uzantı ilkesinin tek başına çözüm getirmediği, bu gibi durumlarda hakça ilkelerin uygulanması gerektiği” belirtilmiştir.⁴²⁵

Yargı kararlarında ön plana çıkarılan prensip “coğrafyanın üstünlüğü” prensibidir. *Kuzey Denizi Davaları*’nda coğrafyanın üstünlüğü ilkesi Mahkeme tarafından,

⁴²² Acer, Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları, a.g.m., ss. 65-66.

⁴²³ I.C.J. Reports, 1985, p. 46; I.C.J. Reports, 1984, p. 88; The Court of Arbitration for the Delimitation of Maritime Areas between Eritrea and Yemen, 1999, p. 103.

⁴²⁴ I.C.J. Reports, 1969, s. 53, p. 101.

⁴²⁵ Başeren, Ege Sorunları, a.g.e., s. 164.

“coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi söz konusu olamaz” biçiminde ifade edilmiştir.⁴²⁶ *İngiltere-Fransa Davası*’nda, “eşit uzaklık ya da başka herhangi bir sınırlandırma metodunun uygunluğunu coğrafi şartlar belirler” biçiminde özetlenmiştir.⁴²⁷ *Tunus-Libya Davası* kararında “kara denize hakimdir” şeklinde ifade edilmiştir.⁴²⁸ *Libya-Malta Davası* kararında “ *tarafların kıyıları başlama çizgisini oluşturur*” ifadesi kullanılmıştır.⁴²⁹

Hem kıta sahanlığı hem de MEB alanlarının tek bir davada sınırlandırıldığı kararlarda da coğrafyanın üstünlüğü prensibi aynı şekilde ön plana çıkarılmıştır. *Kanada-Fransa Davası*’nda Mahkeme, coğrafi unsurların sınırlandırmanın merkezini oluşturduğunu ifade etmiştir.⁴³⁰ *Jan Mayen Davası*’ndaki kararda benzeri bir biçimde Mahkeme, sınırlandırmanın, ilgili alanın coğrafi çerçevesine dayandığını belirtmiştir.⁴³¹ *Katar-Bahreyn Davası*’nda U.A.D., kara denize hakimdir prensibini tekrarlamış ve bu prensibin devletin kara ülkesi üzerindeki egemenliğinin bir sonucu olduğunu vurgulamıştır.⁴³²

Coğrafyadan kasıt, iki ülke arasındaki sınırlandırmaya konu olan alandaki anakara coğrafyasıdır. Bu bağlamda en önemli unsur, anakara kıyılarının uzunluğudur ve kural olarak kıyı uzunluğu, elde edilecek deniz alanını belirleyen en önemli coğrafi faktör olarak belirmektedir. Bir başka önemli coğrafi unsur, kıyı çizgisi üzerindeki kıvrımlar, girinti ve çıkıntılardır. *Kuzey Denizi Davaları* kararında açıkça belirtildiği gibi, dikkate alınacak coğrafi şekiller, bölgenin coğrafi yapısı çerçevesinde önemsiz sayılmayacak unsurlar olmalıdır.⁴³³ *Katar-Bahreyn Davası*’nda U.A.D., iki ülkenin kuzey kıyılarının uzunluk ve şekil açısından benzer olduğunu belirtmiş ve sadece Bahreyn kıyısında Fasht al Jarim’in denize doğru bir çıkıntı olduğunu ama bunun da bölgenin coğrafi çerçevede önemsiz bir unsur olduğundan ihmal edilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴³⁴

Sınırlandırmada hakça ilkelerin sağlanmasının, sadece coğrafi unsurların dikkate alınması ile sağlanamayacağı ve diğer bütün ilgili unsurların dikkate alınması gerektiği

⁴²⁶ I.C.J. Reports, 1969, p. 91.

⁴²⁷ The Arbitration between United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the French Republic on the Delimitation of the Continental Shelf, 1977, p. 96.

⁴²⁸ I.C.J. Reports, 1982, p. 73.

⁴²⁹ I.C.J. Reports, 1985, p. 47.

⁴³⁰ Saint Pierre and Miquelon Arbitration Decision, 1992, p. 24.

⁴³¹ I.C.J. Reports, 1993, pp. 51-53.

⁴³² I.C.J. Reports, 2001, p. 185.

⁴³³ I.C.J. Reports, 1969, pp. 57-98.

⁴³⁴ I.C.J. Reports, 2001, p. 247.

uluslararası yargı kararlarında ayrıca vurgulanmıştır. Yargı kararlarına göre, bu ilgili unsurların başta geleni, bölgede “*mevcut adalar ve diğer coğrafi formasyonlardır*”. Uluslararası hukuk, adalara kıta sahanlığına sahip olma hakkını açıkça tanımıştır. Fakat, iddiaların aksine bu adaların sınırlandırma esnasında anakara ülkeleri ile aynı statüde oldukları manasına gelmemektedir. Bir başka deyişle, sınırlandırmada adalar söz konusu olduğunda, sahip olma ile sınırlandırma arasında kesin bir ayırım söz konusu olmaktadır. Sonuçta adalar, coğrafi konumları, ekonomik ve sosyal nitelikleri gibi sahip oldukları unsurlar çerçevesinde sınırlandırma çizgisini ya hiç etkilememekte, ya da sınırlı bir biçimde etkilemektedirler.⁴³⁵

İngiltere-Fransa Davası'nda Mahkeme, önce İngiltere ve Fransa arasında bir ana sınırlandırma çizgisi belirlemiş ve çizginin Fransa tarafında kalan İngiliz Kanal Adaları'na sadece sınırlı bir kıta sahanlığı vermiştir. Zira, söz konusu adaların varlığı, iki ülke arasındaki coğrafi dengeyi bozan bir özellik göstermekteydi.⁴³⁶ U.A.D., *Libya-Malta Davası*'nda mesafe prensibine yapılan vurgu sonuçta sınırlandırmaya, kıyı coğrafyasını en iyi yansıtan eşit uzaklık çizgisi ile başlanmasına yol açmıştır.⁴³⁷ *Jan Mayen Davası*'nda Mahkeme, sınırlandırmaya eşit uzaklık çizgisi ile başlamış ve söz konusu durumun coğrafyanın üstünlüğünden kaynaklandığını belirtmiştir.⁴³⁸ *Maine Körfezi Davası*'nda da Mahkeme, açıkça, anakaralar arasındaki eşit uzaklık çizgisi ile başlanması gerektiğini ve söz konusu alanın coğrafi özelliğini en iyi yansıttığını belirtmiştir.⁴³⁹ *Katar-Bahreyn Davası*'nda U.A.D. aynı yöntemi izlemiştir.⁴⁴⁰ Sadece *Eritire-Yemen Davası*'nda, eşit uzaklık çizgisi ile başlanmamıştır. Zira, üzerinde her iki tarafın da anlaşığı bir tarihi çizgi Mahkeme için başlangıçta temel sınırlandırma çizgisi olarak kabul edilmiştir.⁴⁴¹ *Eritire-Yemen Davası*'nda Mahkeme, Dahlak Adaları'na önemli bir etki tanıırken, daha güneydeki kıyı adalarını tümünden ihmal etmiştir. Özellikle kurak ve sosyal hayata elverişsiz olmaları nedeni ile Yemen'in Jabal al Tayr ve Zubayr Adaları'na hiç etki verilmemiştir.⁴⁴² *Tunus-Libya Davası*'nda Mahkeme, bölgedeki unsurların daha önemli olduğunu belirterek,

⁴³⁵ Acer, Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları, a.g.m., s. 70.

⁴³⁶ The Arbitration between United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the French Republic on the Delimitation of the Continental Shelf, 1977.

⁴³⁷ I.C.J. Reports, 1985, p. 51, s. 63.

⁴³⁸ I.C.J. Reports, 1993, pp. 42-44, pp. 49-51, pp. 59-64.

⁴³⁹ I.C.J. Reports, 1984, p. 188, p. 205.

⁴⁴⁰ I.C.J. Reports, 2001, p. 231.

⁴⁴¹ The Court of Arbitration for the Delimitation of Maritime Areas between Eritrea and Yemen, 1999, pp. 139-164.

⁴⁴² Delimitation of Maritime Areas between Eritrea and Yemen, a.g.y., p. 148.

Tunus'un Jerba Adası'nı tümünden ihmal etmiştir.⁴⁴³ *Gine-Gine-Bissau Davası*'nda Mahkeme, Alcatraz Adaları'nın kuzey kesimlerine doğru adalara, 12 millik karasularının ötesinde hiç kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge vermemiştir.⁴⁴⁴

Kendi ülkesinin kıyılarının yakınında yerleşmiş bulunan bu tür kıyı adaları bazen sadece, deniz alanlarının ölçümüne esas oluşturan kıyı çizgisinin oluşturulmasında bir etki sahibi olmaktadır. Ama çoğu kez kıyı çizgisini tam buldukları yer kadar değil daha az etkilemelerine izin verilmekte, yani sınırlı bir etki tanımaktadır.⁴⁴⁵ *İngiltere-Fransa Davası*'nda, İngiltere kıyı adası Scilly Isles ile Fransa'nın kıyı adası Ushant, kıyı çizgisi oluşturmada tam etki verildikleri takdirde hakça ilkelere aykırı sonuç doğuracaklarından, kıyı çizgisini ancak kısmen etkilemelerine izin verilmiştir.⁴⁴⁶

Belirtmek gerekir ki, bir başka devletin kıyılarına yakın olmayan, ama iki ana kıta arasındaki eşit uzaklık çizgisi dikkate alındığında hala diğer ülkeye yakın olan adaların durumu son zamanlara kadar gündeme gelmemiştir. Ancak bu adaların sınırlandırmadaki rolünün de, diğer konumdaki adalar için etkili olan faktörler çerçevesinde değerlendirilebileceğini tahmin etmek mümkündür.⁴⁴⁷ Bu çerçevede *Katar-Bahreyn Davası*'ndaki Bahreyn'e ait Qit'at Jaradah Adası'nın durumu bir örnek oluşturmuştur. Bu adanın, iki ülke arasındaki eşit uzaklık çizgisi civarında bulunan küçük ve sosyal hayata elverişsiz bir doğal yapıya sahip olduğu vurgulanmıştır. Mahkeme, söz konusu özellikleri ile bu adaya, bölgenin özellikleri çerçevesinde düşünüldüğünde bir etki tanımının hakça ilkelere uygun olmayacağını belirtmiş ve adayı sınırlandırmaya dahil etmemiştir.⁴⁴⁸

Adalar dışında dikkate alınması gereken bir başka unsur, deniz tabanının jeolojik ve jeomorfolojik özellikleridir. *Kuzey Denizi Davaları*'nda U.A.D., "doğal uzantı" kavramına o derece vurgu yapmıştır ki, sınırlandırmada önemli olanın her iki tarafın doğal uzantılarının kendilerine verilmesi olduğu gibi bir sonuç doğmuştur.⁴⁴⁹ Fakat bir sonraki dava olan *İngiltere-Fransa Davası*'nda Mahkeme, doğal uzantı faktörünün mutlak bir rolü

⁴⁴³ I.C.J. Reports, 1982, p. 79.

⁴⁴⁴ Acer, Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları, a.g.m., s. 71.

⁴⁴⁵ Acer, a.g.m., s. 71.

⁴⁴⁶ The Arbitration between United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the French Republic on the Delimitation of the Continental Shelf, p. 243.

⁴⁴⁷ Acer, Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları, a.g.m., s. 71.

⁴⁴⁸ I.C.J. Reports, 2001, p. 219.

⁴⁴⁹ I.C.J. Reports, 1969, p. 101.

olamayacağını belirtmiştir. Aynı görüş, *Kanada-Fransa Davası*'nda⁴⁵⁰ ve *Tunus-Libya*⁴⁵¹ ve *Libya-Malta*⁴⁵² *Davaları*'nda tekrarlanmıştır. Doğal uzantı faktörünün sınırlandırma çerçevesinde etkisinin azalması iki sebebe dayandırılmıştır. Birincisi, hukuksal anlamda kıta sahanlığı kavramının ve ilgili hakların temelini artık doğal uzantı kavramından ziyade mesafe faktörü oluşturmaktadır. İkincisi de, günümüzde sınırlandırma sürecinde çoğu kez sadece kıta sahanlığı sınırlandırması değil, tek bir sınırlandırma çizgisi ile hem kıta sahanlığının hem de münhasır ekonomik bölge sınırlandırması söz konusu olmaktadır. Bu durumda, sadece kıta sahanlığı açısından bir miktar önem taşıyan ama münhasır ekonomik bölge kavramı ile bir ilgisi olmayan jeolojik öğeler sınırlandırma esnasında neredeyse tamamen etkisini yitirmektedirler.⁴⁵³ Sonuç olarak tespit edilebilseler dahi, jeolojik ve jeomorfolojik öğeler sınırlandırma çerçevesinde diğer ikincil nitelikli ilgili faktörlerle birlikte değerlendirilmektedirler ve mutlak değil ancak nispi bir etki sahibi olmaktadır.⁴⁵⁴

Sınırlanılacak alanlardaki doğal kaynaklar dikkate alınması gereken bir diğer faktördür. Varlığı bilinen doğal kaynakların sınırlandırmada dikkate alınacağı yargı kararlarında kesin bir biçimde kabul edilmiştir. Doğal kaynaklar, canlı türler olabileceği gibi madenler ve diğer mineral kaynaklar gibi cansız doğal zenginlikler de olabilmektedir.⁴⁵⁵ Yargı kararlarından ortaya çıkan sonuç, bölgedeki mevcut doğal kaynakları ağır bir biçimde orantısız paylaştıran bir sınırlandırma çizgisi hakça ilkelere uygun bir sınır olarak kabul edilemeyeceğidir.⁴⁵⁶

Şu ana kadar üzerinde durulan prensipler, sınırlandırmanın belirli bir hukuksal çerçeve içerisinde yapıldığını ve coğrafi unsurların sınırlandırma çizgisini belirlediğini, belirli bazı ilgili faktörlerin ise, hakça bir çözüm sağlanması açısından kısmi etkiler sağladıklarını ortaya koymuştur. Ayrıca, coğrafya kavramından özellikle anakara coğrafyasının anlaşılması gerektiğinin yargı kararlarında açıkça ortaya konduğu da belirtilmiştir. Ancak, hukuksal çerçeve içerisinde bazı faktörlerin birbirine oranla sınırlandırma üzerindeki

⁴⁵⁰ Saint Pierre and Miquelon Arbitration Decision, 1992, p. 47.

⁴⁵¹ I.C.J. Reports, 1982, p. 98.

⁴⁵² I.C.J. Reports, 1982, p. 61.

⁴⁵³ Saint Pierre and Miquelon Arbitration Decision, 1992, p. 47.

⁴⁵⁴ Acer, Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları, a.g.m., s. 72.

⁴⁵⁵ Acer, a.g.m., s. 72.

⁴⁵⁶ Saint Pierre and Miquelon Arbitration Decision, 1992, p. 84

etkilerinin ne olacağı ve hakça ilkeleri bozmadan ne dereceye kadar etkili olacakları net bir biçimde belirlenmiş değildir.⁴⁵⁷

İşte sözü edilen unsurlar, bir sınırlandırma eyleminde, başlangıç ve daha sonra çok az değişecek olan temel sınırlandırma çizgisini belirleyen unsurlardır. Neredeyse bütün sınırlandırma davalarında mahkemeler, sınırlandırma işlemine başlarken önce iki anakara ülkesi arasında, anakara ülkelerinin coğrafi özelliklerini yansıtan bir sınırlandırma çizgisi belirlemişlerdir veya en azından böyle bir çizgiyi referans noktası kabul etmişlerdir. Sınırlandırma çizgisi hem başlangıç çizgisini, hem de dikkate alınan diğer unsurlar tarafından az değiştirilecek temel sınırlandırma çizgisini oluşturmuştur. Söz konusu sınır çoğu kez, iki anakara ülkesinin coğrafi ilişkilerini en iyi yansıttığı için iki ülke arasındaki eşit uzaklık çizgisi olmuştur.⁴⁵⁸

1958 Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi'nin sınırlandırmaya ilişkin 6. madde hükmüne göre, aynı kıta sahanlığına kıyası olan devletler, sınırlandırmayı anlaşma yoluyla gerçekleştirirler; ancak böyle bir anlaşma gerçekleştirilememiş ve “*özel durumlar*” başka bir sınırlandırmayı gerektirmiyorsa kıta sahanlığının sınırlandırılması, sınırlandırmayı gerektirmiyorsa kıta sahanlığının sınırlandırılması “*eşit uzaklık*” ilkesine göre yapılır. Sözleşme'nin bu hükmündeki eşit uzaklık ilkesinin esas kuralı, özel durumların kuraldışılığı oluşturduğu biçiminde değerlendirilse de, özel durumlar kavramı içine giren durumların belirlenmesinde karşılaşılan zorluklar ve eşit uzaklık ilkesi uygulandığında hakça ilkelere uygun olmayan her sonucun özel durum oluşturması, Sözleşme hükmünde de hakça ilkelerin uygulanmasının kabul edildiğini göstermektedir.⁴⁵⁹ B.M.D.H.S. madde 83'e göre ise, devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırmasının, hakça ilkelere uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla anlaşmayla yapılacağı belirtilmektedir. Bu da, barışçı yollar çerçevesinde sınırlandırmanın hakça ilkelere göre gerçekleştirileceğinin kabulü anlamına gelmektedir. Bu anlamda hakça ilkelerin üç fonksiyonu bulunmaktadır. İlk olarak bunlar, belli bir davada ilgili koşulları belirlemek için kullanılır; ikinci olarak, bir sınırlandırma sürecinde uygun bir sınırlandırma metot veya metotları seçmede ya da ilgili durumların

⁴⁵⁷ Acer, Ege Kıta Sahaneliği Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları, a.g.m., s. 74.

⁴⁵⁸ Acer, a.g.m., s. 69.

⁴⁵⁹ Pazarıcı, Uluslararası Hukuk Dersleri, 2. Kitap, a.g.e., s. 399.

nasıl tartılıp dengeleneceğine yönelik yol göstermektedir; üçüncü olarak da sınırlandırma sonucunun hakça ilkelere uygun olup olmadığını kontrol etmede kullanılmaktadır.⁴⁶⁰

Uluslararası hukuka göre, tarafların Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırmasında uygulayacakları usul ne olursa olsun, çözüm hakça ilkelere göre gerçekleştirilmelidir. Kıta sahanlığı sınırlandırmansın esasına ilişkin uluslararası hukuk, sınırlandırmanın hakça ilkeler çerçevesinde yapılmasını öngörmektedir. Sınırlandırmanın hakça ilkelere göre yapılmasını öngören bu kural, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi, B.M.D.H.S. ve örf ve adet hukukunda da yer alan ortak bir nokta oluşturmaktadır.⁴⁶¹

Ege Denizi kıta sahanlığı uyumsuzluğunda, ilgili koşullardan birisi olarak coğrafya kavramının taraflar arasında sınırlandırma yapılırken göz önüne alınması gerekmektedir. Bu kapsamda, Ege Denizi'nde, ortay hattı hakça ilkelere aykırı hale getirecek belirgin bir coğrafi özelliğin bulunup bulunmadığına bakmak gerekmektedir. Durumu öncelikle Ege Denizi'nin kuzeyi için değerlendirme konusu yapmak gerekmektedir. Bu bölgede Yunanistan ile Türkiye arasındaki kara sınırı, Ege Denizi'nin kuzeydoğusunda yer alan Meriç nehrinin ağzında sona ermektedir. İki ülkenin kıyıları, kara sınırının bitim noktasından itibaren belirli bir noktaya kadar yan yanadır. Yunanistan'ın kuzey sahilleri de dikkate alınacak olursa, iki devletin kıyıları sadece yan yana değil, belirli bir noktadan sonra karşı karşıyadır.⁴⁶² Bu bölgede yer alan adaların etkisini göz önüne almaksızın bir değerlendirme yapmak gerekirse, dikkate değer bir sonuçla karşılaşılacaktır. Bu bölgenin batı kesimindeki Yunan kıyıları, genel itibarıyla içbükey bir şekil oluşturmaktadır ve sadece Khalkidhiki Yarımadası denize doğru uzanan bir durumdadır. Bunun karşısında Türk kıyılarında bulunan Biga Yarımadası da benzer bir kıyı şekli oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu özelliklerin yarattıkları etkiler birbirlerini dengeleyecek niteliktedir.⁴⁶³ Sonuç olarak, sınırlandırma hattı olarak düz bir ortay hattın kullanılması, bu bölge için taraflara eşit deniz alanları bırakılması sonucunu doğuracaktır.⁴⁶⁴ Orta Ege Denizi Bölgesi'nde adaların bulunmadığı göz önüne alınarak yapılan bir değerlendirme, bölgede tarafların kıyılarının karşı karşıya olduğu sonucuna götürmektedir. Burada her iki devletin de kıyı hatlarının yönü aynı istikamette de genişime uğramaktadır ve bunlar arasındaki mesafe

⁴⁶⁰ Karl, *The Delimitation of the Aegean Sea Continental Shelf*, a.g.m., p. 156

⁴⁶¹ Başeren, *Ege Sorunları*, a.g.e., s. 163.

⁴⁶² Acer, *Aegean Sea Maritime Sea Dispute*, a.g.e., p. 212.

⁴⁶³ Acer, a.g.e., p. 214.

⁴⁶⁴ Gökalp, *Milletlerarası Adalet Divanı*, a.g.e., s. 69.

hala aynıdır. Dolayısıyla, burada da sınırlandırma hattı, her iki tarafa da eşit deniz alanları bırakılması sonucunu olarak verecek şekilde eşit uzaklık hattın çizilmesi suretiyle yapılmalıdır.⁴⁶⁵ Güney Ege Bölgesi'nin hemen hemen tamamında, tarafların kıyıları karşı karşıyadır. Bu bölgede ise Türkiye ile Yunanistan'a ait olan anakara kıyıları, yönlerini zıt istikamete doğru değiştirmektedirler. Fakat burada da eşit uzaklık yönteminden ayrılmayı gerektiren herhangi bir durum söz konusu değildir.⁴⁶⁶

23100. Doğal Uzantı

Doğal uzantı kavramı, Truman Bildirisi'nde yer alan ve denizin açığında bulunan alanların kara ülkesinin bir devamı olduğu bakış açısına dayanmakta olan bir kavramdır.⁴⁶⁷ Doğal uzantı, kıta sahanlığı ile kara ülkesi arasında jeolojik bir ilişki olduğu gerçeğinden doğmuş olan bir kavramdır. Nitekim kıta sahanlığının jeolojik yapısının incelenmesi durumundaki bir devletin kara ülkesi ile bu ülkenin deniz yatağı ve toprak altının belirli alanları arasında, kıta sahanlığının bu devletin bir doğal uzantısı olduğunu destekler nitelikte bir ilişki gösterdiğini tespit etmek mümkün olabilecektir. Bu yüzden bir bölgedeki deniz yatağı ve toprak altının özelliklerinin, taraflardan birinin kara ülkesinde bulunmakta olan özelliklerinin devamı niteliğinde bir yapı arz ettiğini tespit etmek mümkün olabilecektir. Özetle, belirli kara alanlarının gelişiminin belirli deniz alanlarının gelişimi ile sıkı bağlantı içerisinde olduğunu söyleyebilmek mümkündür. Örneğin, kara ülkesindeki maden kaynakları ile okyanus tabanındaki maden kaynakları arasında benzerlik olması durumunu bu bağlamda değerlendirmek mümkündür.⁴⁶⁸

Doğal uzantı terim olarak hukuki ve teknik olmaktan daha çok, jeolojik ve jeomorfolojik bir terimdir. Karakteri ve yapısı itibariyle matematik verilere dayanmamaktadır. Zaman faktörünün tesirinde kalarak değişmeler göstermemektedir. Anakara parçasının yani kıtanın jeolojik ve fizik yapısına uygun özellikler göstermektedir. Kıtanın uzantısı şeklinde, denizin içlerine doğru sokulmakta ve devam etmektedir. Genel

⁴⁶⁵ Acer, Aegean Sea Maritime Sea Dispute, a.g.e., p. 215.

⁴⁶⁶ Acer, a.g.e., p. 216.

⁴⁶⁷ Evans, Relevant Circumstances, a.g.e., pp. 99-100.

⁴⁶⁸ Jonathan I. Charney, "Ocean Boundaries between Nations: A Theory for Progress", *The American Journal of International Law*, Cilt: LXXVIII, Sayı: 3, (July 1984), p. 600.

olarak, kıta sahanlığı, anakara parçasının, çok eski çağlardaki jeolojik oluşumu ya da değişimi suretiyle meydana gelmiştir.⁴⁶⁹

Uluslararası içtihat, sınırlandırma alanını taraflar arasında iki ayrı ve farklı sahanlığın varlığını gösterecek şekilde bölen jeofizik bir özellik var ise bunun birbirinden ayrı olan kıta sahanlıklarının ait olduğu devletler arasında hukuki sınır olacağını zımnen kabul etmiştir. Buna karşılık U.A.D., *Libya-Malta Kıta Sahanlığı Davası*'nda verdiği kararda o zamana kadar izlediği yolu değiştirmiştir. Divan'a göre, "*hukukun gelişmesi, devletin kendine ait kıta sahanlığının, deniz yatağı ve toprak altının jeolojik karakteri ne olursa olsun, sahillerden itibaren 200 mile kadar uzandığını iddia etmesine imkan verdiği için, ilgili devletlerin hukuken hak sahipliğini doğrulamak ya da iddiaları arasında bir sınırlandırmaya hükmetmek için, bu mesafe içinde bir rol vermenin mantığı yoktur... Bu alanlar söz konusu sahillerden itibaren 200 milin altında bulunduğu sürece, kıta sahanlığı yoluyla hak iddia edilen deniz yatağının herhangi bir alanın hak sahipliği, yalnızca iddia eden devletin sahillerinden mesafe ilkesine dayanır ve alanların jeolojik ya da jeomorfolojik nitelikleri tümüyle önemsizdir.*" Divan'a göre, tarafların sahilleri arasındaki mesafe 400 milden az olduğundan, sonuçta sahillerin her birinden 200 milden ilerde coğrafi bir hususiyet bulunamayacağı, kırık bölgesi diye söz edilen özellik, bir çeşit doğal sınırmış gibi Libya-Malta sahanlıklarının sırasıyla güney ve kuzeye doğru uzantılarını kesen bir kesinti olamazdı.⁴⁷⁰ Divan'a göre, doğal uzantı yalnızca jeolojik sahanlığın herhangi bir devletin sahillerinden itibaren 200 milin ötesine uzandığı yerde kıta sahanlığına hak sahibi olmaya esas oluşturabilir, yani bir başka devletin sahillerinden çizilen 200 millik bölge ile çelişemez.⁴⁷¹ Eğer kıta sahanlığında hak sahibi olmanın esasları değişmişse bunun oluşumuna ve uygulanmasına sürekli olarak karşı çıkan devletlere uygulanmaması gerekmektedir. Türkiye, fiziki doğal uzantı kavramının savunuculuğunu yaptığı için *Malta-Libya Davası*'nın genel tesirlerine rağmen Türkiye'ye önceki hukuk uygulanmalıdır.⁴⁷²

Ege Denizi kıta sahanlığı uyumsuzluğunun esasına ilişkin Türk tezlerinin temelinde doğal uzantı ilkesi yatmaktadır. Gerçekten de, Ege Denizi'nin deniz yatağı "*Ege Oluğu*"

⁴⁶⁹ Akın, a.g.e., s. 304.

⁴⁷⁰ I.C.J. Reports, 1985, a.g.y., p. 39.

⁴⁷¹ I.C.J. Reports, 1985, a.g.y., p. 30.

⁴⁷² Gündüz, *Discord between Greece and Turkey*, a.g.m., pp. 105-106; Toluner, a.g.e., s. 265; Polat, *Uluslararası Hukukta İçerik Sorunu*, a.g.e., ss. 242-243; Taşdemir, a.g.m., s. 1646.

denilen “S” harfine benzer doğal bir kesintiyle kuzeyden güneye, nispeten Yunanistan ana kıta ülkesine daha yakın bir eksende ikiye bölünmüştür.⁴⁷³ Söz konusu jeomorfolojik oluşum iki devletin ülkelerinin deniz altındaki doğal uzantıları arasında doğal bir deniz sınırı oluşturmaktadır.⁴⁷⁴ Türkiye, Ege Denizi kıta sahanlığı sınırının çizilmesinde doğal uzantı tezinin esas alınmasını istemektedir.

1969 tarihli *Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları*'nda belirtilen ilkeler, dünya denizleri içinde, çok orijinal olan özel durumu itibariyle Ege Denizi kıta sahanlığı yönünden, Türkiye'nin savunduğu tezleri destekleyici yapıdadır. Her şeyden evvel, Ege Denizi'ndeki doğal uzantı Anadolu yarımadasına bağlı bulunmaktadır. Bu itibarla Anadolu yarımadasının jeolojik, coğrafi ve jeofizik karakterini taşımaktadır. Anadolu yarımadasına sahip olan Türkiye'nin bu sahanlık üzerinde itiraz kabul etmeyen hakları mevcuttur. Ege Denizi'nde bulunan ve ancak 1947 yılından itibaren, o da şartlı olarak, Yunanistan'ın egemenliğine geçmiş olan adaların münhasır kıta sahanlığı olduğu iddia edilemez. Çünkü bu denizde özel durumlar en iyi uygulama alanı bulmaktadır. Fazla olarak Türkiye, adaların da kıta sahanlığı bulunduğunu belirten 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ne katılmamıştır. Bu anlaşma Türkiye'yi bağlamamaktadır. Sözleşme'ye katılan Yunanistan ise, Ege Denizi'ndeki özel durumlar nedeniyle, anlaşmayı uygulayabileceğini iddia edemez.⁴⁷⁵

23101. Adaların Durumu

Kıta sahanlığı kavramının oluşmaya başlamasından itibaren, adaların da kıtalar gibi ve onlarla aynı eşitlikte kıta sahanlığına sahip olduğu uluslararası düzeyde iddia edilmiş ve bu iddialar bazı ikili sözleşmeleri olduğu kadar, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'ni de etkilemiştir. Ancak zamanla, jeolojik gerçekler nedeni ile kıta sahanlığının, kıyıdaş devletin ana kıtasının doğal uzantısından ibaret olduğu görüşü, uluslararası uygulamada ağırlık kazanmış, kıyıdaş devletlerin adalarının bulunması ise bir “özel durum” oluşturacağı ve bunun, karşılıklı ya da komşu kıyıdaş devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırılırken hakça ilkelerin gerçekleştirilebilmesi amacıyla göz önüne alınması

⁴⁷³ Karaköse, Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri, a.g.m., ss. 52-79.

⁴⁷⁴ Toluner, a.g.e., s. 263.

⁴⁷⁵ Akın, a.g.e., ss. 312-313.

gerektiği, gerek yargı ve hakemlik kararları gerekse uluslararası sözleşmelerde tasrih olmuştur.⁴⁷⁶

Uluslararası hukuk açısından bakıldığında, Türk-Yunan Ege Denizi kıta sahanlığı uyuşmazlığının belki de en önemli noktası, Yunan Adaları'nın özel koşul oluşturup oluşturmadığına ilişkin tartışmadır. Bu önemli nokta, “*Uluslararası hukuka göre, Türk sahilleri önünde Anadolu'nun doğal uzantısı üzerinde bulunan Yunan egemenliğindeki Doğu Ege Adaları'nın kıta sahanlığı var mıdır?*” sorusu sorularak açık ve net bir şekilde ifade edilebilmektedir. Bu sorunun cevabının, adaların da hak sahibi olduğunu öngören kurallar ve kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin kurallar açısından ayrı ayrı incelenmesi uygun olacaktır.

231010. 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi madde 1/b ve 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi madde 121'in Niteliği

Yunanistan, söz konusu görüşünü, adaların tam kıta sahanlığı haklarına sahip olacağını öngören 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi madde 1/b'nin örf ve adet hukuku kuralı olduğunu iddia etmiştir. Bu bağlamda, konuyu daha kapsamlı ele alıp B.M.D.H.S. madde 121'i de göz önünde bulundurarak Yunanistan'ın tezini isnat ettiği kuralın örf ve adet hukuku kuralı haline gelip gelmediğini incelemek uygun olacaktır.⁴⁷⁷

U.A.D. *Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları*'nda verdiği kararda, 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi'nin ilk üç maddesinin örf ve adet hukuku kuralı oluşturduğunu söylemiştir. Divan'ın bu ifadesini yorumlarken devletlerin genel olarak kıta sahanlığı kavramına onay verdiklerini kabul etmek gerekmektedir.⁴⁷⁸ Hem bu madde içinde Divan'ın kararına tabi olmadığı bilinen başka örnekler, hem de 1958 Kıta Sahanelığı Sözleşmesi'nin hazırlık çalışmalarındaki gerçekler örf adet kuralını doğrulamaktadır. Divan'ın örf ve adet hukuku kuralı oluşturduğunu söylediği 1958 Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi madde 1'in kıta sahanlığı kavramını tanımlarken yer verdiği “*işletilebilirlik*”

⁴⁷⁶ Feldman, a.g.m., p. 6.

⁴⁷⁷ Başeren, Ege Sorunları, a.g.e., ss. 165-166.

⁴⁷⁸ Gündüz, Discord between Greece and Turkey, a.g.m, p. 107.

ölçütünün, Sözleşme'den önce ya da sonra, örf ve adet hukuku kuralı haline geldiğini söyleyen hiç kimse çıkmamıştır.⁴⁷⁹

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi, adaların kıta sahanlığı konusunda, açık ve uygulanabilir bir rejim saptayamamıştır. Sözleşme'nin 1. maddesi, “*adaların kıyılarına bitişik deniz altı bölgelerini*” de kıta sahanlığına dahil ederken, sınırlandırmaya ilişkin 6. maddede, “*aynı kıta sahanlığında sahilleri karşı karşıya ya da sınırdaş olan devletlerin bu sahanlığı anlaşma ile sınırlandıracakları*” ve bu yapılırken özel durumların göz önüne alınması gerektiği belirtilmiş; ancak bu özel durumların kapsamı yeterince aydınlatılmıştır. Sınırlandırılacak olan bölgede ve özellikle yabancı diğer devlet kıyılarına yakın alanlarda ada ve adacıkların bulunması durumunda, “*eşit uzaklık*” ilkesinin haksız sonuçlara yol açabileceği ve eşit uzaklık ilkesinden ayrılabilmesi belirtilmektedir.⁴⁸⁰

Gerek, Divan'ın 1969 tarihli kararında, gerekse 1982 tarihli B.M.D.H.S.'de, adaların “*özel durum*” oluşturduğu, kıta sahanlığının kıyıdaş devletler arasında sınırlandırılmasında, bunların ilgili devletler arasında yapılacak anlaşmada hakça ilkelere uygun sonucun gerçekleştirilmesini engellemediği ölçüde dikkate alınabileceği belirlenmiş bulunmaktadır. Adalara, ana kıtalar gibi kıta sahanlığı tanınmasını öngören Sözleşme'nin 121. maddesinin uygulanması ise bunların, özel durum olmadığı, hakça ilkeleri engellemediği ölçüde ve yörelerde mümkün olabilecektir. Gerek Divan kararı, gerekse Sözleşme hükmünün benimsediği rejimin amacı, bir taraftan, özel durum yaratmayan okyanuslar ve açık denizlerdeki adaları belirli ölçülerde kıta sahanlığından mahrum etmemek, diğer yandan da adaların, kıyıdaş devletler arasında özel durum yaratması haline, ilgili devletlerin ana kıtaları arasında sınırlandırma yapılırken, adalara ana kıtalar gibi kıta sahanlığı tanınarak, hakça ilkelere aykırı sonuçların çıkmasını engellemek olmuştur. Bütün bunlara rağmen, uluslararası düzeyde, sınırlandırma konusunda gelişmekte olan bu hukuki rejimin henüz devletlerin ikili uygulamalarını kolaylaştıracak bir açıklığa kavuşmamış olduğu bir gerçektir.⁴⁸¹

⁴⁷⁹ Gündüz, The Concept of the Continental Shelf, a.g.e., pp. 120-129.

⁴⁸⁰ Toluner, a.g.e., s. 257.

⁴⁸¹ Donald Karl, “Islands and the Delimitation of the Continental Shelf: A Framework for Analysis”, **The American Journal of International Law**, Vol. LXXI (1977), p. 651.

Adaların kendi başlarına kıta sahanlığına sahip olacaklarını öngören 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi madde 1 ve B.M.D.H.S. madde 121'deki kuralın örf ve adet hukuku kuralı oluşturduğu kabul edilse bile Ege Denizi'ndeki gibi sorunlarla gerçekte ilgisizdir. Söz konusu maddeler, ilgili devletin sahillerinin okyanuslarına bitişik olduğu durumlarda kıta sahanlığının açık deniz ile arasındaki dış sınırı belirlemektedir.⁴⁸²

231011. Sınırlandırmaya İlişkin Kurallar ve Adalar

Kıta sahanlığının sınırlandırmasında adaların rolü konusunda üç teorik düşünce mevcuttur. Bunlardan ilki, sınırlandırmanın adaların yok farz edilip, anakaralar dikkate alınarak yapılmasıdır. İkincisi, karşılıklı ya da yan yana bulunan devletler arasındaki sınırlandırmanın, adalar dikkate alınarak yapılmasıdır. Üçüncüsü ise, adaların, büyüklükleri, konuları, ekonomik özellikleri, siyasi statüleri gibi hususları dikkate alınarak, yerine göre tam veya kısmi etkilerine göre sınır çizmesidir.⁴⁸³ Bu nedenle, 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nde yer alan bu hüküm uyarınca, kıyıdaş ya da karşılıklı devletlerin ana kıtaları arasında sınırlandırma yapılırken, mevcut adaların durumunun 6. maddesinin belirlediği “*özel durumlar*” ilkesi çerçevesinde göz önüne alınması ve statülerinin ilgili devletlerce karşılıklı anlaşma ile saptanması gerekmektedir. Sözleşme'nin öngördüğü açık olmayan ve anlaşmazlıklara yol açabilecek bu yöntem, Cenevre Konferansı'nda olduğu gibi daha sonra da yaygın eleştirilere konu olmuştur.⁴⁸⁴

1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi dikkate alındığında sınırlandırmaya ilişkin kural, sınırlandırma alanında özel koşullar bulunduğunda “*ortay hat/eşit mesafe*” çizgisinin uygulanmayacağını öngören madde 6 hükmünde yer almaktadır. Buna göre, gerçekte adaların sınırlandırma alanı oluşturup oluşturmadığını tayin eden büyüklüğüne, yerine, nüfusuna ve siyasi durumuna göre hiç kıta sahanlığına sahip olamamaya kadar uzanan bir açılım içinde değişmektedir.⁴⁸⁵

Ege Denizi kıta sahanlığı uyumsuzluğu açısından asıl önemli olan, “*bütün adalar tüm koşullarda kıta sahanlığına sahip olabilirler mi?*” sorusudur. Bu soru, devletlerin kıta

⁴⁸² Başeren, Ege Sorunları, a.g.e., s. 167.

⁴⁸³ D.P.O'Connell, the International Law of the Sea, 1984, p. 716.

⁴⁸⁴ Karl, Islands and the Delimitation, a.g.m., p. 644.

⁴⁸⁵ Başeren, Ege Sorunları, a.g.e., s. 167.

sahanlıklarının örtüştüğü ve dolayısı ile iki devlet arasında kıta sahanlığının gerçek bir sınırlandırmasına ihtiyaç duyulduğu durumlarda adaların sahip olabilecekleri kıta sahanlığı miktarı ile ilgilidir. Bu sorunun cevabını, söz konusu durumlarda kıta sahanlığında hak sahibi olmayı öngören kurala içeriğini kazandıran ve belirleyici olan sınırlandırmaya ilişkin kurallar çerçevesinde aramak gerekmektedir.⁴⁸⁶

Uluslararası hukuka göre, özel koşullar eşit mesafe çizgisi metodu, ne uygulaması zorunlu, ne de diğer sınırlandırma metotlarına bakarak ayrıcalıklı bir metottur. Bu durum, *Libya-Malta Kıta Sahanelığı Davası* kararında 200 mil içinde hak sahibi olmanın esası olarak mesafe ilkesi kabul edildikten sonra da değişmemiştir. Uluslararası mahkemeler, sınırlandırma alanında adaların mevcudiyetini değişik metotlar çerçevesinde ele almaktadırlar. Buna karşılık, hakça ilkelere uygun bir çözümü öngören temel kuralın gereklerinin, olayda hakça ilkelere zarar verebileceği için ilgili adaların durumunun incelenmesi zorunluluğuna verdiği onay değişmemektedir. Bu uygulama, yarı kapalı bir denizde adaların mevcudiyeti durumunda evrensel bir kuralın sıkı sıkıya uygulanmasından ziyade bölgesel unsurların rolünü desteklemektedir.⁴⁸⁷

Yunan tezinin uluslararası hukuka göre geçersiz olduğunu gösteren bir karar da, uluslararası hakem mahkemesinin Eritire-Yemen uyuşmazlığının deniz sınırlandırmasına ilişkin kararıdır. Yemen, Al Tayr ve Al Zubayr Adaları'nın esas alınmasını ve ortay hattın bu adaların batısında kalan alanda çizilmesini istemiştir. Mahkeme, sözü edilen adaların çorak ve barınmaya elverişli olmamalarının ortay hattın belirlenmesinde dikkate alınmayacakları anlamına geldiğini belirtmiştir. Mahkeme, bu adaların ortay hatta etkisi olmamasına karar vermiştir. Karar, Al Tayr ve Al Zubeyr'dan ada olarak söz etmekte; B.M.D.H.S. madde 121/3'e ise hiç değinmemektedir. Buna rağmen, adaların dikkate alınmaması, madde 121/3'teki insanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü bir ekonomik yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları olmayacağına ilişkin hükmü kayalıklarla sınırlı tutmaya çalışan Yunan tezini reddetmektedir. Ada, adacık veya kayalıklara deniz yetki alanları verilip verilmemesi bunların kayalık olarak tarif edilen statülerine bağlı bulunmamaktadır. Hakça ilkelere zarar

⁴⁸⁶ Başeren, a.g.e., s. 167.

⁴⁸⁷ Dolunay Özbek, "Islands and Maritime Boundary Delimitation in the Semi-Enclosed sea of the Aegean", in Problems of Regional Seas 2001, Proceedings of the International Symposium on the Problems of Regional Seas, 12-14 May 2001, Ed.: Öztürk, B. and Algan, N., İstanbul, 2001, pp. 169-170.

vermeleri söz konusu olduğunda deniz yetki alanlarına ya daha az ölçüde sahip olabilmektedir ya da hiç sahip olamamaktadırlar.⁴⁸⁸

Uluslararası yargı ve hakemlik kararlarında olduğu kadar, devletlerin ikili uygulamalarında da adalar, karşılıklı ya da kıyıdaş devletler arasında kıta sahanlığının sınırlandırılmasını, ancak hakça ilkelerin izin verdiği ölçüde etkileyebilmektedir. Adaların ve buldukları yörenin coğrafi yapısının özelliklerinin büyük rolü olması yanında, adaların, bağlı oldukları devletin ana kıtasına uzaklıkları, ekonomik açıdan kendilerine yeterli olup olmadıkları ve nüfusları gibi etkenler de göz önüne alınmaktadır.⁴⁸⁹

⁴⁸⁸ Başeren, a.g.e., s. 170.

⁴⁸⁹ Tefik Tarkan, Ege Denizi Kıyıları ve Kıta Sahanlığı Sorunları, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1976, s. 229.

3. SONUÇ VE ÖNERİLER

Başlangıçta jeolojik bir kavram olarak ortaya çıkan, zamanla Truman Bildirisi ve onu takiben imzalanan uluslararası sözleşmeler ile hukuki kimliğe bürünen kıta sahanlığı konusunda uygulanan uluslararası hukuk kuralları, söz konusu sözleşmeler ve bu konuda ortaya çıkan uyuşmazlıklara ilişkin uluslararası yargı kararları ile şekillenmiştir. Tarihsel süreç içerisindeki gelişimini incelediğimiz kıta sahanlığına ilişkin uygulanan uluslararası hukuk kurallarına göre, bir devlet ülkesinin doğal uzantısı olan kıta sahanlığı, kıta uzantısının 200 milden dar olduğu kıyılarda 200 mil genişlikteki alanların deniz yatağı ve toprak altı olarak tanımlanmış, kıta kenarının 200 milden fazla genişlikte olduğu durumlarda da, kıta kenarı üzerindeki kıta sahanlığı talepleri her halde 350 mil ile sınırlanmıştır. Kıta sahanlığı sınırlandırılmasının ise yine uluslararası hukuk kuralları ile hakça bir sonuca uygun bir sonuca ulaşacak şekilde yapılması hükme bağlanmıştır.⁴⁹⁰

Uluslararası uygulamada ilk kez 28 Eylül 1945 tarihli Truman Bildirisi'nde kullanılan kıta sahanlığı terimi, uluslararası deniz hukukunda karasularının dışındaki deniz yatağını ve deniz yatağının altını kapsamaktadır. Kıyı devleti, doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesi amacıyla bu alanlar üzerinde fiilen (*ipso facto*) ve başlangıçtan beri (*ab initio*) egemen haklara sahiptir. Kıta sahanlığı kavramı, 1958 yılındaki I. Deniz Hukuku Konferansı'nda ilk kez düzenlenmesinden bu yana büyük bir evrim geçirmiştir ve bugün de değişim içindedir. Kıta sahanlığının başlangıçtaki tanımı bugün yerini her kıyı devletine kendiliğinden tanınan ve kıyıdan itibaren 200 mil genişliğinde bir deniz alanını ifade eden bir kavrama bırakmıştır. Kıta sahanlığı için belirlenen genişlik, 1958 Sözleşmesi'ndeki eski ölçütlerin yerini almıştır. Kıta sahanlığı kavramında görülen değişme, büyük ölçüde III. Deniz Hukuku Konferansı çalışmaları sırasında ortaya çıkan ve kısa sürede uluslararası örf adet hukuku kuralı haline gelen bir deniz alanı uygulamasına bağlıdır. Gerçekten yeni bir münhasır ekonomik bölge kavramının ortaya atılması, doğal uzantı kavramına değil, kıyı devletinin 200 mile kadar uzanan bir deniz ve deniz yatağı alanında canlı ve cansız doğal

⁴⁹⁰ Doğru, a.g.e., s. 117.

kaynaklarını araştırma, işletme, koruma ve yönetme konularında egemen haklara sahip olduğu fikrine dayanmaktadır. Bu anlamda yeni kavram, kıta sahanlığı kavramıyla karışmaktadır ve deniz alanlarının genişliğinin belirlenmesi açısından doğal uzantı uygulamasının etkisini azaltmaktadır.⁴⁹¹

Kıta sahanlığı kavramı, devletlerin deniz yatağı ve toprak altındaki doğal kaynaklarının araştırılması ve işletilmesine olanak tanımakta ve devletlere münhasır haklar bahşetmesine rağmen, komşu kıyı devletlerin varlığı halinde, kıyı devletlerinin doğal olarak sahip olduğu kabul edilen bu tür egemen haklarını kullanabilmesi, kıta sahanlığının sınırlandırılmasını gerektirmektedir. Ancak sahilleri bitişik veya karşı karşıya olan devletler arasında kıta sahanlığının dış ön sınır ile yan sınırının saptanması her zaman kolay olmamakta ve komşu devletler arasında önemli kıta sahanlığı sınırlandırma sorunlarına yol açmaktadır. Nitekim, Türkiye ile Yunanistan arasında 1973'te ortaya çıkan ve bugüne kadar çözülemeyen Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı bu nitelikteki uyuşmazlıklardan birisidir. Dünyada enerji sıkıntısının yaşandığı 1970'li yılların başında Yunanistan'ın Ege Denizi'nin kuzeyinde petrol rezervlerine ulaşması, iki devletin dikkatlerini Ege Denizi'ne çekmiş ve Yunanistan ile Türkiye arasında Ege Denizi Kıta Sahanlığı uyuşmazlığı ortaya çıkmıştır. İki devleti, biri 1973 diğeri 1987 yılında olmak üzere, iki defa savaşın eşiğine getiren bu uyuşmazlığın çözümüne ilişkin birçok girişimlerde bulunulmuş, bu çerçevede iki devlet yetkilileri arasında çeşitli tarihlerde hem üst düzeyde hem de teknik seviyede görüşmeler yapılmış, hatta Yunanistan sorunu U.A.D.'ye dahi götürmüştü, ancak bugüne kadar sorunun çözümünde bir gelişme kaydedilemediği gibi, sorunun tanımlanmasında bile uzlaşma sağlanamamıştır.⁴⁹²

Yunanistan, Türkiye'nin taraf olmadığı 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi ve 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ne dayanarak, adaların Yunanistan devletinin topraklarının ayrılmaz bir parçası olduklarını ve kıta sahanlıklarının göz önüne alınmasını ve sorunun çözümü için de Uluslararası Adalet Divanı'nı yetkili kılmak istemektedir. Sorunu ikili görüşmeler yoluyla bir anlaşma ile çözmek isteyen Türkiye ise, Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılmasında adalara öncelik ya da eşit ağırlık verilmesi durumunda Anadolu karasının kıta sahanlığı yok varsayılacağından buna itiraz

⁴⁹¹ Katsoufros, Ege Deniziyle İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları, a.g.m., p. 89.

⁴⁹² Doğru, a.g.e., s. 117.

etmektedir. Teknik olarak sınırlandırmanın hangi ilkeye göre yapılacağı konusunda da taraflar arasında görüş ayrılıkları vardır. Yunanistan bir kez adalar da göz önüne alındıktan sonra, sınırlandırmanın adaların en uç noktalarıyla Türkiye arasında kalan kıta sahanlığı üzerinde iki taraf eşit uzaklık ilkesine göre ortay hattın yapılmasını istemektedir. Türkiye ise sınırlandırmanın hakça ilkelere göre Ege Denizi'nin özel durumu göz önüne alınarak yapılmasını istemektedir.⁴⁹³

Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda Türkiye ile Yunanistan arasında ortaya çıkan uyuşmazlığa ilişkin her iki devletin ortaya koyduğu ve yukarıda ayrı ayrı değerlendirmesi yapılan tezler değerlendirildiğinde; Yunanistan'ın görüşlerinin oldukça zayıf olduğu görülmektedir. Türkiye'nin tezlerinde de belirtildiği gibi, Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılmasında, makul olan bir sonuca ulaşılabilmesinin, uluslararası hukukun temel ilke olarak kabul ettiği hakça ilkelerin uygulanmasına bağlı olduğu görülmektedir. Bu amaca ulaşmak için tek değil, çeşitli ilke ve usullere, bu arada belki de eşit uzaklık ilkesine dahi başvurulabilir. Burada önemli olan, sınırlandırmada uygulanabilecek ilke ve usuller değil, hakça bir sonuca ulaşılmasıdır. Bunun için, sorunun tek mantıklı çözüm yolu, B.M. Andlaşması'nın 33. maddesinde de belirtildiği gibi, uluslararası barış ve güvenliği, adaleti tehlikeye koymayacak biçimde, anlamlı müzakerelerin başlatılmasıyla bulunabilecektir. Ancak, Ege Denizi'nde yapılacak bir kıta sahanlığı sınırlandırmasına ilişkin başlatılacak müzakereden⁴⁹⁴ evvel tarafların öncelikle üzerinde anlaşması gereken hususlar mevcuttur. Bunlardan ilki ve en önemlisi karasuları genişliği, diğeri de sınırlandırılacak alanın, bütün Ege Denizi'ni içerisine alacak şekilde belirlenmesidir.⁴⁹⁵

Öncelikle, sınırlandırmada eşit uzaklık prensibi değil, hakça ilkelerin uygulanması zorunlu olduğuna göre, Ege Denizi'ndeki sınırlandırma, ister ikili anlaşma ile olsun isterse bir uluslararası mahkeme vasıtasıyla yapılsın, hakça ilkeler çerçevesinde ve hakça bir çözüm sağlamak temelinde yapılmalıdır. Dolayısıyla, özellikle 1970'li yıllarda Yunanistan'ın eşit uzaklık prensibine yaptığı vurgu günümüzde hukuksal olarak bir

⁴⁹³ Kut, Türk Dış Politikası'nda Ege Sorunu, a.g.m., s 266.

⁴⁹⁴ Türkiye ile Yunanistan arasında mevcut Ege Denizi'ne ilişkin sorunlar olan Kıta Sahanlığı, Karasuları, Silahsızlandırılmış Statüdeki Adalar, Hava Sahası, Arama ve Kurtarma gibi sorunlar esasen birbirleriyle ilişkili ve siyasi yönleri de olan sorunlardır. Bu nedenle, Yunanistan ile yapılacak olası müzakerelerde bu sorunların bir paket halinde masaya getirilmesi en doğru yol olacaktır.

⁴⁹⁵ Doğru, a.g.e., s. 118.

geçerliliğe sahip gözükmemektedir. İkinci olarak, hakça ilkelerin temel olarak anakara coğrafyasına üstünlük tanıdığından hareketle, Ege Denizi'nde öncelikli ve temel olarak dikkate alınması gereken unsurların adalar değil, anakaraların coğrafi özellikleri olduğu açıktır. Bu coğrafi özelliklerin başında da iki ülkenin kıyı uzunlukları ve kıyı yapısı gelmektedir. Ege Denizi'nde iki ülke kıyı uzunlukları, adalar hariç tutulduğunda dengeli gözükmektedir. Kıyı coğrafyası açısından her iki ülke de önemli ölçüde sayılabilecek girinti ve çıkıntılara sahipse de bunlar dengeli ve karşılıklı gözükmektedir. Dolayısıyla, Yunanistan'ın adaların kıta sahanlığına sahip olma hakları ile sınırlandırmadaki rolleri arasında bir ayırım yapmadan, Ege Denizi'nde sınırlandırmanın adalar ile Türkiye sahilleri arasında eşit uzaklık çizgisi olması gerektiği iddiası hem hukuksal verilere ve hem de fiziki verilere ters düşmektedir. Öte yandan, hem oransallık hem de kapatmama prensipleri de, özellikle Doğu Ege Denizi'ndeki Yunan adalarının kıta sahanlığına sahip olmamalarını gerektirmektedir. Mevcut 6 mil karasuları genişliği durumunda, bu adaların karasuları sebebiyle Yunanistan zaten Ege Denizi'nin Türkiye'ye oranla önemli bir oranını elinde bulundurmaktadır. Özellikle Doğu Ege Adaları'nın kıta sahanlıklarına sahip olmaları kabul edildiğinde, Türkiye'nin fiilen kıta sahanlığına sahip olma imkanı ortadan kalkacaktır. Bu da, Türkiye'nin kıyı uzunluğu ile elde edeceği deniz alanları arasında hakça ilkelere açıkça ters bir durum yaratacaktır. Oysa, bu adalar ihmal edildiğinde dahi, adaların karasuları nedeniyle Yunanistan yine de Ege Denizi'nin büyük bir oranını elinde bulunduracaktır. Adalara kıta sahanlığı verilmesi durumu kapatmama prensibine de açıkça ters düşecektir. Zira, Türkiye kıyılarının önü tamamen kapatılacak ve kendisine yakın deniz alanları başka bir ülkeye verilmiş olacaktır. Bu prensipler çerçevesinde, benzeri etkiler doğuran Batı Ege adalarının önemli bir kısmı da dahil olmak üzere Ege Denizi adalarının büyük çoğunluğuna ya hiç kıta sahanlığı verilmemeli ya da sınırlı bir kıta sahanlığı alanı verilmelidir. Bu çerçevede, bugün Yunanistan'ın üzerinde en fazla durduğu iddia olan adaların da kıta sahanlığına sahip olma hakları ve anakaralarla eşit değerlendirilmeleri, uluslararası yargı kararlarında açıkça reddedilmektedir.⁴⁹⁶

Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırılmasında hakça bir sonuca ulaşmak için dikkate alınacak “coğrafi özellikler” olarak; *kıyıların yapısı, bunların birbirlerine göre konumları ile uzunlukları ve bunlar arasındaki ve bunlar arasında bulunan, özellikle ters tarafta yani Türkiye'nin doğal uzantısı üzerinde bulunan adalar göze çarpmaktadır. Özellikle yarı*

⁴⁹⁶ Acer, Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları, a.g.m., ss. 75-76.

kapalı deniz olan Ege Denizi'nde belirleyici özelliğe sahip kıyıların ve adaların ilişkisi, Ege Denizi'nin bütünlüğü içerisinde değerlendirilmelidir.⁴⁹⁷ Ege Denizi'nde yapılacak kıta sahanlığı sınırlandırılmasına etkisi olabilecek coğrafi ölçütlerin dışında çok sayıda “*ilgili durum*” da mevcuttur. Bunlar, *jeoloji ve jeomorfoloji, tarihi haklar, andlaşmalar, güvenlik, demografik ve sosyoekonomik yapı* olarak karşımıza çıkmaktadır. Ege Denizi için, jeoloji ve jeomorfoloji, Türkiye'nin doğal uzantı tezi bakımından önem taşısa da, U.A.D.'nin *Libya-Malta Kararı*'ndan sonra, doğal uzantı tezini çok da öne çıkarmadan ama göz ardı da etmeden, Ege Denizi'nin diğer özelliklerine dayanarak, hakça çözüm yoluna götürecek hususların ön plana çıkarılması gerekmektedir. Bu anlamda esasen, Türkiye'nin tezlerini destekler mahiyetteki demografik ve sosyoekonomik yapının da bazı yargı kararları (*İngiltere-Fransa Tahkimi ile Malta-Libya Davası*) çerçevesinde göz ardı edilebileceği anlaşılmaktadır. En azından, Türkiye bölgedeki ekonomik rezervlerin kendisi için yaşamsal önemini ispatlamalıdır. Ayrıca, ilgili durumların içinde, hem uygulanan uluslararası hukuka göre, hem de Ege Denizi'nin kendi özellikleri kapsamında güvenlik göz ardı edilemeyecektir. Ege Denizi'nde güvenliğin etkisini belirlemek zordur. Ancak, güvenlik kaygısı, her devletin kendi bölgesindeki ve sahillerinin karşısındaki bölgelerin kontrolünü sağlamaya imkan verdiği için önemlidir. Ege'nin tarihi, Türk-Yunan ilişkilerinin geçmişi, çeşitli anlaşma-andlaşmalar ve coğrafi yapı güvenliği ön plana çıkarmaktadır. Ancak, bu etkinin çok da fazla olmayacağı belirtilmektedir.⁴⁹⁸

Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırılması konusunda Türkiye'nin hukuki tezlerinin önemli gerekçesini oluşturan doğal uzantı unsurunun, U.A.D.'nin 1985 tarihli *Libya-Malta Kıta Sahanlığı Davası*'na ilişkin kararından sonra zayıflamasına rağmen, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında önemli nokta, uygulanacak metodun kendisi değil; hakça ilkelerin uygulanması yoluyla ilgili taraflar için, adil ve makul bir sonuca varılması olduğu unutulmamalıdır. Hakça ilkelerin somut olarak tespit edilmesinde de Ege Denizi'nin kendine mahsus özellikleri oldukça önemli rol oynayacaktır. Kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda, uluslararası deniz hukukunda kabul edilen temel kural uygulanacak ilke veya usulün kendisi değil, hakça ilkelerin uygulanması suretiyle hakça bir çözüme ulaşılmalıdır.⁴⁹⁹

⁴⁹⁷ Doğru, a.g.e., s. 119.

⁴⁹⁸ Karl, *The Delimitation of the Aegean Sea Continental Shelf*, a.g.m., p. 167.

⁴⁹⁹ Selami Kuran, “Ege Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Sorunu”, Prof. Dr. Selahattin Sulhi Tekinay'ın Hatırasına Armağan, İstanbul, 1999, s. 425.

Ege Denizi'nde adalar dikkate alınmadığı takdirde Türkiye ile Yunanistan anakaraları arasında coğrafi özellikleri açısından bir denge olduğu söylenebilir. Fakat bu denge sadece Ege Denizi'nin kuzey kesiminde, Yunanistan'ın daha uzun kıyı şeridinde sahip olması nedeniyle Yunanistan lehine bir durum göstermektedir. Bu durum, adaların dikkate alınmadığını bir sınırlandırma çizgisinin Kuzey Ege hariç eşit uzaklık çizgisi olması gerektiği manasına gelmektedir. Kuzey Ege Denizi'nde ise sınır, bu bölgede Yunanistan'ın daha uzun bir kıyı uzunluğuna sahip olması nedeniyle Türkiye ülkesine çok daha yakın bir konumda olmalıdır. Yani bu bölgede Yunanistan'a daha fazla kıta sahanlığı alanı verilmelidir. Öte yandan iki ülke anakara kıyıları üzerindeki konfigürasyonlar genel olarak birbirlerine bir uyum gösterdiğinden ve genel bir dengesizlik yaratacak bir özellik göstermediğinden, bu açıdan da bahsedilen sınırlandırma çizgisi hakça ilkelere daha uygun gözükmektedir.⁵⁰⁰

Adalar sınırlandırmaya dahil edildiğinde, yani Yunan adalarına tam bir etki verildiğinde ise ortaya çıkacak sınırlandırma çizgisi anakaraların önerdiği sınırlandırma çizgisinden tamamen farklı bir şekil alacaktır. Sınırlandırma tıpkı Yunanistan'ın iddia ettiği gibi Ege Denizi'nin hemen her alanında Yunanistan'ın Ege'nin en doğusundaki adaları ile Türkiye ülkesi arasında eşit uzaklığa göre yapılacaktır. Dolayısıyla sınırlandırmanın en önemli unsurları olan anakaraların coğrafi nitelikleri sınırlandırma çizgisine yansımamış olacaktır. Bu noktada, *İngiltere-Fransa Davası* 'ndaki hakem mahkemesinin görüşlerini dile getirirsek, Ege Denizi'nde sadece kıyı adaları ve Yunanistan'ın Türkiye'ye daha yakın olan adaları açısından bazı genel gözlemlerde bulunmak mümkündür. Ege Denizi'nde Yunanistan'ın kendi kıyısına yakın olan adalarına tam etki vermenin, sınırlandırma çizgisi üzerinde hakça ilkelere aykırı biçimde etki doğurmayacağı söylenebilir.⁵⁰¹ Zira bazı bölgelerde, özellikle de Kuzey Ege'de Türkiye de birkaç kıyı adasına sahiptir⁵⁰² ve onlarında benzeri etkiye sahip olmaları hakça ilkelere uygun bir sonuç yaratmaktadır. Fakat Yunanistan'ın Türkiye kıyılarına yakın adaları için durum farklıdır. Bu adalar, Ege Denizi'nin doğusunda kalan Midilli, Sakız, Sisam ve Oniki Adalar gibi Doğu Ege adalarını kapsamaktadır. Sözü edilen adalara tam etki verilmesi sınırlandırma çizgisini tamamen değiştirecek ve Türkiye anakarasının etkisini neredeyse tamamen ortadan kaldıracaktır. Tıpkı *İngiltere-Fransa Kıta Sahaneliği Davası* 'nda söz

⁵⁰⁰ Acer, İngiltere-Fransa Kıta Sahaneliği Sınırlandırma Davası: Ege Kıta Sahaneliği Sınırlandırılması, a.g.y.

⁵⁰¹ Yunanistan'ın bu adaları, Taşoz, Sikiatos, Evvia, Kea, Kythira adalarıdır.

⁵⁰² Türkiye'nin bu adaları, Bozcaada, Gökçeada ve Tavşan adalarıdır.

konusu olan Kanal Adaları'nın etkisine benzer etki nedeniyle adı geçen Ege adalarına tam etki verilmemesi neredeyse kesin kabul edilmesi gereken hukuksal bir zorunluluktur. Zira, Doğu Ege adalarının karasularının ötesinde bir deniz alanına sahip olmaları, sınırlandırma üzerinde Türkiye açısından önemli bir haksızlığa yol açacaktır. Söz konusu bölgede adı geçen adaların sayıları ve konumları gereği zaten sınırlandırılacak kıta sahanlığı alanı oldukça dardır. Bölgedeki deniz alanının büyük bir kısmı zaten bu adaların karasularından oluşmaktadır. Bunun üzerine adı geçen adalara kıta sahanlığı olarak daha geniş deniz alanları vermek, sonuç olarak Türkiye'ye anakarasının kıyı uzunluğu ile hiç uyuşmayan bir kıta sahanlığı alanı bırakmak demektir. Dolayısıyla Ege Denizi'nin şartları çerçevesinde hakça bir çözüm ancak Yunanistan'ın Doğu Ege adalarına kıta sahanlığı verilmemesi ile mümkün gözükmektedir. Zira ancak bu takdirde, Türkiye ülkesine, ülkenin coğrafi nitelikleri ile uyuşur bir kıta sahanlığı alanı bırakmak mümkün olabilecektir. *İngiltere-Fransa Davası*'nda belirtildiği gibi, Hakem Mahkemesi'nin kararının özü, anakaraların coğrafi niteliklerinin sınırlandırmada dominant rolü oynaması gerektiği ve adaların bu çerçevede ikincil bir öneme sahip olduğudur.⁵⁰³

Ege Denizi'nin deniz tabanına ilişkin jeolojik ve jeomorfolojik verilerin sınırlandırmada çok önemli bir rol oynamayacakları da açık olmalıdır. Zira artık jeolojik ve jeomorfolojik verilerin öneminin azaldığı yargı kararlarında vurgulanmıştır. Üstelik Ege Denizi gibi genişliği toplam 400 mili aşmayan denizlerde bu unsurların sınırlandırmadaki rolü daha da kısıtlıdır. Dolayısı ile 1970'lerdeki Türk görüşlerinde bu yöndeki vurgunun değerinin bugün için hukuksal olarak önemli oranda azaldığı söylenebilir. Ege Denizi'nde sınırlandırmayı etkileyecek ikincil nitelikli unsurlar doğal kaynaklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira yukarıda belirtildiği gibi, bu unsurların sınırlandırmadaki önemi yargı kararlarında sıkça vurgulanmıştır. Fakat bu konuda, Ege Denizi'ne ilişkin olarak önemli bir bilgi eksikliğinden söz etmek mümkündür. Mevcut balık stoku ve maden ve petrol rezervleri oldukça sınırlı gözükmektedir. Uzun süredir her iki taraf da, karşılıklı bir tutum ile Ege Denizi'nde doğal kaynak arama faaliyetleri gerçekleştirmemektedirler. Bu nedenle

⁵⁰³ *İngiltere-Fransa Davası*'ndaki coğrafi şartlar ile Ege Denizi'ndeki coğrafi şartlar arasında, kıta sahanlığı sınırlandırması açısından benzerlikler, bu davadaki *ad hoc* mahkeme kararının Ege Denizi uyuşmazlığına önemli yansımalar içereceğinin işaretidir. Gerçekten de özellikle kıyıları karşıt olan iki ülke arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırmasında kıyı adalarının ve karşı ülkenin kıyılarına yakın durumdaki adaların sınırlandırmadaki rolü açısından önemli ipuçları vermektedir. Mahkeme'nin kararı doğrultusunda yapılan bir inceleme göstermektedir ki, Türkiye ve Yunanistan'ın Ege Denizi'ndeki kıyı adaları tam bir etkiye sahip olabileceken, hakça ilkelere uygun bir çözüm için tamamen ihmal edilmelidirler. Acer, İngiltere-Fransa Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması, Ege Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması, a.g.y.

muhtemel kaynaklar üzerine elde edilen bilgiler sınırlı kalmaktadır. Herhangi bir sınırlandırma sürecinden önce Ege’de bu konuda detaylı çalışma yapma gereği açıkça ortadadır. Bu değerlendirmeler ışığında belirtmek gerekir ki, Türkiye’nin Ege Denizi kıta sahanlığı sınırlandırmasına hukuksal yaklaşımları, deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uluslararası hukuk kuralları ve bunların uluslararası mahkemelerce yorumlanıp uygulanış şekline uyumlu gözükmektedir. Özellikle belirtmelidir ki, Yunanistan’ın, sınırlandırmanın Doğu Ege adaları ile Türkiye arasında eşit uzaklık çizgisi ile yapılması iddiası, hakça ilkelere ve bu ilkelerin sınırlandırmaya ilişkin yargı kararlarında uygulanışına tamamen aykırı gözükmektedir.⁵⁰⁴

Yunanistan ve Türkiye arasındaki coğrafyanın şekli ve birbirine geçmiş olması sebebiyle iki taraf da kendisini haklı gösterecek gerekçeler bulmaktadır. Yunanistan, Ege Denizi’nde iki komşu devlet arasındaki kıta sahanlığının belirlenmesinde eşit uzaklık ilkesinin uygulanması gerektiğini ileri sürmektedir. Ancak, Yunanistan’ın sahip olduğu adaların, Türkiye’ye fazlasıyla yakın oluşu bu sınırlandırmanın yapılışını zorlaştırmaktadır. Türkiye’nin Ege Denizi’nin kıta sahanlığı konusuna bakış açısı ise Yunanistan’dan farklıdır. Lozan Barış Andlaşması ile Ege Denizi’nin büyük kısmı açık deniz sayılmıştır. Türkiye, Ege Denizi’nde kıta sahanlığının bir bütün olarak ele alınmasını istemektedir. Buna göre, Ege Denizi’nin kendine has yapısı sebebiyle, Türkiye’nin batı sahillerinde bulunan adaların kendine ait bir kıta sahanlığı olamayacaktır. Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlarının belirlenmesi bütün olarak göz önüne alınmalı ve sınırlar uluslararası hukuk kurallarına uygun hakça ilkeler uyarınca bir anlaşma ile çizilmelidir.⁵⁰⁵

Ege Denizi uyuşmazlığı, uluslararası hukukun kıyı devletlerine tanıdığı hakların dağılımıyla ilgili bir uyuşmazlık olduğuna göre, bu uyuşmazlıkta ilgili taraflar, bu denize kıyıdaş olmaları nedeniyle hukuken korunmuş menfaatleri bulunan, Türkiye ve Yunanistan’ındır. Bu iki devlet dışında, A.E.T.’nin, üyesi olan Yunanistan’ın yanında veya onun yerine, bu uyuşmazlıkta ilgili taraf sıfatını kazanabilmesi için, ülkesel egemenliğin bir işlevi olarak devletlerine tanınmış olduğunu belirttiğimiz bu hakların şu veya bu biçimde dağılımında hukuken korunmuş menfaatinin bulunması ve ayrıca, bunun ilgili taraf sıfatını haiz üçüncü kişi durumundaki devletlere karşı ileri sürülebilen bir hak

⁵⁰⁴ Acer, Ege Kıta Sahanlığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları, a.g.m., s. 77.

⁵⁰⁵ Kurumahmut, Ege’de Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorununun Ortaya Çıkışı, a.g.e., s. 24.

niteliğinde olması gerekmektedir. Bunun gerçekleşip gerçekleşmediğini, A.E.T.'nin yapısı ve yetkilerine kısaca değinmeden tutumunu göz önünde bulundurmadan saptamaya olanak yoktur. Çünkü, bir uluslararası teşkilatın hukuki kişiliği-hak sahibi olma ve bunu uluslararası alanda ileri sürme ehliyeti- kuruluş andlaşmasında ve uygulanmasında açıkça belirtilmiş olan veya zımnen varsayılan amaç ve fonksiyonlarına bağlıdır. Öte yandan, bir uluslararası teşkilatın üye olmayan devletler açısından hukuki kişiliği, o devletler tarafından tanındığı takdirde ve tanındığı ölçüde vardır.⁵⁰⁶ A.E.T.'nin, üye devletlere karşı ileri sürülebilecek olan hukuken korunmuş bir menfaati bulunsun veya bulunmasın, Türkiye tarafından tanınmadıkça, Ege Denizi uyuşmazlığında ilgili taraf sıfatı olamaz. Türkiye'nin A.E.T. ile bazı uluslararası ilişkilere girmiş olması, A.E.T.'nin uluslararası hukuk kişiliğinin tüm olarak tanınması, daha özel olarak, Türkiye ile Yunanistan arasındaki ülkesel bir uyuşmazlıkta ilgili taraf sıfatının tanınması sonucunu doğurmaz. Türkiye'nin, Ege sorununa bir Avrupa Sorunu niteliğini kazandırma çabaları karşısında, A.E.T.'nin ilgili taraf tanınması anlamına gelecek davranışlardan kaçınması, bu konuda son derece dikkatli olması zorunludur. Öte yandan, Ege Denizi uyuşmazlığında, ilgili taraflardan birisi Türkiye olduğu sürece, bu uyuşmazlığın çözümlenmesinde uygulanması gereken hukuk kuralları, öteki ilgili tarafın Yunanistan veya A.E.T. oluşuna göre değişmez. İlgili taraf sıfatını haiz olan Türkiye için bağlayıcı olmayan bir kuralı, Yunanistan ne tek başına ve ne de A.E.T.'yi arkasına alarak Türkiye'ye karşı ileri süremez.⁵⁰⁷

Ayrıca şunu da belirtmek gerekir ki, Ege Denizi, Avrupa'nın doğu sınırını teşkil etmesi, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin birbirine ulaşımı, uluslararası ve Avrupa'ya ait ulaşım olanaklarını içermesi, Avrupa'nın enerji politikası ve doğunun enerji kaynaklarının Batı'ya güvenli, ucuz ve devamlı bir biçimde ulaştırılması, Avrupa'nın çevre ve ulaşım politikaları bakımından önem taşımaktadır. Avrupa Birliği, Ege Denizi konusunda Türkiye ve Yunanistan arasında taraflı hareket etmese de, bölgenin giderek artan stratejik önemi ve enerji güvenliği ilkesinden hareketle, bölgedeki ihtilafların bölgenin güvenliğini tehdit etmesini ve Avrupa müktesebatına uygun olarak, bölgesel işbirliği ile çözümünü

⁵⁰⁶ Toluner, A.E.T.'nin Gümrük Sınırları ve Ege Sorunu, a.g.m., s. 7. Bir uluslararası teşkilatın hukuki kişiliği, teşkilatı kuran andlaşmaya taraf olan devletlerin iradelerinin bir ürünüdür; üye devletler arasındaki ilişkiler açısından bu iradeye hukuki sonuç bağlayan "*pacta sunt servanda*" prensibinin bir işlevidir. Bir teşkilatın kuruluş andlaşmasına taraf olan devletler, iradeleriyle üçüncü kişi konumundaki devletler için hukuki sonuçlar yaratmazlar. Bir uluslararası teşkilatın üçüncü kişi durumundaki devletler açısından hukuki kişilik kazanması, bu devletlerin tanıma biçiminde belirecek olan iradelerine bağlıdır. Toluner, a.g.m., s. 14.

⁵⁰⁷ Toluner, a.g.m., s. 17.

destekleyebilir. Böyle bir gelişme, Türkiye-AB ilişkileri açısından Ege Denizi'ni bundan sonraki olası bütün açılımların ön koşulu konumuna yükseltebilir. Birçok değişkenin esas olduğu ve uluslararası sistemdeki dönemsel dengelerde yaşanan dalgalanmalardan etkilenen süreç, Ege çevresinde yoğunlaşan ihtilafların da etkisi ile bölgenin geleceğinin biçimlenmesinde ani gelişmelere yol açabilir. Türkiye'nin AB'ye katılım sürecine destek veren Yunanistan'ın, nihai hedefinin Türkiye'nin "*ehlileştirilmesi*" ve nihayetinde "*Türkiye'nin Ege politikasının değişmesi*" olduğundan hareketle, bölgesel ve uluslararası süreçleri, öncelikle kendi çıkarları doğrultusunda, ama A.B.'nin düşünceleri ve olanakları üzerinden, Türkiye'nin aleyhine yönlendirme yoluna gidebilir.⁵⁰⁸

Avrupa Birliği Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi Brüksel Zirvesi'nde (16-17 Aralık 2004) alınan karar ile Türkiye ile Yunanistan arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde nasıl bir yol izlenmesi gerektiğinin işareti verilmiştir. Zirve kararlarının 20. maddesinde iki önemli husus dikkati çekmektedir. Bunlarda ilki, "*iyi komşuluk ilişkilerine koşulsuz bağlılık ihtiyacı*"nın vurgulanması ve bu bağlamda dile getirilen, Türkiye'nin "*... B.M. Sözleşmesi'nde yer alan anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesi ilkesine uygun olarak, henüz çözümlenmemiş sınır anlaşmazlıklarının çözümlenmesine yönelik olarak ilgili üye devletlerle çalışmaya devam etmeye hazır olması*"dır. Buna göre, Türkiye'nin izlemekte olduğu iyileştirme siyaseti A.B. tarafından memnuniyetle karşılanmıştır; ancak kuşkularda sürmüştür. Türkiye ise, ilke olarak, Yunanistan ile arasındaki uyuşmazlıkların görüşmeler yoluyla ve barışçıl çözüm yöntemleri kullanılarak çözümlenmesi gerektiğini daha önce defalarca açıklamış bulunmaktadır. İkinci husus, Konsey'in "*...katılım süreci üzerinde yansımaları olan çözülmemiş anlaşmazlıkların gerektiği takdirde çözüm bulunması amacıyla Uluslararası Adalet Divanı'na getirilmesi gerektiğine dair görüşünü teyit emesi*" ve "*A.B. Konseyi, uygun gördüğü şekilde gözden geçirmek üzere, kaydedilen gelişmelerden haberdar edilecektir*" yorumunu getirmesidir. Bu hüküm müzakere sürecinde sınır uyuşmazlıklarının ele alınışını doğrudan A.B. - Türkiye sorunu haline getirmektedir. Her ne kadar metinde "*gerektiği takdirde*" ifadesi yer alsada, Türkiye'yi bu konuda U.A.D.'nin yargı yetkisini tanımaya zorlamaktadır. Ayrıca, Müzakere Çerçeve Belgesi'nin 6. maddesinde de belirtildiği gibi, Türkiye'nin yapacağı ilerleme ölçülürken sınır uyuşmazlıkları konusu da dikkate alınacaktır. Buna göre, "*Türkiye'nin iyi komşuluk ilişkileri konusundaki koşulsuz taahhüdü ile süregelen*

⁵⁰⁸ Kıvanç Galip Över, Ege'de Felaket, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Stratejik Araştırma Raporları, 2008.

çözülmemiş tüm sınır anlaşmazlıklarının gerektiğinde U.A.D.'nin yargı yetkisi de dahil olmak üzere, B.M. Sözleşmesi'nde yer alan anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesi ilkesine uygun olarak çözümlenmesi yönündeki yükümlülüğü” vardır.⁵⁰⁹

Türkiye ile Yunanistan arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin iki devlet arasında çok büyük görüş farklılıklarının bulunması, devletlerin tezlerinde, karşılıklı makul tavizlerini engelleyecek iç kamuoyu baskısı altında bulunmaları, sorunun kısa vadede çözüleceği yönündeki beklentileri yok etmektedir. Bu nedenle, 1999 yılından bu yana başlatılan diyalog ruhuna da uygun olarak, iki devlet arasında, “*Ege Denizi Kıta Sahanlığında Muhtemel Rezervleri Ortak Arama/İşletme Anlaşması*” yapılarak, bölgedeki ekonomik kaynakların aranması ve işletilmesi için bir işbirliğinin yapılması, uyuşmazlığın çözümü konusunda da iki devleti yakınlaştıracak ve aralarındaki güvensizliği ortadan kaldıracaktır. Hukuki bir dayanağının da bulunduğu böyle bir işbirliğinin, esasen ekolojik ve yer altı kaynaklarının işletilme doğasından kaynaklanan zorunluluğu da mevcuttur.⁵¹⁰ Ege Denizi kıta sahanlığında bulunan yer altı kaynaklarının işletilmesinde öngörülen bu işbirliğinin hukuki dayanağı, B.M.D.H.S.’nin 74/3 ve 83/3 maddeleri ile U.A.D.’nin 1969 tarihli *Kuzey Denizi Davaları*’dır. Divan, kıta sahanlığının sınırlandırılmasında rezervlerin birliğinin göz önüne alınması gereken faktör olduğunu vurgulayarak, tarafların, çakışan bölgelerin sınırlandırılmasında anlaşamamaları halinde, bu bölgelerden “*müşterek faydalanma anlaşmaları*” yapmak suretiyle, sorunun çözülmesi gerektiği görüşünde olduğunu belirtmiştir.⁵¹¹ Diğer taraftan, Ege Denizi kıta sahanlığının sınırlandırılmasının yapılması da aslında nihai bir çözüm olmayacaktır. Çünkü, hidrokarbon rezervleri, T.P.A.O.’nun yaptığı gibi, ulusal sınır tanımamakta; ya aynı jeolojik yapı içerisinde buldukları için bu sınırın bir anlamı olmamakta, yani aynı rezervi iki taraf da işletme durumunda kalabilmekte, ya da bu rezervler sınırlar belirlendikten sonra da yer değiştirebilmektedirler. Sınırlandırmanın başarılı olduğu durumlarda bile, sınırlar arası kaynakları oransal olarak çıkarabilmek için bir nevi uzun vadeli işbirliği ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Bütün bunların yanında, sınırlandırmadaki hakça ilkelere aykırı bir sonucun, rezervlerin işletilmesi esnasında ortaya çıkabilecek gerginliğe, diğer uyuşmazlıklardan

⁵⁰⁹ Fuat Aksu, “Türkiye-AB Tam üyelik Müzakerelerinde Kıbrıs ve Ege Uyuşmazlıkları”, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Dış Politika ve İç Yapı Sorunsalları, Der. Mehmet Seyfettin Erol ve Ertan Efeğil, Alp Yayınları, Ankara, 2007, ss. 20-21.

⁵¹⁰ Nicholas P. Katsepointes, “Prospects for Joints Resource Development: The Case of the Aegean Sea After the Cold War”, **International Political Economy Series**, (2000), pp. 168-170.

⁵¹¹ I.C.J. Reports, 1969, a.g.y., p. 52.

kaynaklanacak askeri müdahale ihtimallerinin getireceği risk de eklenince, hidrokarbon rezervlerinin ticari işletilmesi engellenebilecektir.⁵¹²

Yunanistan'ın kıta sahanlığı haricinde Ege Denizi'nde bir sorun olmadığını iddia etmesi, diğer sorunların kendi istediği şekilde bölgede bir örf adet hukuku oluşturması amacı da çözüm arayışlarını tıkayan önemli bir engel olmaya devam etmektedir. Şunu belirtmek gerekir ki, tarafların iddiaları ne olursa olsun *de facto* olarak Ege Denizi'nde birbiri içine geçmiş sorunlar grubu bulunmaktadır ve uluslararası ilişkilerde çatışma alanlarından biri olarak kabul edilmektedir. Gerek *de jure* gerekse *de facto* olarak, iki taraf arasında yazılı bir anlaşma imzalanmadığı sürece söz konusu bölge pratikte ve literatürde çatışma alanlarından biri olmaya devam edecektir. Bu yüzden tarafların *ad hoc* bir komisyon kurup Ege Denizi sorunlarının hukuki, fiili, politik ve diğer tüm yönleri de ele alarak çözüme kavuşturma yolunda cesaretli, iyi niyetli ve yapıcı bir tavırla yaklaşım göstermeleri çözüm için takip edilmesi gereken en ideal yol olarak gözükmektedir.⁵¹³

⁵¹² Sami Doğru, "Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığına Çözüm Önerisi: Ortak Arama ve İşletme", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Sayı: 2, (Eylül 2003), ss. 233-234.

⁵¹³ Cüneyt Yenigün, "Ege: Dünyanın En Sorunlu Denizi", *Dünya Çatışma Bölgeleri*, Ed.: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s. 165.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

a. Kitaplar

- ACER, Yücel : The Aegean Maritime Disputes and International Law, Ashgate, 2003.
- AKIN, M. Zeki : Karasuları, İç Sular, Gemilerin Bu Sulardaki Rejimi ve Kıta Sahanlığı, Ankara, 1978.
- AKSAR, Yusuf : Evrensel Yargı Kuruluşları, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2007.
- AKSU, Fuat : Türkiye-AB Tam üyelik Müzakerelerinde Kıbrıs ve Ege Uyuşmazlıkları, Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri: Dış Politika ve İç Yapı Sorunsalları, Der.: Mehmet Seyfettin Erol ve Ertan Efegil, Alp Yayınları, Ankara, 2007.
- _____ : Türk-Yunan İlişkileri, İlişkilerin Yönelimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Araştırma Projeleri Dizisi 2/2001, Ankara, 2001.
- ARMAOğLU, Fahir : 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 12. Baskı, Alkım Yayınevi, İstanbul, 2000.
- BAYKAL, F. Hakan : Deniz Hukuku Çalışmaları, Alfa Yayınevi, İstanbul, 1998.

- BAŞEREN, Sertaç H. : Ege Sorunları, 2. Baskı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları No: 25, İstanbul, 2006.
- BİLGE, A. Suat : Büyük Düş: Türk Yunan Siyasi İlişkileri, 1919-2000, 21. Yüzyıl Yayınları, Ankara, 2000.
- BOZKURT, Enver : Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı, İlaveli 3. Baskı, Nobel Basımevi, Ankara, 2003.
- BROWNLIE, Ian : Principles of Public International Law, Oxford University Press, 4. Edition, 1990.
- CHURCHILL R.
LOWE V. : The Law of the Sea, Second Edition, Manchester University Press, 1988.
- CİN, Turgay : Türkiye ve Yunanistan Bakımından Ege'deki Karasuları Genişliği Sorunu, Ankara, 2000.
- CLOGG, Richard : Modern Yunanistan Tarihi, Çev.: Dilek Şendil, İletişim Yayınları, İstanbul, 1997.
- CONNELL, D.P.O : The International Law of the Sea, Oxford, 1984.
- ÇAŞIN, Mesut : Devletler Hukukunda Kıta Sahaneliği, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1987.
- DİNLER, Zeynel : Bilimsel Araştırma ve E-Kaynaklar, Gözden Geçirilmiş Dördüncü Baskı, Ekin Kitabevi Yayınları, Bursa, 2004.

- DOĞRU, Sami : Uluslararası Hukukta Kıta Sahanelığı ve Ege Denizi Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığı, A.Ü. Basımevi, Ankara, 2003.
- ERGÜVEN, Yavuz, : Devletler Hukukunda Kıta Sahanelığı ve Türkiye'nin Kıta Sahanelığı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1982.
- ERİNÇ, Sırrı : Jeomorfoloji, Cilt: II, 2. Baskı, İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enstitüsü Yayınları, No: 23.
- ERİNÇ, Sırrı
YÜCEL, Talip : Ege Denizi, Türkiye ile Komşu Ege Adaları, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları: 84, 2. Baskı, Ankara, 1988.
- EVANS, Malcolm D. : International Law, Oxford University Press, 2006.
- _____ : Relevant Circumstances and Maritime Delimitation, Oxford, 1989.
- GÖKALP, İbrahim : Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler, Beta Yay., İstanbul, 2008.
- GÜNDÜZ, Aslan : Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin Yarattığı Yeni, Hukuki Durum ve Türkiye Açısından Değerlendirmesi, İkinci Denizcilik Gücü Sempozyumu, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, 1999.
- _____ : Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar, Beta Yay., 5. Bası, İstanbul, 2003.

-
- : The Concept of the Continental Shelf, in its Historical Evolution: With Special Emphasis on Entitlement, İstanbul, 1990.
- GÜNEŞ, Şule : Kapalı ve Yarı Kapalı Denizlerin Hukuksal Rejimi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1990.
- GÜREL, Şükrü S. : Tarihsel Boyut İçinde Türk Yunan İlişkileri (1821-1993), Ankara, 1993.
- HARRIS, D.J. : Cases and Materials on International Law, Sweet & Maxwell, 2004.
- HILLIER, T. : Principles of Public International Law, Second Edition, London, 1999.
- İNAN, Yüksel : Uluslararası Adalet Divanı'nın Yargı Yetkisi, Ankara, 1982.
- İNAN, Yüksel
BAŞEREN, Sertaç H. : Kardak Kayalıklarının Statüsü, Ankara, 1997.
- KOÇ, Mustafa : Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Sınırlandırma Politikalarının Belirlenmesi, Silahlı Kuvvetler Akademi Tezi Deniz Harp Akademisi Komutanlığı, İstanbul, 2002.
- KURAN, Selami : Uluslararası Deniz Hukuku, Arıkan Yayınları, 2. Bası, İstanbul, 2007.

- KURUMAHMUT, Ali : Ege'de Egemenliği Tartışmalı Adalar Sorununun Ortaya ıkışı, Ege'de Temel Sorun, Egemenliği Tartışmalı Adalar, Ankara, 1999.
- MENGİLER, Özgür : Birleşmiş Milletler erevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı özümü, Platin Yayınları, Ankara, 2005.
- MERAY, Seha : Devletler Hukukuna Giriş, Cilt: I, S.B.F. Yayını, Ankara, 1960.
- ÖZBEK, Dolunay : Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004.
- ÖZMAN, Aydoğan : Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (Tercüme), İ.D.T.O. Yayını, İstanbul, 1984.
- _____ : Deniz Hukuku I, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.
- PAKFİLİZ, Aslı : Uluslararası Yargı ve Hakemlik Kararları Işığında Kıta Sahanlığı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.
- PAZARCI, Hüseyin : Uluslararası Hukuk Dersleri, 1. Kitap, Gözden Geçirilmiş 10. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2004.
- _____ : Uluslararası Hukuk Dersleri; 2. Kitap, Gözden Geçirilmiş 8. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2005.
- _____ : Uluslararası Hukuk Dersleri; 4. Kitap, Gözden Geçirilmiş 2. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2006.

-
- : Uluslararası Hukuk, Gözden Geçirilmiş 5. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2007.
- POLAT, N. : Uluslararası Hukukta İçerik Sorunu: Ege Uyuşmazlığı Örneği, Türk Dış Politikasında Gelenek ve Değişim Der. İhsan Dağı, Ankara, 1998.
- SUR, Melda : Uluslararası Hukukun Esasları, Geliştirilmiş 2. Baskı, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2006.
- SYRIGOS, Angelos : The Status of Aegean Sea According to International Law, Sakkoulas/Bruylant, 1998.
- TARKAN, Tevfik : Ege Denizi Kıyıları ve Kıta Sahaneliği Sorunları, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1976.
- TOKATLIOĞLU, Aysun : Ege Denizi Bölgesi ve Yunanistan ile Türkiye'nin Denizle İlgili Yetki Alanlarının Belirlenmesi Sorunu, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004.
- TOKLU, Vefa : Uluslararası İlişkiler, İmaj Yayınevi, Ankara, 2004.
- TOLUNER, Sevin : Milletlerarası Hukuk Dersleri, Devletin Yetkisi, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1984.
- TÜTÜNCÜ, Ayşe Nur : Milletlerarası Adalet Divanı Kararları (1990-2007), Beta, İstanbul, 2008.
- WILSON, Andrew : The Aegean Disputes, Adelphi Papers, No. 155, International Institute for Strategic Studies, London, 1979.

b. Makaleler

- ACER, Yücel : “Ege Kıta Sahanelığı Sorunu ve Uluslararası Yargı Kararları”, Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 60-80.
-
- : “Ege Kıta Sahanelığı Sorununda Türkiye’nin Hukuki Durumu: Uluslararası Yargı Kararları Işığında Bir Değerlendirme”, Avrasya Dosyası, **Jeopolitik Özel**, Sayı: 4, (2002), ss. 189-209.
-
- : “Doğu Akdeniz’de Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Türkiye”, **Uluslararası Hukuk ve Politika**, Cilt: I, No: 1, (2005), ss. 83-104.
- AKİPEK, Serap : “Eritre-Yemen Hakem Kararı Işığında Kızıldeniz Adalarının Aidiyeti Sorunu”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XL, (2000), ss. 1-30.
- AKSAR, Yusuf : “Is Delimitation of the Continental Shelf and Exclusive Economic Zone by Arbitrators or ICJ Really Governed by Legal Rules, or Should It More Accurately Be Seen as a Matter of Arbitrator’s (or Judge’s) Discretion”, Prof. Dr. Hayri Domaniç’e 80. Yaş Günü Armağanı, II. Cilt, İstanbul: Beta, 2001, pp. 1113-1126.
- AKSU, Fuat : “Ege Sorunlarının Geleceği ve Türkiye: AB Üyelik Sürecinde Türkiye’nin Seçenekleri”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 3, Sayı: 5, (Temmuz 2005), ss. 261-286.

- BAŞEREN, Sertaç, H. : “Kıta Sahanelığı: Doğal Uzantı ve Mesafe İlkesi İlişkileri”, **Dış Politika Dergisi**, Cilt: VI, Sayı: 1, (1995), ss. 52-72.
- BAŞLAR, Kemal : “Two Facets of the Aegean Sea Dispute: “de lege lata” and “de lege feranda”, **The Journal of Turkish Weekly**, (2001), ss. 1-39.
- CHARNEY, Jonathan I. : “Ocean Boundaries between Nations: A Theory for Progress”, **The American Journal of International Law**, Cilt: LXXVIII, Sayı: 3, (July 1984), pp. 582-607.
- _____ : “Progress in International Maritime Boundary Delimitation Law”, **The American Journal of International Law**, Cilt LXXXVIII, Sayı: 2, (Nisan 1994), pp. 227-256.
- CİN, Turgay : “Türk-Yunan İlişkilerinde Ege Sorunları ve Avrupa Birliğı”, Prof. Dr. Hayri Domaniç’e 80. Yaş Günü Armağı, II. Cilt, Özel Hukukun Diğer Dallarını ve Kamu Hukuku, İstanbul, 2001, ss. 1181-1209.
- DOĞRU, Sami : “Ege Denizi Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığına Çözüm Önerisi: Ortak Arama ve İşletme”, **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt: I, Sayı: 2, (Eylül 2003), ss. 221-239.
- ERYILMAZ, Yusuf : “Devletler Hukukunda Kıta Sahanelığı Ege Denizi ve Adalarında Durum”, **Danıştay Dergisi**, Yıl 4, Sayı 14-15, (1974), ss. 110-120.
- FELDMAN, Mark B. : “International Maritime Boundary Delimitation: Law and Practice From the Gulf of Maine to the Aegean Sea”, **The Aegean Issues: Problems-Legal and Political Matrix**, Foreign Policy Institute, Ankara, 1995, pp. 1-22.

- GROSS, Leo : “The Dispute Between Greece and Turkey”, **The American Journal of International Law**, Vol.: LXXI, Sayı: 1, (January 1977), pp. 31-59.
- GÜNDÜZ, Aslan : “Discord between Greece and Turkey over the Extent of Their Continental Shelves in the Aegean”, **Hellenic Studies**, Vol.: IV, No: 2, (Autumn 1996), pp. 95-121.
-
- _____ : “Ege Denizi Kıta Sahanelığı Davası ve Bazı Düşünceler”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Cilt: 3, Sayı: 2 (1983), ss. 11-23.
- HIGHET, Keith : “Delimitation of the Maritime Areas between Canada and France”, **The American Journal of International Law**, Cilt: LXXXVII, (1993), pp. 452-464.
- KABAALIOĞLU, Haluk : “Ege Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığında Ortaya Çıkan Hukuki Sorunlar ve Lahey’de Savunulan Yunan Görüşleri”, **Danıştay Dergisi**, Yıl: 9, Sayı: 34-35, (1979), ss. 89-117.
- KARAKÖSE, Cengiz : “Ege’deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri”, Ege’de Deniz Sorunları Semineri, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 552, Ankara, 1986, ss. 52-75.
- KARL, Donald : “The Delimitation of the Aegean Sea Continental Shelf: Equitable Principles and Problem of Islands”, **The Aegean Issues: Problem and Prospects**, Foreign Policy Institute, Ankara, 1989, pp. 155-180.
-
- _____ : “Islands and the Delimitation of the Continental Shelf: A Framework for Analysis”, **The American Journal of International Law**, Vol. LXXI, (1977), pp. 642-673.

- KATSEPONTES, Nicholas P.: “Prospects for Joints Resource Development: The Case of the Aegean Sea After the Cold War”, **International Political Economy Series**, (2000), pp. 159-187.
- KATSOUFROS, Theodoros : “Ege Deniziyle İlgili Türk Yunan Uyuşmazlıkları”, Türk-Yunan Uyuşmazlıkları, Der. Semih Vaner, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, ss. 76-106.
- KCMG QC, Sir Arthur Watss: “Delimitation in the Aegean Sea”, The Aegean Issues: Problems-Legal and Political Matrix, Foreign Policy Institute, Ankara, 1995, pp. 111-115.
- KURAN, Selami : “Ege Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Sorunu”, Prof. Dr. Selahattin Sulhi Tekinay’ın Hatırasına Armağan, İstanbul, 1999, ss. 419-425.
- KURUMAHMUT, Ali : “Ege Denizi’nde Ülkesel Sorunların İzlediği Süreç”, Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 36-43.
- KUT, Şule : “Türk Dış Politikası’nda Ege Sorunu”, Türk Dış Politikası’nın Analizi, Yay. Haz. Faruk Sönmezoğlu, Der Yayınları, İstanbul, 1998, ss. 253-270.
- _____ : “The Aegean Continental Shelf Dispute Between Turkey and Greece”, **Balkan Forum**, Vol.: 3, No: 1, (March 1995), pp. 179-206.
- MARSH, Joel Evan : “Turkey and UNCLOS III, Reflections on the Aegean”, The Symposium on Aegean Issues: Problems and Prospects, Foreign Policy Institute, 1987, pp. 221-242.

- ÖZBEK, Dolunay : “Ege Kıta Sahanlığı Sınırlandırmasında Eşit Uzaklık ve Hakkaniyet İlkelerinin Yeri”, Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 44-59.
- _____ : “Islands and Maritime Boundary Delimitation in the Semi-Enclosed Sea of the Aegean, in Problems of Regional Seas 2001”, Proceedings of the International Symposium on the Problems of Regional Seas, 12-14 May 2001, İstanbul-Turkey, Ed.: Öztürk, B. and Algan, N., İstanbul, 2001, pp. 158-171.
- ÖZTÜRK, Hüseyin : “Jeolojik Kıta Sahanlığının Belirlenmesindeki Formülasyonlar”, Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul, 2002, ss. 6-17.
- PAZARCI, Hüseyin : “Kıta Sahanlığı Konusunda Hukuksal Görüşler”, Ege’de Deniz Sorunları Semineri, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: 552, Ankara, 1986, ss. 79-93.
- _____ : “Uluslararası Adalet Divanı’nın Tunus-Libya Kıta Sahanlığı’na İlişkin 24 Şubat 1982 Tarihli Kararı”, **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, Yıl: 2, Sayı: 2, (1982), ss. 42-46.
- _____ : “Ege Denizindeki Türk-Yunan Sorunlarının Hukuki Yönü”, Türk-Yunan Uyuşmazlığı, Der. Semih Vaner, Metis Yayınları, İstanbul, 1990, ss. 106-126.

- _____ : “Kıta Sahanlığı Kavramı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Sorunu”, Prof. Aziz Köklü’nün Anısına Armağan, Ankara, 1984, ss. 395-412.
- SCHNEIDER, Jan : “The Gulf of Maine Case: The Nature of an Equitable Result”, **The American Journal of International Law**, Vol.: LXXIX, No: 3, (1985), pp. 539-577.
- TAŞDEMİR, Fatma : “Türk-Yunan Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı”, Prof. Dr. Ömer Teoman’a 55. Yaş Günü Armağanı, II. Cilt, İstanbul, 2002, ss. 1617-1656.
- TOLUNER, Sevin : “Opening Speech on Means and Methods for the Settlement of Disputes”, Aegean Issues: Problems-Legal and Political Matrix Conference Papers, Ed.: Seyfi Taşhan, Foreign Policy Institute, Eylül, 1995, pp. 43-48
- _____ : “A.E.T.’nin Gümrük Sınırları ve Ege Sorunu”, **Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye’nin Bazı Dış Politika Sorunları**, Genişletilmiş 2. Bası, Beta, İstanbul, 2004, ss. 1-48
- VAN DYKE, Jon : “An Analysis of the Aegean Disputes under International Law”, **Ocean Development & International Law**, Vol.: XXXVI, (February 2005), pp. 63-117.
- _____ : “The Aegean Sea Dispute: Options and Avenues”, Aegean Issues, Problems-Legal and Political Matrix, Foreign Policy Institute, 1995, pp. 59-76.
- YENİGÜN, Cüneyt : “Ege: Dünyanın En Sorunlu Denizi”, **Dünya Çatışma Bölgeleri**, Ed.: Kemal İnat, Burhanettin Duran, Muhittin Ataman, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, ss. 155-166.

c. Yargı ve Hakemlik Kararları

The North Sea Continental Shelf Cases (Federal Republic of Germany, Denmark; Federal Republic of Germany v. Netherlands), Advisory Opinions and Orders, Judgements, International Court of Justice, Reports 1969.

The Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), International Court of Justice, Jurisdiction of the Court, Judgements, 19 December 1978.

The Aegean Sea Continental Shelf Case (Greece v. Turkey), International Court of Justice, Pleadings, Oral Arguments, Documents, La Haye, 1980.

The Arbitration between United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and the French Republic on the Delimitation of the Continental Shelf (The United Kingdom v. The Republic of France), Decision of the Court of Arbitration, 30 June 1977.

The Case Concerning the Continental Shelf (Tunisia v. Libyan Arab Jamahiriya), International Court of Justice, Advisory Opinions and Orders, Judgement of 24 February 1982.

The Case Concerning Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada v. United States of America), International Court of Justice, Report of Judgements, Advisory Opinions and Orders, 1984.

The Case Concerning the Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya v. Malta), International Court of Justice, Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders, Judgement of 3 June 1985.

The Case Concerning the Delimitation of the Maritime Areas between Canada and French Republic (Canada v. The French Republic), St. Pierre and Miquelon Arbitration Decision, 10 June 1992.

The Case Concerning Maritime Delimitation in the Area Between Greenland and Jan Mayen (Denmark v. Norway), International Court of Justice, Reports of Judgements, Advisory Opinions and Orders, Judgement of 14 June 1993.

The Court of Arbitration for the Delimitation of Maritime Areas between Eritrea and Yemen, 17 December 1999.

The Maritime Delimitation and Territorial Questions Between Qatar and Bahrain, (Qatar v. Bahrain), International Court of Justice, Reports, 2001.

The Land and Maritime Boundary between Cameroon and Nigeria (Cameroon v. Nigeria), (1994-2002), International Court of Justice, Reports, 2002.

d. Tebliğler, Kanunlar, Raporlar, Yıllıklar ve Diğer İlgili Belgeler

- ACER, Yücel : İngiltere-Fransa Kıta Sahanelığı Sınırlandırma Davası:
Ege Kıta Sahanelığı Sınırlandırılması Ders Notları.
- ARPAT, Esen : Kıta Sahanelığı Sınırlandırmasında Kıyı Uzunluğu
Etmene, Genel Uygulama ve Ege'deki Durum, Temmuz
1987 ve Haziran 1995 Tarihli Raporlar.
- _____ : Doğal Uzanım Kavramının Bir Deniz Hukuku Terimi
Olarak Doğuşu, (Yayımlanmamış Rapor), 1987 ve 1993.
- Basın Yayın Enformasyon : Başbakanlık Basın Yayın Enformasyon Müdürlüğü, Ege
Bunalımı, 5-6 Mart 1987.
- Birleşmiş Milletler : Third United Nations Conference on the Law of the Sea,
Official Records, Vol.: I, Document of the Conference.
- _____ : Third United Nations Conference on the Law of the Sea,
Official Records, Vol.: II, Document of the Conference.

- _____ : Third United Nations Conference on the Law of the Sea, Official Records, Vol.: III, Document of the Conference.
- EROL, Oğuz : Jeomorfoloji, Cilt II, 2. Baskı, (Basılmamış Ders Notları), Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi, Ankara, 1983.
- Genkur : Genkur Bilgilendirme ve Bilinçlendirme Faaliyeti, 2006.
- Milletlerarası Münasebetler
Türk Yıllığı : Milletlerarası Münasebetler Türk Yıllığı, 1976, XVI.
- ÖVER, Kıvanç Galip : Ege’de Felaket, 21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü, Stratejik Araştırma Raporları, 2008.
- Resmi Gazete : 1 Kasım 1973, Sayı 14699.
- Resmi Gazete : 6 Haziran 1974, Sayı 14907.
- Resmi Gazete : 18 Temmuz 1974, Sayı 14949.
- T.P.A.O. : Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı’nın 1976 Yılı Raporu.
- _____ : Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı’nın 2001 Yılı Raporu.

e. İnternet

- Avrupa Birliği
Milenyum Bildirisi : <http://www.elegans.com.tr> (10.06.2009).
- Dışişleri Bakanlığı : <http://www.mfa.gov.tr/grupa/ad/ade/aded/Aegean.htm> (05.06.2009).

f. Diğerleri

ABC TV, 27 Mart 1987.

BBC2, 27 Mart 1987.

Financial Times, 25 Mart 1987.

Financial Times, 30 Mart 1987.

National Geographic Magazine, 694A, 1982.

The New York Times, 25 Mart 1987.

ÖZGEÇMİŞ

Arda ÖZKAN, 08.11.1983 tarihinde İstanbul'da doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 2001-2002 eğitim-öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde lisans öğrenimine başladı. 2006-2007 eğitim-öğretim yılında bu bölümden mezun oldu. 2007-2008 eğitim-öğretim yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı'nda yüksek lisans öğrenimine başladı.

Arda ÖZKAN, bekar olup, İngilizce ve Rusça bilmektedir.